



T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI  
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

# Tarih 9

Kavram Öğretimi Kitabı



T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI  
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ



# Tarih 9

## Kavram Öğretimi Kitabı

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

### **Hazırlayanlar**

Kitabı hazırlayan yazar isimleri çalışma sayfalarının sonunda listelenmiştir.

### **Editör**

Mustafa ALBAŞ, Cabir CAYMAZ

### **Dil Uzmanı**

Ethem KAHVECİ, Ali Ünal AYAN, İsmail BEKTAŞOĞLU,  
Kubilay ÜNSAL, Kadir ERDOĞANLI, Muammer ŞAHİN,  
Bahar KAPLAN, Filiz MUSLU

### **Program Geliştirme Uzmanı**

Muharrem Hilmi AKBULUT, Sibel KUZUKIRAN,  
Fatih KUL, Taha Tezcan İNAM

### **Rehberlik ve Psikolojik Danışma Uzmanı**

Esan GÜL, Mustafa KARA, Fatih KUL,  
Vedat UZUNER, Metin KUŞÇU, Gözde YENİSEY

### **Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı**

Nuray SUNAR, Sultan GÜL AHÇI, Hülya ERDUL

### **Sorumlu Grafik Tasarım Uzmanı**

Yeşim Güzin ÇAKAN

### **Görevli Grafik Tasarım Uzmanları**

Yeşim Güzin ÇAKAN, Deniz VURAL, Turgut TURGUT,  
Hasan GÖKTEPE, Lüftiye Ebru KÜÇÜKKERNİÇ,  
Sedat AYDİN, Ercan AYÇİÇEK, Ahmet PEHLİVAN,  
Necmiye Şafak ÖZDOĞAN, Şeref ÇAKAR, Ümit ŞENER,  
Kerim DOKSAN, Nazım Hikmet ULUÇAY, Timurlenk ÖZKAYNAK





Bireyin ve toplumun gereksinimleri, hayatın her alanında ortaya çıkan yenilikler ve gelişmelere bağlı olarak hızla değişmektedir. Bu durum, öğrenme ve öğretme sürecinin de ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden yapılandırılmasına yol açmaktadır. *Kavram Öğretimi Kitabı* öğrencilerin derslerde öğrendikleri kavramlara dair yanılgıları tespit edip gidermek, kavram karmaşalarının önüne geçmek ve kavrama dair bilgilerini pekiştirmek amacıyla tasarlanmıştır. Bu kitapta öğrencilerin derslerde öğrendikleri kavramları konu içeriğine uygun olarak ele alan ve farklı seviyelerde hazırlanmış etkinlikler yer almaktadır. Etkinliklerin ilgi uyandıracak düzeyde ve dikkat çekici olmalarına özen gösterilmiştir. Bazı etkinliklerde ele alınan kavram günlük hayatla ilişkilendirilmiş yahut kültür, sanat, bilim ve teknolojinin söz konusu kavramla olan bağı ortaya konmuştur. Böylelikle öğrencilerin kavramı içselleştirip kavrama yönelik edindiği bilgilerin kalıcı olmasını sağlamak amaçlanmıştır.

*Kavram Öğretimi Kitabı*'nda ele alınan kavrama dair bilgileri hatırlatmak ya da bilgi eksikliğini, karmaşayı veya yanılgıyı ortaya çıkarabilmek için kavram haritaları, bilgi haritaları, düşünce haritaları, kavram karikatürleri, kavram çözümlene tabloları ve kavramla bağdaşan, sezgi uyandıran, çağrışım kurulabilecek görsellere yer verilmiştir. Etkinliklerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye yardımcı nitelikler taşımalarına özen gösterilmiştir. Böylelikle öğrencilerin kavrama dair bilgilerini sorgulamaları, karşılaştırmaları, değerlendirmeleri ve neden sonuç ilişkisi kurarak kavramları özümsemeleri amaçlanmıştır. Hazırlanan etkinliklerde anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlamak, kavramlar arasındaki ilişkileri somutlaştırmak ve derslerde öğrenilen kavramların hayatın farklı alanlarındaki kullanımlarını yansıtabilmek hedeflenmiştir.

*Kavram Öğretimi Kitabı*'ndaki etkinlikler öğrencilerin hatalarını görmelerine, eksik bilgilerini tamamlamalarına, öğrendiklerini pekiştirmelerine yardımcı olacaktır. Öğrendiklerini derslerinde ve günlük yaşamda kullanabilen öğrencilerin eğitim süreçlerinde ve meslek hayatlarındaki başarı düzeyi yükselecektir. *Kavram Öğretimi Kitabı*'nın öğrencilerimize faydalı olması dileğiyle...

## KAVRAM ÖĞRETİMİ

## ÇALIŞMA LİSTESİ

1. ÜNİTE		TARİH VE ZAMAN	
Çalışma No	Kazanım No	Çalışmanın Adı	Sayfa No
1	9.1.1.	Tarihin Tanıtımı	5
2	9.1.1.	İnsanlığın Geçmişine Dair Bir Bilim	7
3	9.1.1.	Tarihçilerin Gözünden Tarih	9
4	9.1.1.	Niçin Kaynak Kullanmalıyız?	11
5	9.1.1.	Kaynakların Sınıflandırılması	13
6	9.1.1.	Geçmişin İzleri	15
7	9.1.1.	Osmanlıda Hayvan Hakları	17
8	9.1.1.	Olay Var	19
9	9.1.1.	Olgu Nedir?	20
10	9.1.1.	Tarihi Olay-Olgu Kavramlarının Benzer ve Farklı Yönleri	22
11	9.1.1.	Buralı Birine Soruver	23
12	9.1.1.	Arkeoloji Nedir?	25
13	9.1.1.	Arkeoloji	27
14	9.1.1.	Bir Bilim Dalı Olarak Antropoloji	29
15	9.1.1.	Etnografyanın Tanımı ve İnceleme Alanı	30
16	9.1.2.	Hafızanın Gücü	31
17	9.1.2.	Milli Kültür	33
18	9.1.2.	Tarih ve Kimlik	35
19	9.1.2.	Toplum Nedir?	37
20	9.1.2.	Millet Sözcüğünün Yolculuğu	39
21	9.1.2.	Millet Birliği Nasıl Oluşur?	41
22	9.1.2.	Millet ve Milliyetçilik	43
23	9.1.2.	Tarih ve Kültür	45
24	9.1.2.	Maysa ve Bulut	47
25	9.1.2.	Zamanın Ötesindekiler	49
26	9.1.2.	Anakronizm Tuzağı	51
27	9.1.2.	Dikiz Aynasında Takılı Kalmak	52
28	9.1.2.	Zamanı Nasıl Anlamlandırırız?	53
29	9.1.3.	Zaman	55
30	9.1.3.	Zamanı Ölçme	57
31	9.1.3.	Uçup Giden Zaman	59
32	9.1.3.	Herşey Zamanın Bekler	61
33	9.1.3.	Tarihte Dönemlendirme Sorunu	62
34	9.1.3.	Tarih Çağlara Ayrılıyor	63
35	9.1.3.	Zamanı Çağlara Bölme	65
36	9.1.3.	Milad Nedir?	67
37	9.1.3.	Milad	68
38	9.1.3.	Takvim Yapmak Niçin Gereklidir?	69
39	9.1.3.	Zamana Hükmetme Arzusu	70
40	9.1.3.	Kavramlar Yaşamın İçinde	72
41	9.1.3.	Takvimle İlgili Haberleri Araştır-Yorumla	74
42	9.1.3.	Kavram Haritanı Oluştur	76
43	9.1.3.	Yüzyıl	77

2. ÜNİTE		İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ	
Çalışma No	Kazanım No	Çalışmanın Adı	Sayfa No
44	9.2.1.	İlk Ayak İzleri	79
45	9.2.1.	İlk İnsanların Yaşamı	81
46	9.2.1.	Konargöçer Hayat Tarzı	83
47	9.2.1.	Göç	85
48	9.2.1.	Yerleşik Hayat	87
49	9.2.1.	İnsanlığın Serüveni	89
50	9.2.1.	Tapınaklar	91
51	9.2.1.	Megaron ve Ötesi	93
52	9.2.1.	Tarihin Katmanları	95
53	9.2.1.	Arkeolojik Buluntu Nedir?	97
54	9.2.1.	Medeniyet Nasıl Oluşur?	99
55	9.2.1.	Tarihe Işık Tutan Bulgular	101
56	9.2.1.	Taşa ve Kâğıda Aktarılan Tarih	103
57	9.2.1.	Mitoloji Nedir?	105
58	9.2.1.	Sözlü Kültür ve Örnekleri	106
59	9.2.2.	Çivi Yazısı Sistemi	107
60	9.2.2.	Resimli Anlatı	109
61	9.2.2.	Medeniyetin Merkezi	111
62	9.2.2.	İlm-i Felek	113
63	9.2.4.	Büyük Toplulukların Göçü	115
64	9.2.4.	Ağır Ceza	117
65	9.2.4.	Paranın Serüveni	119
66	9.2.4.	Koloniler Niye Kuruldu?	121
67	9.2.5.	Neye Göre Meşru?	123
68	9.2.5.	Meşruiyeti Tanıyorum	125
69	9.2.5.	Geçmişten Günümüze İlk Devletleşme Örneği	127
70	9.2.5.	Soyluların Yönetimi	128
71	9.2.5.	Tanrı-Kral	129
72	9.2.5.	Monarşi	131
73	9.2.5.	Demokrasi	133
74	9.2.5.	Cumhuriyet	135
75	9.2.5.	İmparatorluk Kavramında Değişim	137
76	9.2.5.	Satraplık ve İdari Yönetim	138
77	9.2.5.	Bir Yasama Organı Olarak Senato	139
78	9.2.6.	Hukuk ve Düzen	141
79	9.2.6.	Hukuk Neden Gerekli?	143

3. ÜNİTE		ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA	
Çalışma No	Kazanım No	Çalışmanın Adı	Sayfa No
80	9.3.1.	Orta Çağ'da Pandemi: Kara Ölüm	145
81	9.3.1.	Orta Çağ Avrupası'nda İnanç: Ortodoksluk	147
82	9.3.1.	Orta Çağ Avrupası'nda İnanç: Katoliklik	149
83	9.3.1.	Feodal Düzen	151
84	9.3.1.	Orta Çağ Avrupası	153



"Çalışma Listesi" sayfasında etkinlik isimlerini tıklayarak etkinlik sayfasına, etkinlik sayfalarında "Ortaöğretim Genel Müdürlüğü" yazısını tıklayarak "Çalışma Listesi" sayfasına kolayca ulaşabilirsiniz.



Sayfa numaraları yanındaki bu işaret etkinliğin arka sayfada devam ettiğini gösterir.



Çalışma sonlarındaki karekodları okutarak etkinliklere ve cevap anahtarlarına online olarak ulaşabilirsiniz.



Çalışmanın uygulama süresini gösterir.

85	9.3.1.	Soyluların Yönetim Kavgası	155
86	9.3.2.	Depolar Doluyor!	157
87	9.3.2.	Toprakla Elde Edilen Güç	159
88	9.3.2.	Kastın Doğuşu	161
89	9.3.2.	Faydalı Zorunluluk	163
90	9.3.2.	Ribat ve işlevleri	165
91	9.3.2.	Kervansaray ve işlevleri	167
92	9.3.2.	Sultanhanı'nda Bir Gün	169
93	9.3.2.	Han	171
94	9.3.2.	Eski Çarşı "Arasta"	173
95	9.3.2.	Ticaret Hayatının Merkezi Bedestenler	175
96	9.3.2.	Geçmişten Günümüze İpek Yolu	177
97	9.3.2.	Baharat Yolu	178
98	9.3.2.	Yeni Bir Ticaret Ağı: Kürk Yolu	179
99	9.3.2.	Anadolu Yollarının Altın Çağı: Kral Yolu	181
100	9.3.3.	Şövalyelik Kurumu	183
101	9.3.3.	Bizansın Paralı Askerleri	185
102	9.3.3.	Düzenli Ordu	187
103	9.3.3.	Paralı Asker Ücretli Ordu	189
104	9.3.4.	Roma Hukuku	191
105	9.3.4.	Justinianus'un Hukuk Derlemeleri	193
106	9.3.4.	Cengiz'in Düzeni	195

4. ÜNİTE		İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI	
Çalışma No	Kazanım No	Çalışmanın Adı	Sayfa No
107	9.4.1.	Türk Kime Denir?	197
108	9.4.1.	Türk Adının Menşei ve Anlamı	199
109	9.4.2.	Boylarda Hayat	201
110	9.4.2.	Toplumsal Bir Yapı Olarak Boy ve Oğuzlar	203
111	9.4.2.	Bir Ülkeyi Yönetmek	205
112	9.4.2.	Türk Yönetim Anlayışında Kurultay	207
113	9.4.2.	Bir Protokol Kuralı: Ülüş	209
114	9.4.2.	Kut ve Hükümdar	211
115	9.4.2.	Eski Türk Dini: Gök-Tengri Dini	213
116	9.4.2.	Töre	215
117	9.4.2.	Yazılı Olmayan Hukuk: Töre	217
118	9.4.3.	Bozkırdan Kültüre Uzanan Serüven	219
119	9.4.3.	Bozkır Kültürü	221
120	9.4.3.	Türklerde İkili Devlet Teşkilatı	222
121	9.4.3.	Cesaretin ve Disiplinin Adı: Onlu Teşkilat	223
122	9.4.3.	Türkün Kanadı	225

5. ÜNİTE		İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU	
Çalışma No	Kazanım No	Çalışmanın Adı	Sayfa No
123	9.5.1.	Cahiliyeden İnançın Aydınlığına	227
124	9.5.1.	Cahiliye Dönemi	229
125	9.5.1.	Peygamberler ve Uygarlık	231
126	9.5.2.	Yeni Bir Medeniyete Doğru Yol Alığı	233
127	9.5.2.	Hicret	235
128	9.5.2.	Yeni Bir Toplumsal Düzen	237
129	9.5.2.	Birlikte Yaşama Sanatı	239
130	9.5.2.	İslamiyet'te Devlet Başkanı	241
131	9.5.2.	Hilafet	243
132	9.5.2.	Devlet Hazinesi	245
133	9.5.3.	İktidar Kimde?	247
134	9.5.3.	Kerbela Şehidi	249
135	9.5.3.	Arap Olmayan Müslümanlar	251
136	9.5.3.	Gemileri Yakmak	253
137	9.5.4.	Türklerle Özel Kurulan Şehir: Samarra	255
138	9.5.5.	Müslümanların İlk Medresesi	257
139	9.5.5.	Orta Çağ'ın Bilgelik Eviden Modern Bilimlere	258
140	9.5.5.	İslami İlimler	260

6. ÜNİTE		TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ	
Çalışma No	Kazanım No	Çalışmanın Adı	Sayfa No
141	9.6.2.	Oğuzlar Kimdir?	261
142	9.6.2.	Acem	263
143	9.6.2.	Maveraünnehir'in Tarihsel Değeri	265
144	9.6.3.	İlk Türk Tasavvuf Oluşumu	267
145	9.6.3.	Yesevilik	269
146	9.6.3.	Oğuz - Türkmen - Müslüman	271
147	9.6.4.	Cihan Hakimiyeti	273
148	9.6.4.	Hasan Sabbah'ın Suikastçıları	275
149	9.6.5.	Büyük Divan	277
150	9.6.5.	Divan-ı Saltanat	279
151	9.6.5.	Selçuklu Atabeylikleri	281
152	9.6.5.	Devletin İkinci Adamı Atabeg	282
153	9.6.5.	Selçuklularda Hanedan Üyesi	284
154	9.6.5.	Nasihatname	286
155	9.6.5.	İlim Arayanlar	288

Cevap Anahtarları	290
Kaynakça	316
Görsel Kaynakça	321



**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN> 1.1. İnsanlığın Hafızası Tarih**  
 Kavram : Tarih  
 Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
 Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TARİHİN TARİFİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Tarih kavramının ne olduğunu ifade edebilme.	

**Yönerge:** Metin ve görselleri inceleyerek soruları yanıtlayınız.

1. Kutucuklarda verilen tarih bilimi ile ilgili görüşleri okuyunuz. Vurgulanan anahtar kelime/kelimelerin ne olabileceğini karşılarına yazınız.

### TARİH;

“Yüzyılların tanığı, gerçeğin ışığı, yaşamın efendisi ve geçmişin habercisidir.” (Cicero)	.....
“3000 yıllık geçmişinin hesabını yapamayan insan, günübürlük yaşayan insandır.” (Goethe)	.....
“Başka varlıklar ister olsun ister olmasın, ay ve gün ister dönsün ister dönmesin, ister uyanık isterse uykuda olalım, zaman durmadan yoluna devam eder.” (Isaac Newton)	.....
“Tarihçi, incelediği toplumla o toplumun içinde bulunduğu mekân arasındaki bağlantıyı da hiçbir zaman gözden kaçırmamak mecburiyetindedir. Mekândan soyutlanmış bir toplum düşünülmemeyeceği gibi böyle bir tarih yazılması da düşünülemez.” (Mübahat Kütükoğlu)	.....
“Gerçek bir tarih için kaynaklara gitmek, kaynakları iyi tenkit (eleştiri) edip değerlendirmek gerekir.” (Halil İnalçık)	.....



Görsel 1



Görsel 2



Görsel 3



Görsel 4



Görsel 5



Görsel 6

2. a) Yukarıdaki görsellerden hangileri size tarihi çağrıştırmaktadır, gerekçelendirerek yazınız.

.....

.....

- b) Verdiğiniz yanıtta yola çıkarak tarih bilimiyle ilgili en önemli çıkarımınız ne olabilir?

.....

.....



3. Öğrendiklerinizden yola çıkarak tarih biliminin ne olduğunu ifade ediniz.

.....

.....





**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN> 1.1. İnsanlığın Hafızası Tarih**  
Kavram : Tarih  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>İNSANLIĞIN GEÇMİŞİNE DAİR BİR BİLİM</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Tarih kavramını oluşturan öğeleri belirleyebilmek.	

**1. Yönerge:** Görselleri inceleyerek soruları yanıtlayınız.

1. a) Çağrışım yapan anahtar kelimenin/ifadenin ne olduğunu yanına yazınız.



Görsel 1



Görsel 2

I .....



Görsel 3



Görsel 4

II .....



Görsel 5



Görsel 6

III .....



Görsel 7



Görsel 8

IV .....

b) Çağrışım yapan tüm anahtar kelimelerin ortak vurgusunu hangi kavram ile ilişkilendirebilirsiniz? Bu kavramı ve tüm anahtar kelimeleri/ifadeleri kullanarak anlamlı bir cümle oluşturunuz.

.....

.....

**2. Yönerge:** İnfografik görselde “tarih” kavramı üzerine araştırma yapan Selin isimli öğrenciyi görmekteyiz. Selin, araştırdığı konu ile ilgili bazı yazarların görüşlerini not almakta ve bir çizelgeyi incelemektedir.



Görsel 9

1. Selin'in not aldığı bilgiler ışığında;

a) Tarih biliminin ana konusu ve ele aldığı zaman dilimi hakkındaki çıkarımınızı yazarları dayanak göstererek ifade ediniz.

.....

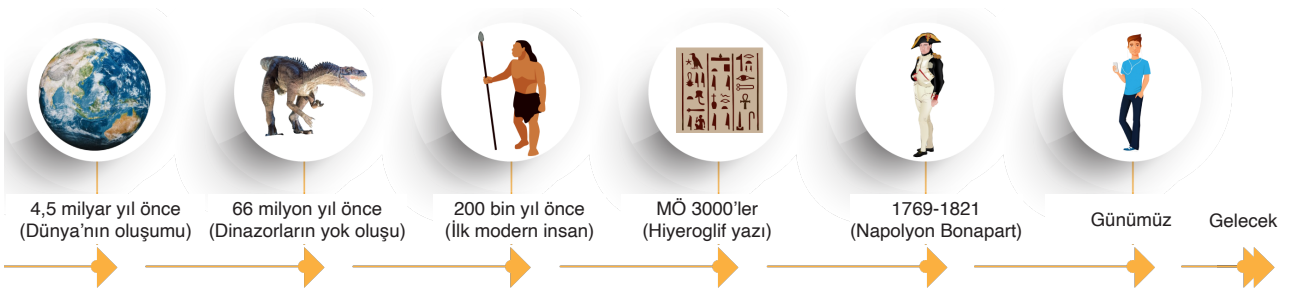
.....

b) Tarih bilimi açısından George Mosse ve Von Ranke'nin görüşlerindeki temel ilke sizce nedir?

.....

.....

2. Edindiğiniz bilgiler ışığında aşağıdaki çizelgede yer alan hangi zaman dilimleri tarih biliminin kapsamına girmemektedir? Gerekçelendirerek açıklayınız.



Görsel 10

.....

.....

.....





<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.1. İnsanlığın Hafızası Tarih</b>
Kavram	: Tarih
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi, Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TARİHÇİLERİN GÖZÜNDEN TARİH</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Tarihin kapsamını ve amacını açıklayabilme.	

**Yönerge:** Metinden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### Tarihçilerin Gözünden Tarih

Tarih, bilindiği gibi yaklaşık bir asır öncesine kadar bir ilim dalı olmaktan ziyade basit bilgi seviyesinde bulunuyordu. Tarihçilik de insanlığın geçmişi hakkında malumatın birbiri ile alakasız, irtibat-sız şekilde ve muhakemesiz olarak yani vakalar arasında sebep sonuç ilişkileri üzerinde durulmaksızın, nakledilmesiyle yetiniyordu.

(İbrahim Kafesoğlu, “Tarih İlimi ve Bizde Tarihçilik”, *Milli Tarihin İnşası*, Edt: Ahmet Şimşek- Ali Satan, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2011, s. 97.)

Gerçek tarih, varlıkları olduğu gibi görmeye çalışır. Bunda başarılı olmak için belgeleri inceden inceye araştırır. Vesikaları abidelerle kontrol eder. Tarihî usulün bütün kurallarına uyarak geçmiş zamanlardaki olayları yeniden diriltmeye yeniden canlandırmaya çalışır.

(Ziya Gökalp, “Tarih İlim mi? Yoksa Sanat mı?”, *Milli Tarihin İnşası*, Edt: Ahmet Şimşek- Ali Satan, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2011 s. 47.)

Tarihî olayların yerleri vardır. Bu olaylar herhangi bir zamanda ve herhangi bir ülkede olmuşlardır. Onlardan vaki oldukları zaman ve yer kaydı kaldırılınca tarihî karakteri kaybederler (nereden geldikleri bilinmeyen folklor “halk ananeleri ve âdetleri” vakalarında olduğu gibi) bütün dünyadaki beşeriyet bilgisinden başka bir yerde işe yaramazlar.

(ch. V. Langlois – ch. Seignobos, *Tarih Tetkiklerine Giriş*, TTK yayınları, Ankara 2010, s.209.)

Tarih kelimesi ile iki şey kastedilir. Birinci anlamıyla tarih; kısaca yaşanmış geçmiş olup fiziki zaman içerisinde insanlar tarafından yapıp edilen şeyler, olgular ve olaylardır. İkinci anlamıyla tarih ise tarih ilmi; muayyen bir geçmiş zamanda insanlar tarafından yapıp edilen şeyler hakkında sonradan yaşayan insanlar eliyle yapılan bir inşadır.

(Durmuş Hocaoğlu, Tarih Kavramı: “Res Gestae –Historia Rerum Gestarum”, *Türkiye’de Tarih Yazımı*, Edt: Vahdettin Engin - Ahmet Şimşek, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, s.23.)

Tarih pek çok yanlarıyla memnun edici olmayan bir bilgi dalıdır: Güvenilmez, değişkenlik gösteren, uyumsuz, parçacıklar hâlinde, çoğu zamanda inkâr edici. Ancak bu niteliklerden ötürü de değerlidir; beşeri görüntüyü doğru yansıtır. Bu yüzden de eğitimimiz için kendimizi algılayabilmemiz için yalnızca geçmişimizi değil günümüzde olup biteni anlayabilmemiz geleceğimizde ne olabilir sorusuna karşı getirilebilecek yanıtı bulmada yardım edebileceği için gerekli bir ögedir.

(Salih Özbaran, *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir 1998, s.7.)

#### 1. Tarihin tanımı içerisinde hangi unsurlar yer almalıdır?

.....

.....

.....

.....

.....



2. Tarihin tanımı ile ilgili tespit ettiğiniz unsurları kullanarak bir tarih tanımı yapınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Niçin tarih öğrenmeliyiz? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....



<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.1. İnsanlığın Hafızası Tarih</b>
Kavram	: Kaynak
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi, Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi, Tarihsel Sorgulama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>NİÇİN KAYNAK KULLANMALIYIZ?</b>	⌚ 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Tarih bilimini kaynak kullanımının önemi açısından değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Metin ve görsellerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### Tarihî Olayların Araştırılması

9/A sınıfında tarih dersinde **Yasemin Öğretmen**, “Tarih biliminin yöntemi nedir?” konusunu işlerken sınıfa “Tarihî bir olay nasıl araştırılır?” sorusunu sormuştur. Öğrenciler bu soruya aşağıdaki cevapları vermiştir:

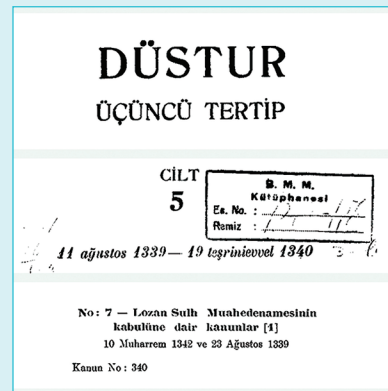
- Mert:** Tarih biliminin de diğer bilimler gibi yöntemleri vardır. Ancak tarihî olayların aydınlatılmasında en önemli unsur belgelerdir.
- Begüm:** Doğru. Kaynaklar geçmişe dair izleri koruyan materyallerdir. Tarihçi de bu izlerden yararlanarak tarihî bilgiyi üretir. Dolayısıyla tarihsel bilgi üretilirken kaynak materyaller kullanılır.
- Yusuf:** Evet ama bu yapılırken de kaynakların oluşumu, orijinallliği ve güvenilirliği gibi noktalar öncelikle göz önünde bulundurulmalıdır. Yani kaynak materyaller sorgulanmalıdır.
- Özge:** Kaynak materyaller ya olayın geçtiği döneme ait belge ve buluntulardır ya da olayın geçtiği döneme yakın veya o dönemin kaynaklarından faydalanılarak meydana getirilen eserlerdir.

Verilen cevaplara teşekkür eden **Yasemin Öğretmen**, geçmişe dair izleri takip eden tarihçilerin, olayları yeniden inşa etmeye çalıştıklarını belirttiikten sonra öğrencilerine şu örneği vermiştir: “*Yakın bir dönemde meydana gelen bir savaşta evler, köprüler yıkılmış, çevre zarara uğramıştır. Tarihçi bunları inceleyerek savaşın boyutları ve bıraktığı tahribat hakkında fikir edinmeye çalışır. Savaş sonunda anlaşma imzalanır. Tarihçi bu anlaşmayı inceleyerek savaşın ulusal ve uluslararası sonuçlarını tespit etmeye çalışır. Ya da geçmişte yaşamış bir medeniyetin bıraktığı sanat ve mimari eserlerini inceleyerek o medeniyetin ulaştığı zirveyi tespit etmeye çalışır.*” demiştir. Ardından aşağıdaki görsellerle birlikte Prof. Dr. Halil İnalçık’ın “*Gerçek bir tarih için kaynaklara gitmek, kaynakları iyi tenkit edip değerlendirmek gerekir.*” sözünü akıllı tahtaya yansıtmıştır.

(Fatma Acun, “Tarihin Kaynakları”, *Tarih Nasıl Yazılır?*, Tarihçi Kitabevi Yayınları, Ankara 2011, s.119-121’den düzenlenmiştir.)



Görsel 1: Tonyukuk Yazıtları



Görsel 2: Lozan Barış Antlaşması



1. Kaynak nedir? Tarih biliminde kaynak kullanmanın önemi ne olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Sizce, Prof. Dr. Halil İnalçık: “Gerçek bir tarih için kaynaklara gitmek, kaynakları iyi tenkit edip değerlendirmek gerekir.” sözüyle ne anlatmak istemiş olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Özge'nin verdiği cevap dikkate alındığında Tonyukuk Yazıtları ve Lozan Barış Antlaşması nasıl değerlendirilebilir?

.....

.....

.....

.....

.....



- 1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.1. İnsanlığın Hafızası Tarih**  
 Kavram : Sınıflandırma  
 Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi, Eleştirel Düşünme Becerisi  
 Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Sorgulama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>KAYNAKLARIN SINIFLANDIRILMASI</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Kaynakların sınıflandırılma yöntemlerini açıklayabilme.	

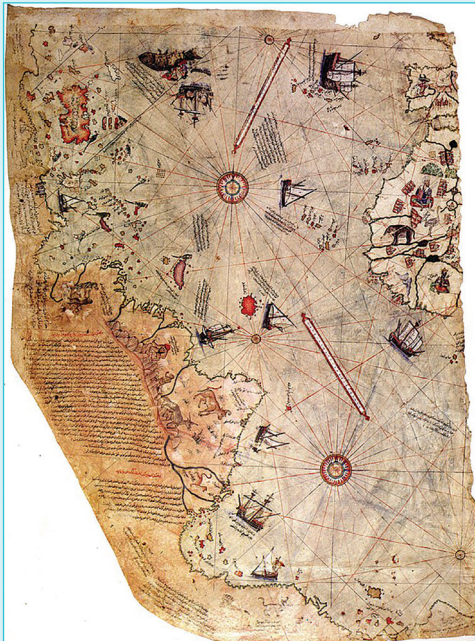
**Yönerge:** Metin ve görsellerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### Kaynakların Sınıflandırılması

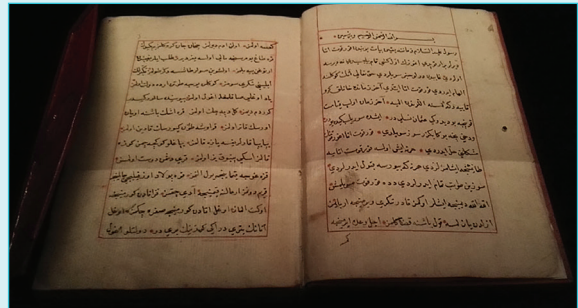
Sosyal bir bilim olan tarih, bilinmeyene yönelerek onu kendi yöntemleriyle keşfetmeye çalışır ve bilimsel bilgiyi ortaya çıkarmak için kaynaklardan yararlanır. Kaynaklar, kendi içinde sınıflandırılmıştır.



TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI  
DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI



Görsel 1: Piri Reis Haritası



Görsel 2: 16. yüzyıldan kalma el yazması Dede Korkut Kitabı (Dresden, Almanya)

#### TÜRK DESTANLARI

- Oğuz Kağan Destanı
- Ergenekon Destanı
- Türeyiş Destanı
- Göç Destanı





Görsel 3: Tonyukuk Yazıtları



Görsel 4: UNESCO Hiroşima Barış Anıtı



Görsel 5: Göbeklitepe Belgeseli



Görsel 6: Atatürk Çanakkale'de, 1915

1. Aşağıdaki boş bırakılan yerleri doldurunuz.

Efsaneler, destanlar ve menkıbeler ..... kaynaklar arasında yer alır.  
 Tabletler, kitabeler ve fermanlar ..... kaynaklar arasında yer alır.  
 Resimler, fotoğraflar, videolar ve filmler ..... kaynaklar arasında yer alır.  
 Arkeolojik buluntular ile tarihî eşya ve nesnelere ..... kaynaklar arasında yer alır.

2. Sizce Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın tarihini inceleyen bir araştırmacı, araştırma konusunu yukarıdaki görsellerden hangisiyle ilişkilendirebilir? Niçin?

.....

.....

.....

3. Verilen görselleri kaynak sınıflandırması doğrultusunda tabloyla eşleştiriniz.

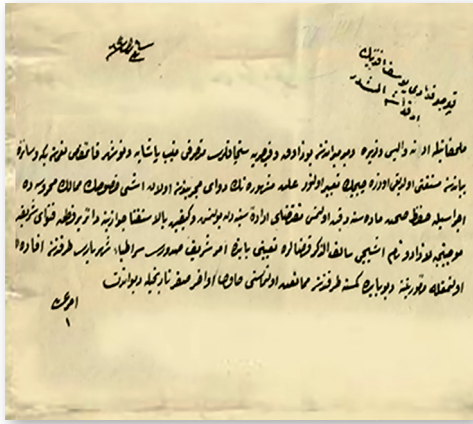
Sözlü Kaynaklar	Yazılı Kaynaklar	Sesli ve Görüntülü Kaynaklar	Gerçek Eşya ve Nesnelere



**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN> 1.1. İnsanlığın Hafızası Tarih**  
 Kavram : Belge  
 Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
 Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>GEÇMİŞİN İZLERİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Tarih biliminin temel taşlarını ifade edebilme.	

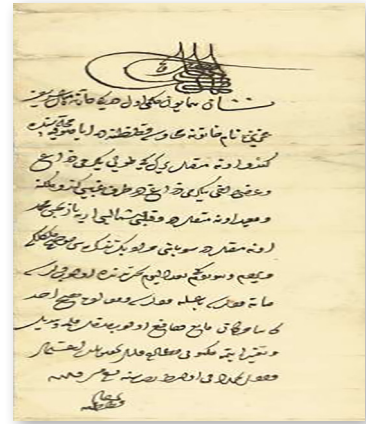
**Yönerge:** Görselleri ve açıklamaları inceleyerek soruları yanıtlayınız.



Görsel 1: Çiçek hastalığını önlediği tecrübe edilmiş olan ve caiz olduğuna dair fetva alınan çiçek aşısını icra etmek üzere Adana, Bozok, Kayseri ve Nevşehir kazalarında görevlendirilen Lazaro adlı açıcıya kimse tarafından müdahalede bulunulmaması. 1847



Görsel 2



Görsel 3: Fatih Sultan Mehmet Han'ın İstanbul'da Ayasofya civarındaki Azize Hatun'un Ayasofya mahallesinde kendi evine muttasıl arsanın kendisine temlik edildiğine dair mülknâme. 1455

1. a) Görsellere bakarak eserlerin ait oldukları dönemle ilgili çıkarımlarınızı yazınız.

Görsel 1: .....

.....

Görsel 2: .....

.....

Görsel 3: .....

.....

b) Bu çıkarımlara ulaşmanızda size yardımcı olan unsurlar nelerdir?

.....

.....

c) Görselleri verilen eserlere tarihî belge denilebilir mi? Neden?

.....

.....

.....



Görsel 4



Görsel 5



Görsel 6

2. Üzerlerinde herhangi bir yazı olmamasına rağmen sizce görsel 4, 5 ve 6'da verilen eserlere de tarihî belge denilebilir mi? Neden?

.....

.....

.....

Sözlü Kaynaklar	Yazılı Kaynaklar	Görsel ve İşitsel Kaynaklar	Tarihî Kalıntılar
Destanlar Hikâyeler Atasözleri Şiirler	Fermanlar Anlaşmalar Antlaşmalar Kitabeler Tapu Senedi Mektuplar Kanunlar Paralar	Resimler Minyatürler Fotoğraflar Heykeller	Arkeolojik kalıntılar Savaş aletleri Tarihî eşyalar

3. Yukarıda yer alan tablodaki kaynaklardan yararlanarak tarihî belgelerin önemi hakkında neler düşüncelerinizi belirtiniz.

.....

.....

.....

.....





<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.1. İnsanlığın Hafızası Tarih</b>
Kavram	: Belge
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi, Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Sorun Analizi ve Karar Verme Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>OSMANLIDA HAYVAN HAKLARI</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Belge kavramının tarih bilimindeki rolünü değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Aşağıdaki soruları metinden hareketle cevaplayınız.

Osmanlı Dönemi'nde yük, binek ve sokak hayvanlarına şiddetin ve eziyetin önlenmesi, yaban hayatının ve hayvanların kanun çerçevesinde korunmasına ilişkin detaylar tarihî belgelerde ortaya çıktı. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığında muhafaza edilen belgelerde ise Osmanlı Dönemi'ndeki hayvan haklarına yönelik uygulamalar dikkati çekti. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanı Prof. Dr. Uğur Ünal, AA muhabirine yaptığı açıklamada, Osmanlı Devleti'nde yük, binek ve ticari amaçlar için yetiştirilen hayvanların yanında evcil hayvanların da gündelik hayatın önemli bir parçası olduğunu söyledi. Sivil, resmî binaların dış cephelerine yapılan aşiyen yani oyma kuş yuvalarından, erken dönemlerde çıkarılan, kanun, nizam ve detaylı düzenlemelerle Osmanlı memleketinde insanların dünyayı paylaştığı hayvanlarla dost kalmayı bildiğini anlatan Ünal, "Devlet Arşivleri Başkanlığı Belge Tarama Sisteminde 'hayvan' kelimesi ile yapılan taramada binlerce belgeye ulaşılabilmektedir ki bu belgeler bizlere, hayvanların da Osmanlı gündelik yaşamının önemli bir parçası olduğunu göstermektedir. Günümüzde gündelik hayatı ilgilendiren pek çok meselede olduğu gibi hayvan hakları konusunda da Osmanlı deneyiminin bizlere öğrettikleri çok kıymetlidir." dedi.

1 Eylül 1856 tarihli Sultan Abdülmecid Dönemi'ne ait bir belgede cuma günleri atların taşımacılıkta kullanılmaması isteniyor. Buna göre at ile taşımacılık yapanların cuma günü tatil yapmaları çok eskiden beri uygulanan bir kural olduğu için o gün atlara yük taşıttırılmaması ve üzerine binilmemesi emri de veriliyor. İnsanların bu kararı çiğnemesinin önüne geçilmesi için de o güne has çivili semer kullanılması ve hamal kethüdasından bu kararın tavizsiz uygulanması emri de belgelerde belirtiliyor.

Öte yandan 15 Şubat 1574'te Kaz Dağlarında tüfekle yapılan avcılığın, av hayvanlarının yok olmasına sebep olması nedeniyle Sultan II. Selim'in; tüfekle zevk için avcılık yapanlara ilişkin, "Kişisel zevk amacıyla tüfek kullanarak av yapanların tüfekleri ellerinden alınsın ve İstanbul'a gönderilsin. Bu iş esnasında kimseye zulüm yapılmamasın." emri de dikkat çekmektedir.

(<https://www.aa.com.tr/tr/gundem/osmanlida-hayvan-haklaritarihbelgelerde/2300146>'dan düzenlenmiştir.  
Erişim Tarihi: 24.07.2021, Erişim Saati: 00:27)

## 1. Belge nedir?

Tahmini anlamı: .....

.....

.....

Sözlük anlamı: .....

.....

.....



2. Aşağıdaki kutucuklardan hangileri yazılı belge türüne örnek gösterilebilir?

Tablet

Berat

Efsane

Kitabe

Fıkra

Destan

Ferman

Heykel

Gazete

Menkıbe

Resim

Mızrak

3. Tarihî belgeler niçin korunmalıdır? Tarihî belgelerin korunması hakkındaki önerileriniz nelerdir?

.....

.....

.....

.....



**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.1. İnsanlığın Hafızası Tarih**  
Kavram : Olay  
Genel Beceriler : İletişim Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>OLAY VAR!</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Tarihi olayların özelliklerini fark ederek kendi bağlamı içerisinde açıklayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen şemaya göre soruları cevaplayınız.



1. Olayın tanımını yapınız.

.....

.....

.....

.....

2. Şahit olduğunuz veya büyüklerinizden duyduğunuz tarihî bir olayı, olayın özelliklerini dikkate alarak yazınız.

.....

.....

.....

.....

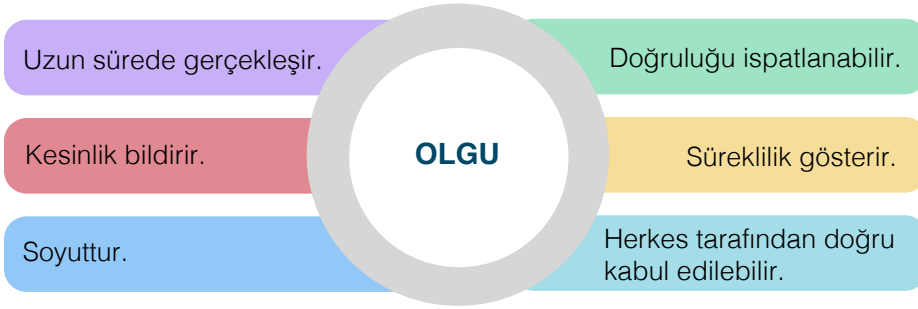




**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.1. İnsanlığın Hafızası Tarih**  
 Kavram : Olgu  
 Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
 Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>OLGU NEDİR?</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Olgu kavramını açıklayabilme.	

**1. Yönerge:** Aşağıdaki kavram haritasından hareketle olgunun tanımını yazınız.



**Bana Göre OLGU:**

.....

.....

.....

.....

.....

**2. Yönerge:** Aşağıdaki ifadeleri okuyup, bu cümlelerin olgu cümlesi olup olmadığını tespit ediniz. Olgu ise bunun nasıl ispat edileceğini, olgu değilse neden ispat edilemeyeceğini yazınız.

		<b>Olgudur. Nasıl ispat edilir?</b>	<b>Olgu Değildir. Neden ispat edilemez?</b>
1	COVID-19, farklı kişileri farklı şekillerde etkilemektedir.		
2	Koronavirüs salgını sürecinde, toplumun tutum ve davranışlarında bir kısım değişiklikler olması bekleniyor.		
3	Covid-19'un doğal yollarla oluşan bir virüs olmadığı, laboratuvar ortamında yapay olarak üretildiği iddia edilmektedir.		
4	Covid-19, dünyayı etkileyen küresel bir tehdit olarak karşımıza çıkmıştır.		
5	Salgın öncesi dönemle kıyaslandığında, hane halkı harcama ve borçlarında artışlar görülmektedir.		



**3. Yönerge:** Aşağıda verilen metinden hareketle hangilerinin olay, hangilerinin olgu olduğunu tespit ediniz.

(1)Hz. Peygamber'in (SAV) Mekke'den Medine'ye hicreti ile birlikte (2) İslamiyet'in yayılması hızlanmıştır. (3) Çinlilerle Araplar arasında meydana gelen Talas Savaşı sonucu (4) Türklerin Müslüman olma süreci başlamıştır.(5) 1071'de yapılan Malazgirt Meydan Muharebesi sonucu (6) Anadolu'nun Türkleşmesi başlamıştır. (7) Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle (8) İstanbul bir Türk şehri haline gelmiştir.(9) 1946'da yapılan çok partili seçimlerle birlikte (10) ülkemizde demokratikleşme hareketleri hız kazanmıştır.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<b>Olgudur.</b>										
<b>Olaydır.</b>										





- 1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.1. İnsanın Hafızası Tarih**  
 Kavram : Tarihi olay ve olgu  
 Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
 Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Yorum ve Analiz Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TARİHİ OLAY-OLGU KAVRAMLARININ BENZER VE FARKLI YÖNLERİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Tarihî olay ve olgu kavramlarını, bu kavramlar arasındaki farklılık ve benzerlikleri anlamlandırabilme.	

**1. Yönerge:** Olay ve olgu kavramlarının sözlük anlamlarından hareketle aşağıdaki tabloda “tarihî olay” ve “tarihî olgu” kavramlarının ne olduğu hakkındaki tahminlerinizi yazınız.

**Olay:** Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş, hadise, vaka. (TDK Türkçe Sözlük)

**Olgı:** Birtakım olayların dayandığı sebep veya bu sebeplerin yol açtığı sonuç, vakıa. (TDK Türkçe Sözlük)

Tarihî Olay	Tarihî Olgu

**2. Yönerge:** Öğrenciler ikişerli gruplara ayrılır. Tahminlerini karşılıklı olarak okurlar. Sonra tahminlerini aşağıdaki tanımlar ile karşılaştırırlar.

Tarihî Olay	Tarihî Olgu
Belirli bir süre içinde gerçekleşen, başlangıç ve bitiş zamanı ve yeri belli olan durumlara tarihî olay denir.	Tarihte aynı türlerde yaşanmış benzer olayların bütününe, bu olayların sonucuna bağlı olarak yaşanan uzun süredeki gelişmelere tarihî olgu denir.
Tahminim ile Tarihî Olay ve Tarihî Olgunun Tanımları Arasındaki	
Benzerlikler	Farklılıklar
.....	.....
.....	.....

1. Tarihî olay ve olgu arasındaki temel farklılıklar nelerdir?

.....

.....

.....

2. Yaşanan bir gelişmenin tarihî bir olay olabilmesi için hangi özelliklere sahip olması gerekir?

.....

.....

.....



<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN&gt; 1.1. İnsanın Hafızası Tarih</b>
Kavram	: Sosyal Bilim
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>BURALI BİRİNE SORUVER</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Tarih alanındaki bilimsel çalışmaların özelliklerini kavrayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıdaki metni okuyup soruları cevaplayınız.

### BURALI BİRİNE SORUVER

Bir gün Nasreddin Hoca'nın yolu, daha önce hiç geçmediği bir köye düşer. Hoca'yı gören bir köylü; "Efendi, Hoca'ya benziyorsun. Sen bilirsin, bugün günlerden ne?" Keyfi yerinde olmayan Hoca, köylüyü süzdükten sonra; "Ben köyünüzün yabancıyım. Ne bileyim sizin gününüzü? Sen buralı birine soruver." deyiverir.

Hoca'nın fıkralarında ve onun şahsı etrafında ortaya çıkan adetler ve halk inançlarının bir kısmı günümüzde de devam etmektedir. O'nun "Buralı Birine Soruver" fıkrası da geçmişte yaşayan ancak bugün unutulmaya yüz tutmuş bir âdeti hatırlatmaktadır. Geçmişte olduğu gibi bugün de bazı yörelerde günler günümüzdeki gibi Pazartesi, Salı... gibi değil de o gün pazar kurulan ilçe, köy kasaba ya da şehrin adıyla anılır. Pazartesi yerine Salihli pazarı, Salı yerine Akşehir pazarı, Cuma yerine Sivrihisar pazarı vb. denir ve "Bugün günlerden ne?" diye sorulduğu zaman, o gün pazarı olan kasabanın adıyla örneğin Salı günü için Akşehir pazarı, Cuma yerine Sivrihisar pazarı derler. Hoca'nın günleri henüz öğrenememiş olması, yabancı olduğu çevrede hangi günler nerede pazar kurulduğunu bilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Sorun, bilme işleminin nasıl ve hangi araçla gerçekleştirileceğidir. Bu da bilimsel yöntemle ilgili tartışmaları getirir. Doğa bilimlerinde ulaşılan kesin sonuçlar, insanî ve kültürel bilimlerde de beklenir. Doğa ve sosyal bilim ayrımı söz konusu değildir. Dolayısıyla doğa bilimleri geliştikçe sosyal bilimleri yöntem açısından belirlemeye başlar. İnceleme konusu insan ve toplumla ilgiliyse bunun incelenmesi herhangi bir nesnenin laboratuvarında incelenmesi kadar kolay ve mümkün değildir. Doğanın yasaları keşfedilerek nasıl doğa olayları öngörülebiliyorsa; insan doğası keşfedilerek, sosyolojik olaylar da öngörülebilir.

Nasreddin Hoca, topluma ve toplum değerlerine bakışı ile bir sosyolog, insan ruhunun derinliklerine nüfuz edışı ile bir psikolog, dilimizde duygu ve inceliği nüktede buluşturması ile bir nüktedandır. Onu günümüze kadar getiren, sadece kendi kültürümüzde değil bütün dünyada yaşatan fıkralarıdır. Nasreddin Hoca, Türk mizah kahramanıdır ve fıkralarında üstünde durduğu toplumsal değer yargıları yönüyle bir sosyolog, eğitimci ve güldürü yoluyla eğitim yapan bir mizah ustasıdır.

Sosyal Bilimler insanla ilgilidir; insanlar sadece yaşamaz, düşünür, konuşur, ister, anlam yaratır, hedefleri vardır ve bunları zihinsel ve fiziksel aktivitelerine yansıtabilirler. Sosyal Bilimler ifadesi ile bireylerin toplumla, toplum içinde birbirleriyle ve çevreleriyle ilişkilerini inceleyen disiplinler topluluğu kastedilir. Sosyal Bilimler şemsiyesi altında tarih, coğrafya, psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi, hukuk, antropoloji, arkeoloji, felsefe, ekonomi gibi disiplinler yer alır. Öte yandan her bir sosyal disiplin kavramlar ve teoriler açısından kendine özgü yapı ve deneysel araştırma modelleri olarak kabul edilebilir.

*İsmet ŞANLI, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1) (Düzenlenmiştir)*

1. Sosyal bilim deyince ne anlıyorsunuz? Sosyal bilimlerin konusu nedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....



2. Sosyal bilimler neden ortaya çıkmıştır?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Nasreddin Hoca'nın bir fıkrasını ele alarak dönemin değerleri ile ilgili verdiği bilgiler açısından değerlendiriniz.

.....

.....

.....

.....

.....

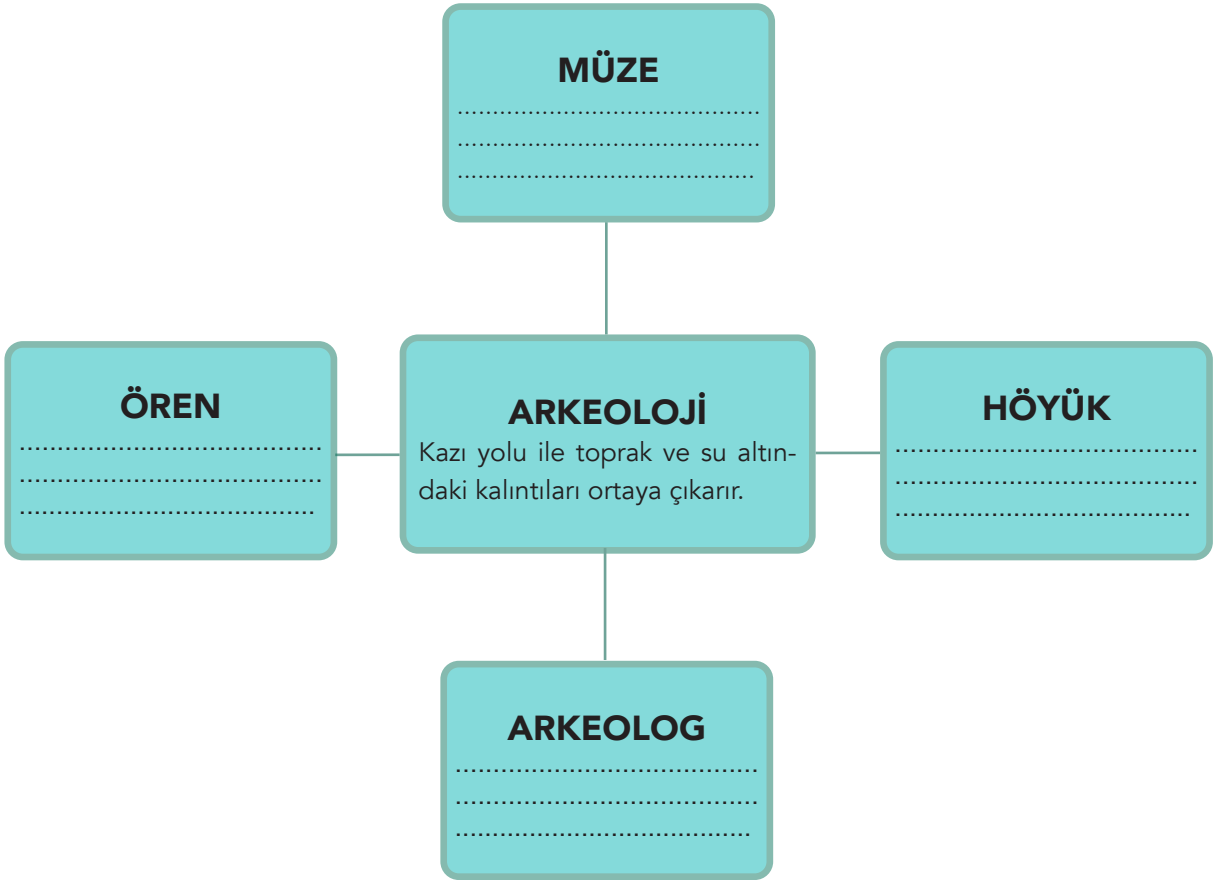




**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.1. İnsanlığın Hafızası Tarih**  
Kavram : Arkeoloji  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ARKEOLOJİ NEDİR?</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Arkeolojinin kavramları ile çalışma alanlarını ilişkilendirebilme.	

**1. Yönerge:** Tabloda boş bırakılan alanları başlıkla ilgili uygun ifadeler ile doldurunuz.





**2. Yönerge:** Aşağıda verilen metni analiz ederek soruları cevaplandırınız.

Kazakistan'da MÖ. 5. yy'dan kalma olduğu düşünülen bir kurgan bulunmuştur. Kurganda yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda insan ve at iskeleti, altın zırh, demir kılıç, ipek halı ve kumaş parçaları, gümüş tabaklar, üzerinde yazılar olan seramik küpler ve pişmiş buğday tanecikleri ortaya çıkarılmıştır.

1. Kalıntılardan hareketle bölgede yaşayan insanların faaliyetleri hakkında neler söylersiniz?

.....

.....

.....

.....

2. Tarihin aydınlatılmasında arkeolojinin katkıları neler olabilir?

.....

.....

.....

.....



<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.1. İnsanlığın Hafızası Tarih</b>
Kavram	: Arkeoloji
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi, Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ARKEOLOJİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Arkeoloji kavramının önemini değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Arkeoloji biliminin hangi ihtiyaçlardan ortaya çıktığını analiz edebilme.

## ARKEOLOJİ

Arkeoloji, geçmiş dönemlerde yaşamış insan topluluklarının kültürel ve toplumsal düzenlerini, günümüze kadar gelebilen maddi kalıntılara dayanarak araştıran, belgeleyen ve gelişim sürecini inceleyerek yorumlamaya çalışan bir bilim dalıdır. Bir malzemenin elimize belge olarak geçmesinde, zamana dayanıklılık ve bozulmadan, değişmeden kalmanın yanı sıra incelemenin yapıldığı dönemdeki analiz ve yöntemlerin gelişkinliği de belirleyicidir.

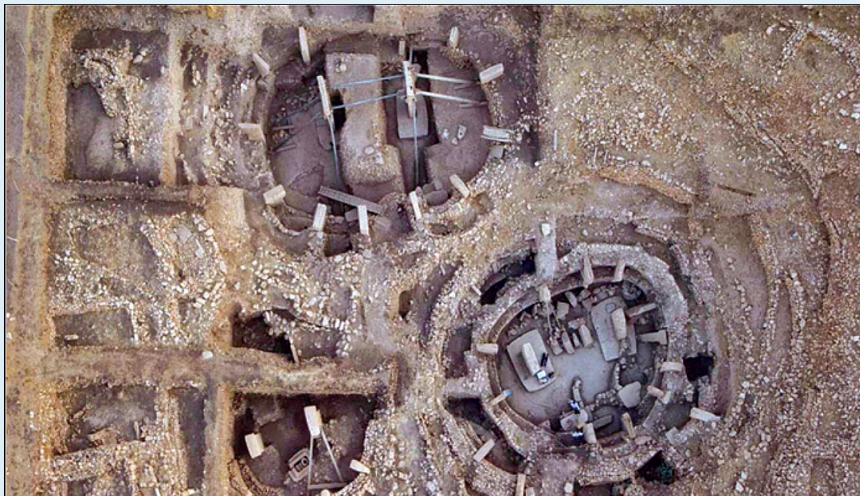
- 1558: Perugia'da ilk Etrüsk Mezarları bulunmuştur.
- 1797: Fransa'da Frere'de Hoxne kazısında ilk kez Paleolitik Çağ'a ait aletler ile soyu tükenmiş hayvan kemikleri bir arada bulunmuştur.
- 1869: T.Wood, Selçuk'ta Efes Artemision'u bulmuştur.
- 1900: A.Evans, ünlü Knossos Sarayı'nı ortaya çıkarmıştır.



Görsel 1: Göbeklitepe

Kültürel mirasın varlığını sürdürebilmesi için yapılacak uygulamaların kültür varlığının nitelik ve anlamına uygun olması ve bunlarla ilgili olarak tarihsel bilgiyi çarpıtmayan çözümlerin üretilmesi önemlidir.

(Mehmet Özdoğan, 50 Soruda Arkeoloji, Bilim ve Gelecek Kitaplığı, İstanbul 2016, s. 19, 70-71, 78, 168'den düzenlenmiştir.)



Görsel 2: Göbeklitepe



1. Arkeolojinin ortaya çıkmasına etki eden unsurlar nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Arkeolojinin tarih bilimiyle ilişkisi hakkında neler söylersiniz?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Arkeolojinin hangi sorulara cevap bulmayı amaçladığı savunulabilir?

.....

.....

.....

.....

.....



<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.1. İnsanın Hafızası Tarih</b>
Kavram	: Antropoloji
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>BİR BİLİM DALI OLARAK ANTROPOLOJİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Antropolojinin yaklaşımları ve kapsamı hakkında bilgi sahibi olabilme.	

**Yönerge:** Verilen metinden faydalanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### BİR BİLİM DALI OLARAK ANTROPOLOJİ

Antropoloji, en kısa tanımıyla insan çeşitliliğinin bilimidir. İnsanı kültürel, toplumsal ve biyolojik çeşitliliği içinde anlamaya; insanların başlangıçtan beri çeşitli koşullara nasıl uyarlandığını, bu uyarlanma biçimlerinin nasıl gelişip değiştiğini, çeşitli küresel olayların bu uyarlanmaları nasıl dönüştürdüğünü görmeye ve göstermeye çalışır. Bu nedenle yerküreyi bir bütün olarak ele alır ve insanlığı bütünlüğü içinde görmeye çalışır. Bu yönüyle antropoloji hem bütüncül hem de farklılıkları vurgulayıcı bir doğaya sahiptir. Bu açıdan bakıldığında antropoloji için insan hem yerküreyi tasarlayan hem de yerkürenin koşulları tarafından biçimlendirilen bir varlıktır. Yerkürenin koşulları onu hem kültürel, toplumsal ve biyolojik bakımdan çeşitlendirmiş hem de yerküre kültürel, toplumsal ve biyolojik olarak çeşitlenmiş, insanın müdahaleleriyle birlikte bu uzun süreçte dönüşmüştür. Belki de bu dönüşümün en yakın ve yakıcı sonucu bugünkü küresel ısınma sorunu olmuştur. Bu geniş ele alış biçimi antropolojiyi farklı bir yaklaşıma sahip kılmıştır. Bu yaklaşım, yine insana eğilen diğer bilimlerle antropoloji arasındaki farkı açıklar.

1. Antropoloji ile diğer bilimler arasında ne gibi farklılıklar vardır?

.....

.....

.....

2. Metinde geçen “Antropoloji için insan hem yer küreyi tasarlayan hem de yer kürenin koşulları tarafından biçimlendirilen bir varlıktır.” ifadesini kendi düşünceleriniz doğrultusunda değerlendiriniz.

.....

.....

.....

3. Antropolojinin tanımını ve yaklaşımını göz önünde bulundurduğumuzda antropolojinin tarihe hangi açılardan yardımcı olduğunu ifade ediniz.

.....

.....

.....





<b>1. ÜNİTE</b>	: <b>TARİH VE ZAMAN &gt; 1.1. İnsanlığın Hafızası Tarih</b>
Kavram	: Etnografya
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ETNOGRAFYANIN TANIMI VE İNCELEME ALANI</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Etnografyayı ve inceleme alanını tanıyabilme.	

**Yönerge:** Verilen bilgilerden faydalanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

**Tanım:** Kavimleri karşılaştırarak inceleyen, kültür oluşumlarını araştıran bilim, budun betimi, kavmiyat.

**Durum:**

### TÜRK ETNOGRAFYA DERGİSİ

Sayı: I

Ön söz ...	5-7
Hamit Z. Koşay ... Türkiye Halkının Maddi Kültürüne Dair Araştırmalar	7-55
Kemal Güngör ... Anadolu'da Hızır Geleneği ve Hıdırellez Törenlerine Dair Bir İnceleme	56-72
Zeki Oral ... Selçuk Devri Yemekleri ve Emekleri ...	73-76
Mehmet ÖNDER ... Mevlevi Kıyafetleri ...	77-82
İsmail ÜNAL ... Türk İşlemeleri ...	83-85
Hamit Z. Koşay ... Nazarlıklar ...	86-90
Yusuf Durul ... Halı ve Kilimlerde Kız Motifleri ...	91-92
H. ONGAN ... Şer'iyeye Sicillerinde Geçen Türkçe Kişi Adları ...	92-95
Perihan ÇETİN ... Etnografya Müzesindeki Bakır Eşya ...	96-101
Kitap Tenkidleri ...	102-103

(Türk Etnografya Dergisi Sayı: I İçindekiler Sayfası)

1. Yukarıda verilen tanım ile durum dikkate alındığında etnografya ile ilgili hangi çıkarımlarda bulunulabilir?

.....

.....

.....

2. Tanım ile durum incelendiğinde etnografya müzelerinin sergilediği malzemeler hakkında neler söyebilirsiniz?

.....

.....

.....

3. Kültür aktarımında etnografyanın rolleri neler olabilir?

.....

.....

.....



<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.2. Neden Tarih?</b>
Kavram	: Hafıza
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>HAFIZANIN GÜCÜ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Hafızanın insan hayatına etkilerini farkedebilme.	

### 1. Yönerge: Aşağıda verilen soruları metne göre cevaplayınız.

Hafıza, beynin verileri veya bilgileri kodlayıp saklayabilme ve gerektiğinde buna ulaşabilme yetisidir. İnsan belleği, bilgiyi depolamak ve almak için karmaşık bir sistemden meydana gelmiştir. Bu belleğin sistematığı konusunda kesin bir uzlaşma olmasa da genellikle duysal hafıza, kısa süreli hafıza ve uzun süreli hafıza arasında bir ayrım kabul edilir.

#### Duyusal bellek,

uyaran sona erdikten sonra, duysal bir uyarının kısa bir izlenimini tutan hafızadır.

**Uzun süreli bellek,** sınırsız kapasite ve süreye sahip bir depo gibidir. Uzun süreli bellek, tüm bilgilerimizin, geçmiş olayların ve işlerin nasıl yapılacağına dair anıların depolandığı bir arşiv gibidir.



#### Kısa süreli bellek,

sınırlı boyut ve süreye sahiptir. Duyusal bellekten daha gelişmiş işlemler için kullanılır ve genellikle bilinçli bir bellek sistemi olduğu söylenir.

1. İnsan hafızasının uzun süreli bellek kısmı olmasaydı, insanlığın gelişmişlik düzeyi nasıl olurdu? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

### 2. Yönerge: Aşağıda verilen metne göre soruları cevaplayınız.

#### Dün, Bugün, Yarın ve Hafıza

Hafızanın tarih ve kimlikle kurmuş olduğu ilişki, kolektif kimliğin oluşumu ve toplumun tarihi olarak ele alınmaktadır. Yani toplumsal hafıza, ulusal kimliğin başarısını ortaya koyması açısından önemlidir. Milletlerin ortak hafızası olan tarih, millî ve toplumsal kimliğin İnşasını hazırlar. Kendini ifade etmenin ve konumlandırmanın yolu olarak bir kimliğe bürünmek, anlatılan bir hikâyeye başlar. Birey, kendisinin ait olduğunu hissettiği kimliğin hikâyesini anlatır. Bir anlamda bir tarih taşıyıcısıdır. Geçmişini görmezden gelen bir yaklaşım ve anlayış, bugünü etkileyerek geçmişin tüm sorunlarını bugüne yansıtır.



1. Toplumsal hafızanın, ulus kimliğinin oluşmasındaki etkisi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

.....

.....

2. Geçmişini görmezden gelmenin, bugünü nasıl etkileyeceği konusundaki düşüncelerinizi yaşanabilecek sorunlar bağlamında açıklayınız.

.....

.....

.....

.....





<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.2. Neden Tarih?</b>
Kavram	: Kimlik
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi, Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>MİLLÎ KÜLTÜR</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Kimlik kavramının önemini fark edebilme.	

**Yönerge:** Metin ve görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

## MİLLÎ KİMLİK

Kimlik, fert ve toplumun kendini tanımlama şeklidir. Kişinin kimliğini teşkil eden özellikler ona yaşadığı toplumdan sirayet eder. Millî kimliği belirleyen bazı unsurlar vardır. Toplumun en hayati ve en büyük teşkilatlanması olan devlet, bu unsurların başında gelir. Devlet, temelde sağladığı güvenlik duygusu sayesinde millî kültürün oluşması ve onun korunmasını sağlar. Ortak bir inanç, bütün toplumsal kurumlar gibi kimliği oluşturan temel unsurlardandır. Toplumların belli bir coğrafya üzerinde yaşarken o topraklar için savaşmak ve çeşitli biçimlerde imar etmekle o coğrafyayı vatan hâline getirdiklerini belirtir. Bu bağlamda coğrafya da kimliği oluşturan temel unsurlardan sayılır.



Görsel 1

Tarih şuuru da aynı amaca hizmet eder çünkü tarih eğitimi kişiyi, iki bin üç bin yıllık bir şuur genişlemesine götürerek kişinin, kendisini bu uzun ve büyük birikimin bir parçası ve sahibi olduğunu hissetmesini sağlar. Tarih eğitiminin asıl önemi, kazandırdığı bu güven ve kimlik duygusundadır. Toplum, kendisini oluşturan fertlerin bir kimlik altında toplanmaları sayesinde ortaya çıkar. Ortak bir geçmişin uzunluğu, o toplumun ayniyetine şahitlik eden tanıkların çokluğunu gösterir. Toplum, mekân ve zaman içinde ortak bir kimlik ile süreklilik kazanır. Kimlik olmaksızın bir toplumun mekân ve zaman içinde süreklilik taşıyabilmesi söz konusu olmayacaktır.

(Nevzat Kösoğlu, *Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı*, Ötüken yay. İstanbul 1997, s.60-89'dan düzenlenmiştir.)



1. Kimlik nedir?

.....

.....

.....

.....

2. Milletin oluşmasında kimliğin etkisini açıklayınız.

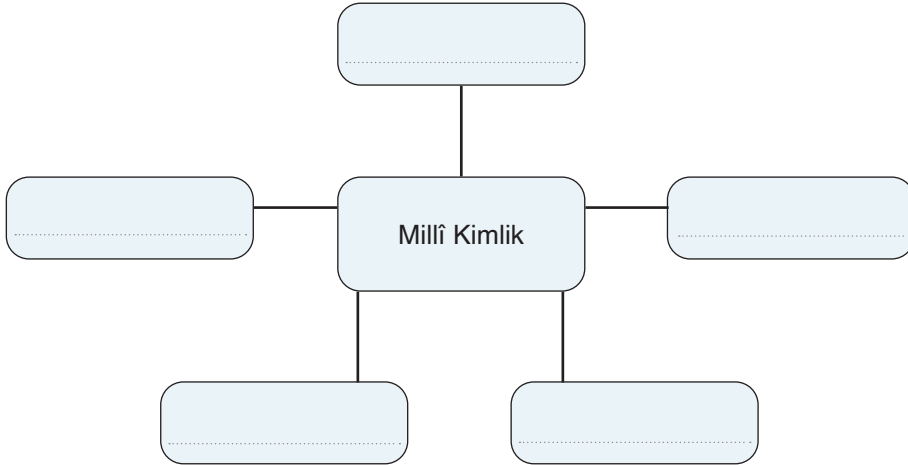
.....

.....

.....

.....

3. Millî kimliğin oluşmasını sağlayan unsurlar nelerdir? Aşağıda yer alan şemadaki boşluklara yazınız.



**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.2. Neden Tarih?**  
Kavram : Kimlik  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TARİH VE KİMLİK</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Kimliğin oluşmasında tarihin rolünü kavrayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen açıklama ve görselleri dikkate alarak soruları cevaplayınız.

**Kimlik:** Toplumsal bir varlık olan insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü.

**Millî kimlik:** Bir milletin kendine özgü düşünüş ve yaşayış biçimi, dil, töre ve gelenekleri, toplumsal değer yargıları ve kuralları ile oluşan özellikler bütünü, millî hüviyet.



Görsel 1: Geriye doğru ok atan Türk süvarisi



Görsel 2: Fatih Sultan Mehmet'in Gennadios Scholarios'a (Yennaviyos Solariyos) patriklik beratını verışı



Görsel 3: İznik Nilüfer Hatun İmaret



Görsel 4: Çanakkale Şehitliği

1. Yukarıdaki görselleri incelediğinizde Türk toplumunun kimliği hakkında hangi çıkarımlarda bulunabilirsiniz?

.....

.....

.....

.....



2. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Tarihini bilmeyen bir millet yok olmaya mahkûmdur." sözlerinden hareketle tarih öğrenmenin gerekliliğiyle millî kimlik arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

.....

.....

.....

.....

3. Sizce bir toplumun kimliği hakkında bilgi sahibi olmak için nelere dikkat etmek gerekir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....



**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.2. Neden Tarih?**  
Kavram : Toplum  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TOPLUM NEDİR?</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Toplum kavramını anlayabilme.	

**1. Yönerge:** Bilgi şemasından yola çıkarak toplum kavramının tanımını yapınız.

.....

.....

.....

.....

.....



**2. Yönerge:** Aşağıda bulunan tabloda doğru olduğunu düşündüğünüz maddeye D koyunuz.

Toplumun Özellikleri	D
Farklı amaç ve idealleri paylaşan birey ve gruplardan oluşur.	
Aynı kurallara uyma zorunluluğu bulunan birey ve gruplardan oluşur.	
Çoğu kez aynı toprak üzerinde yaşayan gruplardan oluşur.	
Pek çok öge ve kurumlardan oluşan bir yapıdır.	
Toplumu oluşturan insanlar arasında, düzenli ve karşılıklı ilişkiler söz konusu değildir.	
İşlevsel olarak benzer temel gruplardan oluşmuştur.	
Ortak bir coğrafi mekânı vardır.	



**3. Yönerge:** Gelecekte nasıl bir toplum hayal ediyorsunuz? Bu toplum, hangi özelliklere sahip olmalıdır?

.....

.....

.....

.....

.....





**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN> 1.2. Neden Tarih?**  
Kavram : Millet  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>MİLLET SÖZCÜĞÜNÜN YOLCULUĞU</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Millet kavramına ilişkin bilgileri ayırt edebilme.	

**Yönerge:** Verilen bilgileri ve görselleri inceleyerek soruları yanıtlayınız.



**Ulus**, Moğolca. Türkçe “ülüş” sözcüğünden türemiş ve Moğolcaya geçmiştir. Kağana bağlı boylar (budun) anlamındadır.

**Millet**, Arapça. İslami literatürde din ile eş anlamlı olması yanında belli bir dinin mensuplarını ifade eden millet kelimesi, Osmanlı Devleti’nde de klasik dönemden itibaren dinî zümreleri ifade etmek için kullanılmıştır.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/millet#2-osmanlilarda-millet-sistemi>

İnsan, sosyal bir varlık olarak tarihin bilinen en eski çağlarından itibaren toplu hâlde yaşamakla beraber bu toplulukların millet (ulus) karakterini alması Yakın Çağ’ın bir ürünüdür.

Fransızca **Nation** kelimesinin karşılığı olarak millet; aynı kökten, aynı soydan gelme, her şeyden önce ortak bağları olan insanlar topluluğu anlamındadır.

<http://www.ait.hacettepe.edu.tr/egitim/ait203204/119.pdf>



**Objektif Bakış**  
İrk Birliği  
Dil Birliği  
Din Birliği

**Subjektif Bakış**  
İnsan ne ırkının, ne dilinin, ne de dininin, ne de nehirlerin izlediği yolun, ne de sıradağların yönünün eseridir. Sağlam duygulu ve sıcak kalpli insanların bir araya gelmesi manevî bir bilinç yaratır.

*Ernest Renan*



“Zengin hatıra mirasına sahip bulunan, beraber yaşamak hususunda ortak arzu ve olurda samimi olan, sahip olunan mirasın korunmasına beraber devam hususunda iradeleri ortak olan insanların birleşmesinden meydana gelen cemiyete **millet** denir.”





1. a) Günümüzde genellikle eş anlamda kullanılan “ulus” ve “millet” sözcüklerinin kökenini göz önüne aldığınızda bu kelimeler ile ilgili çıkarımınız nedir?

.....

.....

- b) Millet sözcüğünün Yakın Çağ'daki serüvenini bilgi ve görselleri kullanarak yorumlayınız?

.....

.....

2. Millet kavramına ilişkin objektif ve sübjektif bakış açılarını birbirinden ne şekilde ayırt edebilirsiniz? İlgili kutucuklara yazınız.

Objektif Bakış	Sübjektif Bakış
.....	.....
.....	.....
.....	.....

3. Mustafa Kemal Atatürk'ün millet kavramı hakkındaki görüşü sizce hangi bakış açısını yansıtmaktadır?

.....





<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.2. Neden Tarih?</b>
Kavram	: Millet
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>MİLLET BİRLİĞİ NASIL OLUŞUR?</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Millet kavramını oluşturan temel değerleri kavrayabilme.	

**Yönerge:** Metinlere göre soruları cevaplayınız.

Uluslararası tanımlamalarda millet anlayışı objektif millet anlayışı ve subjektif millet anlayışı olarak sınıflandırılmıştır. Buna göre Alman ekolü adı verilen objektif millet anlayışında ırk, dil ve din gibi niteliksel bağlar aranırken Fransız ekolü adı verilen subjektif millet anlayışında ise ortak bir mazi, umut edilen ortak bir gelecek, kısacası duygu ve beklentilerin temel değerleri oluşturduğu kabul edilmektedir.



Görsel 1

Zengin hatıra mirasına sahip bulunan, beraber yaşamak hususunda ortak arzu ve olurda samimi olan, sahip olunan mirasın korunmasına beraber devam hususunda iradeleri ortak olan insanların birleşmesinden meydana gelen cemiyete millet adı verilir.

Mustafa Kemal ATATÜRK

*Afet İnan, Medeni Bilgiler ve M. Kemâl Atatürk'ün El Yazuları, T.T.K. Ankara 1969, ,s. 23:24*



Görsel 2

Osmanlı'daki millet biçiminde teşkilatlanma ve ferдин bu kesime aidiyeti, modern dünyadaki azınlık statüsü ve psikolojisinden hem objektif hem de subjektif esasları itibarıyla farklıdır. Millet sözü gerçekten de dinî bir aidiyeti ifade eder. Millet teşkilatı nedir? Bir bölgenin Darü'l-İslam'a katılmasından sonra buradaki kitap ehlinin (ehl-i zimmet) bir ahitname, hukuk ve himaye bahşedici bir ahit ile İslam devletinin idaresi altına girmesinden doğan bir teşkilat, bir hukuki varlıktır. Millet teşkilatı etnik (kavmî) ve lisan aidiyetine göre değil, din ve mezhep aidiyeti esasına dayanır. Osmanlı millet nizamı tarihin kendine özgü bir olayıdır. Bu bir idari teşkilatlanma özgünlüğü kadar, Osmanlı cemiyetinin özgün içtimai kültürel ortamında gelişen bir teşkilatlanmadır. Osmanlı millet nizamı belli bir coğrafyada yaşayanlar kadar, dağınık yerleşme biçimi gösteren ve bazen aralarında dil vahdeti olmayan (Museviler gibi) grupların da imparatorluğun ömrü boyunca kültürel değilsen de dinî kimliklerini korumasını sağlamıştır.

İlber ORTAYLI

*İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi", Türkler, Ankara 2002 C. X, s. 216-220)*



Görsel 3

Gerçek olan, saf ırk diye bir şeyin olmadığıdır. İngiltere, Fransa, İtalya gibi asil ülkeler kanın en karışık olduğu ülkelerdir. Hayır, ulusu meydana getiren ırk olmadığı gibi, toprak da değildir. Ulus tarihin derin karmaşıklıklarından ileri gelen manevi bir ilke, manevi bir ailedir. Ulus, günlük halk oylamasıdır.

Ernest RENAN

*Ernest Renan, Ulus Nedir? Pinhan Yayıncılık, Çeviren: Gökçe Yavaş, İstanbul: 2019*



1. Yukarıda millet kavramının tanımına dair farklı görüşlere yer verilmiştir. Bu tanımlamalarda ortaya çıkan temel farklılık nedir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Tüm görüşleri değerlendirdiğinizde milletin bir araya gelmesinde “olmazsa olmaz” denilebilecek ortak payda nedir?

.....

.....

.....

.....

.....



<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.2. Neden Tarih?</b>
Kavram	: Millet
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi, Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>MİLLET VE MİLLİYETÇİLİK</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Millet kavramının önemini açıklayabilme.	

**Yönerge:** Metin ve görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### Millet Olmak İçin Ne Gereklidir?

Bir topluluğa millet denebilmesi için o toplumun birtakım özelliklere sahip olup olmadığı belirlenmelidir. Bir topluluğun millet sayılabilmesi için ırk birliğini yeterli görenler vardır. Bu eksik bir görüştür. Buna aynı ırktan olmadıkları hâlde bugün millet olma karakterine sahip topluluklar örnek gösterilebilir. Benzer şekilde bazılarında göre ise millet olmanın baş şartı aynı dili konuşabilmektir.



Görsel 1

Bu da her zaman doğru sayılabilecek bir görüş olmayabilir. Üç ayrı dil konuşulmasına rağmen halkı, tek bir millet özelliği gösteren devletler vardır. Aynı dili konuştukları hâlde aralarında büyük farklar bulunan milletler de bu tezi çürütür. Kimileri de millet olmanın baş şartı olarak din birliğini kabul eder. Kuşkusuz artık bu da savunulması zor bir görüştür. Bugün dünyanın en büyük milletlerine sahip bazı devletlerde çok çeşitli dinlere mensup insanlar vardır. Öyle ise sayılan bütün bu şartlar bir insan topluluğunun millet olmasına yetmemektedir.

(<https://meb.gov.tr/ataturk/Ilkeleri/Milliyetcilik>'ten düzenlenmiştir.  
Erişim Tarihi 23.07.2021, Erişim Saati: 23.15)

### Mustafa Kemal'in Milliyetçilik Anlayışı

Mustafa Kemal bir konuşmasında: “Efendiler, yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekları tahsilin hududu ne olursa olsun, en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin istiklâline, kendi benliğine, millî ananelerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir. Dünyanın milletlerarası durumuna göre böyle bir cîdâlin lüzumlu kılacağı unsurlar ile donatılmamış olan fertlerle ve bu özellikte fertlerden meydana gelmiş toplumlara hayat ve istiklâl yoktur” demiştir. Yine bir başka konuşmasında da: “Çocuklarımıza ve gençlere vereceğimiz tahsilin hududu ne olursa olsun onlara esaslı olarak şunları öğreteceğiz: Milletine, Türkiye Devleti'ne ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne düşman olanlara mücadele lüzumu. Fertleri bu mücadele gerekçe ve araçlarıyla donatılmamış olan milletler için yaşama hakkı yoktur. Mücadele, mücadele lazımdır.” demiştir.

(Mustafa Keskin, *Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999, s.365'ten düzenlenmiştir.)



1. Millet nedir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. İnsan topluluğunu millet yapan unsurlar neledir?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Millet bilincinin arttırılması için tarih bilimi ne gibi faydalar sağlayabilir?

.....

.....

.....

.....

.....



<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.2. Neden Tarih?</b>
Kavram	: Kültür
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TARİH VE KÜLTÜR</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Kültür kavramının anlamını toplum hayatına yansıyan kültür unsurları bakımından değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Metin ve görsellerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### Tarih ve Kültür İlişkisi

Kültürün bütün unsurları, tarihin inceleme konuları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir milletin zaman içindeki;

- dünya görüşü, duyuş ve düşünüş biçimlerini, bunların tekâmülü ve değişme çizgilerini *zihniyetler tarihi*,
- ortaya koyduğu düşünce ve tekâmülünü *düşünce veya felsefe tarihi*,
- teknik becerileri ve tekâmülünü *teknoloji tarihi*,
- müşahhaslaştırarak abideleştirdiği estetik değerleri ve tekâmülünü *sanat tarihi*,
- bünyesini oluşturan muhtelif zümreler ve aralarındaki ilişkiler ile bunların değişme süreçlerini *sosyal tarih*,
- iç ve dış politikasını *siyasi tarih*,
- tatbik ettiği dinî, ahlaki, hukuki, iktisadi sistemlerinin tekâmülünü sırasıyla, *dinler tarihi*, *ahlak tarihi*, *hukuk tarihi*, *iktisat tarihi* gibi tarihin alt dalları incelemektedir.

İşte burada zikredilen veya edilmeyen bütün kültür unsurlarının zaman içindeki durumlarının ve tekâmüllerinin incelenmesi sonucu elde edilen bileşke asıl tarihi teşkil etmektedir.

(Yaşar Yücel-Bahaeddin Yediyıldız, "Tarih ve Kültür", *Erdem*, Y.4, S.10, ss.31-38, s.33'ten düzenlenmiştir.)



Görsel 1

**Bazıları** için kültür, mutfakta yapılan türlü türlü yiyeceklerdir.



Görsel 2

**Bazıları** için Türk kahvesi eşliğinde yenilen lokumdur.

### Kültür Nedir?



Görsel 3

**Bazıları** için halk oyunları gösterisidir.



Görsel 4

**Bazıları** için tatil yaparken görülen tarihî eserlerdir.

**1. Kültür nedir?**

.....

.....

.....

.....

.....

**2. Günlük yaşamınızda kültürel unsurlara neleri örnek gösterebilirsiniz?**

.....

.....

.....

.....

**3. Tarih ile kültür arasındaki ilişkiyi ifade ediniz.**

.....

.....

.....

.....



<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.2. Neden Tarih?</b>
Kavram	: Kültür
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi, Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Sorun Analizi ve Karar Verme Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>MAYSA VE BULUT</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Kültürün toplum hayatındaki rolünü değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Aşağıdaki soruları metinden hareketle cevaplayınız.

TRT Çocuk televizyonunda çizgi dizi kategorisinde yer alan Maysa ve Bulut programı çocukların yanında yetişkinlere de hitap etmektedir. Maysa ve Bulut adlı çizgi dizisi, Toroslar'daki bir Yörük obasında çadırlarda yaşayanların masallarını, kültürünü, yaşantısını ve çocukların rüyalarını anlatmaktadır. Çizgi dizide yer alan Maysa, küçük bir Yörük kızdır. Çobanlık yapan Bulut ise Maysa'nın en yakın arkadaşıdır. Toroslar'da yaşamaktadırlar ve 'Akçaoba' adında kurgusal bir Yörük aşiretine mensupturlar. Bu iki arkadaşın oyunları, maceraları, türküleri ve masallarla dolu yaşamları izleyicileri hem eğlendirmekte hem de onlara Yörüklerin hayatı hakkında bilgi vermektedir.

Çizgi dizi, karakterleri ile çocuklara Türk kültüründe ailenin ne olduğunu gösteren büyüklere saygı ve küçüklere karşı sevgi ile yaklaşımın verildiği iyi bir Türkmen aile örneğini oluşturmaktadır. Oba kadınları hamurlar açmakta, yoğurt mayalamakta, bulgur pilavı ve tarhana çorbası yapmaktadır. Maysa ve Bulut, Anadolu'ya ait unutulmaya yüz tutmuş birçok gelenek ve göreneğe de içeriğinde yer vermiştir. Ramazan gelenekleri, iftar, sahur, karagöz eğlencesi, horoz şekeri, leblebi tozu, bayram hazırlığı, hediyeleşme... Çizgi dizide "gece-gündüz", "kulaktan-kulağa" oyunlarının oynandığı gözlemlenmiştir. Bakraç, kervanbaşı, köme, oba, tarhana, ozan, diş hediği gibi folklorik kelimeler kullanılarak geleneğe vurgu yapılmış ve kültür korunmaya çalışılmıştır. Çizgi dizide kadınlar saçlarına ve yazmalarına boncuklar takmaktadır. Kadınların başlarında alınlıklar, tepelikler kullanılmıştır. Erkekler; bele kuşak bağlamakta, yelek ve körüklü şalvar, yün çorap ve çarık giymektedirler. Geçim kaynaklarının temeli hayvancılığa dayanan Yörükler, hayatlarını konargöçer olarak yaylak ve kışıklarda geçirirler.

Son yıllarda teknolojinin gelişmesiyle birlikte geçmişte halk hikâyeleri ve masalların yapmış olduğu kültür aktarma işlevini günümüzde çizgi filmler üstlenmiştir. Kültürel mirasın aktarılmasında önemli birer araç hâline gelmiştir. Kültürel devamlılık için bu kültürel anlatılar çizgi film senaryoları için önemli birer kaynak oluşturmaktadır. Maysa ve Bulut isimli çizgi dizi ile çocuklara geleneksel ve kültürel değerlerin aktarımı yapılmaya çalışıldığı ve Maysa ve Bulut'un kültürel mirasın korunması yönünden önemli bir yapım olduğu söylenebilir.

(Zehra Dursun, Serap Uzuner Yurt, "Popüler Kültür Karşısında Yerelliğin Sunumu: 'Maysa ve Bulut' Örneği", *Ekev Akademi Dergisi*, Y.21 S.69, ss.117-129, Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Yayınevi, Erzurum 2017, s.121-125'ten düzenlenmiştir.)

## 1. Kültür nedir?

Tahmini anlamı: .....

Sözlük anlamı: .....





2. Aşağıdaki tabloda boş bırakılan yerlere kültürün başlıca unsurlarını yazınız.

	Kültürün Unsurları	

3. Kültürel mirasın varlığını sürdürebilmesi ile ilgili çözüm önerileriniz nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....



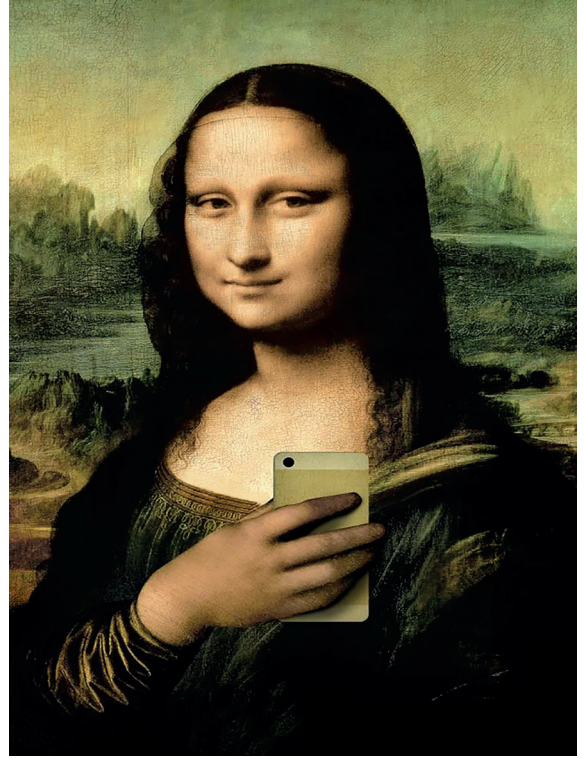
**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.2. Neden Tarih?**  
Kavram : Anakronizm  
Genel Beceriler : Medya becerisi  
Alan Becerileri : Kronolojik Düşünme Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ZAMANIN ÖTESİNDEKİLER</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Anakronizmi bağlamına uygun olarak doğru kullanabilme.	

**1. Yönerge:** Aşağıdaki soruyu görsellerden faydalanarak cevaplayınız.



Görsel 1: Çamaşırçı (Greuze) 18. yüzyıl



Görsel 2: Mona Lisa, 16. yüzyıl

1. Görsellerde bulunan objeleri tasvir ettiği zaman dilimine aidiyeti açısından yorumlayınız?

.....

.....

.....

.....

.....



**2. Yönerge:** Metinden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

RTÜK bir haber ajansına, halkı yanıltıcı aşağıdaki haberleri sebebiyle para cezası verdi. Bazı kaynaklardan edinilen bilgiye göre; Elaziz, Dersaadet, şehremini, Kral, İmparator, II.Mehmed ve 568 ifadelerinin gerçeği yansıtmadığını öne sürdü.

**Haberler**

1. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Elaziz Valisi merkeze atandı.
2. Halk, Dersaadet şehremini seçmeye hazırlanıyor.
3. Fransa Kralı ile Çin İmparatoru Cenevre’de gerçekleşecek Küresel İklim Zirvesi’nde konuşacak.
4. Osmanlı Padişahı II. Mehmed’in atamış olduğu ilk Mısır Valisi’ne ait mühür bulundu.
5. İstanbul Üniversitesi 568. akademik yılına başladı.

1. Yukarıda verilen haberlerde RTÜK’ün tespit ettiği anakronik ifadeleri düzelterek haberleri yeniden yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Etkinliklerin başından itibaren yaptığınız bütün bu çalışmalar görsellerdeki ve metindeki anakronik hataları bulmanızı sağladı. Yaptığınız çalışmalardan hareketle “Anakronizm” kavramını tanımlamaya çalışınız.

.....

.....

.....

.....

.....



**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.2. Neden Tarih?**  
Kavram : Anakronizm  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Kronolojik Düşünme Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ANAKRONİZM TUZAĞI</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Tarihteki olayları anlamada anakronizmin olumsuz etkileri olduğunu fark edebilme.	

**Yönerge:** Görsel ve metinden faydalanarak soruları cevaplayınız.



**2300 YILLIK 2 İNCİL ELE GEÇİRİLDİ**

Görsel 1: Televizyon haberi

Bursa'da yapılan tarihi eser kaçakçılığı operasyonunda satılmak üzere yakalanan 2300 yıllık İncil, Kaçakçılık Suçlarıyla Mücadele Şube Müdürlüğü ekipleri tarafından ele geçirildi. (25 Haziran 2019)

1. Yukarıdaki haberi ilgi çekici buluyor musunuz? Neden?

.....

.....

.....

.....

2. Yukarıdaki haberin güvenilirliğini sarsan bilgiyi tespit ediniz. Verilen bilgiyi doğru haber kaynaklarından yararlanarak düzeltiniz.

.....

.....

.....

.....



**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.2. Neden Tarih?**  
 Kavram : Anakronizm  
 Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
 Alan Becerileri : Kronolojik Düşünme Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>DİKİZ AYNASINDA TAKILI KALMAK</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Tarihteki olayları anlamada anakronizmin olumsuz etkileri olduğunu fark edebilme.	

**1. Yönerge:** Aşağıda verilen sorulardaki yanlışları tespit ediniz.

1. Aşağıda farklı türde tarihsel yanlışlar verilmiştir. Bu farklı türdeki tarihsel yanlışları belirtiniz. Doğrusunu yazınız.

- Mustafa Kemal Atatürk, son kez 1946'da cumhurbaşkanı seçildi.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin seçilmiş ilk veziriazamı İsmet İnönü'dür.
- Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde uygulanan "kardeş katli", antidemokratik bir uygulamadır.

.....

.....

.....



Görsel 2

.....

.....

.....

2. Yandaki görselden de yararlanarak aşağıdaki iki durum arasındaki benzer yanlışlığı belirtiniz.

- Aracını ileri doğru sürmekte olan otomobil şoförü, dikiz aynasındaki yayayı görür görmez frene bastı.
- Fransa devlet başkanı Emmanuel Macron, Osmanlı İmparatorluğu'nun politikaları konusunda Birleşmiş Milletler acilen Genel Kurul Toplantısına çağırdı.

**2. Yönerge:** Öğrendiklerinizden hareketle aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

1. Geçmişteki veya günümüzdeki olayları açıklarken anakronizme düşmenin olumsuz etkileri neler olabilir?

.....

.....

.....

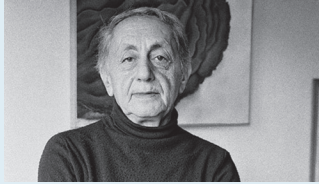


**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.3. Zamanın Taksimi**  
Kavram : Zaman  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ZAMANI NASIL ANLAMLANDIRIRIZ?</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Zamanı anlamlandırmaya yönelik farklı yaklaşımları kavrayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen açıklamaları dikkate alarak soruları cevaplayınız.

**ZAMAN:** Zaman, başlangıçtan bugüne gelen ve geleceğe doğru akan kesintisiz bir süreçtir.



Görsel 1: İlhan Berk Otağ

Zaman ki sonsuzdur  
Bitmemiş şiirler gibidir.  
Bazı hüznüleri  
Bazı nehirleri tutup anlatmak gibidir.

(İlhan Berk Otağ)

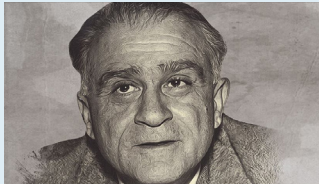


Görsel 2: Necip Fazıl Kısakürek

Kimbilir nerdeseniz,  
Geçen dakikalarım?  
Kimbilir nerdesiniz?

Yıldızların korkarım,  
Düştüğü yerdesiniz;  
Geçen dakikalarım?

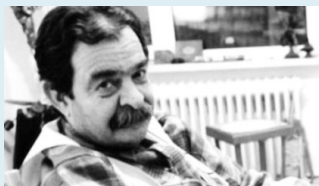
(Necip Fazıl Kısakürek)



Görsel 3: Ahmet Hamdi Tanpınar

Ne içindeyim zamanın,  
Ne de büsbütün dışında;  
Yekpare, geniş bir anın  
Parçalanmaz akışında.

(Ahmet Hamdi Tanpınar)



Görsel 4: Oruç Aruoba

Herşeyi yazarım da  
zamanı yazamam –  
o yazar çünkü  
beni.  
Yazar beni  
yavaş yavaş  
özenli –

azalta azalta  
görmekli –  
sanki  
dolduracaktı  
olduracaktı  
gibi.

(Oruç Aruoba)

1. Şairlerin dilinden zaman nasıl tanımlanmıştır? Bu zamanın hangi özelliğine işaret eder? Siz de zaman kavramının insan hayatındaki önemini anlatan örnek bir metin oluşturunuz.

.....

.....

.....

.....



2. Zamanın duygusal algılanması tarih bilimini nasıl etkileyebilir? Siz de Okuduğunuz şairlerden buna benzer zaman tanımlamaları bulunuz ve bu konuda afiş hazırlayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Zamanı objektif araçlarla değil de şairler gibi duygularımızı esas alarak bölümlerseydik sosyal ve kişisel törenlerimizde (Ulusal bayramlar, Yeni Yıl, Doğum günü vb.) nasıl bir değişiklik olurdu? Buna dair teknolojik aletler kullanarak resimli afiş ya da davetiye tasarlayınız.

.....

.....

.....

.....

.....





**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.3. Zamanın Taksimi**  
Kavram : Zaman  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ZAMAN</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Zamanın bölümlendirilmesinde kullanılan kavramları çeşitli örneklerle kavrayabilme.	

**1. Yönerge:** Aşağıda verilen açıklamaları dikkate alarak soruları cevaplayınız.

**ZAMAN:** Zaman, başlangıçtan bugüne gelen ve geleceğe doğru akan kesintisiz bir süreçtir.



1. Kesintisiz bir süreç olan zamanı bölümlere ayırmanın ya da ölçmenin insan hayatına sağladığı faydalar hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

.....

.....

.....

**2. Yönerge:** Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

### SADECE AY İLE HESAPLANSAYDI?

Tarihçilere göre ilk insanların yıl hakkında hiçbir fikri olmamıştır. Yıldızlar üzerinde ilk gözlemler, yönlerini belirlemek için göçebe çobanlar tarafından yapılmıştır. Fakat yıldızların hareketleri mevsimlerin belirlenmesine de yaradıkları anlaşılınca, yıldızlar tarımla uğraşanlar tarafından da dikkate alınmıştır. Mesela Babillilerin kullandığı takvimde ekim zamanı yeni ayın on üç defa görünmesine göre ayarlanmaya çalışılmıştır. İnsanların tarıma geçtiği yıllarda zaman, yeni ayın görünmesine göre ölçülmüştür. Bu nedenle tarihe geçen ve uzun yaşadığı belirtilen insanların yaşları hesaplanırken bir yıl karşılığı gerçekte bir ay karşılığı olduğu tahmin edilmektedir.

Ekim zamanları ve bununla ilgili törenler, önemli bir yıldızın görünmesine bağlı olarak düzenlenmiştir. Böylece insanlar gerek günlük hayatlarında gerekse kamusal işlerde yapacakları işleri planlama deneyimi kazanmışlardır. Bunun bir sonucu olarak da ilkel insanların yıldızlara bir kutsallık atfetmesi de kaçınılmaz olmuştur.

Gökyüzünü ve yıldızları gözlemleyerek gök cisimlerine dair bilgi elde eden uzmanlar, toplumu zaman konusunda aydınlatma görevini doğal olarak omuzlamışlardır. Bunun sonucu olarak neolitik devrin başından itibaren yıldızların hareketlerini bilen bilgili ve tecrübeli bir kimsenin toplum nazarında kazanacağı önemi de anlamak zor olmasa gerekir.

*H.G. Wells, Kısa Dünya Tarihi (Metin, düzenlenerek alınmıştır.)*



1. a) Yukarıdaki metne göre günümüzde insanlar yıl kavramına değil de sadece ay kavramına sahip olsalardı günlük hayatta neler değişirdi?

.....

.....

.....

.....

- b) Şimdiki yaşınızı ay hesaplaması üzerinden ifade etseydiniz kaç yaşınızda olurdunuz?

.....

.....

.....

.....

2. İlkel zamanlarda bilgiye sahip olan kişilerin toplumdaki statüsünü göz önünde bulundurarak günümüzde benzer bir toplumsal statüye sahip olan kimlerden ya da hangi mesleklerden söz edilebilir? Örnekler veriniz.

.....

.....

.....

.....



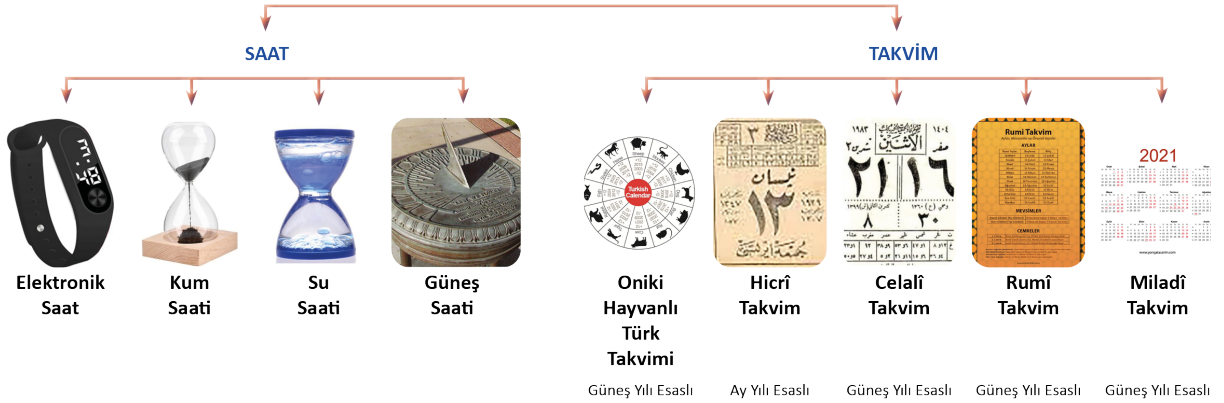
- 1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.3. Zamanın Taksimi**  
 Kavram : Zaman  
 Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
 Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ZAMANI ÖLÇME</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Zamanın ölçülmesinin insan hayatındaki önemini kavrayabilme.	

**1. Yönerge:** Aşağıda verilen açıklama ve görselleri dikkate alarak soruları cevaplayınız.

**ZAMAN:** Zaman, başlangıçtan bugüne gelen ve geleceğe doğru akan kesintisiz bir süreçtir.

### ZAMANI ÖLÇME ARAÇLARI



1. Zamanı ölçmenin ya da bölümlere ayırmanın insan hayatına sağladığı faydalar hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

.....

.....

**2. Yönerge:** Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

### HALK TAKVİMİ

Günümüzde resmî takvimlerin yanında bilinmeyen bir takvim daha vardır ki buna “halk takvimi” denir. Bu takvim resmî olmayan ve belirli bir yöreye veya bölgeye özgü olan ya da herkes tarafından bilinmeyen takvimdir. Bir bölgede yaşayan toplulukların geleneksel kültür mirası olarak nesilden nesile aktardığı doğa olaylarına ve deneyimlere dayalı zaman bölümlenme aracıdır. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan kesimler için ana baba hesap usulü yani halk takvimi yaşamsal açıdan büyük önem taşır. Uzun süreli deneyim ve bilgi birikiminin ürünü olan halk takvimine uymamak, onun gösterdiği doğrultuda hareket etmemek, tarım ve hayvancılıkta büyük zararlar yaşanmasına sebep olabilir.

Halk takvimlerinin büyük çoğunluğunda bir yıl, Kasım ve Hıdırellez olmak üzere iki bölümden oluşur. Buna göre kış mevsimi 8 Kasım’da başlar, 6 Mayıs’a yani Hıdırellez gününe kadar sürer. Yaz mevsimi ise 6 Mayıs (Hıdırellez günü) başlar ve 8 Kasım’a kadar sürer. Halk takvimine göre 186 günlük Hızır (yaz) ve 179 günlük Kasım (kış) devrelerinin toplamı, tam 1 yıl olan 365 güne eşittir.

Halk takviminde yaşanarak tecrübe edilmiş anıları yansıtan durumlar; doğum, ölüm, düğün gibi acı tatlı olaylar ya da yapı veya tarım işlerini hatırlatan hikâyeler yer alır.

Örneğin aşağıdaki halk dilinde söylenegelen tekerlemeler bunun güzel bir kanıtıdır:

**“Hamsin, ocakta tenceren dunsun!”**,



**“Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır”,**

**“Mart Martladı tavuk yumurtladı”**

**“Korkulur Abrulun beşinden, öküzü ayırır eşinden”**

*Ergün Veren, Kocakarı Soğuklarından Zemheriye Anadolu Takvimi (Metin düzenlenerek alınmıştır.)*

1. Halk takvimindeki zaman kavramı ile günümüzdeki zaman kavramı arasında sizce nasıl farklılıklar vardır?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Takvim ya da saat hakkında bilgi sahibi olmasaydınız günlük yaşantınızı nasıl planlardınız? Sosyal hayatınızda karşılaşılabileceğiniz problemler neler olurdu?

.....

.....

.....

.....

.....



**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.3. Zamanın Taksimi**  
Kavram : Kronoloji  
Genel Beceriler : Bağımsız Öğrenme Becerisi  
Alan Becerileri : Kronolojik Düşünme Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>UÇUP GİDEN ZAMAN</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Kronolojinin insan yaşamında hangi amaçlarla kullanıldığını fark edebilme.	

**1. Yönerge:** Görsel ve metinden faydalanarak soruları cevaplayınız.



Görsel 1

Uçmak için kanatlanmayı bekleyen  
Yavru kuş gibi doğduğu kayada  
Ben zamanı gördüm  
Çırpınırken avuçlarımda.

(A. Hamdi Tanpınar)

1. Sizce Ahmet Hamdi Tanpınar, “zaman”ı neden yavru bir kuşa benzetmektedir?

.....

.....

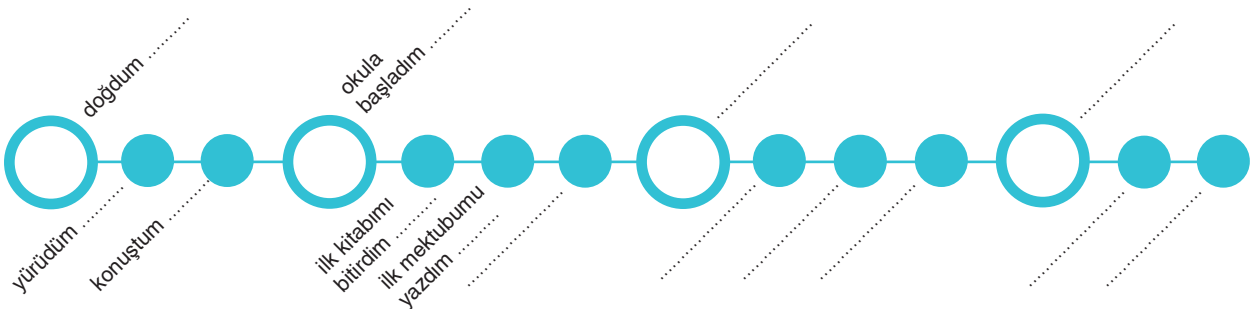
2. Geçmişteki olayları hatırlayarak *yaşanmış ve geçmiş zamanın* uçup gitmesi engellenebilir mi? Nasıl?

.....

.....

**2. Yönerge:** Kendi tarih şeridinizi oluşturunuz.

1. Doğumunuzdan bugüne kadarki hayatınızda, unutulmasını istemediğiniz olayların tarihlerini aşağıdaki örnek tarih şeridi üzerinde veya kendi tasarımınız olan bir tarih şeridi üzerinde belirtiniz.



**3. Yönerge:** Aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

1. 2. Yönerge’de kişisel kronolojinizi hazırladınız. O halde kronoloji kavramını da aşağıda tanımlayabilirsiniz.

.....

.....

.....

.....

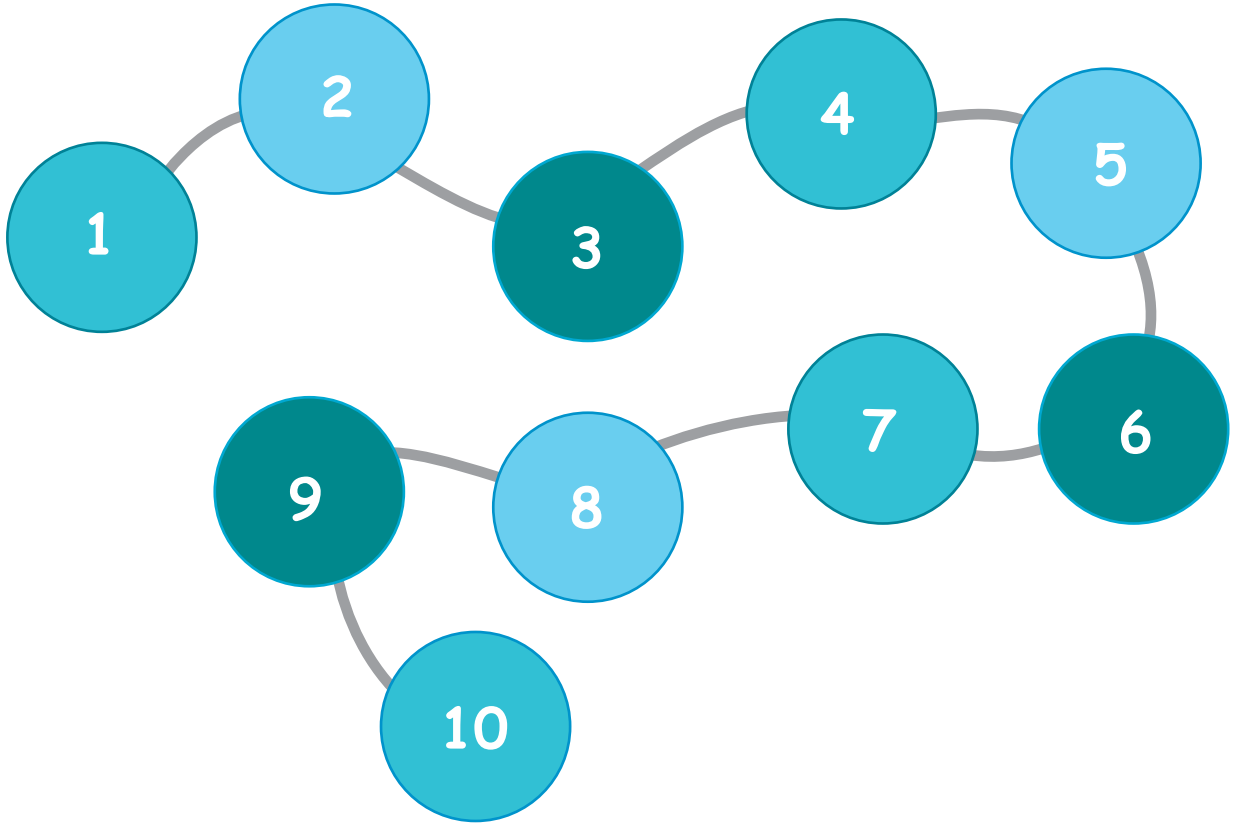
.....



**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.3. Zamanın Taksimi**  
Kavram : Kronoloji  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Kronolojik Düşünme Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>HERŞEY ZAMANINI BEKLER</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Hayatımızın akışı içerisinde kronolojiden yararlanabilme.	

**Yönerge:** Aşağıdaki soruları verilen diyagramdan yararlanarak cevaplayınız



1. Size ve ailenize ait fotoğraflardan Kronolojik Aile Albümü hazırladığınızı ve diyagramın da aile albümünüzün sayfaları olduğunu düşününüz. Fotoğrafları sizin ve ailenizin hayat yolundaki zaman çizelgelerine uygun olarak dizdiğinizde, hangi fotoğraf hangi sayfada yer alırdı? Diyagramdaki dairelerin içine tarih ve olayın adını yazarak belirtiniz.
2. Yaşadığınız olaylara ilişkin olarak hazırladığınız diyagramdaki kronolojik albüm size ve ailenize neler kazandırır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....







<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.3. Zamanın Taksimi</b>
Kavram	: Dönemlendirme
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TARİHTE DÖNEMLENDİRME SORUNU</b>	⌚ 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Dönemlendirme kavramını tarih bilimi içerisindeki önemi bakımından değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Metinden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### Tarihin Dönemlendirilmesi

İnsanlığın ortaya çıkışıyla birlikte karşılaştığı temel sorunlardan biri, dünyevi zamanı hâkimiyeti altına almak olmuştur. Takvimler gündelik yaşamı düzenlemeye olanak verdiler çünkü iki ana referansları güneş ve ay olduğu için hemen her zaman doğanın düzenine bağlıydılar. Ama takvimler genellikle döngüsel ve yıllık bir zaman tanımı yapar ve daha uzun zaman dilimlerini düşünmek konusunda yetersiz kalırlar. Oysa insanlık günümüze dek geleceği kesin bir şekilde öngörme yeteneğini kazanmamış da olsa, uzun geçmişine hâkim olmak onun için önemlidir. Bu geçmişi bir düzene sokmak için çeşitli terimlere başvurulmuştur: ‘*Asır*’ dan, ‘*çağ*’ dan, ‘*devir*’ den söz edilmiştir. Bununla birlikte Fransızca ‘*periode*’ kelimesinden gelen ‘*dönem*’ terimi en uygunu gibi görünüyor. Bu terim XIV-XVIII yüzyıllar arasında “*zaman aralığı*” veya “*asır*” anlamını kazanmıştır. XX. yüzyılda ise ‘*dönemlendirme*’ terimi türetilmiştir. Dönemlendirme zaman üzerinde hâkimiyet kurulmasına daha doğrusu zamanın kullanılmasına yardım etmekle birlikte, zaman zaman geçmişin değerlendirilmesine ilişkin sorunları da gün yüzüne çıkarır. Tarihi dönemlendirmek hem özneliğin hem de en fazla sayıda insan tarafından kabul edilebilecek bir sonuç üretme çabasının yükünü sırtlanmış karmaşık bir işlemdir.

(Jacques Le Goff, *Tarihi Dönemlere Ayırmak Şart mı?*, Çev. Ali Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016, s.2-3’ten düzenlenmiştir.)

1. Tarihin zamana göre tasnifi ne demektir?

.....

.....

.....

.....

2. Tarihin tasnifi hangi gereksinimlerin sonucunda ortaya çıkmıştır?

.....

.....

.....

.....

3. Tarihin dönemlendirilmesi ne gibi sorunlar doğurur?

.....

.....

.....

.....



<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN&gt; 1.3. Zamanın Taksimi</b>
Kavram	: Çağ
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TARİH ÇAĞLARA AYRILIYOR</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Çağ kavramını ve tarihin çağlara ayrılmasının nedenlerini açıklayabilme.	

**Yönerge:** Metinlerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### Metin 1

İnsanların yeryüzünde görülmesiyle birlikte başlayan; fakat yazının icadıyla kayıt altına alınan tarihî süreç, çok uzun bir zaman dilimini ihtiva etmektedir. Nereden bakarsanız bakın on binlerce yıllık bu süreçte yaşanan tarihî olayların bir bütün hâlinde ele alınması; âdeta bir nehrin yatağında akması gibi, ardı ardına cereyan eden olayların araştırılması ve anlaşılması da gerçekten zordur. Tarihin ve tarihçiliğin varoluş nedeni olan geçmişin incelenmesinde tarihî sürecin bir şekilde bölünmesi; çağlara ve dönemlere ayrılması gerekiyordu.

Bu ve benzeri nedenlerden dolayı tarihin çağlara, bölümlere ve dönemlere ayrılmasına ihtiyaç duyulmuştur/duyulmaktadır.

### Metin 2

Tarihin çağlara ayrılmasını ilk defa bir Hristiyan ilahiyatçısı Agustinus (354-430) başlatmıştır. Kendisi, dünyanın altı günde yaratılmasını esas alarak tarihi, altı döneme ayırmıştır. Kendisi, bu şekilde din adamı kimliğiyle hareket ederek tarihin çağlara ayrılmasının ilk temelini atmış ve yine ilk tuğlasını koymuştur.

Daha sonraki yüzyıllarda Joachim von Fiore (1130-1202) adlı başka bir Hristiyan teoloğu altı dönemi üçe indirmiş; Hz. İsa merkeze yerleştirilerek Hz. İsa öncesi, zamanı ve sonrası olmak üzere üçlemeli klişeyi ortaya koymuştur.

### Metin 3

Hristiyan din adamlarından biri olan Hieronymus'un tarihi dönemlere ayırmasında esinlendiği kaynak; Ahd-i Atik'de geçen Daniel peygamberin gelecekte haber vermesidir. Babil Hükümdarı Nebukadnezar rüyasında parlayan çok büyük bir heykel görür; heykelin "[...]başı saf altından, göğsüyle kolları gümüşten, karnıyla kalçaları tunçtan, bacakları demirden, ayaklarının bir kesimi demirden[...]"

Peygamber Daniel, Nebukadnezar'ın bu rüyasını yorumlarken heykelin altından başını Babil Hükümdarı Nebukadnezar'ın olduğunu, diğer madenin de daha sonra gelecek olan üç büyük imparatorluğu temsil ettiğini belirtmiştir. Hieronymus bu rüyada geçen dört imparatorluğun sırasıyla Babil, Pers, Grek ve Roma imparatorlukları olduğunu iddia ederek, tarihî süreci bu şekilde "dört dünya imparatorluğu" çağına ayırmıştır. Bu tasnif, daha sonraları genel bir kabul görse de Roma İmparatorluğu'nun beklenenden erken yıkılması, Ortaçağ Hristiyan âlimleri arasında halledilmesi gereken çok ciddi bir meselenin çıkmasına neden olmuştur. Beklenenin aksine, dördüncü imparatorluğun yani Roma'nın yıkılmasından sonra kıyamet kopmamış ve dünyanın sonu gelmemiş, tarihî süreç devam etmiştir.

### Metin 4

Alman Chritoph Cellarius ise, (1634-1707) Hristiyan inançlarından alınan bu üçlemeyi din dışındaki olaylarla yeniden düzenlemiş ve bugünkü Eski, Orta ve Yeni Çağ sistemini bulmuştur. Kendisi, 3'lü sistemi devam ettirmekle birlikte, çağların başlangıç ve bitişlerini ifade eden olayları, daha ziyade doğrudan dinle ve kiliseyle alakası olmayanlardan seçmiştir:

Eski Çağ", Başlangıçtan-337 Konstantin'in ölümü; "Orta Çağ", 337-1453 İstanbul'un Fethi; "Yeni Çağ", 1453 sonrası

Nasıl ki Batı Avrupalılar kendi değer yargılarını ve tarihî tecrübelerini merkeze yerleştirerek böylesi bir taksim yapmışlar, aynı şekilde diğer milletler de kendi tarihî süreçleri ve birikimlerinden hareket etmek suretiyle farklı bir surette tarihlerini çağlara ayırabilirler, ayırmaları da gerekir.



1. Tarihin çağlara ayrılmasına neden ihtiyaç duyulmuştur?

.....

.....

.....

.....

2. Tarihin çağlara ayrılmasında neler kriter olarak alınmıştır?

.....

.....

.....

.....

3. Günümüzde, tarihin çağlara ayrılması ile ilgili çalışmalarda neler yapılmalıdır?

.....

.....

.....

.....



<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.3. Zamanın Taksimi</b>
Kavram	: Çağ
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi, Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ZAMANI ÇAĞLARA BÖLME</b>	⌚ 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Zamanın çağlara göre tasnifini kavrayabilme.	

**Yönerge:** Tablolar ve bilgiler ışığında aşağıdaki soruları cevaplayınız.

	Anadolu	Mezopotamya	Mısır	
TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR	Paleolitik (Eski Taş)	2,5 milyon yıl önce başlamış ve MÖ XVI binyıllarına kadar sürmüştür.	1,1 milyon yıl önce başlamış ve MÖ XII binyıllarına kadar sürmüştür.	MÖ 8000-7500 yılları arasında yaşanmıştır.
	Mezolitik (Orta Taş)	MÖ XVI binyıllarında başlamış ve MÖ IX bininci yıllara kadar sürmüştür.	MÖ XII binyıllarında başlamış ve MÖ X bininci yıllara kadar sürmüştür.	MÖ 7500-5000 yılları arasında yaşanmıştır.
	Neolitik (Yeni Taş)	MÖ 8500-5800 yılları arasında yaşanmıştır.	MÖ 10000-5200 yılları arasında yaşanmıştır.	MÖ 5000-3500 yılları arasında yaşanmıştır.
	Kalkolitik (Bakır)	MÖ 5800-3400 yılları arasında yaşanmıştır.	MÖ 5500-3100 yılları arasında yaşanmıştır.	MÖ 4000-3000 yılları arasında yaşanmıştır.
	Tunç	MÖ 3400-1200'lere kadar sürmüştür.	MÖ 3200-1000 yılları arasında yaşanmıştır.	MÖ 3000-1070 yılları arasında yaşanmıştır.
	Demir	MÖ XIII. yüzyılda başlamış ve MÖ 330'lara kadar devam etmiştir.	MÖ 1000 yıllarından sonra yaşanmıştır.	MÖ 1070-330 yılları arasında yaşanmıştır.

TARİH ÇAĞLARI	Tarih	Özellikler
İlk Çağ	MÖ 3200-MS 375	Yazının icadından Kavimler Göçü'ne kadar olan dönemi kapsar.
Orta Çağ	375-1453	Kavimler Göçü'nden İstanbul'un Fethi'ne kadar olan dönemi kapsar.
Yeni Çağ	1453-1789	İstanbul'un Fethi'nden Fransız İhtilali'ne kadar olan dönemi kapsar.
Yakın Çağ	1789-...	Fransız İhtilali'nden günümüze kadar olan dönemi kapsar.

- Özellikle tarih öncesi çağların başlangıç ve bitiş tarihleri kesinlik göstermemektedir.
- Avrupa İlk Çağ'ın bitişini Batı Roma'nın yıkılışı olan 476 yılını, Orta Çağ'ın bitişini de matbaanın bulunuşu olan 1450 tarihini kabul etmektedir.

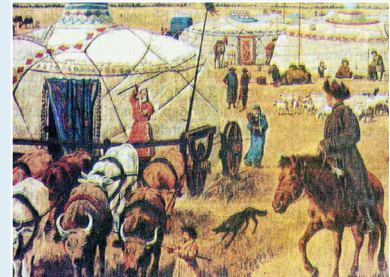
Tarih şeridine bakıldığında bazı bölgelerin komşularına göre aynı çağı daha önce yaşamaya başladığı veya o çağı daha kısa yaşadığını görürsünüz. Bunda toplumlara etkileyen siyasi, sosyal ve ekonomik olaylar etkilidir.



Görsel 1



Görsel 2



Görsel 3



1. İnsanlar niçin tarihi çağlara ayırma gereği duymuş olabilir? Bu ayırma gereğini doğuran olayların özellikleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Özellikle tarih öncesi çağların farklı coğrafyalarda farklı dönemlerde yaşanmasının nedenleri ve sonuçları neler olabilir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Tarih öncesi devirlerin bazı bölgelerde hiç yaşanmamış bazı bölgelerde çok kısa yaşanmış olması hangi toplumsal olaylarla açıklanabilir?

.....

.....

.....

.....

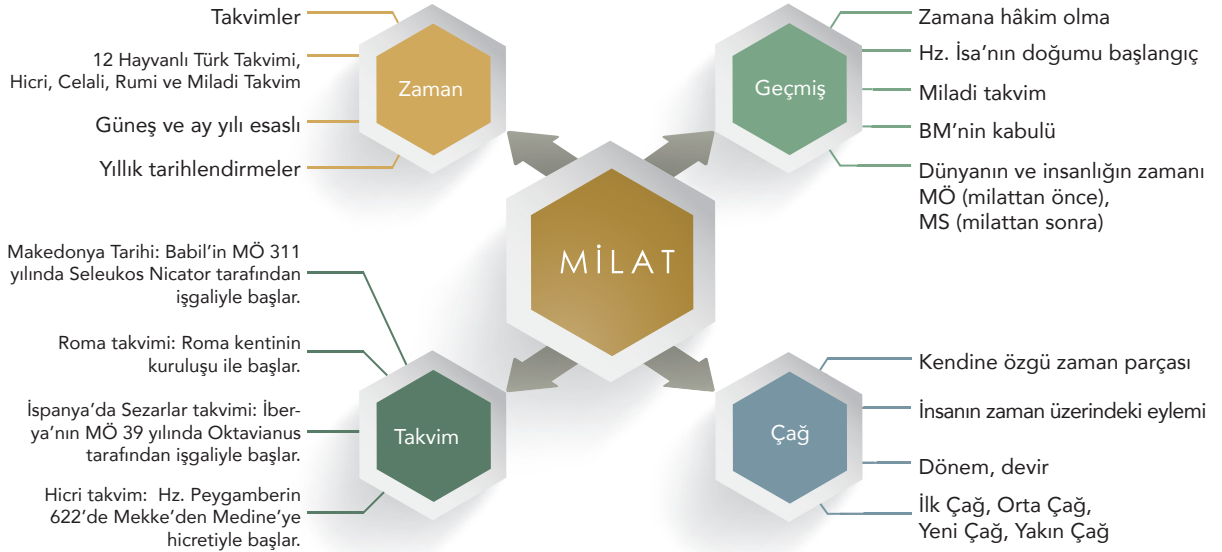
.....



**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.3. Zamanın taksimi**  
 Kavram : Milat  
 Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
 Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>MİLAT NEDİR?</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Milat ile ilgili hazırlanmış kavram ağı aracılığıyla konuyu özetleyebilme.	

**Yönerge:** Aşağıdaki kavram ağında milat kavramı ile ilişkili bilgilere yer verilmiştir. Ön bilgilerinizden ve kavram ağından yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplandırınız.



1. Tarih bilimindeki milat kavramı ile günlük konuşmada kullandığımız milat sözcüğünü anlam açısından karşılaştırınız.

.....

.....

.....

.....

2. İnsan zaman ilişkisi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

.....

.....

3. Tarihin dönemlendirilmesinin gerekçeleri neler olabilir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

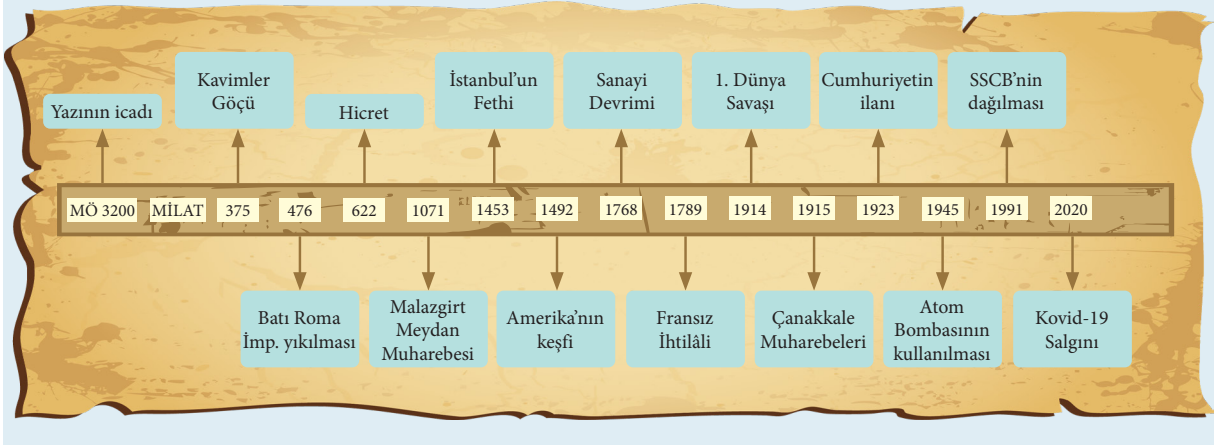


<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.3. Zamanın Taksimi</b>
Kavram	: Milat
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>MİLAT</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Milat kavramının önemini anlayabilme.	

## MİLAT

550 yılında Roma'da keşiş Dionysius Exiguus'un yaptığı çalışma yılların sayımının Hz. İsa'nın ete bürünmesine bağlı olması ve takvimin başlangıcının Tebliğ Günü olması gerektiği düşüncesine dayanmıştır. Ete bürünmeden önceki bütün yıllar İsa'dan önce (milattan önce), sonraki yıllar İsa'dan sonra (milattan sonra) olarak belirlenmiştir. Sıfır yılı yoktur! Miladi tarihin kabulü için uzun yüzyıllar geçmesi gerekmiş, miladi tarih önce Latin sonra Doğu Kilisesi'nde kabul edilmiştir. Bu süreçte her türlü yerel kronoloji de kullanılmıştır. (Yunanlılar'da olimpiyatlar, İspanya'da Sezarlar tarihi, Yahudiler'de Yaradılış Yılı, İslam dünyasında Hz. Muhammet'in Mekke'den Medine'ye hicreti) Miladi tarih birçok kronoloji sistemiyle rekabet içinde olmuş ise de günümüzde Türkiye ve dünyada yaygın şekilde kullanılmaktadır.



**Yönerge:** Yukarıda verilen metin ve zaman dizininden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Tarihlendirmenin yapılabilmesi için milat neden gereklidir?

.....

.....

.....

2. Miladi tarihten farklı olarak kabul edilen kronoloji sistemlerinin başlangıcını esas alan gelişmelere bakarak nasıl bir genellemeye varılabilir?

.....

.....

.....

3. Dünya tarihinde miladı belirleyecek olsaydınız hangi gelişmeyi esas alırdınız? Gerekçelendiriniz.

.....

.....

.....





**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.3. Zamanın Taksimi**  
Kavram : Takvim  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TAKVİM YAPMAK NİÇİN GEREKLİDİR ?</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Tarih boyunca zamanı ölçmek için kullanılan aletleri tanıyabilme.	

**1. Yönerge:** Verilen görselleri inceleyiniz ve bu nesnelerin isimlerini alttaki boşluklara yazınız.



Görsel 1



Görsel 2



Görsel 3



Görsel 4



Görsel 5

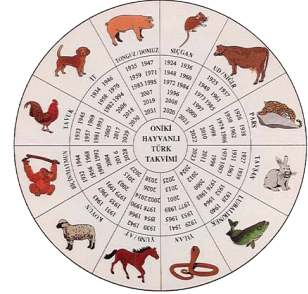
**2. Yönerge:** Verilen görselleri inceleyiniz ve görsellerdeki takvimlerin isimlerini alttaki boşluklara yazınız.



Görsel 1



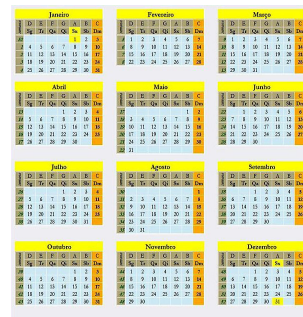
Görsel 2



Görsel 3



Görsel 4



Görsel 5





<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.3. Zamanın Taksimi</b>
Kavram	: Takvim
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi, Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ZAMANA HÜKMETME ARZUSU</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Takvim kavramını ve takvim sistemlerinin oluşumundaki doğal ve beşerî belirleyici özellikleri değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Metin ve görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### ZAMANIN ANLAMLANDIRILMASI

Uzaklık-yakınlık, uzunluk-genişlik, hacim gibi şeylerin ölçülerinde olduğu gibi zaman ve onun ölçüğü de kurgudur. Kullandığımız zaman ölçüleri ve takvim, üzerinde yaşadığımız yer yuvarlığının koşulları ve olanakları için geçerlidir. Yer yuvarlığının, kendi eksenini çevresindeki bir dönüş süresine ‘gün’ diyoruz. Günün askatları saat, dakika, saniye ve salisedir. İnsanoğlu, günün eşit ölçüde parçalara ayrılma işini bir çırpıda bulmuş değildir. Bu parçalardan her birinin benimsenişi, kullanılışı, adlandırılışı, sürelerinin saptanışı, uzun zaman almış ve ayrı toplumlara göre değişiklik göstermiştir. Günün üskatları ise hafta, ay, mevsim, yıl ve yüzyıl diye adlandırılırlar. Gece ile gündüz, kış ve yaz gibi etkili ve sert değişiklikler yüzünden, can ve mal güvenlikleri bakımından, soğuktan, sıcaktan, açlık, susuzluk kaygısından dolayı insanlar çok eskiden beri zaman kavramının bilincine varmışlardır. Hizmet süreleri, ücretler, vergiler ve benzeri şeyler nedeni ile bu zaman kavramı ve takvim ölçüğü özellikle hükümdarlar ve üst düzeydeki yöneticiler katında bilinmesi, göz önünde tutulması gerekli hatta zorunlu bir şey olmuştur. Eski çağlarda insan toplulukları, başlarından geçenleri ya da değer verdikleri, belleklerinde saklamak istedikleri önemli anıları çoğu kez doğal olaylara göre sıralarlardı. Bu eski ulusların ve toplumların olayları, özellikle ay ve güneş tutulmalarına göre kronolojik sıraya koymaları, günümüzde onların tarihlerini inceleyenlere büyük yardımcı olmuştur. Çünkü astronomi, kozmografya, fizik ve matematik gibi bilimler, ay ve güneş tutulmalarının, günümüzden binlerce yıl önceki ve sonraki oluş zamanlarını kesinlikle bize bildirebiliyor.

(Neşet Çağatay, “Eski Çağlardan Bu Yana Zaman Ölçümü ve Takvim”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.1 ss.105-138, Ankara 1978, s.105-106 ve 118’den düzenlenmiştir.)



Görsel 1



1. Takvimler nasıl ortaya çıkmıştır?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Takvim sistemlerinin belirlenmesinde hangi unsurlar etkili olmuştur?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Takvimlerin sistematığının oluşturulması, doğal süreçlerin mi yoksa toplumsal süreçlerin mi sonucudur? Neden?

.....

.....

.....

.....

.....



<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.3. Zamanın Taksimi</b>
Kavram	: Takvim ve Zaman
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>KAVRAMLAR YAŞAMIN İÇİNDE</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Zaman ve takvim kavramlarını günlük yaşamdan örneklerle bağlantılar kurarak kavrayabilme.	

**Yönerge:** Metin ve görsellerden hareketle soruları yanıtlayınız.

### 1. Haber



Görsel 1

### OSMANLI RUS SAVAŞI'NA NEDEN 93 HARBİ DENİLMEKTEDİR?

1877-1878 yıllarında Osmanlı Devleti ile Rus İmparatorluğu arasında bir savaş meydana gelmişti. Bu savaş aynı zamanda 93 Harbi olarak da anılmıştı. Peki ama neden?

### 2. Haber



Görsel 2

### YENİ NESLİN ANLAYAMADIĞI 650 YILLIK GİZEM

Torbali'nin en eski yerleşim yerlerinden biri olan Karakızlar'da bazı mezar taşlarındaki tarihler insanı şaşırtıyor. Cumhuriyetten önce doğup, Cumhuriyet döneminde vefat eden kişilerin mezar taşlarındaki doğum ve ölüm tarihleri, kişilerin 650 – 700 yıl yaşadığı izlenimini doğuruyor. Oysa fark, hicri ve miladi yıl farklılıklarından kaynaklanıyor. Takvim devriminin kullanılmaya başlandığı 1 Ocak 1926 yılından önce doğanların mezar taşlarında doğum tarihi olarak 1300'lü yıllar yazıyor. Bu da, mezarda yatan kişilerin yüzlerce yıl yaşadığı izlenimi veriyor.

### 3. Haber

Ramazan ayı niçin her yıl bir önceki yıla göre on gün önce gelir?

Ramazan ayı her yıl on gün önce gelir ve zamanla senenin her mevsiminde oruç tutma imkanı bulunur. Peki neden her yıl on gün önce gelir?



Görsel 3



1. Gazete haberleriyle ilgili dikkatinizi çeken kavramlar nelerdir? Belirtiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Sizin de Zaman ve Takvim konusuyla ilgili karşılaştığınız ilginç haberler ve olaylar var mıdır? Varsa belirtiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Yukarıda belirtilen gazete haberlerinin ortak yönleri nelerdir? Düşüncelerinizi açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....



<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.3. Zamanın Taksimi</b>
Kavram	: Takvim
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TAKVİMİLE İLGİLİ HABERLERİ ARAŞTIR-YORUMLA</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Takvim hakkındaki kavram yanlışlarını giderebilme.	

**Yönerge:** Verilenlerden hareketle soruları cevaplayınız.

### 1. Haber



Görsel 1

### OSMANLI RUS SAVAŞI'NA NEDEN 93 HARBİ DENİLMEKTEDİR?

1877-1878 yıllarında Osmanlı Devleti ile Rus İmparatorluğu arasında bir savaş meydana gelmişti. Bu savaş aynı zamanda 93 Harbi olarak da anılmıştı. Peki ama neden?

### 2. Haber



Görsel 2

### YENİ NESLİN ANLAYAMADIĞI 650 YILLIK GİZEM

Torbali'nin en eski yerleşim yerlerinden biri olan Karakızlar'da bazı mezar taşlarındaki tarihler insanı şaşırtıyor. Cumhuriyetten önce doğup, Cumhuriyet döneminde vefat eden kişilerin mezar taşlarındaki doğum ve ölüm tarihleri, kişilerin 650 – 700 yıl yaşadığı izlenimini doğuruyor. Oysa fark, hicri ve miladi yıl farklılıklarından kaynaklanıyor. Takvim devriminin kullanılmaya başlandığı 1 Ocak 1926 yılından önce doğanların mezar taşlarında doğum tarihi olarak 1300'lü yıllar yazıyor. Bu da, mezarda yatan kişilerin yüzlerce yıl yaşadığı izlenimi veriyor.

### 3. Haber

Ramazan ayı niçin her yıl bir önceki yıla göre on gün önce gelir?

Ramazan ayı her yıl on gün önce gelir ve zamanla senenin her mevsiminde oruç tutma imkanı bulunur. Peki neden her yıl on gün önce gelir?



Görsel 3



1. Sizce 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'na neden 93 harbi denilmektedir?

.....

.....

.....

.....

2. Sizce mezar taşlarındaki tarihlendirmeler neden günümüzdeki tarihlendirmelerden farklılık göstermektedir?

.....

.....

.....

.....

3. Sizce Ramazan Ayı niçin her yıl bir önceki yıla göre on gün önceden gelmektedir?

.....

.....

.....

.....





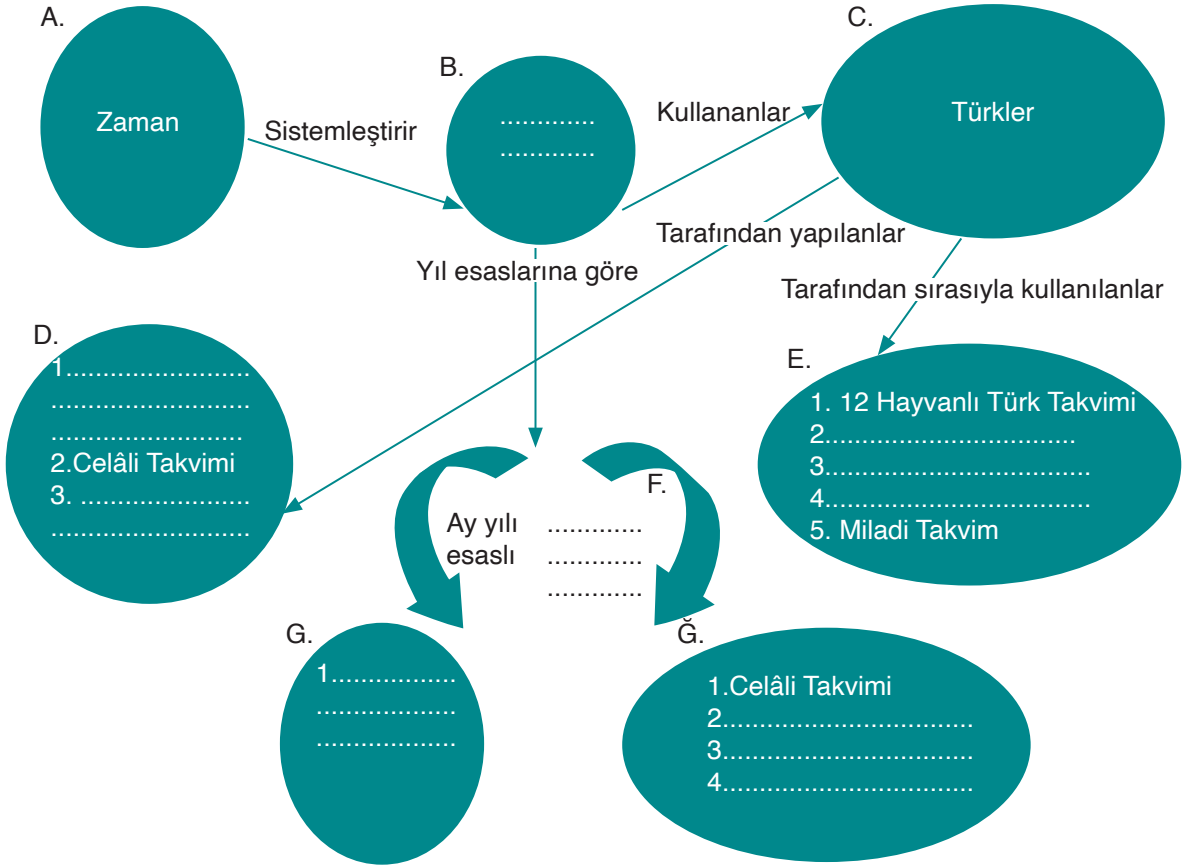


**1. ÜNİTE** : **TARİH VE ZAMAN > 1.3. Zamanın Taksimi**  
 Kavram : Takvim  
 Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
 Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>KAVRAM HARİTANI OLUŞTUR</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Takvim kavramıyla ilgili kavram haritası oluşturabilme.	

**Yönerge** : Aşağıdaki kavram haritasında verilen boşlukları ilgili yönergeleri takip ederek doldurunuz.

### KAVRAM HARİTANI OLUŞTUR





<b>1. ÜNİTE</b>	<b>: TARİH VE ZAMAN &gt; 1.3. Zamanın Taksimi</b>
Kavram	: Yüzyıl
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>YÜZYIL</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Zamanın bölümlendirilmesinde yüzyıl (asır) kavramını çeşitli örneklerle kavrayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen açıklamaları dikkate alarak soruları cevaplayınız.

Binlerce yıllık geçmişin incelenmesi ve öğretiminin kolaylaştırılması amacıyla tarihçiler bazı yöntemler geliştirmişlerdir. Bu yöntemlerden biri de tarihin dönemlere ayrılması olmuştur. Bu dönemlendirmelerden biri de yüzer yıllık dilimlerden oluşan yüzyıl veya asır dediğimiz kavramdır.

Yüzyıllık dilimler belirlenirken başlangıç olarak Miladi takvimin başlangıcı sıfır (milat) kabul edilmiştir. Buna göre sıfırdan (milattan) önceki zamanlar için MÖ kısaltması, sıfırdan sonraki yüzyıllar belirtilirken de MS kısaltması kullanılmaktadır. Ayrıca bir yüzyıl, yirmi beşer yıllık dört çeyrek dilime ya da ellişer yıllık iki yarım dilime ayrılabilir.

#### Milattan Sonraki (MS) yüzyılların başlangıç ve bitiş tarihleri

- |                                    |                                      |
|------------------------------------|--------------------------------------|
| 1. yüzyıl = 0-99 yılları arası     | 11. yüzyıl = 1000-1099 yılları arası |
| 2. yüzyıl = 100-199 yılları arası  | 12. yüzyıl = 1100-1199 yılları arası |
| 3. yüzyıl = 200-299 yılları arası  | 13. yüzyıl = 1200-1299 yılları arası |
| 4. yüzyıl = 300-399 yılları arası  | 14. yüzyıl = 1300-1399 yılları arası |
| 5. yüzyıl = 400-499 yılları arası  | 15. yüzyıl = 1400-1499 yılları arası |
| 6. yüzyıl = 500-599 yılları arası  | 16. yüzyıl = 1500-1599 yılları arası |
| 7. yüzyıl = 600-699 yılları arası  | 17. yüzyıl = 1600-1699 yılları arası |
| 8. yüzyıl = 700-799 yılları arası  | 18. yüzyıl = 1700-1799 yılları arası |
| 9. yüzyıl = 800-899 yılları arası  | 19. yüzyıl = 1800-1899 yılları arası |
| 10. yüzyıl = 900-999 yılları arası | 20. yüzyıl = 1900-1999 yılları arası |
|                                    | 21. yüzyıl = 2000-2099 yılları arası |

1. Aşağıda Milattan Önceki (MÖ) yüzyılların bazılarının başlangıç ve bitiş tarihleri verilmiştir. Bu örneklerden yola çıkarak soru işareti ile belirtilen yüzyılların başlangıç ve bitiş tarihlerini yazınız.

MÖ 1. Yüzyıl = 99-0

MÖ 2. Yüzyıl = 199-100

MÖ 3. Yüzyıl = .....

MÖ 4. Yüzyıl = .....

MÖ 12. Yüzyıl = .....



MÖ 199–100 (MÖ 2. yüzyıl)			
199-150 (MÖ 2. yy.ın ilk yarısı)		149-100 (MÖ 2. yy.ın ikinci yarısı)	
199-175	174-150	149-125	124-100
1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek

MS 100-199 (2. yüzyıl)			
100-149 (2. yy.ın ilk yarısı)		150-199 (2. yy.ın ikinci yarısı)	
100-124	125-149	150-174	175-199
1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek

2. Yukarıdaki örneğe göre aşağıdaki tabloyu doldurunuz.

.....-..... (MÖ 1. yüzyıl)			
MÖ 1. yy.ın ilk yarısı (..... - .....)		MÖ 1. yy.ın ilk yarısı (..... - .....)	
.....-.....	.....-.....	.....-.....	.....-.....
1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek

MS .....-..... (1. yy.)			
1. yy.ın ilk yarısı (..... - .....)		1. yy.ın ikinci yarısı (..... - .....)	
.....-.....	.....-.....	.....-.....	.....-.....
1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek

3. Milattan önceki yüzyılların başlangıç ve bitiş tarihlerini yazarken dikkatinizi çeken ne oldu?

.....

.....

.....

.....

.....



<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ &gt; 2.1. İnsanın İlk İzleri</b>
Kavram	: Bereketli Hilal
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi, Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>İLK AYAK İZLERİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	İnsanoğlunun dünya üzerindeki ilk faaliyet alanlarını kavrayabilme.	

**Yönerge:** Metin ve haritadan hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.



Harita

- Üretici ekonomiye geçişi Avrupa Mezolitik kültürleri değil “Bereketli Hilal” adı verilen ve Akdeniz yerleşim yerlerinde yaşayan Epipaleolitik (Eski Taş’dan Orta Taş’a geçiş dönemi) kültürleri gerçekleştirmiştir. Buzul Çağı’nın sona ermesi ile ısınan iklim neticesinde yaşanabilir alanlar artmıştır.
- İlk yiyecek üretimine geçişi “Bereketli Hilal” adı verilen Akdeniz yerleşim yerinde yaşayan insanlar gerçekleştirmiştir. Tarım, Orta Doğu’da günümüzden yaklaşık 10.000 yıl önce, Güney Doğu Asya’da günümüzden 8000 yıl önce ve Orta Amerika’da ise günümüzden 5000 yıl önce başlamıştır.

1. “Bereketli Hilal” bölgesinin matematiksel konumu ve coğrafi özellikleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....



2. Fiziki ve siyasi coğrafya terimlerini kullanarak “Bereketli Hilal” bölgesinin tanımını yapınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3. “Bereketli Hilal” bölgesinde yaşayan insanlar yiyecek üretimine geçişle neyi amaçlamış olabilirler? Sizce bu amaçlarına ulaşmışlar mı?

.....

.....

.....

.....

.....



<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ &gt; 2.1. İnsanlığın İlk İzleri</b>
Kavram	: Avcı-Toplayıcılık
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>İLK İNSANLARIN YAŞAMI</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	İlk insanların yaşam tarzlarını kavrayabilme.	

**Yönerge:** Metinden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Mezopotamya’da Paleolitik Çağ’dan itibaren insanlar yaşamaya başlamışlardır. Kuzey yarım kürenin büyük bir kısmı buzullarla kaplı olmasına rağmen Mezopotamya bu soğuk iklimden etkilenmemiş ve insanlar için çok uygun bir yaşam alanı olmuştur. Musul yakınlarında Paleolitik Çağ’ın başlarına tarihlenen taş aletler saptanmıştır. Küçük gruplar hâlinde yaşayan bu ilk insanlar yaşamalarını kök, bögürtlen türü bitkiler, yaprak toplayarak ve bazen de bunlara ek olarak büyük hayvanları avlayarak sağladılar.

Paleolitik Çağ insanları, avcılık ve besin toplayıcılığı ile geçinen göçebe topluluklardır. Bu topluluklar, sadece geçici konak yerlerinde ikamet etmişlerdir. Buzul çağlarının bitişiyle iklimde belirgin bir ısınma olmuş ve bunu diğer ekolojik değişimler izlemiştir. Mezolitik/Epipaleolitik Çağ’da yaşayan insanlar da bu yeni çevresel koşullara uyum sağlamışlardır. Bu çağ, genellikle doğal olarak korunaklı mağaralar ve kaya altı sığınaklarından ibaret geçici iskân yerlerindeki hayatın sona erdiği ve yerleşik yaşama doğru yönelimin gerçekleştiği bir geçiş evresidir. İnsanlar, buzulların erimesiyle açılan yeni alanlara doğru yayılmışlar ve avcı toplayıcılık geçim biçimi olmaya devam etmiştir. Özellikle nehirlerde ve genişleyen sulak alanların kıyılarında balıkçılık gelişmiştir. Mezolitik Dönem’de besin kaynaklarının bol olduğu su kenarlarında sabit, kalıcı yerleşimler kurulmuştur. Neolitik Çağ’ın en önemli özelliği, insanoğlunun sadece avcılık ve toplayıcılıkla sürdürdüğü tüketici yaşamı bırakarak üretici bir yaşama geçişidir. Bunun yanında hayvanların evcilleştirilmesi de dönemin önemli özelliklerinden biridir.

Tarımın keşfine dek tüm insan topluluklarının esas geçim biçimi avcı ve toplayıcılıktı. Yerleşik yaşam, tarımın keşfinden önce avcı ve toplayıcılık zamanında başlamıştır. Çünkü yabani tahıl toplayıcılığına dayanan geçim biçimi, yerleşik yaşamı zorunlu kılmıştır. Yerleşik yaşamın başlamasından ve ilk köylerin oluşmasından sonra bir nüfus artışı olmuştur. Tahıl toplayıcılığı, köylerde artan nüfusu beslemekte yetersiz kalmış olmalıdır. Böylece insanlar, besin sorununa yeni çözüm yolları aramaya yönelmiş ve yabani bitkileri denetim altına almayı keşfederek tahıllarını artık kendileri üretmeye başlamışlardır.

(Taciser Sivas (Edt.), *Uygurluk Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2013, s.15-30’dan uyarlanmıştır.)

1. Avcı ve toplayıcı göçebe yaşam biçiminden yerleşik yaşama neden ve nasıl geçilmiştir?

.....

.....

.....

.....

.....



2. Tarım yapılması ve hayvanların evcilleştirilmesi nerede, nasıl ve ne zaman başlamıştır?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Avcı ve toplayıcı yaşam tarzından üretici ve yerleşik yaşam tarzına geçen insanoğlunun hayatında ne gibi değişiklikler olmuştur?

.....

.....

.....

.....

.....



<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ &gt; 2.1. İnsanlığın İlk İzleri</b>
Kavram	: Konargöçerlik
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>KONARGÖÇER HAYAT TARZI</b>	⌚ 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Konargöçer hayat tarzını kavrayabilme.	

**Yönerge:** Metinler ve görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### Türkler Göçebe miydi?

Türklerin aslen göçebe bir kavim olduğu kanaati ilim dünyasında yaygındır ve bizzat Türk ilim adamları arasında da bu kanaate katılmayan hemen yok gibidir. Halbuki göçebeliliğin, ekonomik faaliyeti dışında, sosyal muhtevası henüz iyi bilinmeyen bir toplum tipi olduğu gözden kaçırılmaktadır. Türk milleti hakkında hüküm verilirken de yalnız ekonomik görüntüler tesirinde kalınarak ilim dışı ön yargılarla hareket edilmektedir. O kadar ki asli Türk kültürüne oranla ‘yerleşik’ vasfı ağırlık kazanmış olan Selçuklu ve Osmanlı Türklüğü dahi bu hükümden kurtulamamıştır.

(İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997, s.32’den düzenlenmiştir.)



Görsel 1

### Konargöçer

Konargöçer hayat tarzında yaşayanlar özellikle kışlak bölgelerinde küçük yerleşim yerleri meydana getirmeleri sebebiyle yerleşik düzene daha yakındır. XVI. yüzyıla ait Osmanlı tahrir kayıtlarında, bunların artan nüfuslarının bir kısmının hızlı bir şekilde yerleşik hayata geçtiği ve yeni köyler meydana getirdiğine dair bilgilere ulaşılmaktadır. Bundan dolayı konargöçer hayat tarzı göçebelikle yerleşik hayat arasında bir ara şekildir. Osmanlı arşiv kayıtlarında konargöçer kavramı yerine “göçer, haymâne taifesi, göçebe taifesi, yörük, yörükân, Türkmen taifesi” gibi tabirler de geçer. Öte yandan modern çalışmalarda konargöçer hayat tarzını ifade etmek için yaygın olarak ‘göçebe’ kelimesi kullanılmaktadır. Konargöçerlik, İslamiyet öncesi Türk toplulukları arasında yaygın olarak benimsenen bir hayat tarzı idi. Türklerin eski çağlarına ait kaynak ve buluntular, onların iktisadi faaliyetleri içinde atın birinci sırada yer aldığını göstermektedir. Türkler, büyük at sürülerinin birbirine karışmasını önlemek amacıyla damga vuruyorlardı. Bu damgalar aynı zamanda kabilelerin özel işaretiydi. Ancak atçılık doğurganlığının az, üretiminin yavaş olması sebebiyle giderek önemini kaybedip yerini koyun yetiştiriciliğine bıraktı.

(Tufan Gündüz, “Konar Göçer”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s.161-162’den düzenlenmiştir.)





1. Konargöçerlik nedir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Göçebeliliğin tanımı yapılırken düşülen hata nedir?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Devletin konargöçerleri yerleşik hayata geçirmeye çalışmasının sebepleri neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....



<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ&gt; 2.1. İnsanın İlk İzleri</b>
Kavram	: Konargöçer
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>GÖÇ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Konargöçer yaşam tarzını ortaya çıkaran ihtiyaçları açıklayabilme.	

**Yönerge:** Metin ve görsellerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

## KONUP GÖÇERLER

Emre okuldan çıkmış, arkadaşları ile evlerine doğru gidiyordu. Artık havalar da ısınmaya başlamıştı. Eve yaklaştığında çatıda bir hareketlilik gördü. Bir leylek çatıya yuva yapıyordu. Biyoloji dersinde öğretmenin anlattıkları geldi aklına. “Kuşların bir kısmı, niçin ölüm pahasına uzun göçlere girerler? Niçin diğer kuşların aksine göçmen kuşlar yurtlarında kalıcı değildir? Bunları göçe zorlayan nedir? Soğuktan kaçmak ve besin bulmak için mi?”



Görsel 1

“Kuşlar, sonbahar yaklaşırken, hem daha kolay yiyecek bulmak için hem de soğuk havalarda yaşamlarını sürdüremeyecekleri için daha sıcak bölgelere göç ederler.” demişti öğretmeni. Emre hangi uzak diyarlardan geldiğini bilmediği yeni arkadaşına “merhaba” derken geri döneceğini de bildiği için biraz da üzüldü.



Görsel 2

Tarih öncesi dönem olarak adlandırılan yazının icadından önceki dönemde insanın hayat tarzı avcılık ve toplayıcılık şeklinde başlamıştır. Tüketici bir yaşam süren insanoğlu, besin kaynakları bulabilmek için yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Hayatta kalmak için yiyeceğini arayan ve hava şartlarının yaşamak için uygun olduğu yerlere yapılan göçler, uzun süre devam etmiş ve bu süreçte insanlar et, meyve ve bitkilerle beslenmeye devam etmiştir. Bu yaşam tarzı insanları çok düşünen varlıklar haline getirmiştir. Çünkü hayatta kalmaları bitki türlerinin hangilerinin zehirli olup olmadığını, hangi hayvanın nerede bulunduğunu ve bu hayvanın ne durumda nasıl tepki verdiğini bilmelerine bağlıydı. Göçmen kuşların nereye gideceğini bilmeleri gibi...



1. Konargöçer ne demektir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

2. Tarih öncesi çağlarda insanların konargöçer yaşam tarzını benimsemesinin nedenleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

3. Günümüzde insanlar zor iklim şartlarında ve beslenme ihtiyaçlarını karşılamak için neler yapmaktadır?

.....

.....

.....

.....



<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ &gt; 2.1. İnsanlığın İlk İzleri</b>
Kavram	: Yerleşik Hayat
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>YERLEŞİK HAYAT</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Yerleşik hayat tarzını ve toplumda meydana getirdiği değişimi kavrayabilme.	

**Yönerge:** Metin ve görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

## TARIM DEVRİMİ VE YERLEŞİK HAYAT



Görsel 1

İnsan, hayatını sürdürecekt besinleri çok uzun bir dönem avlanarak balık tutarak ve yabani meyveleri toplayarak elde etmeye çalıştıktan sonra çeşitli bitkileri yetiştirmeyi ve hayvanları ehlileştirmeyi öğrenerek ilk kez yerleşik tarıma geçmeyi başardı. Besin toplayıcılığından besin üreticiliğine geçiş anlamına gelen bu gelişme, Neolitik devrim olarak adlandırılan temel bir ekonomik değişmeye zemin hazırladı. İnsan, bitkilerle hayvanların arzını kontrol altına alarak daha bol ve güvenilir beslenme kaynaklarına kavuştu. Gerek insanın tarıma geçişi gerekse bu değişimin sonuçlarının ortaya çıkışı son derece uzun bir sürede gerçekleşti. Tarım, birbirinden bağımsız olarak birkaç bölgede farklı zamanlarda ortaya çıktı. Avcılık ve toplayıcılıktan yerleşik tarıma geçiş, insanın ekonomik ve sosyal gelişme hızını büyük ölçüde arttırdı. Başlayan yerleşik köy hayatı, yaş ve cinsiyete dayalı iş bölümüne göre daha ileri bir uzmanlaşmaya imkân verdi. Avcı ve toplayıcı topluluklarda basit bir iş bölümü vardır. Erkekler ve kadınlar kendilerine biçilen rolün gereğini yapıyorlardı. Topluluğun tüm bireylerinin doğrudan üretime katılması bir zorunluluktur. Yerleşik tarım yapan topluluklarda ise çiftçiler, tükettiklerinden daha fazlasını üretebildiler. Böylece geçimi için kendi beslenme kaynaklarını üretmek zorunluluğundan kurtulan bazı toplumsal grupların özellikle de bol ve boş zamana ihtiyaç gösteren bazı yüksek kültür ve zihin faaliyetleriyle uğraşması mümkün oldu. İlk çiftçiler arasında bazı kişiler, savunma hizmetlerinde ihtisaslaşırken bir kısmı da insanın doğal çevresi ile uyumunu sağlamak için ideolojik bir görev üstlenerek topluluğa dinî liderlik yaptılar. Tarım toplumlarında üretim dışında başka yeni meslekler de ortaya çıktı. Özetle tarım toplumlarında nelerin, nasıl ve kimler için üretileceği, avcı ve toplayıcı toplumlara göre çok daha karmaşık bir problem idi. Bir savunma sistemi kurulmalı ve açlığa karşı tedbirler alınmalıydı. Nelerin, nasıl üretileceğine karar verilmeliydi. Çeşitli görevlerin yerine getirilmesi için iş bölümü yapılmalıydı. Artan sayıda üretilen malların topluluğun farklılaşmış bu üyeleri arasında bölüşümüyle ilgili kararlar alınmalıydı. İşte bütün bu organizasyonel ihtiyaçlar, tarım toplumlarında devletin bir siyasi kurum olarak doğuşunu beraberinde getirdi.

(Ahmet Kala, *İktisat Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, s.25, 28-30'dan düzenlenmiştir.)



1. Tarım devriminin ne gibi sonuçları olmuştur?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Tarım devrimi ile yerleşik hayata geçiş arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Yerleşik hayata geçişle birlikte toplumdaki iş bölümünde ne gibi değişimler yaşanmıştır?

.....

.....

.....

.....

.....





<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ&gt; 2.1. İnsanın İlk İzleri</b>
Kavram	: Yerleşik Hayat
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>İNSANLIĞIN SERÜVENİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Üretici ve toprağa dayalı geçim kaynağına geçişin yerleşik hayatın başlamasına etkisini değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Aşağıdaki metni okuyup soruları cevaplayınız.

## İNSANLIĞIN SERÜVENİ

Eren, fırının önünden geçerken mis gibi sıcak ekmek kokusunu içine çaktı. Her gün sofralarımıza gelen ekmeğin yolculuğunu düşünürken, etrafındaki evlere, binalara, caddelere, bir yerlere yetişmeye çalışan insanlara baktı. Yaz tatilinde büyükbabasının köyüne gittiğinde tarlada biraz yardım etmişti ona. Toprağa ekilen bir tohum, büyük bir emeğin ve binlerce kilometrelik yolculuğun sonunda sofralarımıza kadar geliyordu. İlk dönemlerde doğadaki hayvanları avlayarak ya da kendiliğinden yetişen yabani buğday, arpa, çavdar gibi tahılları toplayarak hayatta kalmaya çalışan, sık sık göç eden insanoğlu için büyük bir gelişmeydi bu. Toprağı eken insanların artık orayı terk edemeyeceği için evlerini yapmaları... Bir arada yaşamaya başlayan insanlar, köyler, şehirler. Artık dünyadan başka yerlerde de yaşam alanları kurmayı düşünen insanoğlunun yaşadığı değişim ve gelişme inanılmazdı.



Görsel 1



Görsel 2

1. “Yerleşik hayat” denilince ne anlıyorsunuz?

.....

.....

.....

.....



2. İnsanların yerleşik hayata geçmelerinin nedenleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Yerleşik hayata geçiş ile birlikte hangi alanlarda gelişmeler yaşanmıştır?

.....

.....

.....

.....

.....





<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ &gt; 2.1. İnsanlığın İlk İzleri</b>
Kavram	: Tapınak
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi, Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi, Tarihsel Sorgulama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TAPINAKLAR</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Şehir devletlerinin ortaya çıkışında tapınakların rolünü değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Metinler ve görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

## TAPINAKLAR VE ŞEHİR DEVLETLERİ

Yapılan son araştırmalar, Eski Yakın Doğu’da kentlerin tapınak etrafında oluştuğunu desteklemektedir. Buna göre önce tapınaklar inşa edilmiş ve avcı toplayıcı insan grupları tapınakların onarım ve temizlik işlerini yürütmek için kalabalık gruplar hâlinde tapınak çevresinde uzun vakit harcamak zorunda kalınca konutlar yaparak yerleşik hayat düzenine geçmiş ve böylece kentlerin kuruluşunu başlatmışlardır. İlk şehir devletleri Mezopotamya’da ortaya çıkmıştır. Sümerler tarafından kurulan Mezopotamya şehirleri, her biri kendi başına bağımsız sınırları belirlenmiş toprak parçalarına sahiptir. Başında tanrının temsilcisi olduğuna inanılan kralları bulunan ve merkezinde ziggurat adı verilen tapınakları olan bu şehirler, birer küçük devlet görünümündedir. Şehir devletlerinde tapınaklar kentin kalbi durumundadır. Nitekim tapınaklar; şehir devletlerinin siyasi, sosyal ve ekonomik merkezleri olarak kentin tüm yaşamını yönlendirmişlerdir.

(Elvan Eser, Yusuf Kılıç, “Mezopotamya’nın İlk Kent Binaları (Tapınaklar) ve İşlevleri”, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, C 4, S 13, 2017 Aralık, s. 412-437’den düzenlenmiştir.)



Görsel 1

## GÖBEKLİTEPE TAPINAĞI

Yapılan arkeolojik araştırmalar göstermiştir ki Göbeklitepe Neolitik tapınak alanı, dönem insanların belirli zamanlarda bir araya gelerek ibadet ettikleri bir yerdir. Göbeklitepe’de bulunan 12.000 yıllık yapılar, mimarlık tarihinin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. İnsanoğlunun tek tanrılı dinlerden önceki çok tanrılı döneme ait ilk tapınağı, MÖ 4000 yılına tarihlenen Malta Adası’ndaki tapınak olarak biliniyordu. Göbeklitepe Tapınağı’nın tespiti ile bu bilgiler geçerliliğini yitirmiş ve insanoğlunun ilk tapınağının günümüzden 12.000 yıl öncesine tarihlenen “Göbeklitepe Tapınağı” olduğu bilimsel verilerle kanıtlanmıştır. Bu tespit ile birlikte arkeoloji tarihi yeniden yazılmaya başlanmıştır. Göbeklitepe’deki steller (“T” şeklindeki dikili taşlar) üzerinde bulunan kabartmalı yabani hayvan ve bitki figürleri dünyada heykeltıraşlık ve plastik sanatlarının ilk örneği olarak kabul edilmektedir. Yani günümüz resim sanatının taşa kazınarak yapıldığı en eski resimler Göbeklitepe’de yapılan resimlerdir.

(Göbeklitepe, T.C. Şanlıurfa Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Şanlıurfa 2014.)



1. Tapınak ne demektir? Mezopotamya’da şehir devletlerinin ortaya çıkışında tapınakların rolü ne olmuştur?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Tapınaklar: “Şehir devletlerinin siyasi, sosyal ve ekonomik merkezleri olarak kentin tüm yaşamını yönlendirmişlerdir.” cümlesini kanıtlayan kısa bir değerlendirme yapınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Sizde Göbeklitepe Tapınağı’nı önemli kılan özellikler neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....



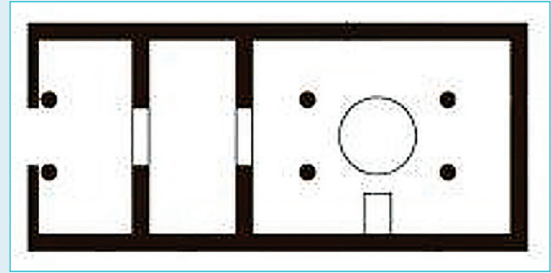
<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ &gt; 2.1. İnsanlığın İlk İzleri</b>
Kavram	: Megaron
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>MEGARON VE ÖTESİ</b>	⌚ 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Megaron kavramının ortaya çıkışını ve sonraki dönemlerdeki farklı kullanım şekillerini değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Metin ve görsellerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

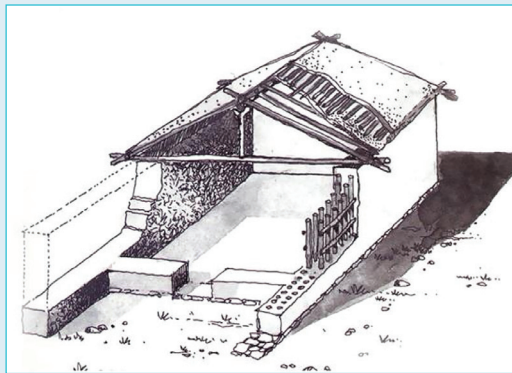
## ANTİK ÇAĞ'DAN GÜNÜMÜZE “MEGARON”

Temel konut modeli olarak tek mekânlı yapılar ve özellikle de Antik Ege mimarisinde *megaron* adı verilen yapılar bilinmektedir. Merkezinde ocak bulunan bir ana mekân ve önündeki yarı açık alandan oluşan megaronlar, sivil konutlardan saraylara ve tapınaklara kadar birçok yapıda kullanılmış ve zamanla kutsal yapı tipi olarak kabul görmüştür. Ana mekânın arkasına veya yanına çeşitli odalar ekleyerek yeni plan şemaları oluşturulmuş olsa da temel öge megarondur. Megaron tipinin değişik varyasyonları, binlerce yıldır farklı kültürler tarafından farklı isimlerle kullanılmıştır. Araştırmacılar bu tip yapıların kökenini MÖ III. binyıl Troia'sına, dolayısıyla Anadolu'ya bağlamaktadırlar. Türkiye'de özellikle köylerde ve bağ evlerinde kullanılan tek odalı yapılar çeşitli biçimlerde ve üsluplarda yapılmış olsalar da temelinde megaron anlayışının yattığı söylenebilir. Anadolu'da bu türdeki mekânlara ocaklı oda, sabit ev veya selamlık, önündeki yarı açık mekâna ise taraça, çardak, sergâh, hanay, eyvan, aşhane, taşlık, sofa ve hayat gibi isimler verilmiştir. Ayrıca göçebe kültüründeki *karaçadır*, *derimevi*, *topak ev* veya *yörük evi* gibi oluşumların bile megaronla ilişkili hatta öncüsü olduğu düşünülebilir. Anadolu'da uzun yıllarca kullanılmış bir diğer yapı tipi olarak iki oda önündeki hayattan oluşan basit konut model gelir ki bu tip de aslında megaronun bir gelişmiş modelidir.



Görsel 1

Hititler'deki *hilani* yapı tipi, Eski İzmir'deki *çifte megaron* ve Delos'ta *pastalı ev* olarak adlandırılan yapı türü Anadolu'nun birçok yerinde hâlâ kullanılan en basit konut modellerinden biridir. Tek



Görsel 2

bir uygarlığa mal etmek yerine megarondan, Anadolu mimarisi olarak bahsetmek ve Troia'dan Tell Halaf'a, Karadeniz yaylalarından Ege Adaları'na kadar geniş bir coğrafyayı tanımlamak daha doğru olacaktır. Günümüzde bu konut tiplerini ancak kırsal mimaride, özellikle de bağ evlerinde görülmektedir. Doğru bir kararla Türkiye Mimarlar Odası tarafından logo olarak seçilmiş olan megaron planı, geçmiş ile bugünü birleştirebilecek yegane semboldür. İster modern veya geleneksel malzemelerle tuğla, ahşap, çelik ve hatta saman ile yapılsın isterse çadır veya konteynerle oluşturulsun, megaron plan şemasına uyulmasının hem işlevsel hem de sembolik anlamı olacaktır.

(Ali Kazım Öz, "Antik Megaron Modelinin Kırsal Mimarideki İzleri", *Ege Mimarlık Dergisi*, S.92, Mimarlık Odası İzmir Şubesi, İzmir 2016, s.26-27'den düzenlenmiştir.)



1. Göçebelikten yerleşik hayata geçiş, barınma konusunda ne gibi yenilikleri beraberinde getirmiştir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Megaron nedir?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Megaron tipi yapıların oluşum ve gelişiminde hangi ihtiyaçlar etkili olmuştur?

.....

.....

.....

.....

.....





**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ > 2.1. İnsanlığın İlk İzleri**  
Kavram : Höyük  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TARİHİN KATMANLARI</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Höyük kavramının tarih araştırmalarındaki önemini açıklayabilme.	

**Yönerge:** Metin ve görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

## ÇATALHÖYÜK

Konya çevresinde yerleşik düzen Prehistorik Çağ'dan yani tarih öncesi dönemlerden başlar. Çatalhöyük'te Neolitik, Kalkolitik ve Erken Bronz Çağı kültürlerine rastlanır. Konya Ovası'nda, Konya'nın Çumra ilçesinin 10 km doğusunda yer alan Çatalhöyük, tarih öncesi yerleşik düzene geçen toplayıcılık ve avcılıktan kurtularak ekip biçen ve üreten arkeolojik yerleşmelerin ilki ve en önemlisidir. Çatalhöyük, 9500 yıllık geçmişi olan ve yaklaşık 8000 insanı barındırmış geniş bir Neolitik 'kasaba'dır. Sokakları olmayan bu büyük kasabada insanlar damlarda dolaşıyor, evlerine damlarda bulunan açıklıklardan giriyorlardı. Bu insanlar binlerce yüzyıl öncesinden günümüze kadar gelebilen evlerinin içindeki duvar resimleri, kabartma ve heykellerden anlaşıldığı üzere harika sanat ürünleri meydana getiriyorlardı. Çatalhöyük'te bulunan sanat eserleri, Küçük Asya insanının şehirde yaşamaya başladığı ilk dönemlere ışık tutmaktadır. Çatalhöyük'ün ünü; sanat eserleri, karmaşık mimari yapısı ve son derece gelişmiş bir sosyal yapıya sahip olmasından gelmektedir.



Görsel 1

Çatalhöyük, ilk olarak 1958 yılında James Mellaart, David French ve arkadaşları tarafından bulunmuştur. İlk kazı, 1961-1965 yılları arasında, Ankara'daki İngiliz Arkeoloji Enstitüsü tarafından gerçekleştirilmiştir. Mellaart'ın kazıları boyunca, Doğu Çatalhöyük'ün güneybatısındaki 16 tabakada yüzlerce bina incelenmiş; araştırmaların yayınlanmasıyla höyüğün uluslararası önemi de gözler önüne serilmiştir. Doğu Çatalhöyük MÖ 5500'lerde terk edilmiş ve Batı Çatalhöyük'e geçilmiş, bir daha da eski kentin üzerinde bir başka yerleşim kurulmamıştır. Bu büyük yer değiştirmenin nedenleri hakkında herhangi bir bulgu yoktur. Ancak bunun bir göç ya da genişleme olmayıp yalnızca bir yer değiştirme olması akla belki de yeryüzünün ilk salgın hastalığının Çatalhöyük'te yaşanmış olabileceği ihtimalini getirmektedir. Belki de o günün inanışları çerçevesinde kentin tanrılarca lanetlendiği düşünülüp bu söylencenin dilden dile dolaşması ile kimse bu mekâna yeniden yerleşmeye cesaret edememiştir.

(Çatalhöyük, T.C. Konya Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya 2016, s.2-5'ten düzenlenmiştir.)

**1. Höyük nedir?**

.....

.....

.....

.....

.....

**2. Eski çağ yerleşim yerlerinin farklı dönemlerdeki sakinleri hakkında bilgilere nasıl ulaşılır?**

.....

.....

.....

.....

.....

**3. Anadolu'daki höyüklerden tarih araştırmalarında nasıl faydalanılır?**

.....

.....

.....

.....

.....



<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ &gt; 2.1. İnsanlığın İlk İzleri</b>
Kavram	: Arkeolojik Buluntu
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ARKEOLOJİK BULUNTU NEDİR?</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Arkeolojik buluntunun bilimsel önemini kavrayabilme.	

**1. Yönerge:** Verilen görsel ve metinden yola çıkarak soruları cevaplayınız.



Görsel 1: İzmir Yeşilova Höyüğü kazı alanı

Yeşilova Höyüğü, üst üste 15 kez yerleşilmiş ve zamanla günümüzde ova seviyesinin altında kalmış höyük tipi bir yerleşimdir. Yerleşim, yaklaşık 5-6 bin yıl boyunca derelerin kolları arasında yayılım göstermiştir. Kültür dolgusu içinde birbirinden farklı üç kültür katı saptanmıştır. Buna göre kültür katları yüzeyden başlayarak; I. Kat Roma-Tunç Çağ, II. Kat (1-2 tabakaları) Kalkolitik Dönem ve III. Kat (1-8 tabakaları) Neolitik Dönem şeklinde sıralanabilir.

Höyükteki neolitik yerleşim şiddetli bir yangın ile son bulmuştur. Mekanların tabanları ve duvarları, üst saz çatı örtüsü nedeniyle yanmış ve mekanların içindeki bazı kaplar eriyerek cüruflaşmıştır. Yangının ardından Yeşilova'nın terk edildiği ve bir süre sonra da bütün alanın şiddetli bir sel ile tahrip olduğu anlaşılmıştır.

*Zafer Derin, Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları, Ege Üniversitesi 2012, s. 426-436'dan düzenlenmiştir.*

1. Yeşilova Höyüğü hakkındaki bu bilgilere nasıl ulaşılmış olabilir?

.....

.....

.....

.....

2. Kazılardan çıkarılan herhangi bir buluntu kazı bölgesiyle ilgili bilgi içerir mi? Neden?

.....

.....

.....



**2. Yönerge:** Aşağıdaki görsellerde verilen nesnelerin/mekanların ne/neresi olduğunu altındaki boşluklara yazınız.



Görsel 1



Görsel 2



Görsel 3



Görsel 4



Görsel 5



Görsel 6

**3. Yönerge:** "Arkeolojik buluntu"nun tanımını kendi çıkarımlarınız doğrultusunda yapınız.

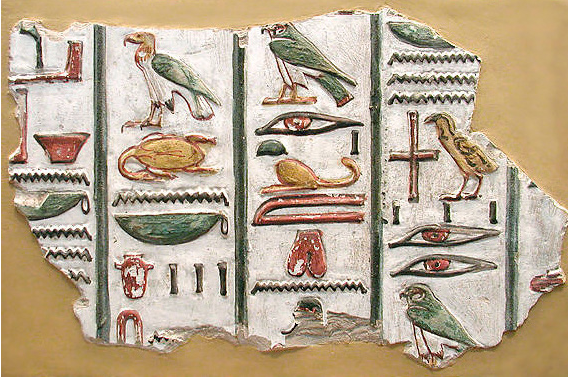




**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ > 2.1. İnsanlığın İlk İzleri**  
Kavram : Medeniyet  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>MEDENİYET NASIL OLUŞUR?</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Medeniyeti oluşturan temel değerleri kavrayabilme.	

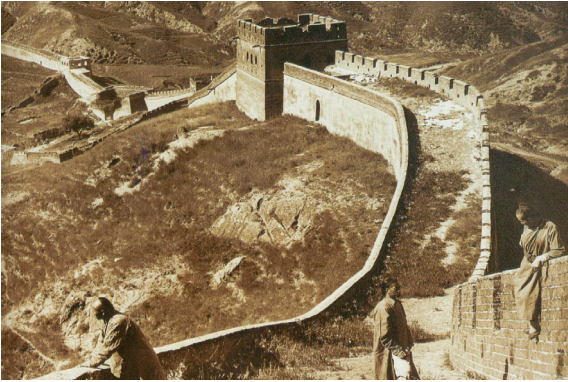
**1. Yönerge:** Ön bilgilerinizi kullanarak verilen fotoğrafların altına ait olduğu uygarlığın ismini yazınız.



Görsel 1



Görsel 2



Görsel 3



Görsel 4

**2. Yönerge:** Verilen metne göre soruları cevaplayınız.

Uygarlık (medeniyet), şimdiki zamanda varlığını, etkisini sürdüren geçmiş insani birikimlerin bütünüdür. Hem genel olarak uygarlık hem de daha özde uygarlıklar, kendi özne uygarlık bölgesindeki insani birikimin nihai seviyesidir. Her uygarlık önce tarihtir. Tarihin yüküyle yüklü olmaktadır. Uygarlık aynı zamanda bu tarih yükünü bugüne kadar taşıyan toplumlardır. Bu anlamda uygarlıklar aynı zamanda toplumlardır, sosyolojilerdir. Toplumu toplum kılan, onu diğer toplumlardan ayıran nitelikler, dünyayı kavrama biçimi, psikik tepkileri, kısacası zihniyeti, bir uygarlığı diğer uygarlıklardan ayıran temel niteliklerdir. Braudel'den ödünç almak suretiyle, uygarlıkları zihniyetler toplamı olarak tanımlayabiliriz.

Uygarlıklar, tarihî tecrübe belirlenen, kendine has toplumsal, ekonomik, siyasi örgütlenme modelleri geliştirebilmiş, belirli bir mekânda var olma başarısı göstermiş, bir zenginlik üretme kapasitesi yaratan, ortak zihinsel reflekslerle, kültürel kodlarla davranan, toplumu aşan üst birimler olarak tanımlanabilirler.

<http://auzeftkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/uygarliktarihi.pdf> (Düzenlenmiştir).



1. Medeniyetleri oluşturan temel nitelikler somut değerler midir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Medeniyetlerin gelişmesinde coğrafi özelliklerin etkileri neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....



**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ > 2.1. İnsanın İlk İzleri**  
Kavram : Tarih Öncesi  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TARİHE İŞİK TUTAN BULGULAR</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Tarih öncesi (prehistorik) devrin özelliklerini açıklayabilme.	

**Yönerge:** Metin ve görsellerden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.



Görsel 1: Arslantepe / Malatya



Görsel 2: Göbeklitepe / Şanlıurfa

### TARİHE İŞİK TUTAN BULGULAR

Yazının icadı tarihî devirleri ikiye ayıran bir olaydır. Yazının icadından önceki devir “tarih öncesi (prehistorik)” diye adlandırılmaktadır. Bu devirler insanların taş ve madeni işlemesine göre kendi içerisinde dönemlere ayrılır. İnsanlar önce mağara ve ağaç kovuklarında barınarak avcılık ve toplayıcılıkla uğraşmışlardır. Daha sonra ekip biçmeyi başlatarak hem mülkiyet edinmiş hem de kendilerinin inşa ettiği yapılarda ikamet etmişler.

Ateşi kullanmayı öğrenerek topraktan eşyalar yapmış ve hayvanları ehlileştirmişlerdir. Yerleşim yerleri kurmuş ve bölgelerini savunmak için surlar yapmışlardır. Madenleri ateşte eriterek farklı şekiller vermişlerdir. Kullandıkları araç ve gereçler geliştikçe işleri kolaylaşmış, sosyal, kültürel yaşantıları değişmiş ve siyasi yapıları güç kazanmıştır. Yazının olmadığı tarih öncesi dönemi inceleyen bilim adamları kazı çalışmaları sonucunda elde ettikleri bulgu ve belgelere göre bu dönemi değerlendirmişlerdir. Kullanılan malzemenin, yapının veya kazıdan çıkan bulgunun özellikleri insan yaşamı ve dönem hakkındaki en önemli belgedir. Kısacası insanın bıraktığı iz onun yaşantısının tarihî aynasıdır.

1. Kazı çalışması sonucu elde edilen değirmen taşı, orak, saban gibi malzemeler o bölgede yaşayan tarih öncesi dönem hakkında hangi bilgilere ulaşmamızı sağlar?

.....

.....

.....

.....



2. Tarih öncesi dönemde insanlar yaptıkları faaliyetleri ne tür yöntemlerle sonraki kuşaklara aktarmaya çalışmışlardır?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Verilen görsellerden hareketle prehistorik devir hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

.....

.....

.....





**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ > 2.2. Yazının Gelişimi**  
 Kavram : Yazılı Kültür  
 Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
 Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TAŞA VE KÂĞIDA AKTARILAN TARİH</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Yazılı kültürün milletlerin hayatındaki önemini, bilim dünyasındaki yerini kavrayabilme.	

**Yönerge:** Metin ve görsellerden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.



Görsel 1: Orhun Abideleri / Köktürkler



Görsel 2: Kutadgu Bilig / Yusuf Hashacip

### TAŞA VE KÂĞIDA AKTARILAN TARİH

Yazıdan önceki dönemlerde kuşaklar arası söze dayalı bilgi aktarımı mevcutken; insanlığın en büyük buluşuyla birlikte, mevcut bilgilerin yeni kuşaklara aktarımı çok daha sağlıklı şekilde gerçekleşmiş, böylece insanlık yazıdan sonra her alanda çok büyük gelişmeler göstermiştir. Yazının koruyucu özelliği ise aynı bilgi, beceri ve tecrübelerin tekrar tekrar üretilmesinin önüne geçerek, eski bilgi, beceri ve tecrübelerin üzerine yenilerinin eklenmesine imkân sağlamasıdır. Yazının icadı insanlık tarihinde yeni bir çağ açmıştır. Yazı, insanoğluna ait her şeyin hatırasını, zaman ve mekân içinde taşıma gücü olan bir araçtır.

Biz, tarihin bilinmeyen zaman ve olaylarını, insanlığın geçmişteki kültür ve medeniyetlerini, bilgi birikimlerini yazı sayesinde öğreniyoruz. Bu bilgi ve kültürlerden faydalanarak yarınlarımıza yön veriyoruz.

Kültür, milletlerin dünya görüşünü ve hayat felsefelerini aksettirir. Nesiller arasındaki kültür aktarımını daima canlı tutan ve kuvvetlendiren bağ, yazılı eserlerdir. Bunların büyük bir kısmı yazılı eserler yoluyla genç kuşaklara ulaştırılır. Orhun Kitabeleri olmasaydı, biz bugün Türklerin VIII. yüzyıldaki yaşayış şekli, savaşları, dünya görüşü hakkında hiçbir bilgiye sahip olamazdık.



Görsel 3: Nutuk/Mustafa Kemal Atatürk

Bilim adamları araştırma ve incelemelerinin sonuçlarını yazılı olarak tespit etmek zorundadır. Aksi takdirde çalışmalarını başkalarına aktarmaları mümkün olamaz. İnsanlığın buluş ve düşünceleri yazıyla ortaya konulur. Biz tarihte yapılmış araştırma ve incelemelerden faydalanarak yeni yeni buluşlar yapıyoruz. Bu buluşlar insanlığın refah ve mutluluğu için devamlı bir basamak oluşturur. Basamakların birbirine eklenmesi de yazı ile gerçekleşebilir.

Yazılı kültür, milletlerin sahip olduğu maddi ve manevi değerleri belgeleyen vazgeçilmez bir unsurdur. Yazı sayesinde tarihten haberdar oluyor, bilimin sonuçlarını ve birikimlerini öğreniyor, hayatımızı devam ettirebiliyoruz. Gerçekten de bir an için yazının icat edilmiş olduğunu veya yazılı kaynakların tamamen tahrip edildiğini düşünelim. O zaman milletlerin kültürleri, geçmişleri, buluşları nasıl belgelenecektir? Yazı olmasa insanlar arası ilişkiler, yazışmalar nasıl gerçekleştirilecekti? İşte yazının önemi burada ortaya çıkıyor. Biz de yazdıklarımız vasıtasıyla bilgi birikimlerimizi gelecek nesillere aktarmış olacağız.



1. Yazılı belgeler olmasaydı geçmişteki insanların hangi faaliyetlerini öğrenemezdik?

.....

.....

.....

2. Yazılı kültür tarih araştırmalarına nasıl etki etmektedir?

.....

.....

.....







<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ &gt; 2.1. İnsanlığın İlk İzleri</b>
Kavram	: Sözlü Kültür
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>MİTOLOJİ NEDİR?</b>	🕒 30 dk.
Çalışmanın Amacı	Mitolojiyi ve mitolojinin ortaya çıkmasına temel teşkil eden unsurları tanıyabilme.	

**Yönerge:** Verilen metinden faydalanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### MİTOLOJİ NEDİR?

Yunanca mitologia yani söylenen ya da duyulan söz ve logos yani konuşma kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. Eski Yunan'da geçmişte söylenenlerin tekrar edilmesi gibi bir anlam barındırmaktayken zamanla Batı dillerinde efsane anlamı kazanmıştır. Çağdaş kullanımda mitoloji ya belirli bir din veya kültürdeki mitlerin bütünü tanımlar ya da mitlerin incelenmesi, yorumlanması, toplanması ve benzeri çalışmaları içeren bilgi, bilim dalını tanımlar. Ana Britanica'da ise mitoloji, belirli bir uygarlığa ya da dinsel geleneğe özgü inançları, uygulamaları, kurumları ya da doğa olaylarını açıklamak amacıyla görünüşte gerçekten yaşanmış olayları aktaran, çoğunlukla kökeni bilinmeyen ve en azından kısmen geleneğe dayanan söylenceler toplamı şeklinde tanımlanmaktadır.

1. Mitolojinin ortaya çıkmasına sebep olan unsurlar nelerdir?

.....  
.....  
.....  
.....

2. Sosyo-kültürel hayatınızdaki mitolojik unsurları yazınız.

.....  
.....  
.....  
.....

3. Sinemaya aktarılan tarihî ve mitolojik olaylara örnekler veriniz.

.....  
.....  
.....  
.....





**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ > 2.1. İnsanlığın İlk İzleri**  
 Kavram : Sözlü Kültür  
 Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
 Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>SÖZLÜ KÜLTÜR VE ÖRNEKLERİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Sözlü kültürü tanıyabilme, sözlü kültürün kültürel aktarımındaki rolünü açıklayabilme.	

**Yönerge:** Verilen metinden faydalanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### SÖZLÜ KÜLTÜR VE ÖRNEKLERİ

Yazının olmadığı dönemlerde kayıtlara geçmemiş olup konuşma dili yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılan kültüre sözlü kültür denir. Yazı ile birlikte sözlü kültür sonlanmamış aksine günümüzde hâlâ devam etmektedir. Bunun en önemli örneği olarak ninnileri gösterebiliriz. Yazının icadından önce insanlar, kültürlerini kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktararak toplumsal hafızalarını korumuşlardır. Efsane, destan, mit, öykü, masal, âşıkler ve ozanların anlatıları sözlü kültürün en önemli örnekleridir. Sözlü kültür bu türler üzerinden aktarılmıştır. Dede Korkut Hikâyesi, Keloğlan Masalı, Karacaoğlan Efsanesi, Ergenekon Destanı ve Mitolojisi Türk tarihinin en önemli sözlü kültür örnekleridir.

1. Kültür aktarımında sözlü kültürün rolü sizce neler olabilir?

.....

.....

.....

2. Günümüzde varlığını devam ettiren sözlü kültür ürünlerini örneklerle açıklayınız.

.....

.....

.....

3. Sözlü kültür ve tarih arasında nasıl bir ilişki bulunur?

.....

.....

.....



<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ &gt; 2.2. Yazının Gelişimi</b>
Kavram	: Çivi Yazısı
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ÇİVİ YAZISI SİSTEMİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Çivi yazısının kullanılmaya başlanması ve gelişim süreci hakkında bilgi sahibi olabilme.	

**Yönerge:** Verilen metin ve görsellerden faydalanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

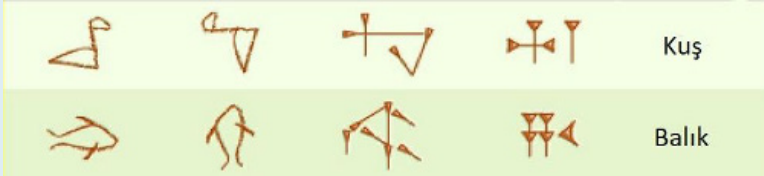
## ÇİVİ YAZISI SİSTEMİ



Görsel 1: Erken döneme ait bir çivi yazısı örneği.

MÖ 3000'li yıllarda Sümerler tarafından bulunmuştur. Sümerlerin uygarlığa en önemli katkılarından biri çivi yazısı sistemini bulmaları olmuştur. İnsanlık tarihinde kullanılan ilk yazı sistemi olan çivi yazısının bu şekilde adlandırılmasının sebebi yazıyı oluşturan sembollerini çizmek için kullanılan çizgilerin çiviye benzetilmesidir (Görsel 1). Mezopotamya'da başlangıçta tapınak yöneticileri tarafından hesap tutmak için hayvan başları, eşyanın şekilleri doğrudan hesap taşlarına, kil tabletlere çizilmiştir. Zaman ilerledikçe de bu nesnelere karşılık gelen terimleri gösteren ideogramlar kullanılmaya başlanmıştır. Resim ve resim-yazının evrimleşmesi Sümerlerde çivi yazısını doğurmuştur (Görsel 2). Çivi yazısı sisteminin ortaya çıkması; şehirlerin ortaya çıkması, tarım üretiminin artması ve ticaretin gelişmesi gibi olgularla bağlantılıdır. Sümerlerde ekonomik ilişkilerin artması ve karmaşıklaşması kayıtların tutulmasını

gerektiriyordu. Başlangıçta kayıtları tutmak için kullanılan semboller gerçek nesnelere denk geliyordu. Örneğin koyunu ifade etmek için koyuna benzer bir işaret kullanılıyordu. Çivi yazının somut nesnelere karşılık gelen sembollerden seslere karşılık gelen sembolere evrilmesi yüzlerce yıllık süreç sonunda gerçekleşti.



Görsel 2: Çivi yazısı sembollerinin zaman içerisinde evrimi. Örnek olarak kuş ve balık kelimelerini ifade eden semboller.

Çivi yazısını yazmak için en yaygın olarak kullanılan malzeme kilden yapılan tabletlereydi. Çivi yazısı kil tabletlere dışında taş ve granit gibi sert kayalara kazınmıştır. Persler döneminde Van Kalesi yakınlarında Pers Kralı Kserkses adına MÖ 5. yüzyılda yapılan Kserkses Yazıtı çivi yazısı ile yazılan yazıtlara güzel bir örnektir (Görsel 3).



Görsel 3: Kserkses Yazıtı (Van)

Çivi yazısı Sümerlerden Mezopotamya'daki diğer halklara geçti ve birbirinden farklı özellikler gösteren dillere uyarlandı. Çivi yazısı Mezopotamya dışında Anadolu ve İran gibi bölgelere de yayıldı. Hititler Dönemi'nde Asurlu tüccarlar bu yazı sistemini Anadolu'ya taşıdılar. Hititlerden sonra Urartular da bu yazıyı kullanmıştır.

(Munis, E. Evrim İle Yazı Sanatı, Yeni Kitap Basımevi, Konya, 1971, s.14-16'dan alıntılanmıştır.)



1. Sümerlerin hangi özellikleri çivi yazısını geliştirmelerinde etkili olmuştur?

.....

.....

.....

2. Çivi yazısının Mezopotamya dışında da kullanılması hangi yollarla gerçekleşmiş olabilir?

.....

.....

.....

3. İnsanlar bir şeyleri yazı ile kayıt altına alma ihtiyacını neden hissetmiş olabilir?

.....

.....

.....



<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ &gt; 2.2. Yazının Gelişimi</b>
Kavram	: Hiyeroglif
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>RESİMLİ ANLATI</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Hiyeroglifin gelişim sürecini açıklayabilme.	

**Yönerge:** Verilen metin ve görsellerden faydalanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

## HİYEROGLİF

Hiyeroglif, nesnelerin basitleştirilmiş resimlerine dayanan bir yazı sistemidir. “Resim yazı” terimiyle de ifade edilir. Tarihte en iyi bilinen örneği Mısır hiyeroglif yazısıdır (Görsel 1). Bir varlığı anlatırken önce resim çizilirdi. Daha sonra hece yazma aşamasına geçilerek bazı hecelerdeki sesler ayrı ayrı yazılırdı. Yaklaşık 700 farklı sembol bulunan hiyeroglif yazıda, harflere karşılık gelen simgeler 24 tanedir. Önceleri yalnız taşlara kazılan hiyeroglifler, maden, ostrakon, ahşap, deri gibi çeşitli yazı yüzeylerine uygulanmış, bir süre sonra da boyalarla papirüse çizilmeye başlanmıştır. Hiyerogliflerin, bir çeşit kalem ve boyalarla papirüslere çizilmesinden dolayı şekiller sadeleştirildi ve kısaltıldı. Bu durum resimden daha çok şekle kaçan “hiyeratik” yazısını doğurmuş; daha da basitleştirilip pratikleştirilmesiyle hiyeratik yazı evrim geçirerek “demotik” yazı meydana çıkmıştır. Hiyeroglifler satır ya da sütun halinde yazılıp okunabiliyordu. Satır yazısında okuma-yazma yönü hayvan figürlerinin yüzlerinin baktığı yöne bağlı olarak (hayvan figürleri sağa bakıyorsa sağdan sola doğru) okunuyordu. Hiyeroglif günümüzde ölü bir yazı sistemidir.

Tarihte bilinen ilk hiyeroglif yazısı örneği Eski Mısır uygarlığında ortaya çıkmıştır. Mısır yazısı, Sümerlerin çivi yazısından sonra insanlık tarihinin en eski ikinci yazı sistemidir.

Tarihte Eski Mısır uygarlığı dışında da hiyeroglif yazısı kullanılmıştır. Bu yazı sistemleri Mısır uygarlığının herhangi bir etkisi olmadan bağımsız olarak ortaya çıkmıştır. Anadolu, Girit ve Güney Amerika gibi birçok bölgede bu yazı sisteminin farklı örneklerine rastlanır. Bu yazıların her biri kendisine özgü özellikler gösterir.

Eski Mısır’da papirüslerde kullanılan yazıda duvar yazılarına göre daha basitleştirilmiş, resimden çok yazı karakterlerine benzer semboller kullanılıyordu (Görsel 2).

İlkçağ’da Anadolu’da çivi yazısının yanı sıra resim yazı da kullanılmıştır. Eski Anadolu dillerinden Luvice’nin yazımında bu yazı sistemi kullanılmıştır. İlk olarak MÖ 1400 yılı civarında Hititler Dönemi’nde ortaya çıkmıştır (Görsel 3).



Görsel 1: Hiyeroglif yazı örneği



Görsel 2: Papirus



Görsel 3: Suhi Yazıtı



1. İlk Çağ'da yazı için hangi zemin ve malzemeler kullanılmıştır?

.....  
.....  
.....  
.....

2. Yazının kullanılmaya başlanması tarihî olayların araştırılması ve aydınlatılmasında araştırmacıya nasıl bir avantaj sağlamıştır?

.....  
.....  
.....  
.....

3. Hiyeroglif yazısının Eski Mısır uygarlığında gelişme göstermesi, Mısır uygarlığının hangi özelliklerinden kaynaklanıyor olabilir?

.....  
.....  
.....  
.....



**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ> 2.2. Yazının Gelişimi**  
Kavram : Ziggurat  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>MEDENİYETİN MERKEZİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Ziggurat kavramına ilişkin bilgileri ayırt edebilme.	

**Yönerge:** Verilen bilgileri inceleyerek soruları cevaplayınız.



Görsel 1

Akadca'da "yüksek yer, yükselmek" anlamına gelmektedir. Sümerler tanrılarına daha yakın olabilmek için tıpkı dağlarda ona yakın hissettikleri gibi ziggurat mimarilerinin de onları tanrıya daha yakınlaştırdığını düşünmüşlerdir.

Kentin en uzak noktasından dahi görülebilen, kentin en büyük yapılarıdır.

Okul olarak kullanılan bir bölümü vardır.

Zigguratları yöneten rahip sınıfı yöneticiler üzerinde de etkilidir.

Çevresinde yer alan depolar, zanaatkârların çalıştıkları atölyeler ile birlikte büyük bir üretim merkezi ve tahıl ambarı görünümündedir.

Tapınakların içerisinde mahkeme alanları bulunmaktadır.

Zigguratlara bağışlanan ürün fazlasını ve elde edilen tarımsal fazlayı bir takas metaı olarak kullanıp uzak memleketlerdeki taş, kereste ve madenle değiş tokuş yapmışlardır.

Mevsimsel değişimleri tespit etmek amacıyla gök bilimi çalışmalarının yürütüldüğü yapılarıdır.

Zigguratlarda üzerine piktografik figürler, çizgisel resimler ve rakamlara benzeyen işaretler kazınmış kil tabletler bulunmuştur.





1. Mezopotamya medeniyetinin sembolü hâline gelmiş zigguratların önemini sosyokültürel, ekonomik ve dinî açıdan değerlendiriniz.

Sosyokültürel .....

Ekonomik .....

Dini .....

2. “Zigguratları yöneten rahip sınıfı krallar üzerinde de etkilidir.” Bu ifade sizi Mezopotamya medeniyeti ile ilgili hangi bilgilere ulaştırır.
- .....
- .....

3. Zigguratların özelliklerinden yararlanarak işlevlerini ifade eden kavramları yanındaki boşluklara yazınız.

Yazı

Ticaret

Tarım

Din

Hukuk

Astronomi

Mimari

1

Mevsimsel değişimleri tespit etmek amacıyla gök bilimi çalışmalarının yürütüldüğü yapılardır.

.....

2

Yedi katlı olan mabet yapıların içinde rahiplerin kaldıkları odalar bulunmaktadır.

.....

3

Zigguratlara bağışlanan ürün fazlasını bir takas metaı olarak kullanarak elde edilen tarımsal fazlayı uzak memleketlerdeki taş, kereste ve madenle devşirmişlerdir.

.....

4

Zigguratlarda üzerine piktografik figürler, çizgisel resimler ve rakamlara benzeyen işaretler kazınmış kil tabletler bulunmuştur.

.....

5

Çevresinde yer alan depolar büyük bir üretim merkezi ve tahıl ambarı görünümündedir.

.....

6

Kentin en uzak noktasından dahi görülebilen, kentin en büyük yapılarıdır.

.....

7

Tapınakların yasalarda düzenleyici ve uygulayıcı güç olduklarına dair bilgiler evlilik, boşanma, doğum kayıtları, mahkeme kayıtları gibi verilerden anlaşılmaktadır.

.....



**2. ÜNİTE** : İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ> 2.2. Yazının Gelişimi  
Kavram : Astronomi  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	İLM-i FELEK	⌚ 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Astronomi biliminin çıkış sürecini kavrayabilme.	

**Yönerge:** Görseli ve açıklamaları inceleyerek soruları cevaplayınız.



Görsel 1

1. Aşağıda tanımları verilen terimleri görselden yararlanarak boşluklara yazınız.

- Güneş çevresinde dolanan, ondan aldıkları ışığı yansıtan gök cisimlerinin ortak adı. ....
- Çekirdeğinde oluşan füzyon sonucunda açığa çıkan enerjiyi uzaya ışınım biçiminde yayan, ışıklı gök cisimlerinden her biri. ....
- Türü amaçlarla yerden fırlatılan ve genellikle kapalı bir yörünge çizerek yer çevresinde dolanan araç. ....
- Sonsuzdaki bir nesnenin gerçek görüntüsünü, içbükey bir aynadan yapılmış merceğinin odak düzleminde veren ve gök bilimiyle ilgili gözlemlerde kullanılan optik aygıt. ....
- Yakınındaki nesnelerin kaçıp kurtulmasına izin vermeyecek kadar yüksek çekim kuvvetine sahip, çok yoğun bir kütlelin oluşturduğu uzay bölgesi. ....
- Güneş çevresinde büyük bir elips veya bir parabol yörüngede dolaşan, Güneş'e yaklaştığında yüzeyinde ortaya çıkan gazların ve tozların oluşturduğu kuyruk denilen ışıklı bir uzantısı olan gök cismi. ....

**MEZOPOTAMYA**

İlk sofistike astronomi, Mezopotamya'nın merkezindeki antik Babil uygarlığında ortaya çıktı. Babil'de Tanrı'nın krallara göksel alametlerle yaklaşan savaşlara, salgınlara, kötü hasata dair işaretler verdiği inanıyordu. Genellikle rahip olan tapınak kâtipleri her gece gökyüzünü takip edip kayıt alıyorlardı.

**ANTİK YUNAN**

İlk edebî eserlerde bile astronomi yer almaktadır. Homeros'un İlyada eserinde Orion, Büyük Ayı Sirius, Ülker gibi takımyıldızlarından, yıldız ve yıldız kümelerinden bahsedilmektedir. Hesiod'un İşler ve Günler eserinde bazı önemli yıldızların bir yıl içerisinde görünüp görünme durumlarını hesaba katarak bir tarlada ne zaman, ne yapılacağı ya da güvenli deniz yolculuğu yapılabilecek dönemleri tarif etmiştir. Filozofları evreni anlamak ve kavramak amacıyla araştırmaları sürdürmüşlerdir.

**MISIR**

Birçok antik uygarlık gibi Mısırlılar da gökyüzü üzerinde çalıştılar; Büyük Ayı, Orion gibi takımyıldızlarını görüşlerine alıp merket adlı usturlap benzeri aletle ölçümler yaparak piramitleri ve Güneş tapınaklarını hizaladılar. Mısırlılar gökyüzüne bağlı kalarak yaptıkları bu yapılarla tanrılara hürmet gösterdikleri ve dünyaya ilahi bir enerji kazandırdıklarına inandılar.

**İSLAM DÜNYASI**

“Gök küresi bilimi” anlamına gelen ilm-i felek terimi İslam dünyasında üç dala ayrılır: Birincisi feleklerin yapısını, yıldızlar ve sayıları, burçlar, büyüklükleri, aralarındaki uzaklıklar ve hareketleri; ikincisi astronomi cetvellerinin kullanımı, takvimlerin düzenlenmesi, tarihlerin tespiti; üçüncüsü feleklerin dönüşü, burçların doğuşu ve yıldızların hareketinden dünyada olabilecekler hakkında bilgi çıkarılmasıyla ilgilidir. İslam bilginlerinin gökte dairevi olmayan hareketlerin varlığını neden imkânsız gördüklerini, gökteki hareketlerin menşeyini, feleklerle yıldızların mahiyetini ve niçin küre şeklinde olduklarını öğrenmek isteyen bir kimse, tabiat felsefesiyle ilgili felsefe veya kelam kitaplarına başvurmak zorunda kalmıştır.

2. a) Astronomi biliminin ortaya çıkmasının sebepleri sizce nelerdir?

.....

- b) Astronomi biliminin insanlık tarihinde ortaya çıkan ilk bilim dallarından oluşu ve hızlı ilerleyişi ile ilgili yorumlarınız nelerdir?

.....

3. a) Verilen örneklerden yararlanarak astronomi bilimi sayesinde uzay teknolojisi kullanılarak üretilen ürünlere örnekler veriniz?

Kalp pili .....

.....

- b) Astronominin insanlar üzerindeki etkileri sizce nelerdir?

.....

.....

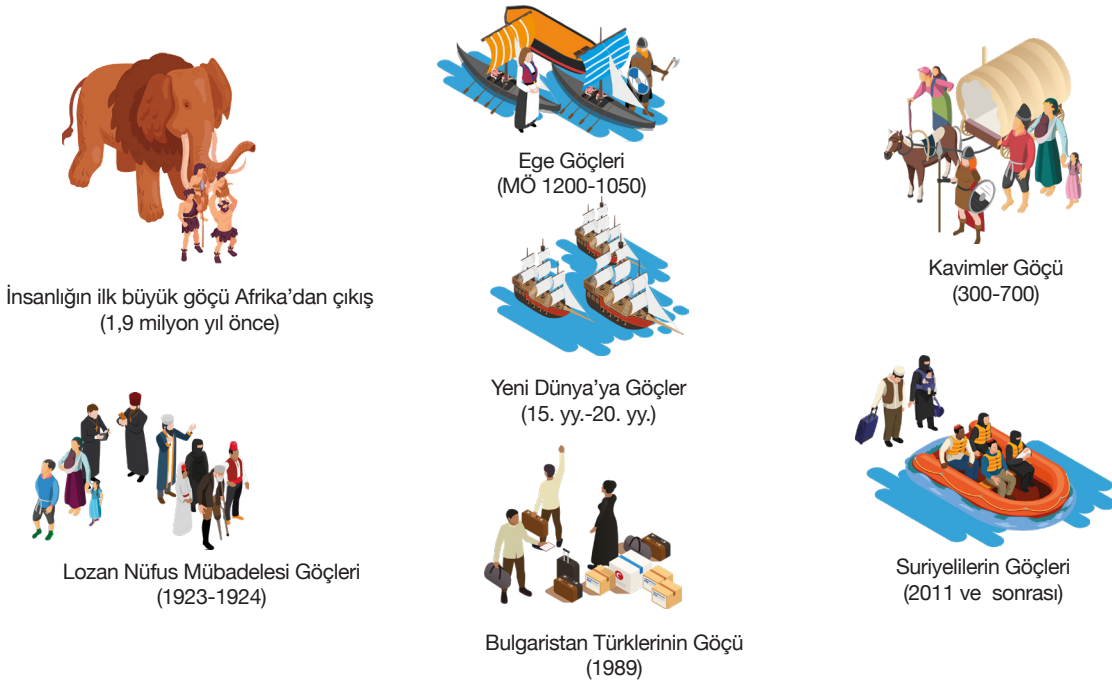
.....



**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ> 2.4. İnsan ve Göç**  
 Kavram : Kitlesele Göç  
 Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
 Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>BÜYÜK TOPLULUKLARIN GÖÇÜ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Kitlesele göç kavramı ile ilgili çıkarımda bulunabilme.	

**Yönerge:** Verilen bilgileri ve görselleri inceleyerek soruları cevaplayınız.



Görsel 1

1. Kitlesele boyut, zaman ve mekan açılarından adı verilen göçlerle ilgili çıkarımınız nedir?

Kitlesele boyut: .....  
 Zamansal: .....  
 Mekansal: .....

2. Göç, geniş anlamda bir insanın sonraki hayatını tamamen veya geçici bir süre için başka yerleşim yerinde yaşamak amacıyla yer değiştirmesi olarak tanımlanabilir. Bu tanımlama göç olgusunun coğrafi bir hareketliliği barındırmasından ileri gelmektedir. İnsanlık tarihi boyunca var olan bu hareketliliğin çok farklı nedenleri ve boyutları mevcuttur. Savaşlar, yaşanan kıtlıklar, dinî-mezhepsel ve etnik ayrımlar, doğal afetler, ekonomik buhranlar, terör, ucuz emek talebi bu göç hareketinin nedenlerinden bazılarıdır.

*Deniz AYDINLI, Kitlesele göç hareketlerinin uluslararası koruma rejimine etkisi: Türkiye'deki Suriyeliler ve geçici koruma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017, s. 6.*

Göç olgusu tüm boyutlarıyla değerlendirildiğinde bu konuda çalışmalar yapabilecek akademik disiplinler sizce neler olabilir?

.....  
 .....


3. Başka bir ülkeye serbest göç ile giden öncü göçmenler, göç ettikleri ülkenin hayat tarzını ve maddi kazançlarını geldikleri yerdeki diğer kişilere de anlatarak zincirleme bir göç dalgası başlatırlar. Yeni ulaşım ve iletişim imkânlarıyla öncü göçmenlerin kurdukları göçmen ağları, yeni göçmenleri göç etme konusunda cesaretlendirmekte ve kitlesel göçü başlatabilmektedir. (William Petersen)

Kitlesel göç ile ilgili yukarıdaki kurama, yakın tarihimizden verebileceğiniz en uygun örnek ne olur?

.....

.....

.....

4.  T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI  
GÖÇ İDARESİ  
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 4 Nisan 2013 tarihinde “Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de kalışları, Türkiye’den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere kurulmuştur.”

<https://www.goc.gov.tr/genel-mudurlugun-gorevleri>

2011 yılında başlayan iç karışıklıklar neticesinde ülkemize sığınan 3,5 milyon Suriyeliye “geçici koruma” sağlamanın yanı sıra diğer uyuşuklardan 324 bin kişiye uluslararası koruma sağlayan Türkiye, “dünyada en çok sığınmacı nüfusu barındıran ülke” vasfını korumaktadır. Ülkemiz çeşitli statüler altında yaşayan 5 milyon yabancıya ev sahipliği yapmaktadır.

<https://dergi.goc.gov.tr/kirlangic/1/tr/#p=6> (Ekim 2020)



Görsel 2. Suruç'taki sığınmacı kampındaki Suriyeliler. 30.3.2015, Suruç, Türkiye

Ülkemizde 2013 yılında İçişleri Bakanlığına bağlı olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulma gerekçesini hangi etkenlere dayandırabilirsiniz?

.....

.....

.....





<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ&gt; 2.4. İnsan ve Göç</b>
Kavram	: Sürgün
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi


Çalışmanın Adı	<b>AĞIR CEZA</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Sürgün kavramı ile ilgili çıkarımda bulunabilme.	

**Yönerge:** Verilen metinleri ve görselleri inceleyerek soruları yanıtlayınız.

1.

En sevdiğin ne varsa hepsini bırakacaksın,  
Bunun, gurbet yayının attığı  
İlk ok olduğunu anlayacaksın.  
Başkasının ekmeğinin ne denli tuzlu,  
Başkasının merdivenlerini çıkmanın  
ne denli zor olduğunu göreceksin.

(Dante Alighieri, İlahi Komedy)



Floransalı şair Dante Alighieri (1265-1321), ömrünün son 19 yılını doğduğu şehirden, diğer bir deyişle vatanından uzakta, sürgünde geçirmiş ve ünlü eseri İlahi Komedy'yi bu dönemde yazmıştır.

Görsel 1

Sürgünde bir şair olarak Dante'nin aktardığı dizelerden sizde çağrışım yapan duyguları ifade ediniz.

2. İtalyanca, Fransızca ve İspanyolcada sürgün kavramlarına yapılan vurgunun ne olduğunu yanlarına yazınız.

İtalyanca	Bir bireyi evinden uzağa gönderen, yasal ya da keyfi olarak iktidar tarafından çoğunlukla politik sebeplerle kararlaştırılan zorunlu bir önlem.	..... ..... .....
Fransızca	Bir insanın ana yurdundan geri dönüşü yasaklanmış bir şekilde kovulması; aynı zamanda sınır dışı edilme, vatandaşlıktan çıkarılma, kovulma, nakil edilme ve dışlanma.	..... ..... .....
İspanyolca	Politik bir nedenle bir insanın yaşadığı yerden uzaklaştırılması, vatandaşlıktan çıkarılması.	..... ..... .....



3.

Namik Kemal, “Vatan yahut Silistre” oyununun Nisan 1873’de İstanbul Gedik Paşa tiyatrosunda oynanmasından hemen sonra Kıbrıs’a sürülmüştür.

<https://www.onbeskku.edu.tr/aday-ogrenci/kibris-ta-gezilecek-yerler/90-namik-kemal-meydani-magusa.html>



Görsel 2. Namık Kemal’in Kıbrıs’ta sürgün iken kaldığı zindan



Görsel 3. 1944-Kırım Tatar Sürgünü

İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Kırım’da yaşayan bütün insanlar, Sovyet yönetimi tarafından Almanlarla iş birliği yaptıkları ileri sürülerek bir gece yarısı silah zoruyla evlerinden alınmış ve bilinmeyen yerlere, insanlığa yakışmayacak davranışlarla sürgün edilmişlerdir.

I. ve II. kutucuklarda verilen bilgilerden yola çıkarak sürgün kavramı ile ilgili çıkarımınız nedir?

.....

.....

.....

.....



**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ >2.4. İnsan ve Göç**  
Kavram : Para  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>PARANIN SERÜVENİ</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Para kavramının insan hayatına girişi ve uygarlık tarihindeki yerini fark edebilme.	

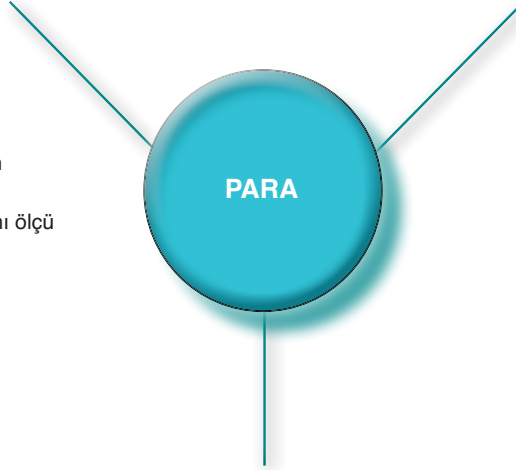
**Yönerge:** Verilenlerden hareketle soruları cevaplayınız.

**Para:** Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı, nakit.

**Bir Atasözü:** Paranın gittiğine bakma, işinin bittiğine bak.

### ORTAYA ÇIKMA NEDENLERİ

- İhtiyaç
- Değişim aracı
- Alışverişte kolaylık
- Değiş tokuşun her zaman adaletli olmaması
- Bir mal veya hizmetin aynı ölçü birimi ile ifade edilmesi



### ÇEŞİTLERİ

- Deniz kabukları
- Metal parçalar
- Madeni para
- Kâğıt para

### İLK UYGARLIKLAR

- Mezopotamya - Sümer
- Mısır
- Anadolu - Lidya
- Çin

1. Para olmasaydı insanlar alışverişlerde ne gibi zorluklar yaşayabilirlerdi?

.....

.....

.....

.....

2. Değerli madenler ve kâğıt paralar olmasaydı günümüzdeki insanlar değiş tokuş aracı olarak neleri kullanabilirlerdi?

.....

.....

.....

.....



3. Paranın alışverişlerdeki değerinin belirlenmesinde insanlar neleri esas almışlardır?

.....

.....

.....

.....

.....



**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ** >2.4. İnsan ve Göç  
Kavram : Koloni  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>KOLONİLER NİYE KURULDU?</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Koloni kavramı çerçevesinde kolonilerin kuruluşunu analiz edebilme.	

**Yönerge:** Verilenlerden hareketle soruları cevaplayınız.

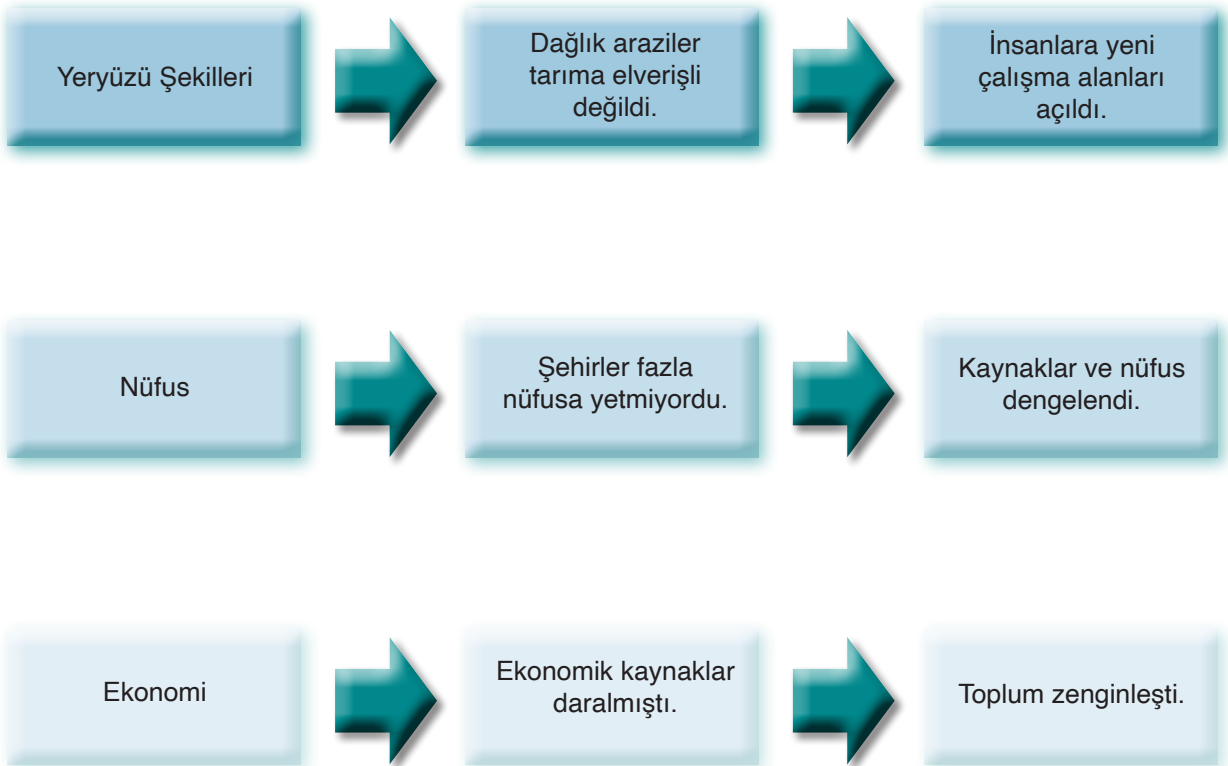
**Koloni:** Bir ülkede bulunan küçük yabancı topluluğu.

### Kolonilerin Öncüleri Kimlerdi?

İnsanlar, yaşadıkları bölgelerde ihtiyaçlarını karşılayamamaları üzerine hayatlarına devam edebilecekleri yeni yerler arama ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu durum, bazı toplumların tarihin farklı dönemlerinde siyasi, sosyal ve ekonomik nedenler dolayısıyla koloni kurma yoluna gitmelerine yol açmıştır.

Eski Çağ'da en önemli koloni kurma hareketlerini Fenikeliler, Grekler ve Romalılar gerçekleştirmiştir.

### Kolonilere Neden İhtiyaç Duydular?



1. Eski Çağ uygarlıkları koloniler kurmasalardı gündelik hayatlarında ne gibi sorunlarla karşılaşabilirlerdi?

.....

.....

.....

.....



2. Kolonilerin deniz aşırı topraklarda kurulduğu düşünülürse koloni kuran Eski Çağ toplumları hangi alanlarda gelişme sağlamış olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....



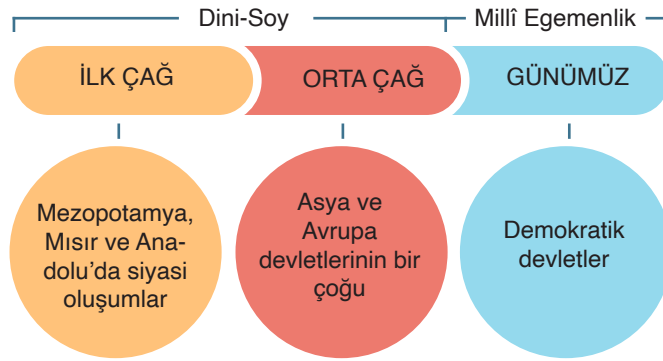
<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ &gt; 2.5. Kabileden Devlete</b>
Kavram	: Meşruiyet
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>NEYE GÖRE MEŞRU?</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Meşruiyet kavramını anlayabilme, bu kavramın zaman ve mekana göre değişimini fark edebilme.	

### 1. Yönerge: Verilen bilgilerden yola çıkarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Meşruiyet kavramı, farklı disiplinler tarafından çeşitli bakış açılarıyla izah edilmeye çalışılmış, bu kavramla ilgili olarak daha çok yönetme hakkıyla (siyasi meşruiyet) ilgili ortak bir anlam oluşturulmuştur. Bu kavram, günümüzde başta siyaset bilimi olmak üzere; din, ahlâk, hukuk, antropoloji, milletlerarası ilişkiler ve sosyoloji gibi farklı disiplinler tarafından kullanılmaktadır.

### Meşruiyetin Kaynağıyla İlgili Tarihi Süreçteki Farklılıklar



Tarihi süreçte siyasi meşruiyetin kaynağı değişerek çeşitlenmiştir. Günümüzde millî egemenliğe dayalı yönetim anlayışları çok daha yaygınlaşmıştır. Bu yönetim anlayışında millet, egemenliğin tek meşru kaynağı ve sahibidir. Bununla birlikte devletlerin meşruiyetinde yaşanan bölgeye bağlı olarak yaşam tarzı önemli bir yere sahiptir. Meşru olmanın ölçütleri zamana ve mekâna göre değişir. Aslında meşruiyetin doğasını anlamak, o toplumun maddi ve manevi değerlerini anlamaktan geçer.

Meşruiyetin kavram olarak; “Yerleşik kurallara ve usule uygun eylem ve ilişkilerin, toplumsal kabul görececek hukukî, akılcı, ahlaki, zorunlu, makul ve doğal gerekçelere dayandırılması.” ve “Bir devlet içinde yaşayan insanların kuralları kabul etmesi ve siyasal iktidarın bu kurallara adil bir şekilde uyduğuna inanması.” gibi tanımları vardır. Bu tanımlarla birlikte; “Din, ahlâk, hukuk, gelenek, görenek vb. değerler sistemi gibi farklı kaynak ve yaptırıma sahip sosyal düzen kurallarına uygunluk.” şeklinde de ifade edilmektedir.

- Metinde Meşruiyet ile ilgili farklı tanımlar yapılmıştır. Siz de bu tanımlardan yola çıkarak aşağıdaki “Benim Düşüncem” ve “Bizim Düşüncemiz” bölümüne kendi tanımınızı yazdıktan sonra, konuyu arkadaşlarınızla tartışip ulaştığınız tanımları yazınız.

Benim Düşüncem	Bizim Düşüncemiz
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....



2. Metinden hareketle tarihi süreçte siyasal iktidarların meşruiyet ile bağlantısının nasıl evrildiğini açıklayınız?

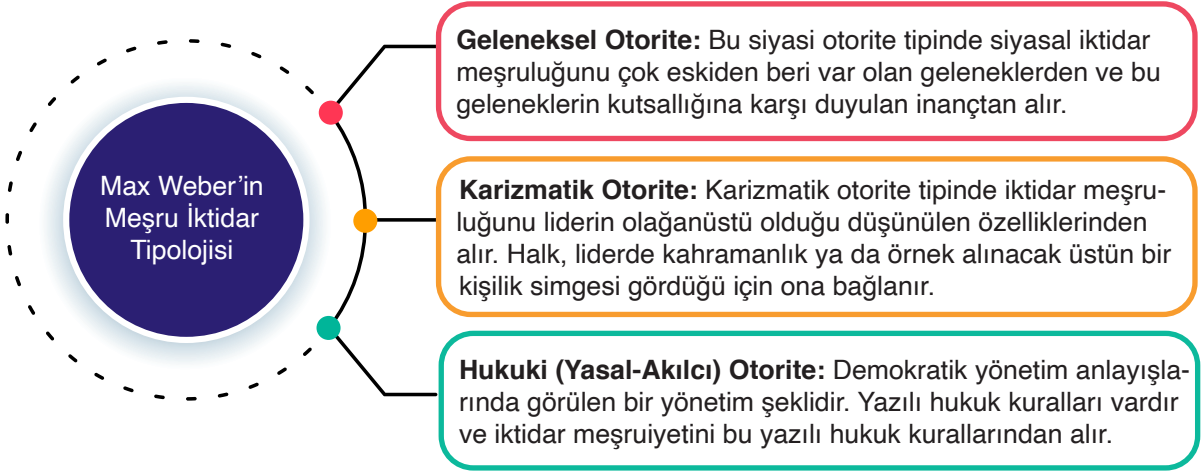
.....

.....

.....

.....

**2.Yönerge:** Verilen bilgilerden yola çıkarak soruyu cevaplayınız.



1. Max Weber'in meşru iktidar tipolojilerinden hangisi günümüz dünyasındaki yönetim anlayışlarına daha yakındır? Neden?

.....

.....

.....

.....



**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ > 2.5. Kabileden Devlete**  
Kavram : Meşruiyet  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>MEŞRUIYETİ TANIYORUM</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Meşruiyet kavramının zaman içerisinde aldığı farklı biçimleri ve türleri farkedebilme.	

**1. Yönerge:** Verilen bilgilerden yola çıkarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.



Görsel 1:  
Seymour Martin Lipset

Meşruiyet; mevcut siyasi kurumların toplum için en uygun kurumlar olduğuna ilişkin bir inancı yaratma ve bu inancı sürdürme kapasitesini ifade eder.



Görsel 2:  
David Easton

Meşruiyet, siyasi sistemin herhangi bir unsuruna yöneltilen bir tür destekleyici duyguyu ve bu duyguyu sürdürme kapasitesini ifade eder.

1. Meşruiyet kavramının tanımına ilişkin açıklamalardan yola çıkarak yazarların meşruiyette hangi unsuru esas almışlardır?

.....

.....

.....

.....

2. Meşruiyetle ilgili tanımlardan yola çıkarak kendi meşruiyet tanımınızı yapınız.

.....

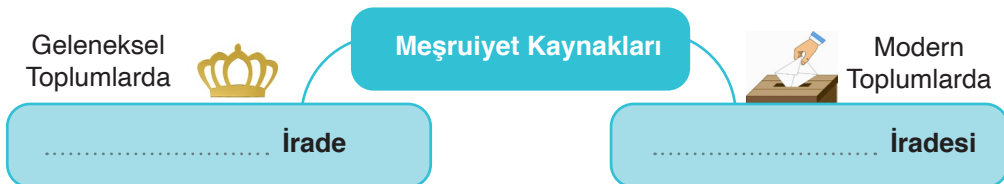
.....

.....

.....

**2. Yönerge:** Açıklamadan hareketle boşlukları doldurunuz.

Meşruiyet, siyasal iktidarın kaynağına işaret eder ve tarihsel süreç içerisinde farklı anlamlar kazanır. Meşruiyet, geleneksel toplumlarda ilahi iradenin bir lütfu olarak değerlendirilirken, modern toplumlarda yönetilenlerin rızasına uygun olarak elde edilen ve kullanılan iktidara itaati sağlayan bir niteliktir.



**3.Yönerge:** Verilen bilgilerden yola çıkarak soruyu cevaplayınız.

Meşru olmanın ölçütleri zamana ve mekâna göre değişir. Meşruyetin doğasını anlamak için toplumun doğasını anlamak gerekir. Toplumsal özelliklerden ve toplumdaki yerleşik değerlerden bağımsız bir meşruyet düşünülemez. Aslına bakılırsa meşruyet biçimlerini çeşitli toplumsal biçimlere denk düşecek şekilde sınıflandırmak mümkündür. Bu konuda en bilinen örnek, Alman sosyolog Max Weber'in meşruyet tiplerine dair ortaya koyduğu ideal tiplerdir. Weber'e göre üç tip meşruyetten bahsedilebilir.



Görsel 3: Max Weber



1. Yukarıda verilenlerden hareketle meşruyet türlerinde hangi tip liderler görülür? Günümüzde daha çok hangi tip meşruyet ve lider görülmektedir?

.....

.....

.....

.....

.....



<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: SİTE &gt; 2.5. Kabileden Devlete</b>
Kavram	: Site
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE İLK DEVLETLEŞME ÖRNEĞİ</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	İlk devletleşme örnekleri olan "Site"lerin görüldüğü yer ve uygarlıkları tanıyabilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen açıklamaları dikkate alarak soruları cevaplayınız.

**SİTE:** İlk Çağ'da kendi yasalarıyla yönetilen bir veya birkaç kentten oluşan devlet (TDK sözlük)

### OKUMA PARÇASI

Site kavramı, tarihte bilinen ilk uygarlık olan Sümerler tarafından kullanılan ve şehir devleti anlamına gelen bir sözcüktür. Site kavramı Eski Mısır'da "nom", Yunanistan'da ise "polis" olarak adlandırılmaktadır.

Sümerler, birden fazla site/şehir devletinden oluşuyorlardı. Her şehir devletinin gerek işleyişinde gerek din algısında farklılıklar vardı. Bu şehir devletlerinin sınırları ise çeşitli taşlar ve kanallar ile belirlenmişti.

Site devletlerde toplumsal yaşamda halk; köleler, hürler ve metekler (yabancılar) olarak sınıflara ayrılmıştır. Hiçbir hakları olmayan köleler sadece iş gücü olarak görülürler.

Her sitenin, o siteyi yaratan ve koruyan bir tanrısı olduğuna inanılırdı. Bu sebeple site devletlerde dinî bir bütünlük söz konusudur.

Günümüze kadar gelen süreçte başka coğrafyalarda da benzer özelliklere sahip birçok şehir devleti örneği görülmüştür. Modern Avrupa medeniyeti kültürel kökenleri bakımından iki döneme çok şey borçludur. Bunlar Antik Yunan şehir devletleri ve Rönesans İtalya'sının şehir devletleri dönemleridir.

Şehir devletlerinin en büyük dezavantajlarından biri dış saldırı, tehlike ve tehditlere açık olmalarıdır. Büyük devletlerin saldırıları karşısında kendilerini savunmak konusunda yetersiz kalırlar.



Görsel 1: Kırklareli Kanlıgeçit yerleşimindeki İlk Tunç Çağı iç kalesi

1. Tarihsel olarak ele alındığında "site" hangi alanla ilgili bir kavramdır?

.....

.....

.....

2. Sitelerde toplumsal yapı ve yaşayışla ilgili olarak neler söylenebilir?

.....

.....

.....

3. Şehir devletleri (Site-Nom-Polis) sizce varlıklarını uzun süre neden koruyamamış olabilirler?

.....

.....

.....



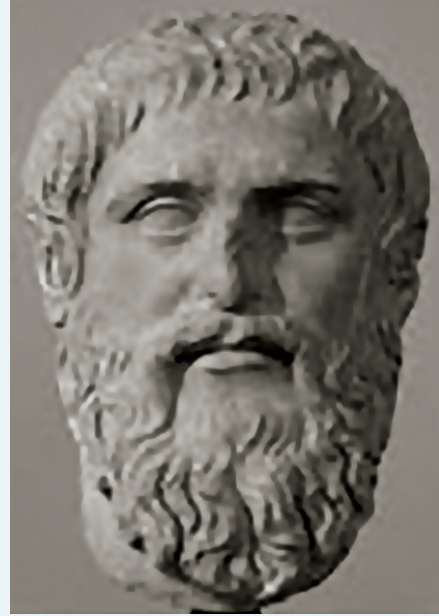
<b>2. ÜNİTE</b>	<b>: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ &gt; 2.5. Kabileden Devlete</b>
Kavram	: Aristokrasi
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>SOYLULARIN YÖNETİMİ</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Aristokratik yönetim anlayışını açıklayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen bilgileri dikkate alarak soruları cevaplayınız.

### Aristokrasi Nedir?

- Yunanca bir sözcük olan aristo, “en iyiler” demektir.
- Aristokrasi de ülkedeki en iyilerin, yani en bilgililerin, aydınların, seçkinlerin yönetimidir.
- Aristokrasi kavramının Türkçesi, “soyluların yönetimi”dir.
- Aristokratik yönetim ise eski Yunan’da ekonomik, toplumsal ve siyasal egemenliği elinde bulunduran seçkin ailelerin yönetim biçimini anlatır. Toplumdaki soyluların yönetimi demektir.
- Demokratik yönetimin, yani halkın yönetiminin tersidir.
- Platon’a göre en iyi yönetim biçimi aristokratik yönetimdir. Çünkü aklın temel alındığı bir yönetim biçimidir. Oligarşi, timokrazi, tiranlık gibi yönetimler, aristokrasinin bozulmuş biçimleridir.



Görsel 1: Platon

1. Aristokratik yönetimin olumsuz yönleri sizce nelerdir?

.....

.....

.....

2. Ülkemizin yönetim biçimi ile aristokratik yönetimi kıyasladığınızda neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

.....

3. Platon’un düşüncesine katılıyor musunuz? Gerekçeleriyle açıklayınız.

.....

.....

.....

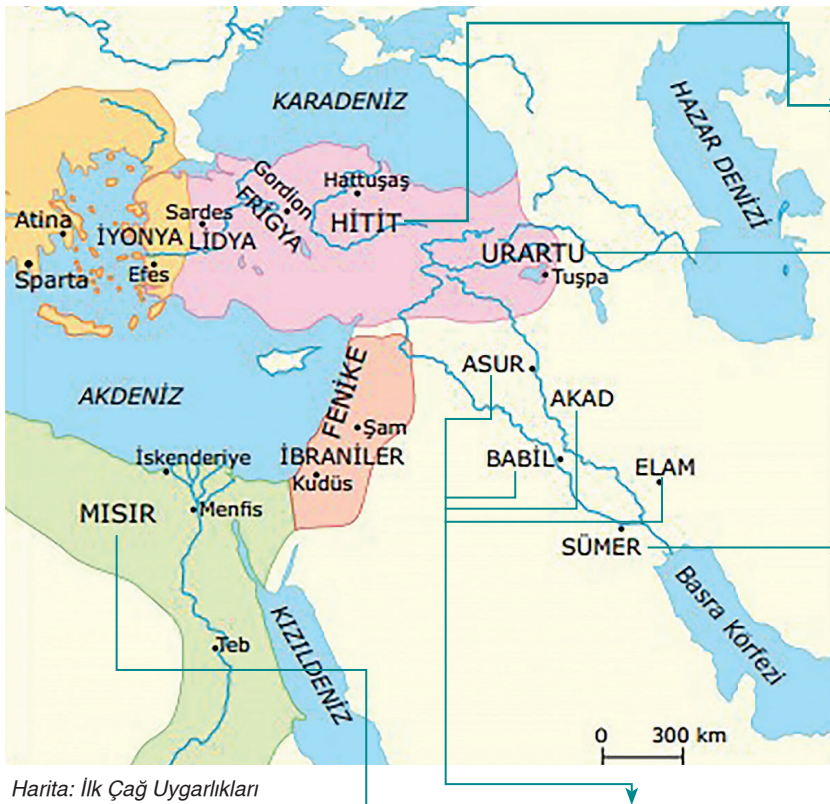


**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ > 2.5. Kabileden Devlete**  
 Kavram : Teokrazi  
 Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
 Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TANRI-KRAL</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Teokratik yönetim anlayışını kavrayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen açıklamaları ve haritayı dikkate alarak soruları cevaplayınız.

**Teokrazi:** Din erki. Siyasi gücün Tanrı'nın temsilcileri oldukları inanılan din adamlarının elinde olması. Toplumsal ve siyasi düzenin, din adamlarının egemenliğinde olduğu yönetim biçimidir. Dinî ve siyasi liderlik tek kişinin elindedir. Hukuk sistemi dinî kurallara dayanır.



Harita: İlk Çağ Uygarlıkları

Eski Mısır'da firavunlar tanrı-kral olarak kabul edilirdi.

Asur, Akad, Babil, Elam kralları tanrının yeryüzündeki vekilleri olarak görülürdü.

Hitit kralları tanrı adına devleti yönetirdi. Kral aynı zamanda başkomutan, başyargıç ve başrahipti.

Urartu kralları ülkeyi tanrı adına yönetirdi.

Sümerlerde şehir devletleri rahip krallar tarafından yönetilirdi.

1. İlk Çağ uygarlıklarını incelediğinizde devlet yönetimi hakkında hangi çıkarımlarda bulunabilirsiniz?

.....

.....

.....

.....





2. Kralların tanrı gibi veya tanrı adına ülkeyi yönetmesinin halk üzerindeki etkileri sizce nasıl değerlendirilebilir?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Günümüzde teokrasi ile yönetilen ülkeler var mı?

.....

.....

.....

.....

.....



**2. ÜNİTE : İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ > 2.5. Kabileden Devlete**

Kavram : Monarşi  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

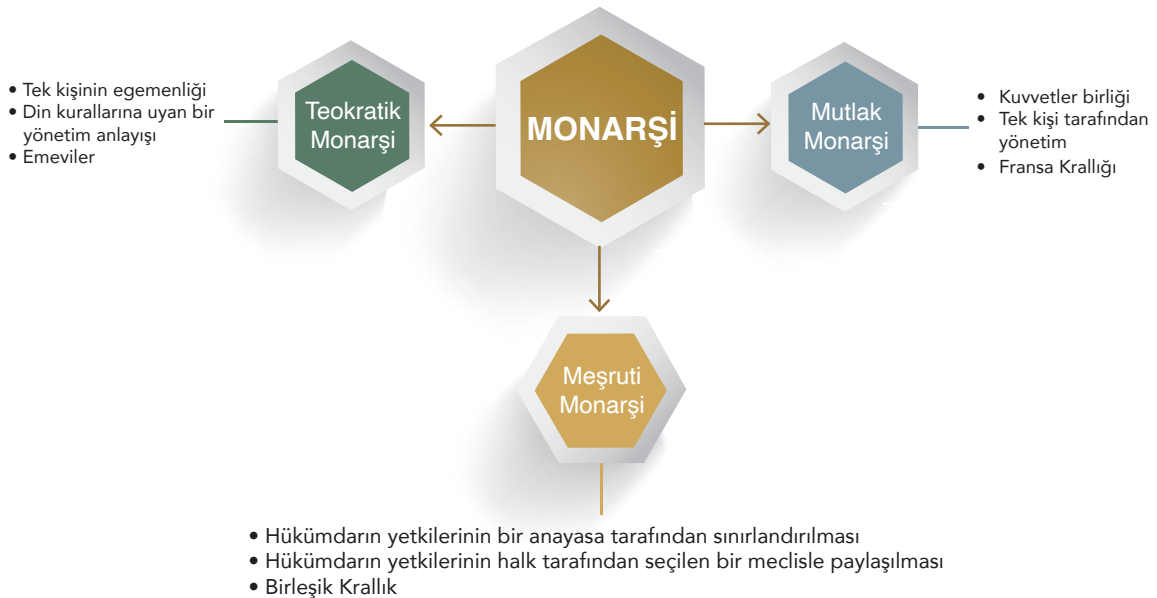
Çalışmanın Adı	<b>MONARŞİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Monarşi kavramını ve bu kavramın tarihsel süreçte uğradığı değişiklikleri kavrayabilme.	

**1. Yönerge:** Aşağıdaki bilgilerden hareketle tabloyu uygun şekilde doldurunuz.

Monarşi siyasal otoritenin genellikle miras yoluyla bir kişinin (kral, imparator vb.) üstünde toplandığı yönetim biçimidir. “Monarşi” sözcüğü dilimize Fransızca “Monarchie” kelimesinden gelir. Hükümdar, Türkçede kral, imparator, şah, padişah, prens, emir, kont, oymak beyi gibi çeşitli adlar alabilir. Monarşiyi diğer yönetim biçimlerinden ayıran en önemli özellik, devlet başkanının bu yetkiyi yaşamı boyunca elinde bulundurmasıdır. Cezalandırma ve bağışlama yetkileri sadece hükümdarın elindedir.

(<https://yagizgundogdu.com/2015/11/15/kaotik-bir-kavram-olarak-monarsi-nasil-ortaya-cikti-ve-kimler-neye-gore-egemen-oluyor/>)

	Doğru	Yanlış
Monarşi ile yönetilen devletlerde egemen güç hükümdardır.		
Monarşilerde hükümdar seçim yoluyla göreve gelir.		
Monarşilerde kanunları hükümet yapar.		
Devlet başkanı ölene kadar görevde kalır.		

**2. Yönerge :** Aşağıdaki kavram haritasını ve ön bilgilerinizi kullanarak soruları cevaplandırınız.



1. Monarşi türlerinin benzer ve farklı yönleri hakkında nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Geçmişteki monarşiler ile günümüzdeki monarşilerin benzerlik ve farklılıkları neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....



**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ > 2.5. Kabileden Devlete**  
Kavram : Demokrasi  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>DEMOKRASİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Monarşi, cumhuriyet ve demokrasi kavramları arasındaki ilişkiyi açıklayabilme.	

**1. Yönerge:** Aşağıdaki metin ve ön bilgilerinizi kullanarak soruları cevaplandırınız.

Jean Jacques Rousseau, Toplum Sözleşmesi'nde hükümet şekillerini demokrasi, aristokrasi ve monarşi olarak bir ayrıma tabi tutmuştur. Demokraside yasayı yapan da uygulayan da egemen toplumun çoğunluğudur. Aristokraside yönetim görevi bir azınlığa bırakılmıştır. Monarşide ise egemen güç olan hükümdar kanunları yapar.

Monarşi anti-demokratik olabileceği gibi demokratik de olabilir. Avustralya, Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Hollanda, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Norveç, İsveç, Yeni Zelanda (Lijphart: ?, 79) gibi demokratikliklerinden hiçbir şekilde şüphelenilmeyen ve üstelik uzun zamandan beri demokratik rejimleri kesintiye uğramamış olan bu devletler de birer monarşidir.

(Gözler, Ankara Üniversitesi SBF  
Dergisi Sayfa 55)

Devletin adının cumhuriyet olması ve başında veraset yoluyla iktidara gelmiş bir devlet başkanının bulunmaması, o devletin demokratik bir yönetim anlayışına sahip olduğunu göstermez. Başında hükümdarın bulunduğu bir yönetim demokratik olabileceği gibi cumhuriyet yönetiminin demokratik olmaktan uzak olduğu örnekler de olabilir. Devlet yaşamının demokratik olduğu ancak yine de hükümdarlığın sürdüğü meşruti krallıkların yanı sıra, devlet başkanının cumhurbaşkanı adını taşıdığı için cumhuriyet sayılan ancak gerçekte cumhuriyet olmayan yönetim örnekleri de mevcuttur.

1. Demokrasi-cumhuriyet ve demokrasi-monarşi ilişkisi hakkında neler söylersiniz?

.....

.....

.....

.....

2. Ali Fuat Başgil "Cumhuriyet, hükümdarlık rejiminde olmayan devletlere verilen isimdir." sözü ile ne anlatmak istemiştir?

.....

.....

.....

.....



**2. Yönerge:** Aşağıda verilen bilgileri uygun kavram ile eşleştiriniz.

	MONARŞİ	DEMOKRASİ
Yönetim gücü halka dayanır.		
Tüm siyasi güç bir kişide toplanır.		
Çoğulculuk ilkesi hâkimdir.		
Halk siyasi karar alma süreçlerinde hiçbir rol almaz.		
Yöneticileri seçim yoluyla göreve gelir.		



**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ > 2.5. Kabileden Devlete**  
Kavram : Cumhuriyet  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>CUMHURİYET</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Cumhuriyetle demokrasi ve monarşi kavramlarını ilişkilendirebilme.	

**1. Yönerge:** Aşağıda verilen metindende yararlanarak tabloda doğru işaretlemeleri yapınız.

Cumhuriyet yönetimi, ulusun yönetimi elinde bulundurmasıdır. Krallık bir kişinin sabit ve yerleşmiş yasalarla yönetimidir. İstibdat bir kişinin hiçbir yasa ve kurala bağlı olmadan kendi istek ve heveslerine göre yönetimidir.

Monarşi, devlet başkanının irsî olduğu; cumhuriyet ise devlet başkanının irsî olmadığı bir hükümet şeklidir.

... Demokrasi bir devlet şeklinden ziyade bir rejimin adıdır, bundan dolayı demokrasi kelimesi cumhuri bir devlet için kullanılabileceği gibi monarşik bir devlet için de kullanılabilir. Demokratik olmayan monarşiler olabileceği gibi demokratik olmayan cumhuriyetler de olabilir.

(Kemal GÖZLER, Ankara Üni. SBF Dergisi, s. 55'ten düzenlenmiştir.)

	Monarşi	Cumhuriyet	Demokrasi
Kuvvetler ayrılığı			
Mutlakiyet			
Tek kişi yönetimi			
Almanya, Avustralya, Fransa, İrlanda, İsviçre			
Halk egemenliğine dayalı devlet			
Devletin belli standartlara uygun yönetimi			
Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Hollanda, Japonya			
Devletin en yüksek yönetim organının birden fazla kişiden oluşması			
Yasalar önünde eşitlik			
Devlet yönetiminde veraset usulünün geçerli olması			
Devlet başkanının seçiminde irsî niteliklerin aranmaması			
Egemenlik kaynağının millete ait olması			





**2. Yönerge:** Yukarıda verilen metni ve ön bilgilerinizi kullanarak aşağıdaki soruyu cevaplandırınız.

1. Cumhuriyet, demokrasi ve monarşi arasındaki farkları açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

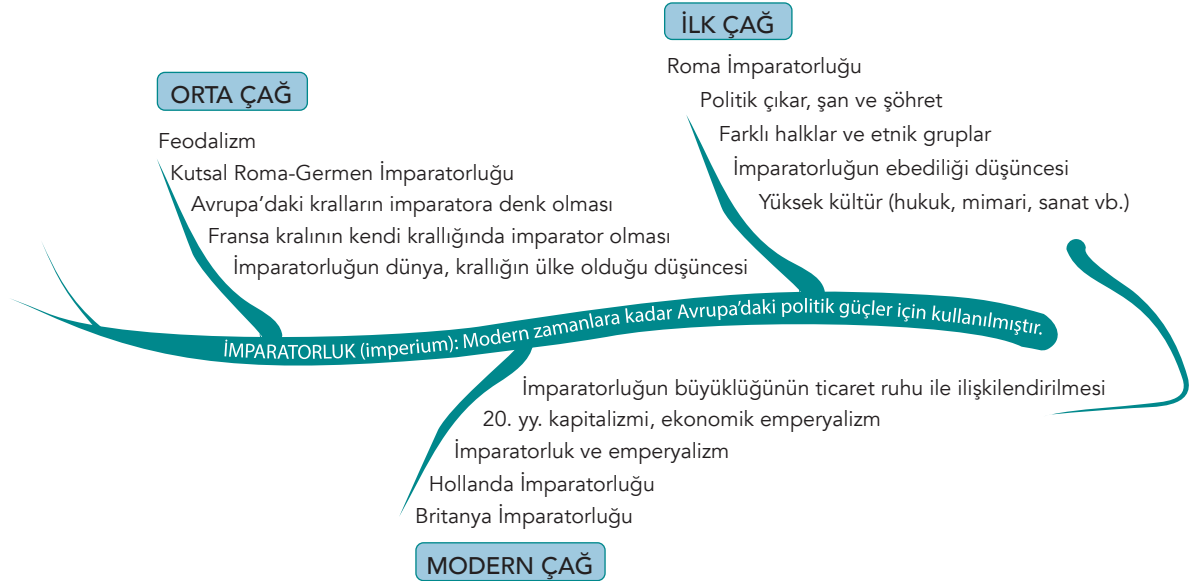
.....



**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ > 2.5. Kabileden Devlete**  
Kavram : İmparatorluk  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>İMPARATORLUK KAVRAMINDA DEĞİŞİM</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	İmparatorluk kavramının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşümü kavrayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıdaki balık kılıçığı modelinden yararlanarak soruları cevaplandırınız.



1. İmparatorlukların özelliklerini açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

2. Batı menşeli bir kavramın dünyanın diğer bölgelerindeki siyasi oluşumları açıklamada kullanılmasının ortaya çıkaracağı sorunlar neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

3. Günümüzde imparatorluk niteliği taşıyan devlet var mıdır? Gerekçelerinizle açıklayınız.

.....

.....

.....

.....



**2. ÜNİTE : İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ > 2.5. Kabileden Devlete**

Kavram : Satraplık

Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>SATRAPLIK VE İDARİ YÖNETİM</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Bir ülkede idari yapılanmanın önemini kavrayabilme.	

**Yönerge:** Metinden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

Pers kralları fetihlerle imparatorluk sınırlarını muazzam genişliğe ulaştırmıştı. Üç kıtaya yayılan Persler nüfuzlarını daimi kılabilmek için bir yönetim sistemine ihtiyaç duymuştur. Persler “satraplık” olarak bilinen bir nevi eyalet sistemi ile bu sorunu çözmüşlerdir.

Sınırları ve yükümlülükleri zaman zaman değişen eyaletlerin yönetilmesi için “satrap” adı verilen ve genelde merkezden atanan valiler görevlendirilmiştir. Doğrudan kral tarafından atanan satraplara bir takım görev ve sorumluluk yüklenmiştir.

Sınırların genişliğine bağlı olarak gerek merkezî otoriteye uzaklık gerekse garnizonlarına konuşlandırılan askerî birliklerin varlığı ve özellikle önemli satraplıklara kraliyet aile üyelerinin atanması kralların birtakım önlemler almasını zorunlu kılmıştır. İsyân, ayaklanma, bağımsızlık mücadelesi gibi bir olumsuz durumları önlemek amacıyla satraplıklara çeşitli memurlar atayan krallar, esasen askerî ve ticari amaca hizmet eden yol ağları ile satraplıkları birbirine bağlamıştır. Büyük İskender tarafından birtakım değişikliklerle kullanılan bu sistem onun ölümünden sonra sona ermiştir.

(DURAN M., Satraplık Sisteminin Pers Yönetim Teşkilatındaki Yeri, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan 2015, Sayı: 34, ss.61-86 )

**1. Pers krallarının yönetimde satraplık sistemini uygulamalarının amaçları neler olabilir?**

.....

.....

.....

.....

.....

**2. Tarihin farklı dönemlerinde devlet yönetiminde benzer kurumların ortaya çıkmasını nasıl açıklarsınız?**

.....

.....

.....

.....

.....

**3. Perslerde uygulanan satraplık sistemi ile günümüz ABD’inde uygulanan eyalet sistemini devlet yönetimi açısından karşılaştırın.**

.....

.....

.....

.....

.....



**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ > 2.5. Kabileden Devlete**  
Kavram : Senato  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>BİR YASAMA ORGANI OLARAK SENATO</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Senatonun cumhuriyet ve demokrasi ile ilgisini açıklayabilme.	

**1. Yönerge:** Kavram ağında boş bırakılan kutucuğa en uygun ifadeyi yazınız.

Senato, yasama organının bir parçası olarak görev yapan kurumdur. Senatoların asil üyelerine “senatör” denir. Senatörler farklı dönemlerde atama veya halk tarafından seçilmek suretiyle görev almışlardır. Dünya tarihindeki ilk senato Roma’da MÖ 8. ve MS 6. yüzyıllar arasında kullanılmıştır. Ayrıca Doğu Roma İmparatorluğu’nda da MS 4. yüzyıldan itibaren Haçlıların İstanbul’u işgal etmesine kadar senato kurumu devam etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu’nda 1876 Anayasası ile Mebusan Meclisinin yanı sıra Âyan Meclisi adıyla bir senato kurulmuş ve 1920 yılına kadar görevlerini sürdürmüştür.

Türkiye’de 1961-1980 yılları arasında “çift meclisli sistem” yürürlükteydi ve TBMM ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere iki meclisten oluşuyordu. 1980 yılından sonra tekrar tek meclisli sisteme geri dönüldü ve senato kurumu 19 yıllık bir çalışma süresinden sonra Türkiye’de yürürlükten kaldırıldı.

Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Fransa, Almanya, İtalya başta olmak üzere birçok ülkede senatolar (üst meclis ) yasama kurumunun bir parçası olarak görev yapmaktadır. Senatolar genellikle çift meclisli ülkelerde bulunmaktadır.





**2. Yönerge:** Metin ve kavram ağından faydalanarak aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Senatonun cumhuriyet ve demokrasi ile olan ilişkisini yorumlayınız.

.....

.....

.....

.....

2. Bir ülkede senatonun devlet başkanı tarafından atanmasının sonuçları neler olabilir?

.....

.....

.....

.....



**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ > 2.6. Kanunlar Doğuyor**  
 Kavram : Hukuk  
 Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
 Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>HUKUK VE DÜZEN</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Hukuk kurallarının topluma olan yararlarını fark edebilme.	

**Yönerge:** Verilen bilgilerden yararlanarak soruları cevaplayınız.

İlk yazılı örneklerine Sümer Kralı Urkagina Dönemi'nde rastladığımız hukuk kurallarında Urkagina, karmaşayı ortadan kaldırmak ve halkın huzurunu sağlamak için daha çok borç affı gibi konuların ele alındığı bir adaletname hazırlatmıştır.



Görsel 1:  
Urkagina Kanunları  
tableti (Sümerler)

### 12 LEVHA KANUNLARI

Romalılar tarafından yapılan ve tarihe “On İki Levha Kanunları” adıyla geçen hukuk kurallarında, Patricilerin keyfî hareketlerinin önlenmesi ve sınıf ayrımının ortadan kaldırılması yolunda önemli bir adım atılmıştır.

İbraniler Dönemi'nde tek Tanrılı semavi din inancının benimsenmesiyle birlikte ilahî kökenli hukuk kuraları görülmeye başlanmıştır.



Görsel 2:  
10 Emir

Görsel 3:  
Türkiye Cumhuriyeti  
Anayasa Kitapçığı



Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası Madde 5: Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.





1. Verilen bilgilerden hareketle hukukun tanımını yapınız.

.....  
.....  
.....  
.....

2. Devletlerin hukuk kurallarını oluşturmasındaki motivasyonları neler olabilir?

.....  
.....  
.....  
.....

3. Hukukun oluşturulmasındaki temel etkenler neler olabilir.

.....  
.....  
.....  
.....



**2. ÜNİTE** : **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ > 2.6. Kanunlar Doğuyor**  
Kavram : Hukuk  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>HUKUK NEDEN GEREKLİ?</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Hukuk kurallarına olan ihtiyacı fark edebilme .	

**1. Yönerge:** Verilenlerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Sümer Kralı Urkagina, kötü idare sebebiyle meydana gelen yolsuzlukları ortadan kaldırmak ve halkın huzursuzluğunu ve hoşnutsuzluğunu gidermek amacıyla bir adaletname hazırlamış, hazırladığı bu adaletnamedeki kanunlarla, eski yönetimden kaynaklanan ülkedeki hoşnutsuzlukları gidermeye çalışmıştır.

Babil Kralı Hammurabi, hem daha önce yapılmış olan kanunlar ve örf-âdet hukukunun bir derlemesini yaparak hem de zamanın ihtiyaçlarını dikkate alarak bir kısım kanunlar oluşturmuştur.

Hunlarda hukukun temelini, kaynağını geleneklerden alan töre oluşturmuştur. Coğrafyanın, hayat tarzının ve birlikte yaşama tecrübesinin etkisiyle oluşan Hun töreleri, yazılı olmamasına rağmen sistemli, dinamik, etkili ve toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikteydi.

İbraniler tek tanrılı semavi din inancını benimsemiş ve İbranilerden itibaren ilahi kökenli hukuk kuralları görülmeye başlanmıştır.

1. Aşağıda verilen kelimeleri kullanarak hukukun tanımını yapınız.

**bütünü-devletle-ilişkiler-kurallar-kişiler-olan-veya-birbirleriyle-düzenleyen**

.....

.....

.....

.....

.....

2. Hukuk kurallarının toplumdaki farklılık göstermesinin sebepleri neler olabilir?

.....

.....

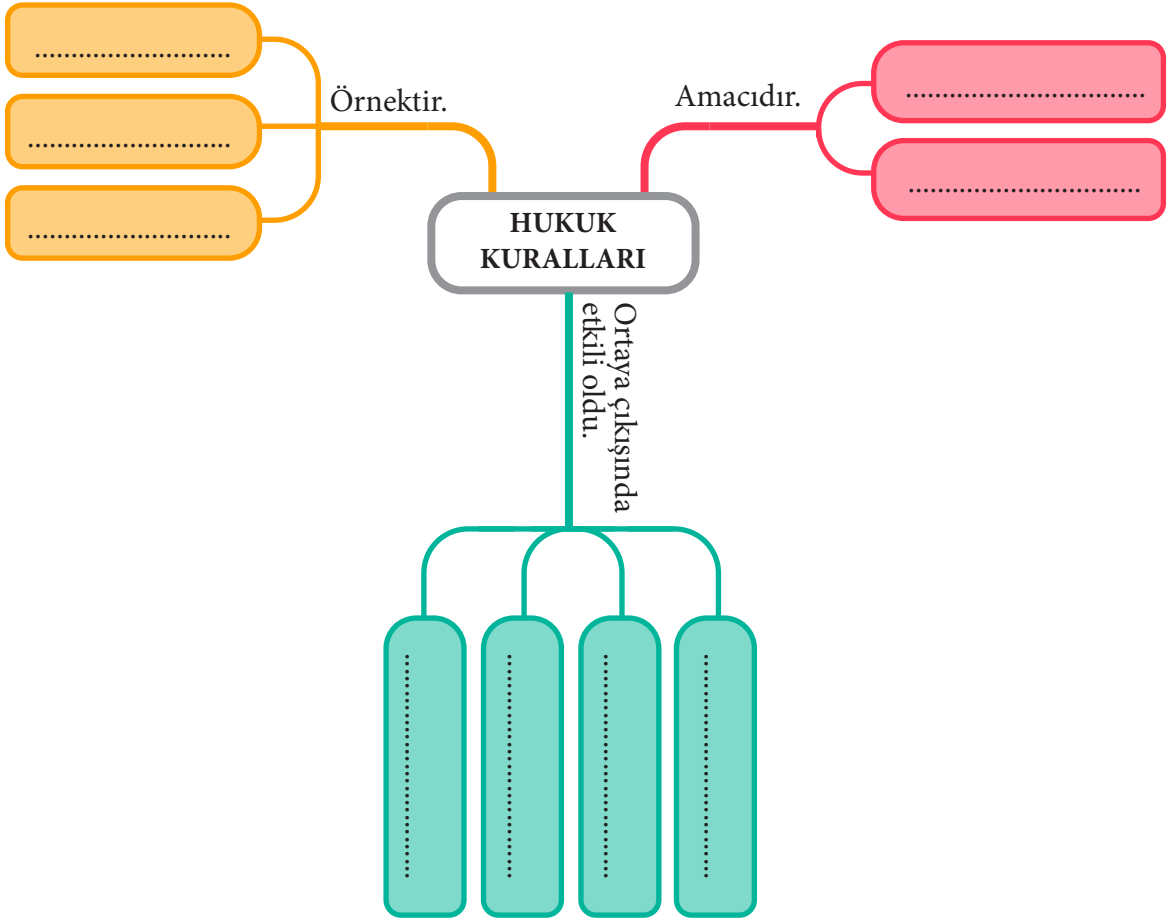
.....

.....

.....



3. Verilenlerden hareketle aşağıdaki kavram haritasını doldurunuz.



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.1. Ortaçağ'da Siyasi Yapılar  
Kavram : Veba  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

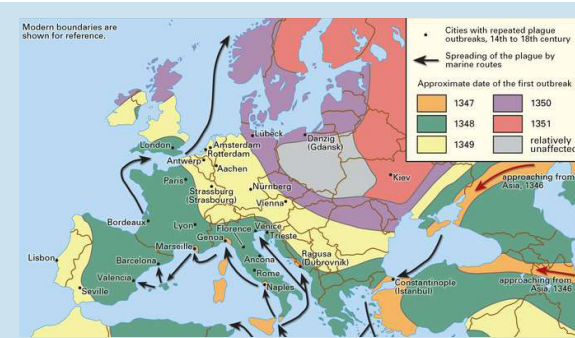
Çalışmanın Adı	<b>ORTA ÇAĞ'DA PANDEMİ: KARA ÖLÜM</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Orta Çağ'da Avrupa'da görülen salgınların dünyayı siyasi, ekonomik, dinî ve kültürel alanlarda nasıl etkilediğini kavrayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen bilgileri dikkate alarak soruları cevaplayınız.



Görsel 1: Kara Ölüm'ün Toggenburg İncilinde resmedilmesi

Orta Çağ'da veba üç tipi olan bir hastalıktır: hıyarcıklı, sepsitemik ve pönomik. Avrupa'da en yaygın olarak görülen cinsi hıyarcıklı vebadır. Mikrobu insana taşıyanlar farelerdir, fare ölümleri artınca da taşıdıkları hastalıklı pireler evlerdeki insanlara geçmiş ve bu pireler taşıyıcı olmuşlardır. Pirenin ısırtığı bakteriyi insanın lenf sistemine göndermekte, kasıklarda, bacaklarda ve koltuk altlarında hıyarcık denilen ağrılı şişlikler oluşmaktadır. Hasta, ilk şişlik görüldükten sonraki üç gün içinde ölmektedir. “Kara Ölüm” denmesinin sebebi ise bu hastalık sonucunda deri altı kanamalar insan derisinin siyaha dönmesidir. İnsanlık tarihinde kaydedilen en ölümcül salgındır.



Harita: Veba pandemisinin yayılış haritası

Veba salgınına ilişkin bilinen ilk yazılı kayıt Tevrat'tadır. Veba yüzyıllar boyunca pek çok kez salgın hastalık olarak görüldü. Fakat bütün dünyayı etkilemesi anlamında ilk veba salgını MS 542'de Mısır'da oldu. Mısır doğu-batı ticaret yolları üzerinde önemli bir ticaret merkeziydi. Salgın, ticaret yollarını izleyerek, Sus ve İstanbul'dan İrlanda'ya dek yayıldı.

1348 yılında tekrar yaşanan salgın Avrupa nüfusunun neredeyse üçte birini yok etmesi bakımından belki de tüm veba salgınları arasında en güçlü olanıdır. Büyük veba salgınında 60 milyondan fazla kişi hayatını kaybetti.

1348'deki veba ilk olarak Çin'de ortaya çıkmış, Baykal gölü ve Aşağı Volga civarında ilerlemiş ve Kırım'daki Ceneviz kolonisini kuşatan Moğol orduları vebalı ölümleri mancınıklarla şehre fırlatınca Kefe'ye geçmiştir. Kefe o dönemde Avrupalı tüccarların uğrak yeridir. Kefe ile ticaret yapan on iki Ceneviz gemisinin aldıkları malları Sicilya'nın Messina limanına getirmesiyle hastalık Avrupa kıtasına bulaşmıştır.



Bu salgın nedeniyle Avrupa nüfusunun neredeyse yarısına yakınının ölmesine engel olunamamıştır. Sonuçlarına bakıldığında ise; kıtanın demografik haritasının değişmesi, psikolojik güvensizlik ve korku ortamının doğması, sosyal ilişkilerin zayıflaması, ağır vergiler sonucu isyanlar çıkması ve hastalığın sebebi olarak kabul edildikleri için Yahudilere çeşitli zulümler yapılması gibi sosyal; ticaretin durma noktasına gelmesi, bazı mesleklerin çok para kazanması, bazı ürünlerin çok pahalı olması, işçi ücretlerinin artması gibi ekonomik; kilise ve din adamlarına duyulan güvenin azalması gibi dinî; eğitim veren ve Latince bilen ruhban sınıftan ölenlerin çok olması sonucu ulus dillerinin gelişmesi gibi bir dizi de kültürel sonuç ile karşılaşmaktadır.

(Genç, Ö. "Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa'sına Etkileri". Tarih Okulu Dergisi 2011, s. 123'ten düzenlenmiştir.)

1. Bütün dünyayı etkileyen ve salgınının hâline dönüşen veba hastalığı hangi yollarla yayılmıştır?

.....

.....

.....

.....

2. Okuduğunuz metinde veba salgının olumsuz sonuçları olarak neleri tespit ettiniz?

.....

.....

.....

.....

3. Veba salgınının olumlu sayılabilecek sonuçları neler olmuştur?

.....

.....

.....

.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.1. Ortaçağ'da Siyasi Yapılar  
Kavram : Ortodoks  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	ORTA ÇAĞ AVRUPASI'NDA İNANÇ	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Ortodoks kavramını tanıyarak bu kavramın Orta Çağ Avrupası'ndaki sosyal ve politik etkisini fark edebilme.	

**1. Yönerge:** Aşağıdaki soruları ve yanıtlarını okuyunuz.

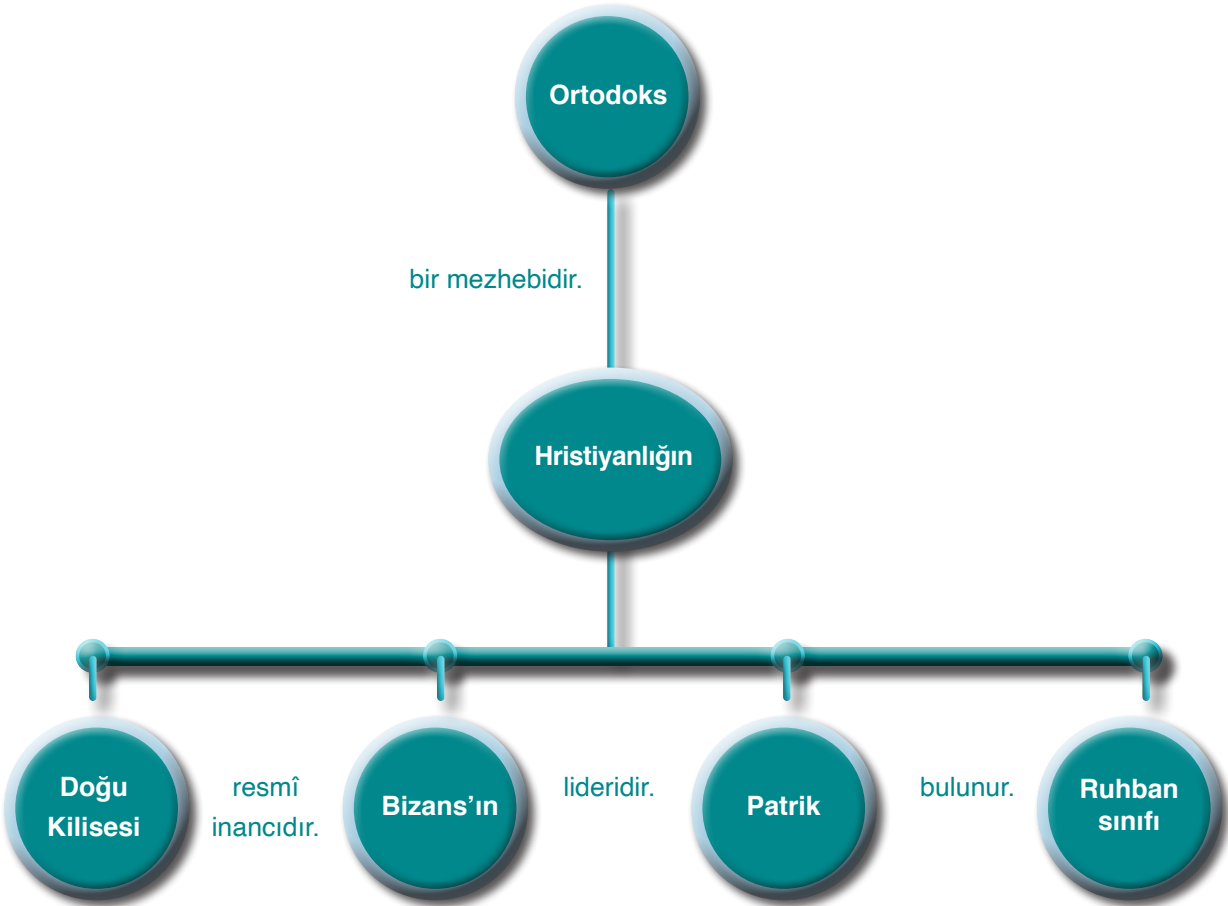
#### Ortodoks kelimesinin anlamı nedir?

Ortodoks: Yunanca “orthos” doğru ve “doksa” inanç kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmiş “doğru inanç” anlamını ifade eder. Daha çok Doğu Avrupa ülkelerinde hâkim olan, üç ana Hıristiyan mezhebinden biri. Doğu Ortodoks Kilisesi'ne bağlı olan kimse.

#### Neden Ortodoks ismi seçilmiştir?

Tarihte XI. yüzyıldan itibaren Roma ile İstanbul'daki kiliseler arasında üstünlük mücadelesi yaşanmıştır. İstanbul'daki Doğu Kilisesi, en doğru görüşü temsil ettiğini vurgulamak için bu ismi kullanmıştır.

**2. Yönerge:** Aşağıdaki grafikte Ortodoks kavramıyla bağlantılı kelimeleri inceleyiniz.



**3. Yönerge:** Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Ortodoks mezhebinin Bizans'ın resmî inancı olması, İstanbul'u tarihî açıdan nasıl bir etkide bulunmuş olabilir?

.....

.....

.....

.....

2. Ortodoks inancı neden daha çok Doğu Avrupa'da yaygınlaşmış olabilir?

.....

.....

.....

.....





**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.1. Ortaçağ'da Siyasi Yapılar  
Kavram : Katolik  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	ORTA ÇAĞ AVRUPASI'NDA İNANÇ	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Katolik kavramını tanıyarak bu kavramın Orta Çağ Avrupası'ndaki sosyal ve politik etkisini fark edebilme.	

**1. Yönerge:** Aşağıdaki soruları ve yanıtlarını okuyunuz.

### Katolik kelimesinin anlamı nedir?

Katolik: Hristiyanlığın mezheplerinden biri. Roma kilisesine bağlı olanlara verilen isim.

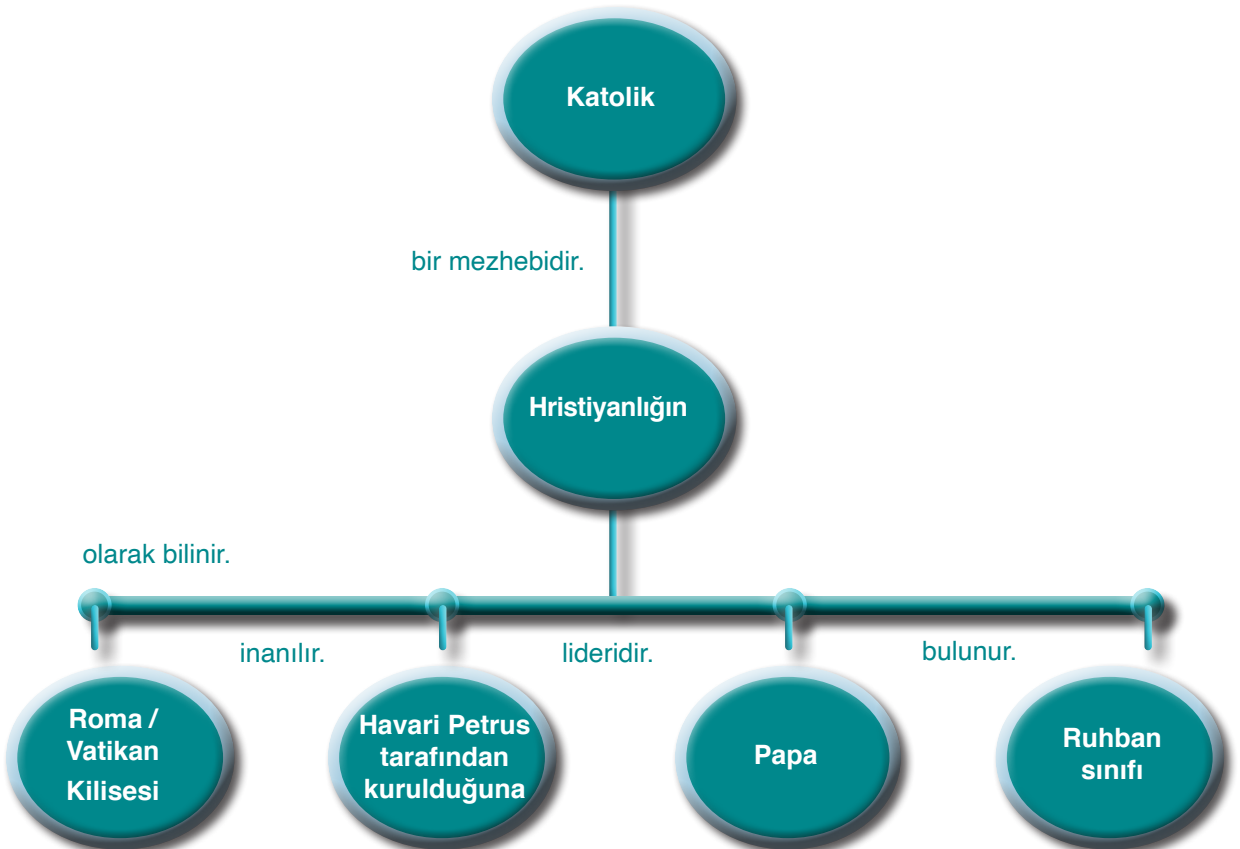
### Neden Katolik ismi seçilmiştir?

Katolik kelimesinin aslı, Yunanca "genel, evrensel" anlamına gelen "katholikos" kelimesinden gelir. Böylece Roma Kilisesi'nin evrensel inancı temsil ettiği ifade edilmek istenmiştir.

### Neden böyle bir iddiada bulunma gereği doğmuştur?

Roma Kilisesi, kendisini millî bir inanç olarak ortaya koyan Musevilikten ayırmak istemiş hem de ortaya çıkan yerel kiliselere karşı evrensel inancı kendisinin temsil ettiğini vurgulamak gereği duymuştur.

**2. Yönerge:** Aşağıdaki grafikte Katolik kavramıyla bağlantılı kelimeleri inceleyiniz



**3. Yönerge:** Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Roma Kilisesi, Katolik Hristiyanlar için nasıl bir konumdadır?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Grafikteki bilgilere bakarak Katolik inancının Orta Çağ Avrupa'sının sosyal hayatına nasıl bir etkiye bulunduğu söylenebilir?

.....

.....

.....

.....

.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.1. Orta Çağ'da Siyasi Yapılar  
Kavram : Feodalite  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>FEODAL DÜZEN</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Orta Çağ'da Avrupa'nın siyasi ve sosyal yapısını açıklayabilmek.	

**Yönerge:** Harita, metin ve görsellerden yararlanarak soruları yanıtlayınız.



Harita 1: Kavimler Göçü sonrası Avrupa

1. “Henüz dağılmamış Imperium Romanum (Roma İmparatorluğu) tek başına bir Avrupa, Asya veya Afrika imparatorluğu değil, hepsinin birlikteliğini oluşturan bir Akdeniz gücüdür ve Akdeniz birliğinin canlı temsilcisidir.” Verilen bilgi ve haritadan yararlanarak Kavimler Göçü sonrası Avrupa'nın siyasi yapısını yorumlayınız.

.....  
.....

Ortaçağ, Avrupa'da merkezî otoritenin güçlü olmadığı, devletlerin birliğinin olmadığı bir süreci ifade eder. Barbar istilaları bir taraftan ticaret yollarının kesilmesine, diğer taraftan da kara Avrupası ülkelerinde yeni yapılaşmalara yol açmıştır. Roma İmparatorluğu'nun merkezî yapısı yıkılınca, Avrupa'da yaşanan büyük karışıklıklar, savaşlar ve yağmalarla birlikte halkın güvenliği tehlikeye girmiştir. Tarıma elverişli topraklar; soylular, din adamları ve savaşçı şeflerin ellerine geçmiş ve kendilerini güven içinde göremeyen yoksullar, asillerin koruması altına girerek onlar için çalışmaya başlamıştır.

[https://www.academia.edu/44699435/Orta%C3%A7a%C4%9F\\_Feodalite](https://www.academia.edu/44699435/Orta%C3%A7a%C4%9F_Feodalite)

2. a) Orta Çağ'da güçlü bir merkezî otoritenin olmayışı Avrupa'daki ekonomik ve sosyal yapıyı nasıl şekillendirmiştir?

.....  
.....

- b) Orta Çağ Avrupası'nda ortaya çıkan merkezî otorite boşluğunu sizce kimler doldurmuştur?

.....  
.....

3. a) Görsellerin ne olduklarını altlarındaki boşluklara yazınız.



Görsel 1



Görsel 2



Görsel 3



Görsel 4



Görsel 5



Görsel 6

b) Öğrendiklerinizi bütün olarak değerlendirdiğinizde hangi kavram ile ilişkilendirebilirsiniz?

.....

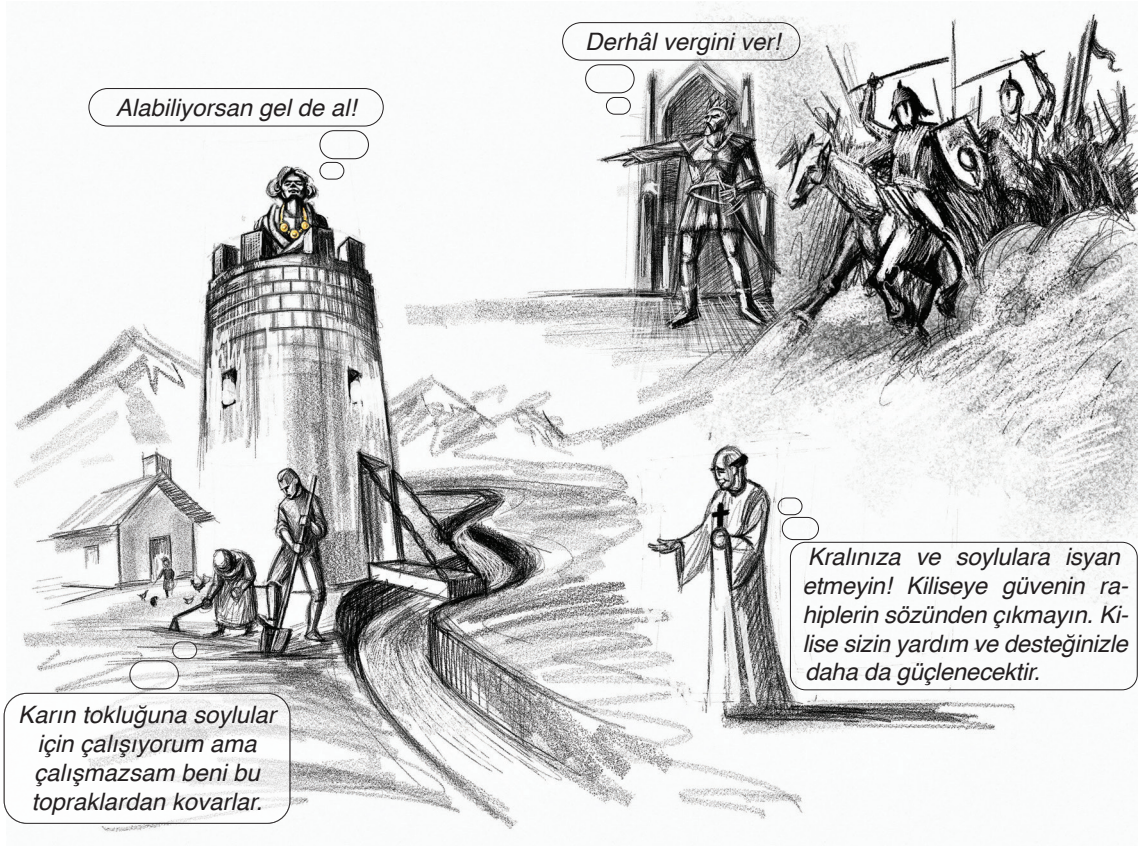
.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.1. Orta Çağ'da Siyasi Yapılar  
Kavram : Feodalite  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	ORTA ÇAĞ AVRUPASI	20 dk.
Çalışmanın Amacı	Feodal sistemin genel özelliklerini kavrayabilme.	

**Yönerge:** Metin ve görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.



Feodal sistem; merkezî iktidarın yok olduğu, karışıklıkların ve güvensizliklerin yerleştiği, ticaretin neredeyse durduğu, kent yaşamının önemini yitirdiği bir ortamda ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler Avrupa'da ortaya çıktığı için feodalizm evrensel değil Batı toplumlarına özgü olarak kabul edilmektedir. Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılma sürecine girmesiyle kıtlık ve savaş korkusu halkın can ve mal güvenliği endişesine kapılmasına neden oldu. Bundan sonra halk yaşadığı bölgelerin büyük malikânelere sahip lordlarına sığınmaya başladı. Lordlar, kendisine sığınan köylü sınıfını korumak ve topraklarına toprak katabilmek için sadık bir silahlı güce ihtiyaç duymuştur. Böylece Avrupa'nın her yerinde bu lordlara bağlılık yemini etmiş savaşçı vassallar ortaya çıktı. Bunlar Orta Çağ'ın şövalye adı verilen profesyonel savaşçıları oluşturdu. Orta Çağ toplumunun temelini köylüler oluşturdu. Üst sınıfların refahı onun emeğine bağlıydı. Toprağın sahibi olan ve malikâne yaşayan lordlar, köylü ve ailesinin de sahibiydi. Kral; lord ve vassallarından malikâne sayısı oranında asker ve vergi toplardı. Feodalizmde hiç kimse tam anlamıyla hükümler değildi. Bu yüzden kral, lord ve vassallar arasındaki mücadeleler, Orta Çağ Avrupası'nda uzun süren karışıklıklara, siyasi istikrarsızlıklara hatta savaşlara neden olmuştur.

(Pınar Ülgen, "Ortaçağ Avrupası'nda Feodal Sisteme Genel Bir Bakış". *Mukaddime*, C.1/1, Mardin 2010, s.3-17'den düzenlenmiştir.)



1. Feodalite kavramını kendi ifadelerinizle tanımlayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Feodal yapı içindeki sosyal sınıflar nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Feodal sistem hangi olaydan sonra nerede ve nasıl bir ortamda ortaya çıkmıştır?

.....

.....

.....

.....

.....





**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.1. Ortaçağ'da Siyasal Yapılar  
Kavram : Magna Carta  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>SOYLULARIN YÖNETİM KAVGASI</b>	15 dk.
Çalışmanın Amacı	Orta Çağ'da Avrupa'da siyasal alanda yaşanmış güç paylaşımı mücadelesi ile yönetim organizasyonunu anlayabilme ve bunların günümüze etkilerini kavrayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen bilgileri dikkate alarak soruları cevaplayınız.



Görsel 1: İngiltere Kralı Yurtsuz John (Con) Magna Cartayı imzalarken

*Magna Carta (Latince): "Büyük Sözleşme". Magna Carta Libertatum (Latince): "Büyük Özgürlükler Sözleşmesi" 1215.*

İngiltere Kralı Yurtsuz John'un İngiliz feodal beylerine tanıdığı hakların yazılı olduğu belgedir. Kralın bazı yetkilerinden feragat etmesini, kanunlara uygun davranmasını ve hukukun kralın arzu ve isteklerinden daha üstün olduğunu kabul etmesini zorunlu kılmıştır.

...

İngiltere 1066 yılında Normanlar tarafından ele geçirildikten sonra, feodal sisteme uygun olarak, topraklar feodal beyler arasında bölündü. Ancak zamanla İngiliz kralları iktidarlarını geliştirmeye başladılar. Bunun yanı sıra XII. yüzyılın sonlarında yaşanan; fiyatların hızla yükselmesi, Üçüncü Haçlı Seferi'nin yarattığı sarsıntı, adalet sisteminde yaşanan bozukluklar ile yeni ve ağır vergilerin uygulanmaya başlaması feodal beyler arasında hoşnutsuzluğa yol açtı. Kral John'a karşı büyük bir düşmanlık oluştu. Feodal beyler krala başkaldırdılar. Londra'yı ele geçirdiler. Bu durumda kral, feodal beylerin isteklerini kabul etti ve bu istekler doğrultusunda kaleme alınan bir fermanı (Magna Carta) yayınladı. (19 Haziran 1215).





...

### Magna Carta'nın En Önemli Maddeleri

1. Hiçbir hür insan (yani feodal bey), yürürlükteki yasalara başvurmaksızın tutuklanamaz, hapis edilemez, mülkü elinden alınmaz, yasadışı sayılamaz, sürülemez ya da herhangi bir şekilde yok edilemez.
2. Adalet satılamaz, geciktirilemez, hiçbir hür yurttaş ondan yoksun bırakılamaz.
3. Yasalar dışında hiçbir vergi, yüksek rütbeli kilise adamları ile feodal beylerden oluşan bir kurula danışılmadan haciz yoluyla ya da zorla toplanamaz.

...

Böylece ferman, İngiltere feodalitesinin krallık karşısında güçlenmesine neden olmuştur.

İlk başlarda verilen bu haklardan din adamları ve asiller faydalandıysa da zamanla tüm vatandaşlar bu hak ve özgürlüklerden faydalanmaya başladı. Dünyanın ilk anayasal hareket sayılan Magna Carta ile kralın yetkileri resmen sınırlandı ve İngiltere'de parlamenter sisteme geçildi. Demokrasiye uzanan bu anlaşma sonraları birçok ülke tarafından benimsendi. Başta Amerika olmak üzere birçok ülke bu anlaşmanın maddelerini uyguladı.

*İstanbul Barosu, Magna Carta Libertatum Büyük Özgürlükler Sözleşmesi  
(Düzenlenerek alınmıştır.)*

1. Magna Carta temelde hayatın hangi alanı ile ilgili bir hareketin sonucu olarak değerlendirilebilir?

.....

.....

.....

.....

2. Magna Carta'nın verilen maddeleri incelendiğinde hangi alanlarla ilgili düzenlemeler yapıldığı görülmektedir?

.....

.....

.....

.....

3. Geçmişte yaşanan bir gelişme olan Magna Carta, günümüze kadar gelen süreçte de etkili olmuş mudur? Görüşlerinizi belirtiniz.

.....

.....

.....

.....



<b>3. ÜNİTE</b>	<b>: ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA &gt; 3.2. Tarımdan Ticarete Ekonomi</b>
Kavram	: Artı Ürün
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>DEPOLAR DOLUYOR!</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Ürün fazlasının ortaya çıkış sürecini ve sonucunu değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen bilgileri dikkate alarak soruları cevaplayınız.

Artı ürünün ortaya çıkmasını sağlayan koşullar ve sebepler:	ARTI ÜRÜN	Artı ürün elde etmenin sonuçları:
• Sulama kanallarının yapılması	İnsanların tükettiklerinden çok ürün elde etmesidir.	• Kurak dönemlerde yaşanan ürün sıkıntısı giderilmiştir.
• Toprakların verimli olması		• Ürünleri saklamak için yeni yapılar ortaya çıkmıştır.
• Taşkınların önlenmesi		• Ürün fazlası, başka ihtiyaçları karşılamak için takas imkânı sağlamıştır.
• Üretim araçlarının imalatı		• Artı ürünün depolanması sürecinde sembollerle kayıt tutulmuştur.
• Uzun süren savaş ve kuşatmalarda duyulan gereksinim		• Artı ürünü kontrol edenler toplum içerisinde güç kazanmıştır.
• Nüfusun artması ile ürün ihtiyacının ortaya çıkması		• Sosyal sınıflar ortaya çıkmıştır.

1. Artı ürün elde edilmesinin toplumsal hayata etkileri neler olmuştur? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....



2. Üretim fazlasının ortaya çıkmasının insanlar üzerinde psikolojik etkileri sizce nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.2. Tarımdan Ticarete Ekonomi  
Kavram : Toprak Mülkiyeti  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TOPRAKLA ELDE EDİLEN GÜÇ</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Toprak mülkiyetinin toplumların ve kişilerin hayatındaki etkilerini analiz edebilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen metni ve görselleri dikkate alarak soruları cevaplayınız.

**Toprak**, insanoğlunun dünyada varlığını sürdürebilmesi için, tarih boyunca oldukça önemli bir unsur olmuştur. İnsanlar yiyeceklerini, giyeceklerini, barınaklarını, araç ve gereçlerini, korunmak ve savaşmak için gerekli olan silahlarını sağlamak amacıyla hep topraktan yararlanmışlardır. Barınma ihtiyaçlarını gidermek için ilk insanlar, yaşayacakları yerleri toprağın altında bulunan kayalara ve mağaralara yapmışlardır.

**Mülkiyet kavramı**, insanoğlunun kendi yaşamı için gerekli gördüklerini elde etmek ve kendi varlığını devam ettirebilmek için bir malı her türlü şekilde tasarruf etme yetkisini kapsayan, geniş bir aynı hak olarak tanımlanmaktadır. Eğer bir mal, bir yerden başka bir yere taşınabiliyor ise, menkul mülkiyetten; bir mal başka bir yere taşınamıyor ve yerinde sabit olarak duruyor ise, gayrimenkul mülkiyetten söz edilmektedir.

*Karadağ, H.; Şit, M. (2016) Osmanlı Devleti'nde Toprak Mülkiyetinin İktisadi Sistemler Açısından Değerlendirilmesi. RTEÜ Sosyal Bilimler Dergisi 4, s. 45-60 arasından düzenlenmiştir.)*

### KAST SİSTEMİ



### FEODALİTE SİSTEMİ



Hindistan'daki kast sisteminde brahmanlar, kşatriyalar ve vaisyaların toprak mülkiyeti hakkı bulunmaktaydı.

Orta Çağ Avrupası'ndaki feodalite sisteminde senyörler en büyük toprak sahipleriydi.



1. Verilen bilgilerden faydalanarak toprak mülkiyetini tanımlayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Kast sistemi ve feodalite sisteminde piramidin üst basamaklarında yer alanların toprağın mülkiyetini ellerinde tutmaları sizce neden önemlidir?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Orta Çağ Avrupası'nda toprak mülkiyetine sahip olan bir kişi hakkında hangi bilgilere ulaşılabilir?

.....

.....

.....

.....

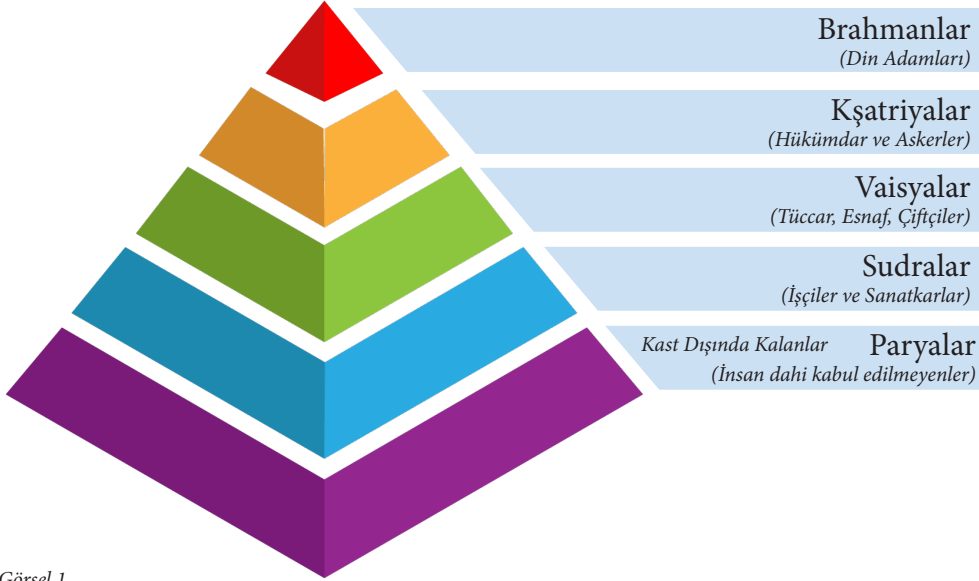
.....



**3. ÜNİTE** : **ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.2. Tarımdan Ticarete Ekonomi**  
Kavram : Kast Sistemi  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>KASTIN DOĞUŞU</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Kast sistemi ile ilgili bilgileri ayırt edebilme.	

**Yönerge:** Verilen bilgileri inceleyerek soruları yanıtlayınız.



Görsel 1

Kast, Portekizceden (casta: ırk, soy) geçmiş bir kelime olup “ayrıcılıklar bakımından yukarıdan aşağı doğru kesin ölçülerle sınırlanmış bulunan, en koyu biçimiyle Hindistan’da görülen toplumsal sınıfların her biri” olarak tanımlanır.

Açık tenli savaşçı bir toplum olan Ariler, Hint kıtasına yaklaşık MÖ 1500’lerde istila etmişlerdir. Yerli halktan sayıca az olan Ariler geldiklerinde Dravid kökenli, koyu tenli bir ırk olan yerli halkla karşılaşmış ve savaşmışlardır.

Kast sistemi insanların kendi seçimlerine değil, doğumlarında içinde yer aldıkları gruba göre tabakalandırılması esasına dayalı, niteliğinin daha sonra hiçbir suretle değişmeyeceği, din, soy ve etnik ayrımına bağlı olarak kurulan bir sistemdir. Kapalı bir sistem olup tabakalar arası geçiş kesinlikle yasaktır. Bu tabakalaşma sisteminin kendine özgü kuralları olup, başka kasttan olanlarla evlenmek, beraber yemek yemek, bulunduğu sınıftan başka bir sınıfa geçmek kesinlikle yasaktır. Kişi bir kasta mensup olarak doğar. Hayatı boyunca iyi ve doğru şeyleri yapmakla yükümlüdür. Kastın en alt tabakasında doğsa bile hayatta iken yaptığı iyilikler onu bir sonraki hayatında rahata kavuşturacaktır. Bu yüzden bu sistem karşısında sesini çıkarmaz ve kaderine razı olur.

1. Kast sisteminin dayandırıldığı temel esaslar nelerdir?

.....

.....

.....

.....





2. Hindistan’da kast sisteminin ortaya çıkardığı kapalı toplumsal tabakalaşmayı millî birlik ve beraberlik açısından yorumlayınız.

.....

.....

Kast sistemi zaman zaman tenkit edilmiştir. Erken dönemlerde Buda ve Mahavira, Orta Çağ Dönemi’nde ise Kebir ve Nanak gibi önderler bu uygulamaya itiraz etmişlerdir. Modern dönemde dikkat çeken isim ise Gandi’dir. Gandi, özellikle toplumdaki tecrit edilen paryalara sahip çıkmıştır. Değerli olduklarını vurgulamak adına onlara, “Tanrı’nın çocukları” anlamında harican adını vermiştir.

Falih Rıfki Atay, Hindistan’da geçirdiği iki ay süre içindeki anılarını yazdığı kitapta (1943) şöyle bir olaydan bahseder: “Bombay’da bir kulüp ve bir de yüzme havuzu vardır ki bu ikisinde de hâlâ eski âdet nasılsa kalmıştır. Yüzme havuzu kapısındaki ilanı gidip okudum: ‘Ari olmayanlar havuza girecek olursa başlarına gelecekte biz mesul değiliz.’”

3. a) Gandi’nin paryalara karşı tutumunu diğer önderlerin tutumlarıyla birlikte değerlendirdiğinizde çıkarımınız ne olur?

.....

.....

.....

- b) Falih Rıfki Atay’ın kitabında anlattıklarından yola çıkarak kast sisteminin geçerliliği konusunda yorumunuz ne olur?

.....

.....

.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA> 3.2. Tarımdan Ticarete Ekonomi  
Kavram : Vergi  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	FAYDALI ZORUNLULUK	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Vergi kavramı ile ilgili esasları kavrayabilme.	

**Yönerge:** Verilen bilgilerden ve görsellerden yararlanarak soruları yanıtlayınız.

1.

Tarihsel süreçte insanların birlikte yaşadığı toplulukların büyümesi ve geniş alanlara yayılmasıyla siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkiler ortaya çıkmış; ortak ihtiyaçların giderilmesi amacıyla da finansal kaynaklara ihtiyaç duyulmuştur. Başlangıçta kabile başkanı, derebeyi veya krallara, ahlaki ve dinî nedenlerle gönüllü olarak sunulan hediyeler, kamu hizmetlerinin artması ve müdahaleci devlet anlayışının yaygınlaşmasıyla birlikte yetersiz kalmış; gönüllülük esaslı bağışlar yerini zorunlu bir yükümlülüğe bırakmıştır.

(Çelik, K. & Eroğlu, O. (2014). "İlköğretim Çağında Vergi Algısının İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği", Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(2), s. 301-326 arasından düzenlenmiştir.)

a) Tarihsel süreçte yöneticilere sunulan hediye ve yardımların dönüştüğü zorunlu yükümlülüğü ifade edebilecek en doğru sözcük nedir?


.....

b) Halktan sağlanacak finansal kaynaklar ile hangi ortak ihtiyaçların karşılanması amaçlanmış olabilir?

.....


.....

2. İpek ve Altan isimli öğrenciler vergi kavramı konusunda bir çalışma yapmakta ve birbirlerine sorular yöneltmektedirler. Verdikleri cevaplardan yola çıkarak birbirlerine sordukları soruların ne olabileceğini yazınız.



İpek

Vatandaşlar kamu hizmetlerinden elde ettiği faydanın karşılığı olarak vergi ödemelidir.



Altan

Kişi kamu hizmetlerinden fayda elde etsin veya etmesin ödeme gücüne sahipse vergi ödemelidir.

Görsel 1

[http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/maliye\\_ue/vergiteorisi.pdf](http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/maliye_ue/vergiteorisi.pdf)

İpek'in Altan'a sorusu: .....

Altan'ın İpek'e sorusu: .....



3.



[http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/maliye\\_ue/vergiteorisi.pdf](http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/maliye_ue/vergiteorisi.pdf) (Düzenlenmiştir.)

Modern vergi sisteminde vergilerin aynı olarak değil de para ile ödenmesinin gerekçeleri neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....



<b>3. ÜNİTE</b>	<b>: ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA &gt; 3.2. Tarımdan Ticarete Ekonomi</b>
Kavram	: Ribat
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>RİBAT VE İŞLEVLERİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Ribat terimini kavrayabilme.	

Ribat Hz. Ömer'den itibaren İslam ülkelerinde temelde dinî-askerî amaçlı olarak kullanılan yapılar-  
dır. Ülkenin stratejik yerleri özellikle sınır boyları ve ticaret yolları üzerinde kurulmuşlardır. Düşman  
ülkelerinden gelebilecek saldırıları önlemek amacıyla sınırlarda nöbet tutma anlamına gelmekte-  
dir. Vakıflar tarafından inşa ve idare edilen ribatlar süreç içerisinde çok fonksiyonel olarak kullanıl-  
mıştır. Başlangıçta sınır karakolu, ordunun ihtiyaçlarının karşılandığı ve cihat hazırlığı yapıldığı yer  
olma özelliği taşıırken ülke politikalarının ve sınırların değişmesiyle kervansaray, ticaret yollarının  
güvenliği, tekke, medrese, kadınların ve yolda kalmışların sığınma evi işlevlerini yerine getirmiştir.  
Kaynaklarda ribat ve kervansaray kavramları eşdeğer olarak belirtilmektedir. Anadolu'da kervan-  
saray olarak bilinen bu yapılar sosyal devlet anlayışının, konukseverliğin ve mimari inceliğin öne  
çıktığı yerler olmuştur.

**Yönerge:** Metinden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Ribatların mimari özelliklerini yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Ribatların işlevleri hakkında bir metin yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....



3. Ribatların işlevlerini bugün hangi kurumlar yerine getirmektedir?

.....

.....

.....

.....

.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.2. Tarımdan Ticarete Ekonomi  
Kavram : Kervansaray  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>KERVANSARAY VE İŞLEVLERİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Orta Çağ'da Türk- İslam coğrafyasına ait sosyoekonomik ve askerî terimlerden kervansarayı kavrayabilme.	

**1. Yönerge:** Metinden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

Anadolu'da geçmişte doğudan batıya güneyden kuzeye birçok güzergâhta yaptırılan yüzlerce kervansaray Türklerin ticarete verdiği önemi, konukseverliğini ve sosyal devlet anlayışını yansıtan en önemli eserler arasında yer alıyordu. Önce sınır boylarında askerî amaçla yapılan bu yapılar daha sonra tekke, zaviye ve hanlara dönüşmüştür. İlk kervansaray Gazneli Mahmut döneminde yapılmıştır. Daha sonra Karahanlılar ve Büyük Selçuklu döneminde Horasan bölgesinde çeşitli kervansaraylar inşa edilmiştir.

Selçuklu sultanları ticaretin gelişmesi için yol emniyetine önem vermiş, yaklaşık 30-40 kilometre aralıklarla kervansaraylar yaptırmıştır. Anadolu, yol güzergâhında kervanların konakladığı kervansaraylarla donatılmıştır. Kervansaraylar hem ticari mahiyette hem de yerleşim alanları dışında olduğu için her an düşman veya eşkıya taarruzuna maruz kalabilirdi. Onun için daha çok içe dönük karakterde yapılar. Dıştan masif, yüksek duvarlarla çevrilidir ve tek girişi olan, çok güvenli yerlerdir. 3 güne kadar ücretsiz kalınan, yeme ve içme hizmetinin ücretsiz sunulduğu yapılar. Bazı kervansaraylarda doktorların ve veterinerlerin hizmet verdiği bilinmektedir.

Bütün bu hizmetler karşılığında insanların herhangi bir minnet göstermeleri beklenmiyordu. Aksaray'daki Sultanhanı'nın taç kapısı üzerinde 'El-minnetü lillah' yazar. Minnet, sadece Allah'adır. Orayı yaptıran kişilere, sultanlara minnet duyulmasına gerek yoktur, minnet edilecek olan sadece Allah'tır. Dolayısıyla bu yapılar sosyal devlet anlayışının birer yansıması olarak görülebilir.

1. Kervansarayların yapılış amacı ve işlevleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Sosyal devlet ile kervansaray ilişkisi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

.....

.....

.....

**2. Yönerge:** Kervansarayların niteliklerinin yer aldığı şemadan yararlanarak boş bırakılan yerlere ilgili işlevi yazınız.

Türk konuk severliğinin simgesidir.

.....  
.....

Ticaret yolları üzerinde bulunur.

.....  
.....



Görsel 1

Kervansaray

Vakıflar tarafından inşa ve idare edilir.

.....  
.....

Düşman saldırısı durumunda kale ve üs olarak kullanılabilir.

.....  
.....





<b>3. ÜNİTE</b>	<b>: ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA &gt; 3.2. Tarımdan Ticarete Ekonomi</b>
Kavram	: Kervansaray
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>SULTANHANI'NDA BİR GÜN</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Kervansarayların toplumsal faydalarını değerlendirebilme.	

**Yönerge** : Aşağıdaki metni okuyup soruları cevaplayınız.

### Sultanhanı'nda Bir Gün

Tarih öğretmeni, eski zamanlarda kervanların güvenliği ve konaklaması için ana yol kenarında tesis edilen kervanlardan bahsederken Gökçe'nin yaz tatilinde Aksaray'da amcası ile gezdikleri Sultan Han'da geçirdiği bir gün aklına geldi. Gördüklerini öğretmeni ve arkadaşları ile paylaşmak için sabırsızlanıyordu. Söz alarak başladı anlatmaya:

“ Öğretmenim, arkadaşlar, amcam Aksaray'da yaşıyor ve yaz tatilinde onun yanına gittim. Tarihi ve doğal güzelliklerine hayran kaldım ama en çok Sultanhanı'nda geçirdiğim bir gün çok özeldi. Sanki geçmişe bir yolculuk yapmıştım. Eve döndüğümde kervansaraylar ile ilgili bir araştırma yaptım. Sizlerle öğrendiklerimi paylaşmak isterim: Arkadaşlar biliyorsunuz Türkler Anadolu'da pek çok cami, hastane, köprü, kale yapmışlar. Bu eserler arasında kervansarayların çok önemli bir yer tuttuğunu öğrendim. Aksaray eskiden önemli ticaret yollarının geçtiği bir yermiş ve tüccarlar buraya geldiklerinde bu kervansarayda konaklamış. Kervansaraylarda konaklayan yolcular din, dil, ırk fark gözetilmeden üç gün kalabilir, günde iki öğün yemek hizmetinden yararlanmış. Banyo ihtiyaçları karşılanan, hayvanlarına bakılan ve yem temin edilen, hasta olanların tedavi edilebileceği her türlü imkânın bulunduğu kervansaraylarda yolculardan üç gün süreyle hiçbir ücret alınmaz, tüm giderler vakıftan karşılanmış. Kervanlar burada geçici olarak konakladığı zamanlar beraberlerinde getirdikleri malları pazarlarken hem ticaretin hem de sosyal ve kültürel hayatın gelişmesini sağlamış. Genellikle yaya yürüyüşü ile 8–10 saati geçmeyen, deve ile de bir gün süren 35–40 kilometrelik mesafelerde inşa edilmiş.

Anadolu'da 11. ve 13. yüzyıllarda iki yüze yakın kervansarayın bulunduğunu öğrendiğimde şaşkınlığımı gizleyemedim. Kervansaraylar Anadolu'yu bir ağ gibi sardığı için ıssız yerler hakkında amcamın 'Kuş uçmaz kervan geçmez.' deyimini neden kullandığını daha iyi anladım.



Görsel 1



Görsel 2

1. Kervansaray nedir? Buralarda verilen hizmetler nelerdir?

.....

.....

.....

.....



2. Kervansarayların, bulunduğu yerlere nasıl katkıları olmuştur?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Orta Çağ'da bir tüccar olduğunuzu hayal ederek konakladığınız kervansarayda bir gününüzü nasıl geçirdiniz? Anlatınız.

.....

.....

.....

.....

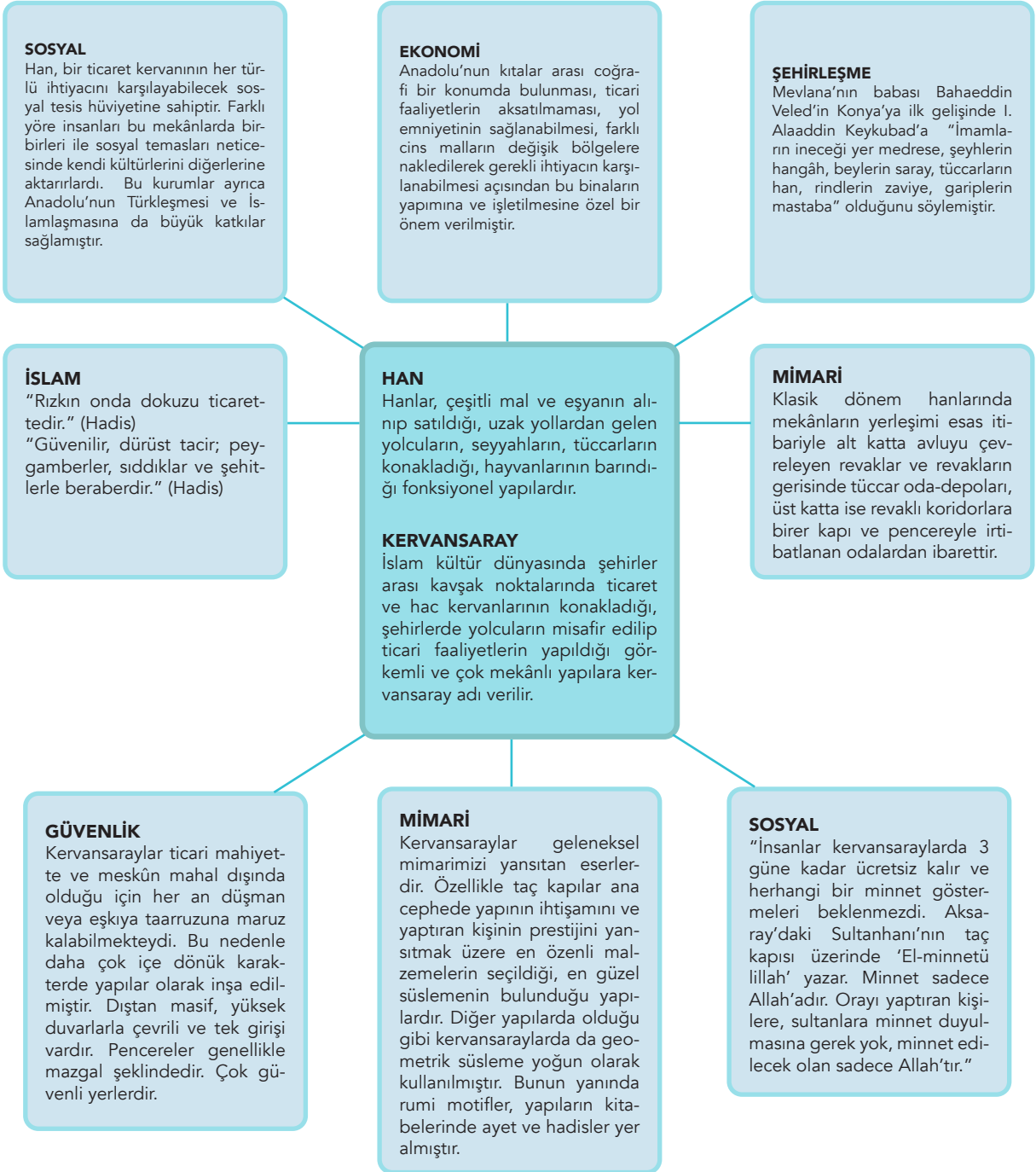
.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.2. Tarımdan Ticarete Ekonomi  
Kavram : Han  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	HAN	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Ticari işlevi olan "Han" terimini kavrayabilme.	

**Yönerge:** Verilen infografiği inceleyerek aşağıdaki soruları cevaplandırınız.





Görsel 1: Han



Görsel 2: Kervansaray

1. Han ile kervansarayın benzerlik ve farklılıklarını açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

2. Hanların işlevini bugün hangi yapılar yerine getirmektedir?

.....

.....

.....

.....

3. Yukarıdaki görsellerden yararlanarak Türk İslam devletlerinde hanların işlevini ortaya koyan bir metin yazınız.

.....

.....

.....

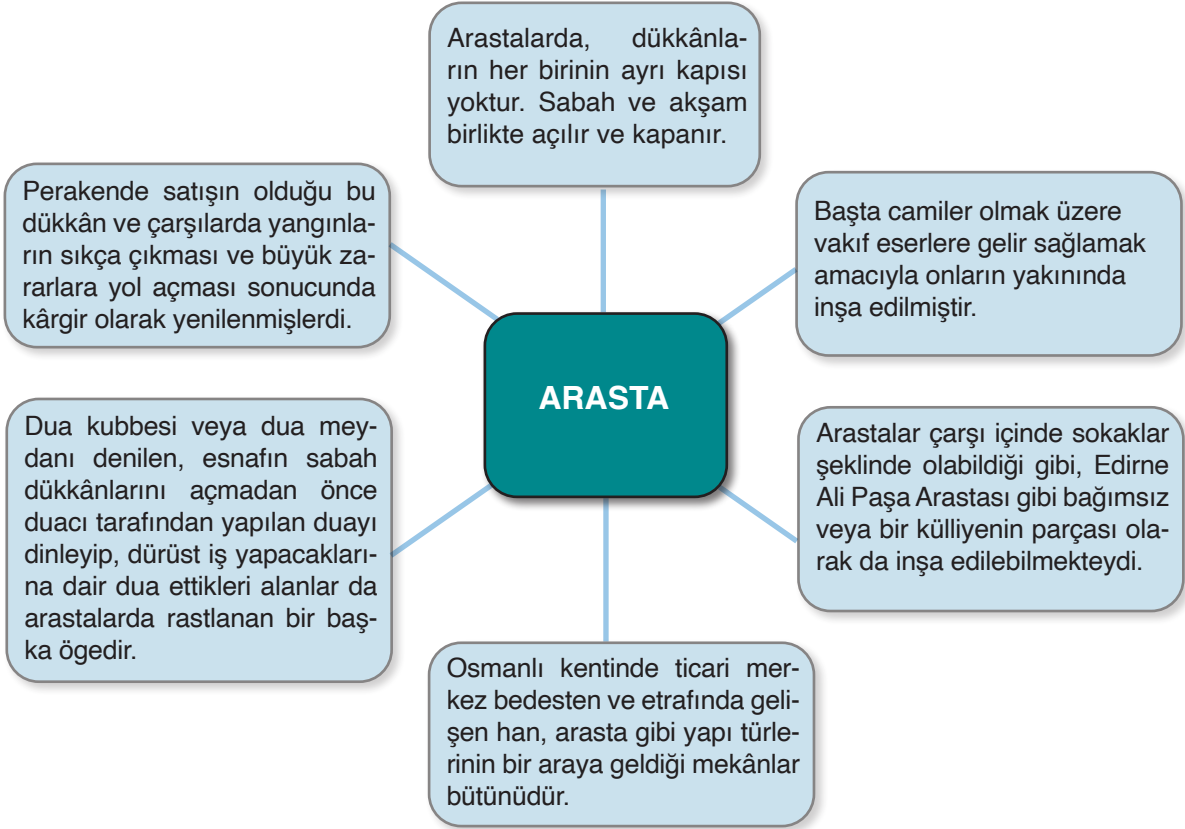
.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.2 Tarımdan Ticarete Ekonomi  
Kavram : Arasta  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ESKİ ÇARŞI "ARASTA"</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Arastaların ticaret hayatındaki önemini kavrayabilme.	

**Yönerge:** Verilen bilgilerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.



1. Arastaların camilere yakın yerlerde inşa edilmesinin sebepleri neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....



2. Arastaların sosyal ve ekonomik işlevleri hakkında neler söylersiniz?

.....

.....

.....

.....

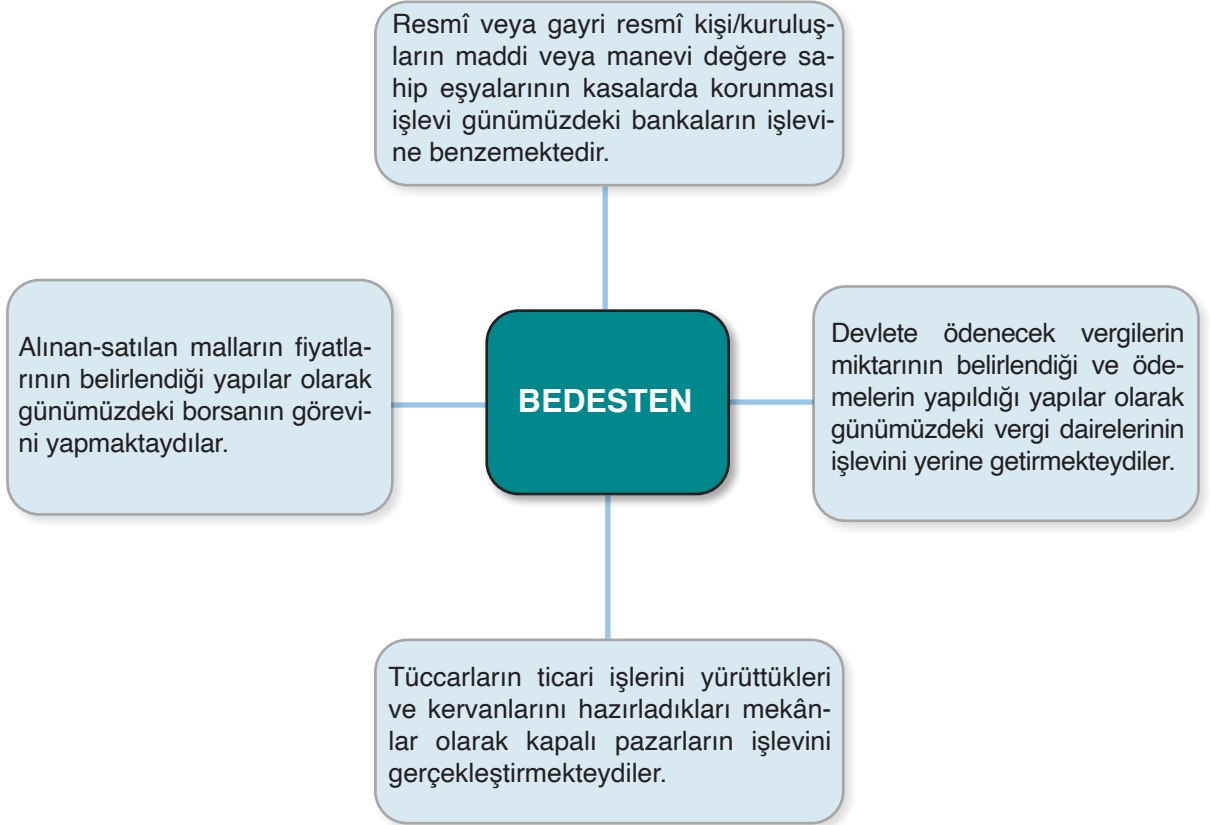
.....



**3. ÜNİTE** : **ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.2 Tarımdan Ticarete Ekonomi**  
Kavram : Bedesten  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TİCARET HAYATININ MERKEZİ BEDESTENLER</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Bedestenlerin ticari önemini kavrayabilme.	

**1. Yönerge:** Aşağıdaki bilgilerden yola çıkarak bedestenlerin temel işlevleriyle ilgili bir metin yazınız.



---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---





**2. Yönerge:** Verilen metinlerden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Türk mimarisine özgü olan bedestenler ilk kez Selçukluların son döneminde görülmeye başlanmış olup Beylikler döneminde yapımları hız kazansa da asıl değerine Osmanlılar döneminde ulaşmıştır.  
(Mustafa Cezar, s.19)

Eski Osmanlı-Türk şehirciliğinin ana prensiplerinden biri şehirlerde dinî ve ticari merkezlerin kurulması olmuştur. Şehir ancak bu merkezlerin etrafında gelişerek çevreye yayılıyordu. Dinî merkez, erken dönemde hemen hemen bütün şehirlerde örneklerine rastlanılan ulu camidir. Ticaret merkezde bir bedesten etrafında ve yakın çevresinde geliyordu. Bütün ticaret bölgesinin merkezi olarak kurulan bedesten, sağlam ve kâgir yapısı ile tüccarların değerli mallarını koruyan bir çeşit iç kale oluyordu. Böylece bedesten Türk şehirciliğinde ticaret bölgesinin özünü oluşturmuş, bütün alışveriş onun etrafında cereyan etmiştir.

(Türkiye Diyanet Vakfı İslam Semavi Eyice, "Bedesten", TDV İslâm Ansiklopedisi)

Bedestenlerin içinde sandık, dolap, mahzen ya da kasaya benzer, kilitlenebilir bölmeler vardı. Gerek çarşı esnafı gerekse zengin halk para, mücevher, altın ve gümüş eşya gibi değerli mallarını bedestene getirerek buradan kiraladıkları bölmelerde saklardı. Ayrıca loncalara ait defterler ve mahkeme kayıt defterleri gibi resmî belgeler de bedestende muhafaza edilirdi.

**1.** Bedestenlerin özellikle dayanıklı ve korunaklı yapılar olmasının sebepleri neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....

**2.** Bir kentin ticari potansiyeli bedestenin varlığı ile anlaşılabilir, diyebilir miyiz? Gerekçelendiriniz.

.....

.....

.....

.....

.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞDA DÜNYA > 3.2 Tarımdan Ticarete Ekonomi  
Kavram : İpek Yolu  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE İPEK YOLU</b>	🕒 30 dk.
Çalışmanın Amacı	İpek Yolu'nun bölge ve dünya ticareti üzerindeki etkilerini ve medeniyetin gelişimine katkılarını kavrayabilme.	

**Yönerge:** Verilen metin ve haritadan yararlanarak soruları cevaplayınız.

### GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE İPEK YOLU

İpek Yolu, Asya'da Çin'in Şian şehriden başlayarak tüm Orta Asya topraklarında ilerleyip Özbekistan'ın Kaşgar şehriden geçerek ikiye ayrılır. Bunların birincisi Afganistan ovalarından Hazar Denizi'ne, diğeri de Karakorum Dağları'nı aşarak İran üzerinden Orta Doğu ülkelerine ulaşır. İpek Yolu bir taraftan Akdeniz'e ve Afrika bölgelerine diğertaraftan da Anadolu'dan devam ederek Trakya üzerinden Avrupa'ya kadar uzanır. Çin, Hindistan gibi ülkelerden temin edilen ipek, baharat, kâğıt, porselen, değerli taşlar ve başka ürünler batıda Mısır ve Roma gibi ekonomisi zengin ülkelere ulaştırılırdı. Zengin ülkelere ulaştırılan ürünlerden en revaçta olanı ipek olduğu için taşıma yoluna "İpek Yolu" adı verilmiştir.



Harita1: İpek ve Baharat Yolları

İpek Yolu, tarih boyunca ticaret güzergâhı olmasının yanında farklı kültürlerin, dinlerin, dillerin, fikirlerin, birikimlerin, bilgilerin ve uygulamaların aktarıldığı; tüccarların, gezginlerin âlimlerin ve din adamlarının takip ettiği tarihî kervan yolu olarak kullanılmıştır. Doğuda ve batıda devletler arasındaki ilişkilerin düzelmesine, kültür alışverişlerine imkân sağlamış ve ticaretin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu yol ile doğunun zengin kültür ve medeniyeti, batıdaki ülkelere ve bu yol üzerindeki memleketlerde tanınmıştır. Böylelikle bu memleketlerin medeniyetleri ve ekonomileri gelişmiştir. İpek Yolu ile milletler arasında ilim, sanat, mimari, dinî, felsefi anlayış ve düşüncelerde etkileşim olmuştur. Gıda maddelerinin karşılıklı girişi ile tarım alanında da değişimler yaşanmıştır.

1. Tarihî İpek Yolu üzerinde günümüzde hangi devletler yer almaktadır?

.....

.....

.....

2. İpek Yolu'nun dünya medeniyetinin oluşumundaki yeri ve önemi nedir?

.....

.....

.....



**3. ÜNİTE : ORTA ÇAĞDA DÜNYA > 3.2 Tarımdan Ticarete Ekonomi**

Kavram : Baharat Yolu

Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi

Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>BAHARAT YOLU</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Baharat Yolu'nun bölgeler arası ticaretin gelişimine etkilerini ve medeniyetlerin gelişimine katkısını kavrayabilme.	

**Yönerge:** Verilen metin ve haritadan yararlanarak soruları cevaplayınız.

**BAHARAT YOLU**

Harita 1: İpek ve Baharat Yolları

Binlerce yıl önce Doğu ülkelerinde kullanılan ancak Avrupalılar tarafından fazlaca bilinmeyen baharatlar, Orta Çağda gıdaları saklamada ve lezzetlendirmede kullanılan değerli ticaret malları arasındaydı. Her yerde yetiştirilemeyen ve uzun yolculuklardan sonra Avrupa'ya getirilen baharatlar sadece zenginlerin sofralarında bulunan lüks tüketim maddeleriydi. Baharatlar ilaç yapımında, kutsal yağların hazırlanmasında ve parfüm üretiminde de kullanılırdı.

Baharat Yolu adını tarçın, kakule, küçük Hindistan cevizi, öd ağacı, çörek otu, zencefil, karanfil, sandal ağacı, karabiber vb. baharatlardan alıyordu. Orta Çağın en canlı ticaret güzergâhlarından biri olan bu yol, diğer yollarının aksine daha çok bir deniz yoluydu.

Hindistan'dan başlayan Baharat Yolu; İran Körfezi yoluyla Irak'a, Yemen kıyılarına veya Kızıldeniz üzerinden Süveyş ve Akabe'ye, buralardan da kara yoluyla Doğu Akdeniz limanlarına ulaşırdı. Gemiler ve kervanlarla bu limanlara getirilen baharatlar daha sonra İtalyan tüccarlar tarafından alınarak Avrupa ülkelerine taşınırdı. Hindistan'dan başlayarak Avrupa'ya ulaşan bu ticaret yoluna Baharat Yolu denmiştir. Bu yol üzerinde baharatların yanı sıra inci, mercan, fil dişi, elmas gibi Avrupa'da çok aranan değerli süs eşyaları da nakledilirdi. Ticaret yolları sadece ticari değeri olan malların taşındığı bir yol olmanın dışında; toplumların sahip oldukları bilgi, teknik, kültürel öğelerin de aktarımında önemli bir yere sahip olmuşlardır.

1. Baharat Yolu güzergâhının Çin ve Hindistan'dan başlayarak Avrupa'ya uzanması Orta Çağda Doğu toplumları ile Avrupa hakkında hangi çıkarımları elde etmemizi sağlar?

.....

.....

.....

2. Baharat Yolu'nun medeniyetlerin gelişimindeki yeri ve önemi nedir?

.....

.....

.....

3. Baharat Yolu günümüzde de aynı canlılığını ve önemini koruyor mu? Neden?

.....

.....

.....

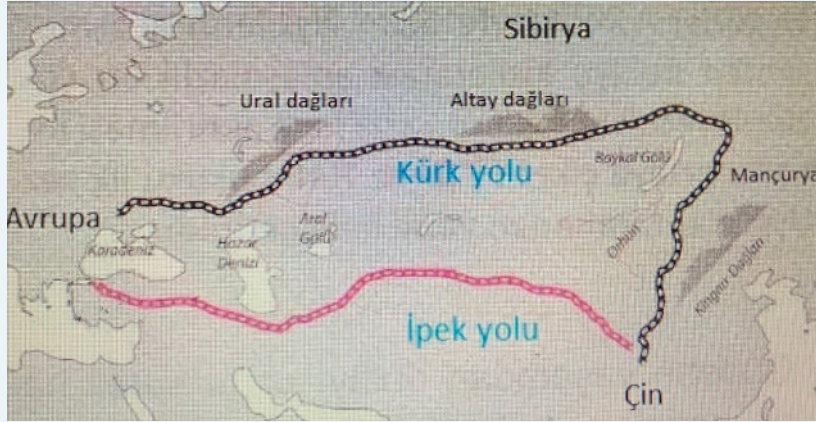


**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞDA DÜNYA > 3.2 Tarımdan Ticarete Ekonomi  
Kavram : Kürk Yolu  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>YENİ BİR TİCARET AĞI: KÜRK YOLU</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Kürk Yolunu tanıyabilme ve bu ticaret yolu üzerinde Türklerin rolünü kavrayabilme.	

**Yönerge:** Verilen metin ve haritadan yararlanarak soruları cevaplayınız.

### YENİ BİR TİCARET AĞI: KÜRK YOLU



Harita 1: Kürk Yolu

İskandinavya'dan Hazar Denizi'ne kadar uzanan coğrafyada yürütülen kürk ticareti, geçmişte ekonominin önemli araçlarından biri olmuştur. İnsanlık tarihinin en eski ekonomik uğraşı olan avcılık, yalnız beslenme kaynağı değil aynı zamanda giyinmenin de önemli bir kaynağı olmuştur. Ata daha kolay binebilmek için çizme ve pantolon giyen, yiyecek ve silahlarını asmak için deri kemer kullanan ve soğuktan korunmak için kürklere ihtiyaç duyan bozkır insanı için deri önemli bir giyim malzemesi olmuştur. Bununla birlikte kürkler, zaman içerisinde İskandinavya'dan Çin'e kadar uzanan ve Kürk Yolu adı verilen ticari bir ağın ana ticari emtiası olmuştur. Bu ticari emtianın ana kaynağı Çin ülkesi olmuştur.

İpek Yolu ve Baharat Yolu gibi Kürk Yolu da ekonomide etkin bir rol oynamıştır. Kürk Yolu, İpek Yolu'na paralel olmakla birlikte daha kuzeyde yer alır. Doğu'nun zenginliklerinden biri olan çeşitli kürkler bu yolla Batı'ya yayılmıştır. Diğer ticaret yolları gibi Kürk Yolu da toplumlar arasında sosyal ve ekonomik etkileşimi sağlamıştır. 6-8. yüzyıllar Kürk Yolu'nun en yoğun olduğu dönemlerdir. Türkler Kürk Yolu'nda etkin bir rol oynamış ve Avrupa'ya kadar uzanan bu ticari ağdan faydalanmışlardır. Bu ticari ağın etkin olduğu yere baktığımızda Türklerin uzun süre buraya hâkim olduklarını görebiliriz. İpek Yolu'nun etkin olduğu dönemlerde Türkler, bu ticari ağda söz sahibi olmuşlardır.

1. Kürk Yolu'na neden bu ad verilmiştir?

.....

.....

.....

.....



2. Harita ve metinden hareketle hangi Türk devletleri Kürk Yolu'na hâkim olmuşlardır?

.....

.....

.....

.....

3. Kürk Yolu toplumlar arasında nasıl bir sosyo-ekonomik etkileşim sağlamış olabilir?

.....

.....

.....

.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞDA DÜNYA > 3.2 Tarımdan Ticarete Ekonomi  
Kavram : Kral Yolu  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ANADOLU YOLLARININ ALTIN ÇAĞI: KRAL YOLU</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Kral Yolu'nu ve güzergahını tanıyabilme.	

**Yönerge:** Verilen metin ve haritadan yararlanarak soruları cevaplayınız.

### ANADOLU YOLLARININ ALTIN ÇAĞI: KRAL YOLU



Harita 1: Kral Yolu

Günümüzde İran'da bulunan Susa kentiyle Manisa'da bulunan Sart kenti arasında bulunan Kral Yolu veya Pers Kral Yolu, antik bir yoldur. Anadolu'dan geçen en önemli ticaret yollarından biri olan Kral Yolu, Persler tarafından hem ticari hem de askerî geçiş güzergâhı olarak kullanılmıştır. Kral Yolu, Pers İmparatoru I. Darius zamanında MÖ 5. yüzyılda onarılmış ve yeniden düzenlenmiştir. I. Darius krallığının elçileri için hızlı bir ulaşım ortamı sağlamıştır. Efes'ten Persepolis'e kadar ulaşımı kolaylaştırmak için yapılmış olan bu yol, yaklaşık 2.500 km uzunluğundadır. Kral Yolu üzerinde 111 posta istasyonu bulunmaktadır. Bu istasyonlarla iletişim hızlandırılmıştır. Kral Yolu, Doğu-Batı arasındaki ticaret ve kültürel etkileşimi hızlandırmıştır. Kral Yolu'nun ismi Herodot'tan gelmektedir. Herodot'a göre Kral Yolu, Frigya bölgesi üzerinden Kızılırmak kıyılarına ulaşmaktadır. Buradan Kapadokya'ya devamında Çifte Kapılara, Çifte Kapılardan ise Kilikya bölgesine ulaşmaktadır. Kilikya üzerinden ilerlediğinde Fırat Nehri'ne, buradan ise Nusaybin'e ulaşmaktadır. Nusaybin üzerinden İran'da bulunan Shus kentine oradan da Susa'ya ulaşmaktadır.

Kral Yolu İlk Çağda üç devlet için önem arz etmektedir. Bunlar; Lidyalılar, Frigler ve Pers İmparatorluğu'dur. Friglerin başkenti Gordium, 15 metreden geniş ve iyi malzemeyle inşa edilmiş bir yolla Kral Yolu'na bağlanmıştır. Lidya Uygarlığı, Kral Yolu sayesinde ekonomi, bilim, sanat, kültür ve ticaret alanlarında çok önemli ilerlemeler kaydetmişti. Persler ise yolu onarmış, yolu askeri ve ticari amaçla kullanmışlardır.

1. Kral Yolu, Anadolu coğrafyasına hangi açılardan katkı sunmuştur?

.....

.....

.....

.....



2. Kral Yolu, üzerine inşa edilen posta istasyonları ile neler amaçlanmış olabilir?

.....

.....

.....

.....

3. Anadolu'dan geçen Kral Yolu gibi başka yollar var mıdır?

.....

.....

.....

.....





**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.3. Orta Çağ'da Ordu  
Kavram : Şövalye  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	ŞÖVALYELİK KURUMU	20 dk.
Çalışmanın Amacı	Şövalyeliğin ortaya çıkış sebeplerini değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Metin ve görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### Şövalyelik

İngiltere şatolarında yaşayan şövalyeler topraklarını kraldan alırlardı. Bu şövalyelerin yaptıkları en iyi şey savaşmaktı. Bu yüzden savaş olmadığı zamanlarda kırsalda dolaşip olay çıkarırlardı. Köylüleri tehdit eder, ekinleri mahveder, hayvanları öldürür, manastırlara baskın yapar ve kiliseleri soyarlardı. Bunun üzerine kilisenin ileri gelenleri şövalyelerin sadece krala değil Tanrı'ya da sadakat borçlu olduklarını öğretmeye başladı. Şövalyelerin kiliseyi savunmak ve güçsüzlere yani kadın, keşiş, rahip, dul ve yetimlere bakmak gibi kutsal bir vazifeleri vardı. Şövalyelerin sadece iyi savaşçı olmaları yeterli değildi. Onlar, insanları korumaktan ve kanunlara uyulmasını sağlamaktan sorumlu polisler gibiydi. Buna 'şövalyelik' deniyordu. Şövalyelik; bir savaşçının cesaret, sadakat, dürüstlük, cömertlik ve iyi savaşçılık niteliklerine sahip olması gerektiğini anlamına geliyordu. Kilise tehdit edildiğinde kilise için savaşmalıydı. Ülkesini sevmeli, lordunu onurlandırmalı ve ülkesinin düşmanlarıyla savaşmalıydı.

Şövalye olmak uzun ve karmaşık bir süreçti. Yedi yaşına geldiğinizde, at binmeyi, kılıç ve mızrakla dövüşmeyi öğrenmeye başladınız.

Aileniz sizi, diğer çocuklarla birlikte eğitim görmeyi için başka bir ailenin yanına gönderebilirdi. Bu eğitim kampında uşak olursunuz. Ağır zırh giymeyi, kalkanınızı taşımayı, ata bakmayı ve eyer ve dizgininizi temizlemeyi öğrenirsiniz. Hatta mızrakla saldırma çalışması bile yapabilirsiniz. Ne var ki mızrağınız süpürge sapı, atınız da başka uşakların çektiği tekerlekli bir tahta at olur. Aşağı yukarı on dört yaşına geldiğinizde, bir şövalyenin hizmetkârı olursunuz. Size artık yardımcı denir. Şövalyenin atı ve zırhıyla ilgilenir, zırhını giyip çıkarmasına yardım eder, savaştan sonra zırhını ve silahlarını temizler ve bütün ihtiyaçlarını karşılarırsınız. Bu esnada da dövüş tekniklerini öğrenmeye devam edersiniz. Ayrıca kibar davranmayı da öğrenirsiniz, nazik bir şekilde konuşmayı, düzgün yemek yemeyi, eti kesip servis etmeyi ve büyük bir ziyafette görgü kurallarına uygun davranmayı. En sonunda, törenle şövalye olursunuz.



(Susan Wise Bauer, *Dünya Tarihi*, C.II: Ortaçağ, Çev.Mihriban Doğan, Say yayıncılık, İstanbul 2014, s.140-141'den düzenlenmiştir.)



1. Şövalyelik kurumunun Orta Çağ Avrupası'nın temel unsurlarından olma süreci nasıl işlemiştir?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

2. Şövalye olabilmek için hangi manevi özelliklere sahip olunması gerekli görülmüştür?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

3. Şövalyelerin toplumsal hayata olası olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için neler yapılmıştır?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.3. Orta Çağ'da Ordu  
Kavram : Ücretli Ordu  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>BİZANSIN PARALI ASKERLERİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Ücretli ordu kavramını ve savaşların sonucuna etkisini açıklayabilme.	

**Yönerge:** Görsel ve metinden hareketle soruları cevaplayınız.



Görsel 1

### Malazgirt Meydan Muharebesi

Çeşitli milletlerden getirttiği ücretli askerlerden oluşması sebebiyle birlikte mahrum 200.000 kişilik Bizans ordusuna karşılık Selçuklu ordusu hepsi aynı ideale hizmet eden yaklaşık 50.000 kişiden ibaretti. Alparslan'ın beraberinde Anadolu'yu ve Bizanslıları iyi tanıyan tecrübeli akıncı beyleriyle Artuk, Dânişmend, Saltuk, Mengüçük ve Porsuk gibi Selçuklu devletinin en değerli komutanları bulunuyordu. Alparslan, öncü savaşlarından bir süre sonra Ahlat'tan ayrılarak Ahlat-Malazgirt arasındaki Rahve ovasında karargâhını kurdu ve bir kısım askerini tepelere yerleştirip ovayı kontrolü altına aldı. Arkasından, Bizans ordusuna oranla kendi ordusunun küçüklüğü sebebiyle bir meydan muharebesine girişmeye henüz karar vermediğinden görünüşte barış teklifinde bulunmak, gerçekte ise düşmanın durumunu tespit etmek amacıyla imparatora bir elçilik heyeti gönderdi. Öncü savaşlarını kaybetmesine rağmen askerlerinin çokluğuna ve iyi donatılmış olmasına güvenen, imparator Alparslan'ın bu elçilik heyetini köşeye sıkıştığı için gönderdiğini zannederek teklifini sert bir şekilde reddetti. Bunun üzerine savaşın kaçınılmaz olduğunu gören sultan, ordusunu savaş düzenine soktu ve Bizans ordusunun da savaş düzenine girmesiyle iki ordu karşı karşıya geldi. 26 Ağustos 1071 Cuma günü öğleye kadar orduyu denetleyen ve kumandanlarına son direktiflerini veren Alparslan, ordusuyla birlikte cuma namazını kıldıktan sonra "Ölürsem kefenim olsun." dediği beyaz bir elbiseyle askerinin karşısına çıktı ve şöyle dedi: "Ben, Müslümanların camilerde bizim için dua etmekte oldukları bu saatlerde düşmanın üzerine atılmak istiyorum. Galip gelirse arzu ettiğimiz sonuç gerçekleşmiş olur, yenilirsek şehit olarak cennete gideriz. Bugün burada ne emreden bir sultan ne de emir alan bir asker var; ben de içinizden biri olarak sizinle birlikte savaşacağım; benimle gelmek isteyenler peşime düşsünler, istemeyenler serbestçe geri dönebilirler." Alparslan bu ünlü konuşmasının ardından ilk hücumu başlattı. Çarpışma tüm şiddeti ile devam ederken Bizans ordusunun sağ kanat kuvvetlerinin çoğunluğunu teşkil eden Türk kökenli askerler, başlarında beyleri ile birlikte Selçuklu tarafına geçtiler ve bu olay Bizans ordusunun dağılmasına sebep oldu. Bu durum karşısında imparator askerlerini geriye çekip karargâhın arkasında toparlanmak istediye de geri çekilişi kaçış şeklinde değerlendirildi ve Ermeni kıtaları ve diğer birlikler savaş alanını terk etti. Sonuçta öğle vaktinden geceye kadar devam eden bu meydan muharebesinde Bizanslılar ağır bir yenilgiye uğradı. Anadolu'nun kapıları Türklere açıldı.

*Ali SEVİM, Malazgirt Muharebesi, İslam Ansiklopedisi 27. cilt, s.481-483 (Düzenlenmiştir.)*



1. Ücretli ordu denilince ne anlıyorsunuz?

.....

.....

.....

.....

2. Bizans İmparatorluğu'nun ordusunda farklı milletlerden gelen ücretli asker bulundurmasının nedenleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

3. Sizce, Selçuklu ordusunun kendinden kat kat üstün Bizanslılara karşı büyük bir zafer kazanmasının nedenleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞDA DÜNYA > 3.3. Orta Çağ'da Ordu  
Kavram : Düzenli Ordu  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>DÜZENLİ ORDU</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Disiplin ve hiyerarşik yapısı içerisindeki düzenli ordu sistemini analiz edebilme.	

**Yönerge:** Verilen metinden ve görsellerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### DÜZENLİ ORDU



Görsel 1: Mete Han ve subayları (temsili)

İnsanlar topluluklar hâlinde yaşayıp mülkiyet edinince sahip olduklarını korumak veya daha fazlasını elde etmek amacı ile savaşçılık özelliklerini de geliştirmiştir. Kabileler liderlerinin seçtiği veya gönüllü kişilerin oluşturduğu serbest askerî yapılara sahipti. İlk devletlerin kurulması ile önce kabilelerin katılımıyla oluşan devlet kuvvetleri meydana geldi. Daha sonra devletler kendilerini sürekli korumak ve alanlarını genişletmek için devamlılığı süregelen düzenli ordular oluşturdular. Bu durum da yeterli gelmeyince ordu içerisinde bir hiyerarşik yapıya gittiler. Düzenli ordu; devletin, ülkenin veya hükümdarlığın seçkin savaş gücünü oluşturan askerler için statüleri, savaşmaları ve ölümleri büyük bir gurur kaynağı olan bir oluşumdur. Subay ve askerler seçilerek oluşturulan, iyi bir eğitime tabi tutulan, kendi aralarında güçlü bir takım ruhu ile kimlik duygusuna sahip olan askerî yapı düzenli ordu sisteminin ana unsurudur. Sadakatleri devlete, vatana, hükümdara, yani başkomutana olan disiplinli bir yapıdır. Düzenli ordu, devletin bütün savaş gücüne tutarlılık aşıl原因 temel askerî oluşumdur. Askerler, komutanlarının emirlerini sorgusuz yerine getirmek ve altından kalkması imkânsız durumlarda bile geri çekilmemek, saflarını bozmamak üzere eğitilmişlerdir.

Genel olarak düzenli bir orduya sahip olan Türkler, “asker ruhlu” bir millet anlayışına sahiptir. Türk milleti bütün tarihi boyunca “ordu-millet” kavramı içinde yaşayan, hürriyet ve bağımsızlığına son derece düşkün, savaşçı nitelikleri çok üstün bir topluluk olmuştur. Yaşadıkları ortam ve konar-göçer hayat tarzı onları güçlü, kuvvetli olmaya zorunlu kılmıştır. Yaşamak isteyenler her an savaşa hazırlıklı olmaya mecburdular. Dünyada ilk onluk sistemi kuran ve bugünkü Türk askeri sisteminin temelini atan Mete Han onbaşı, yüzbaşı şeklinde devam edip generalliğe kadar yükselen askeri hiyerarşinin temelini atarak çevre kültürleri de etkiledi. Hatta Mete Han orduya atların rengine kadar bir düzen verdi.





1. Devletler neden düzenli orduya ihtiyaç duymuşlardır?

.....  
.....  
.....  
.....

2. Türklerde düzenli ordunun erken zamanlarda oluşmasının sebepleri neler olabilir?

.....  
.....  
.....  
.....

3. Düzenli ordu ile profesyonel ordu arasında ne gibi farklar vardır?

.....  
.....  
.....  
.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞDA DÜNYA > 3.3. Orta Çağ'da Ordu  
Kavram : Ücretli Ordu  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>PARALI ASKER ÜCRETLİ ORDU</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Paralı asker ve ücretli ordu sistemini analiz edebilme.	

**Yönerge:** Verilen metinden ve görsellerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.



Görsel 1: Feodal beylerin kendi yerine tuttuğu ücretli şövalyeler (temsili)

### PARALI ASKER ÜCRETLİ ORDU

Bireysel anlamda askerlerin profesyonel olarak maddi kazanç sağladıkları paralı askerlik, tarihî süreçte bilinen bir kavramdır. Kadeş Savaşı'ndan itibaren Mısır'da, Antik Yunanda, Makedonyalılarda ve Kartacılarda yabancı askerlerin kullanıldığı bilinmektedir. Roma İmparatorluğu'nda izlerine rastlanılan paralı askerler, Orta Çağ Avrupa'sında feodal toprak düzeni içerisinde para ile kiralanan şövalyeliğe kadar bir değişim geçirmişlerdir. Yabancı ordularda görev yapan paralı askerlerin, zaman zaman bağlılıklarının sorgulandığı da oluyordu. Temel amaçların para kazanmak ve ganimet toplayarak şan ve şöhret elde etmek olduğu bu birliklerde, düşman tarafına geçme durumlarına da rastlanıyordu.

Paralı askerlerin kolektif bir biçimde bir araya gelmesi ise orduların para karşılığı kiralanan, ücretli ordu sistemini ortaya çıkarmıştır. Para karşılığı kiralanan orduların atası olan "condottiere" ise Orta Çağ'ın sonlarında İtalya'da görülmüştür. İtalyanca sözleşme (condotta) kelimesinden türemiş olan "condottiere" sisteminde özel ordular sözleşme yaparak İtalyan prensliklerini korumuşlardır. Orta Çağ'ın sonlarına kadar ortalama bir Hıristiyan için savaşmak ve askerlik tercih edilen bir alan değildi. Bu nedenle Feodal Şövalye yerine para için savaşan fakirlerin oluşturduğu paralı askerlerin 15. yüzyıla gelindiğinde İtalya'da kendisini "condottiere" olarak göstermesi mümkün olmuştur.





1. Ücretli askerlerin vatan aidiyetleri ve devlet anlayışları hakkında neler söylersiniz?

.....  
.....  
.....  
.....

2. Ücretli askerlerin kahramanlıkları neden toplumsal hikâyelerde kalıcı olmamıştır?

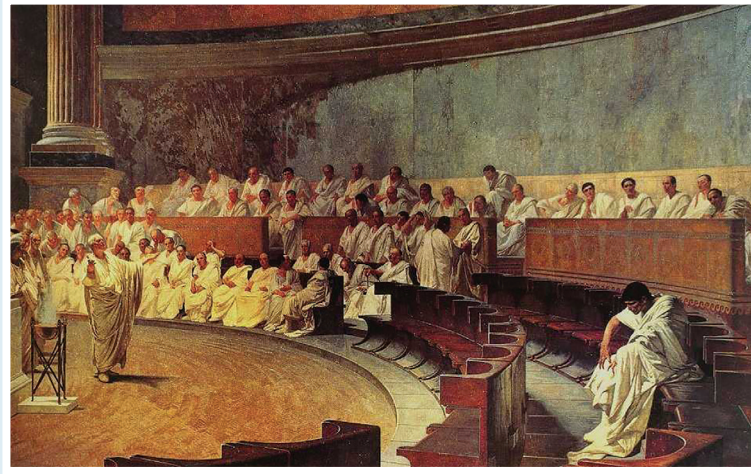
.....  
.....  
.....  
.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.4. Kanunlar Gelişiyor  
Kavram : Roma Hukuku  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	ROMA HUKUKU	20 dk.
Çalışmanın Amacı	Roma Hukuku'nun oluşumunu ve günümüze etkilerini değerlendirebilme.	

**1. Yönerge:** Metin ve görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.



Görsel 1

### Roma Hukuku ve Günümüz

Bizans İmparatoru Justinianus, Roma Hukuku'nun eski maddelerini toplamış, çağın ve toplumun gerçeklerine uygun düşüğü oranda yazılı olarak saptayarak yürürlüğe koymuştur. Justinianus'un hukuk alanındaki çabaları, Roma Hukuku'nu, Klasik Hukuk Dönemi'nde ulaştığı en yüksek düzeye yeniden ulaştırmaya yönelik olmuştur. Avrupa'nın bugünkü hukuk düzenine erişmesindeki en büyük pay, hukukun rahat ve özgür biçimde işlenebilmesini sağlayan hukukçuların ve hukukla uğraşan düşünürlerindir. Temel bir hukuk sistemi olan Roma Hukuku'nun yersel hukuklarla birleşmesi, Yeni Çağ'dan itibaren Avrupa'daki hukukun gelişmesine daha akıcı ve akılcı bir yön vermiştir. Roma Hukuku'nun Avrupa ülkelerinde uygulanan hukuk hâline gelmesine "Roma Hukuku'nun İktibası" (reception) denmekteydi. Böylece gelişen ve çeşitli etkenlerle yeni nitelikler kazanan Roma Hukuku, Avrupa'da "Ortak Hukuk" (ius commune) adı altında tamamlayıcı hukuk olarak uygulanmaya başlandı. Ortak hukukun çeşitli bölgesel hukuklarla ilişkisinde, şehir hukukunun ülke hukukuna, ülke hukukunun ortak hukuka göre önceliği vardı. Buna göre her ülkenin kendi örf ve âdet hukuku, devlet örgütü ile ilgili kuralları bulunmaktaydı ve ilk planda bunlar uygulanmaktaydı. Ancak bu bölgesel ve ulusal hukuklarda boşluklar olduğunda, bu boşluklar Roma Hukuku kuralları ile dolduruluyordu. Roma Hukuku'nun benimsenmesi ülkeden ülkeye farklılıklar göstermişti. Roma Hukuku, kıta Avrupası hukuk sistemlerini anlayabilmek için bir anahtar niteliğindedir. Roma Hukuku bugün özellikle Kıta Avrupası'nda yürürlükte olan birçok özel hukuk sistemine ve bunların ana kurallarının büyük bir kısmına kaynak olmuştur. Bu nedenle Roma Hukuku, bu hukuk sistemlerinin dayandığı temellerden biridir. Günümüzde Almanya, Fransa, İtalya, İsviçre gibi ülkelerde yürürlükte olan özel hukuk kurallarının büyük bir kısmı Roma Hukuku temellerine dayanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti de 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte giriştiği kanunlaştırma hareketiyle birlikte, Batı Avrupa ülkelerinden birçok kanunu iktibas etmiş ve dolayısıyla hukuk sistemi itibarıyla Roma Hukuku'na dayanan Kıta Avrupası Hukuk Sistemi içine girmiştir.

(Seldağ Güneş Ceylan, "Roma Hukukunun Günümüz Hukuk Düzenlerine Etkisi", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.8, S.2, Ankara 2004, s.75, 82, 92'den düzenlenmiştir.)



1. Kendi ifadelerinizle hukukun tanımını yapınız.

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

2. Roma Hukuku ile Justinianus Kanunları arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

3. Bugünkü Avrupa hukuk sistemleri için Roma Hukuku'nun önemini açıklayınız.

.....  
.....  
.....  
.....  
.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.4. Kanunlar Gelişiyor  
Kavram : Justinianus Kanunları  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	JUSTİNİANUS'UN HUKUK DERLEMELERİ	20 dk.
Çalışmanın Amacı	Justinianus Kanunları'nın ortaya çıkış gerekçelerini değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Metin ve görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### “Roma Adaletinin En Kutsal Tapınağı”

İmparator Justinianus Dönemi, pek çok tarihçi tarafından Bizans İmparatorluğu'nun Altın Çağı olarak kabul edilmektedir. Dönemin en iyi hocalarından üst düzey bir eğitim alan Justinianus, Roma



Görsel 1

Justinianus tarafından konulmuş değildir. İlk olarak 1583'te Romanist Fransız âlimi Dionysius Gothofredus (1549-1622) tarafından bu başlık altında basılmıştır. Corpus Iuris Civilis, Hristiyan kilisesinin hukukunu toplayan 'Corpus Iuris Canonici'ye bir karşılık teşkil etmekteydi. 'Corpus Iuris Civilis' başlığı bilhassa özel hukuku ihtiva ettiğinden 'civilis' sıfatı hususi hukuk derlemelerini nitelendirmek için kullanılmış ve bunlara medeni kanun anlamında 'Code Civil' ismi verilmiştir.

Corpus Iuris Civilis, 528-534'te altı yıllık bir süre içinde meydana getirilmiş ve bir kanun kitabı olarak düşünülmüştür. Bununla birlikte Corpus Iuris Civilis, modern hukuklardaki kanun derlemelerinin özelliklerini taşımamıştır. Günümüzde kanun derlemeleri, bir konuda genelden öze doğru belli bir sistem içinde toplanmış hukuk kurallarını kapsarken Corpus Iuris Civilis'in büyük bir bölümü özel, münferit olaylara ilişkindir. Bu özelliği beraberinde bir takım sıkıntıları da getirmektedir. Eserde, çağının gereksinmelerine ve hukuki düşüncesine göre ayıklanan geçmiş dönemlerin hukuk malzemeleri sistematik bir düzen içinde bir araya toplanmıştır.

(Murat Orhun, “Justinianus'un Hukuk Reformu”, *Turkish Studies*, C.10/5, Ankara 2015, s.269-272'den düzenlenmiştir.)



1. “*Corpus Iuris Civilis*” nedir?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

2. Justinianus Kanunları'nın büyük bir bölümünün özel hukuka ilişkin olması ne gibi sıkıntılara sebebiyet verebilir?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

3. Justinianus Kanunları'nın günümüze tesirleri nasıl yorumlanabilir?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....



**3. ÜNİTE** : ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA > 3.4. Kanunlar Gelişiyor  
Kavram : Cengiz Yasası  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>CENGİZ'İN DÜZENİ</b>	⌚ 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Cengiz Yasası'nın ortaya çıkış şartlarını değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Metin ve görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### Cengiz Yasası'nın Doğuşu

Cengiz Han tarafından siyasi bir birlik hâline getirilinceye kadar her Moğol boyu yazılmamış örf ve âdet hukukuna göre yaşamaktaydı. Bu büyük fatih, kendisinin bir millet hâline soktuğu bu halka ilk yazılı hukuku da verdi. Bu, 'Büyük Yasa' idi. Bu yasanın orijinal metni ele geçmemiştir ancak bunun bazı parçaları veya muhtevası hakkında bazı bilgiler Arap ve İranlı tarih yazarlarının veya seyyahlarının eserlerinde bulunmaktadır. Cengiz yalnız Moğolistan'da değil bütün ele geçirdiği ülkelerde yasanın yürürlükte olmasını istemiştir. Sırf Moğol âdet ve görüşlerine sıkı sıkıya bağlı olan bazı hükümleri hâkimiyet altına alınmış olan milletlere zorla kabul ettirme denemesi tam olarak amacına ulaşmamıştır. Ayrıca Moğollarda da ne kadar zaman yürürlükte kaldığı belli değildir. Buna karşın yürürlükte bulunduğu sıralarda yasa, olağanüstü saygı görmüştür. Cengiz Yasası'nın hükümleri ile ulusun birliği korunabilmiş, intizam temin edilmiş ve böylece eşsiz fetihler için gereken ön şartlar ortaya çıkmıştır.



Görsel 1

(Curt Alinge, "Moğol Kanunları", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Çev.Coşkun Üçok, C.10, S.1, Ankara 1953, s.688-691'den düzenlenmiştir.)

Cengiz Yasaları'ndan intikal eden konular arasında toplumsal hayatı ilgilendirenler de vardır. Buna göre dinlerin ruhani reisleri, Hz. Ali soyundan gelenler, fakirler, hafızlar, fakihler, tabipler, âlimler, zahitler, müezzinler ve ölü yıkayanlar vergiden muaf tutulmuştur. Yemek ikram eden kişi sunduğu şeyden önce kendisi yemelidir. Yemek yiyenlerin yanından geçen bir kimse davet beklemeden onlara katılmalıdır; arkadaşlarından fazla yememeli, suya el sokmamalı, suyu kapla almalıdır. Elbiseler yıkanmamalıdır zira necis nesne yoktur. Dinler ve mezheplerin hepsi muhteremdir. Hükümdara veya herhangi bir kimseye sadece adıyla hitap edilmelidir. Cengiz Yasası'nda bulunan ve cezası ölüm olan hükümlerden bazıları şunlardır: yalan söylemek, sihirbazlıkla uğraşmak, başkalarının hareketlerini araştırmak, kavgada birine yardım etmek, üç defa başkasından mal alıp üç defa iflas etmek, esir alanın izni olmadan savaş esirine yiyecek giyecek vermek, kaçan bir esiri tutup sahibine teslim etmemek gibi.

(Fethi Gedikli, "Yasa", TDV İslâm Ansiklopedisi, C.43, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, Ankara 2013, s.337'den düzenlenmiştir.)



1. Yasa kavramını kendi ifadelerinizle tanımlayınız.

.....  
.....  
.....  
.....

2. Cengiz Yasası'nın toplumsal hayattaki rolü hakkında neler söylersiniz?

.....  
.....  
.....  
.....

3. Cengiz Yasası'nda âlimlerin vergiden muaf tutulması nelere kanıt olarak gösterilebilir?

.....  
.....  
.....  
.....





**4. ÜNİTE** : İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI> 4.1. Avrasya'da İlk Türk İzleri  
Kavram : Türk  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TÜRK KİME DENİR?</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Türk adının anlamını kavrayabilme.	

**Yönerge:** Verilen bilgileri ve görselleri inceleyerek soruları yanıtlayınız.

Dünya tarihinin en eski milletlerinden biri olan Türkler, yaklaşık dört bin yıllık tarihleri boyunca Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına yayılarak bir siyasi-kültür tarihi ortaya koymuşlardır. Türkler ile komşuluk yapan milletler (Çinliler, Araplar, Persliler, Grek-Romalılar, Ruslar vb.) Türk kelimesine belirli anlamlar vermişlerdir. Türk adı Göktürk döneminden günümüze kadar çok geniş coğrafyalarda ülke adı olarak (Türkiye, Türkmenistan) ve değişik coğrafyalarda yaşayan Türk topluluklarını Kıbrıs Türkleri, Suriye Türkleri, Irak Türkleri / Türkmenleri, İran Türkleri, Azerbaycan Türkleri, Yunanistan Türkleri, Bulgaristan Türkleri, Kırım Türkleri, Kazan Türkleri vb. belirtmek için de kullanılmaktadır.

Macar bilim adamı Arminius Vambery Türk – Tatar Kavimlerinin İptidai Kültürü adlı eserinde Türk sözünün “törümek – türemek” fiilinden çıktığını söylemiştir.

Türkiye'nin ünlü sosyologlarından olan Ziya Gökalp kendi araştırmaları sonucu Türk adının “türeli-törelî” anlamına geldiğini söylemiştir.

Kaşgarlı Mahmud, 11. yüzyıl sonlarında kaleme aldığı Divan-ü Lügat-it Türk adlı ünlü eserinin Türk maddesinde “olgunluk, olgunluk çağı, kemal” manalarına geldiğini belirtmiştir.

TSui-Şu adlı Çin kaynağında T'u-küe sözünün Türk dilinde “miğfer” anlamına geldiği belirtilmektedir. Bu kaynağa göre Türkler; adlarını Altay bölgesinde, eteklerinde oturdukları, miğfer biçiminde yükselen dağın şeklinden almışlardır. Kendilerine, tanınmış silah imalatçısı olmaları ve demir başlık ya da miğfer yaparak başlarında taşımalarından dolayı bu ismin verildiği ileri sürülmüştür.

Görsel 1

1. a) Türk adına yüklenen anlamların bu kadar çok olmasının sebepleri sizce neler olabilir?

.....

.....

b) Türk adı ile ilgili bu kadar çok görüşün olmasının sebepleri neler olabilir?

.....

.....

2. Türk adının anlamlarından yola çıkarak Türklerin genel özellikleriyle ilgili neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

“...Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir. Çünkü Türk milleti millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir.”

Mustafa Kemal Atatürk



Görsel 2



Görsel 3

“Mademki Türk olmanın esas şartları Türk harsıyla terbiye görmek ve Türk mefkûresi için çalışmaktır, kanca ve ırkça başka bir ırka mensup olduğu hâlde, bu iki şartı haiz bulunanlar da Türk sayılmak lazım gelmez mi?”

Ziya Gökalp

3. a) Ziya Gökalp ve Mustafa Kemal Atatürk'ün sözlerine göre Türk kavramının dayandırıldığı esaslar nelerdir?

Ziya Gökalp'e göre: .....

Mustafa Kemal Atatürk'e göre: .....

- b) Bu sözlere göre Türk kavramında temel anlayışı sizce nedir?

.....

.....

.....



<b>4. ÜNİTE</b>	<b>: İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI &gt; 4.1. Avrasya'da İlk Türk İzleri</b>
Kavram	: Türk
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TÜRK ADININ MENŞEİ VE ANLAMI</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Türk adının anlamı ve ortaya çıkışı ile ilgili kaynaklardaki bilgileri karşılaştırabilme.	

**Yönerge:** Verilen metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

## TÜRK ADININ MENŞEİ VE ANLAMI

Türk adının anlamı üzerine birçok araştırma yapılmıştır. 19. yy. dan itibaren yapılan araştırmalara göre Herodotos'un Doğu kavimleri arasında zikrettiği Targita'lar, İskit topraklarında oturdukları söylenen Tyrkae'ler, daha eski tarihlere ait Latin yazarlarından Plinus'taki Tyrcae, kutsal kitap Tevrat'ta adı geçen Yafes'in torunu Togharm, eski Hint kaynaklarında geçen Turukha, Thraklar, eski Ön Asya çivi yazılı metinlerde görülen Turukkular, Çin kaynaklarında M.Ö.1. bin içerisinde rol oynadıkları belirtilen Tik (Di)'ler ve hatta Troialalar Türk sayılmışlardır. İran menşeli Zend-Avesta rivayetleri ile İsrail menşeli Tevrat rivayetlerinde de Türk adı aranmış Nuh'un torunu Türk ile İran rivayetlerindeki hükümdar Feridun'un oğlu Turac veya Tur'da Türk adını taşıyan ilk topluluk olarak gösterilmek istenmiştir. Ön Asya mitolojisine göre Nuh Peygamber'in torunu, Yafes'in oğlunun adı Türk'tür. Başka bir rivayete göre de Türk, Nuh Peygamber'in torunu, yani Yafes'in oğullarından birisidir. Türk kelimesi Bizans kaynaklarında "Turkoi", Fars kaynaklarında "Turan", Arap kaynaklarında "Etrak" Rus kaynaklarında "Tork" veya "Torki" şekillerinde geçmiştir.

Çeşitli kaynaklarda yukarıda söylediğimiz gibi değişik şekillerde geçen Türk kelimesinin bazı araştırmacılara göre, MÖ asırlarda dahi bugünkü telaffuzu ile yani tek heceli olarak söylenmiş olduğu düşünülmektedir. Ancak Türk kelimesi tek heceli olarak ilk kez Kök-Türkler Dönemi'nde yani M.S. 6-8. asırlarda kullanılmıştır. Çinliler bu yıllarda bu adı "Tu-küe" biçiminde yazdıklarından bu kelimenin Törük-Türük şekillerinden geçerek Türk şeklini almış olduğu kabul edilmektedir. Nitekim "Tu-küe" imlasının Türkçe'deki karşılığının ne olacağı incelenmiş ve "Türküt" (P. Pelliot) ve "Türkü" (R. Clauson) teklifleri sunulmuştur. Ancak kelimenin Kök-Türk yazıtlarında geçen "Türük" şekli daha kabul görmüştür. Çin kaynaklarına göre iki heceli görülen T'u- küe: Törük'e dönüşmüştür. Kısacası Türük: Türk'e dönüşmüş ve bu şekil kullanılmaya başlanmıştır.

Türkler ile komşuluk yapan Çinliler, Araplar, Persliler, Grek-Romalılar ve Ruslar Türk kelimesine belirli anlamlar vermişlerdir. Çin kaynaklarına göre Türk (T'u-küe/Tu-chueh) "miğfer, tulga" anlamında kullanılmıştır. Türklerin bu adı, oturdukları yerdeki miğfer (tolga) biçimindeki dağın şeklinden aldıkları düşünülmektedir. Türk, İskitçe Takye şeklinde geçmekte ve "deniz kıyısında oturan adam, cezbetmek", anlamına gelmektedir. Türk kelimesi 5. yüzyıla ait Pers metinlerinde "Turanlı" manasındadır. 4. 6. yüzyıla ait Bizans kaynağında ise "kudretli Hun" şeklinde geçmektedir. Uygurlar Dönemi'nde Türk: "olgunluk çağı, güç, kuvvet, kudret, törelî, düzenli, nizamlı" anlamlarına gelmiştir. Araplar, Türk'e Arap alfabesindeki yazılışı sebebiyle daha değişik bir anlam yüklemişlerdir. Arapçada Türk, terk yani sessiz harflerle "T. r. k." şeklinde yazılmıştır. El-Cahiz başta olmak üzere birçok Arap kaynağı ve bu arada coğrafyacılar, Türk'e, "terk"e bağlı bir anlam vermişlerdir. Kaynaklar Yecüc-Mecüc seddinin ötesinde terk edilmiş bir kavim olduklarından dolayı, o insanlara terk yani terk edilmiş olan anlamında Türk demişlerdir. Gerdizi'ye göre de Türk diyarı "insandan hâli, yani terk edilmiş olduğundan" bu ad verilmiştir. Yine o: "Mamurluktan uzak olduğu için Türkistan ülkesine Türk adı verildi." demektedir.

([http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/tarih\\_ao/ttgiris.pdf](http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/tarih_ao/ttgiris.pdf))



1. Farklı milletler Türk adına neden farklı anlamlar yüklemişlerdir?

.....  
.....  
.....

2. Türk adının kaynaklarda geçen anlamı ve telaffuzları nelerdir?

.....  
.....  
.....

3. Türklerin Hz. Nuh'un soyundan geldiği ile ilgili rivayetleri açıklayınız.

.....  
.....  
.....





<b>4. ÜNİTE</b>	<b>: İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI&gt; 4.2. Boylardan Devlete</b>
Kavram	: Boy
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>BOYLARDA HAYAT</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Boy kavramına ilişkin bilgileri ayırt edebilme.	

### 1. Yönerge: Görsel ve metni inceleyerek soruları yanıtlayınız



Görsel 1.

İlk Türk toplumlarının oluşmasında aile bağlılığının yanı sıra, karşılaşılan sorunlar, tehlikelere karşı koruyabilmek ihtiyacından kaynaklanan bir araya gelme ve geçimi kolayca sağlayabilme düşüncesi gibi faktörler rol oynamıştır. Ailelerin bir araya gelmesiyle “boy” denilen siyasi bir örgütlenme ortaya çıkmıştır. Kaşgarlı Mahmud, Oğuzca bir kelime olan boyun “kavim, kabile, aşiret” anlamında olduğunu belirtmiştir. Siyasi bir örgütlenme olan boy, aralarında dil birliği olan ailelerin bir araya gelmesiyle oluşurdu. Aile ve soyların temsilcilerinin meydana getirdiği heyet eski Türk devletlerinde mevcut meclislerin ilk küçük örnekleridir. Bu heyet, boy beyini seçmekle görevliydi. Boy içindeki sorunları çözmek, dayanışmayı artırmak, hak ve adaleti sağlamak boy beyinin göreviydi. Boy beyi sadece boy içindeki sorunlarla uğraşmaz boy ile devlet arasındaki ilişkileri kontrol eder, gerektiğinde boyun menfaatleri için devlete isyan ederdi. Bozkır hayatının bu tür zorluklarıyla yaşayan insanlar, doğal olarak savaşçı birer kişiliğe sahip idiler. Boyların kendilerine ait hak ve yetkileri vardı. Bu hak ve yetkilerini devlete karşı da koruyabilirlerdi. Her boyun kendine ait arazisi, askerî gücü ve hayvan sürüleri vardı. Bu sürülerini diğerlerinden ayırabilmek için boyu simgeleyen damgaları vardı. Barış zamanında ayrı kullanılan bazı güç ve imkânlar savaş zamanında ortak kullanılırdı. Boydaşlar birbirine maddi ve manevi yardımlarda bulunurlar ve her şekilde dayanışma içinde olurlardı.

#### 1. Orta Asya boy geleneğinin siyasi, sosyal ve askerî önemi hakkında düşüncelerinizi yazınız.

Siyasi: .....  
Sosyal: .....  
Askerî: .....

#### 2. Verilen bilgilerden boy yaşamı ile ilgili çıkarımlarınız neler olabilir?

.....  
.....



**2. Yönerge:** Verilenlerden hareketle soruyu cevaplayınız.

**Durum 1**

Orta Asya'da güçlü siyasi birlikler kuran ve boylar konfederasyonu olarak yapılan ilk Türk devletleri, boylar arasında birlikteliği sağladıkları dönemlerde güçlerinin doruğuna çıkmışlardır.

**Durum 2**

Boyların ayaklandığı ve birlikteliğinin bozulduğu dönemlerde bu durum, Türk devletlerinin güç kaybetmesine neden olmuştur.

**3. Türk hükümdarlarının bu iki durum karşısında tutumları sizce ne olmalıdır?**

.....

.....

.....

.....

.....

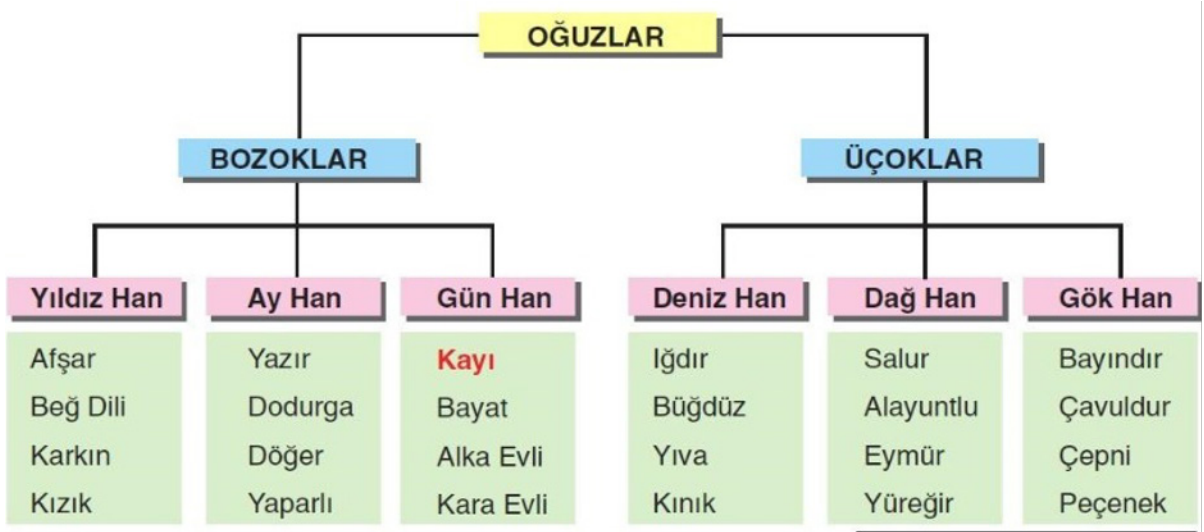


**4. ÜNİTE** : İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI > 4.2. Boylardan Devlete  
Kavram : Boy  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TOPLUMSAL BİR YAPI OLARAK BOY VE OĞUZLAR</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Boy kavramını toplumsal yapı açısından değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Metin ve görsellerden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### TOPLUMSAL BİR YAPI OLARAK BOY VE OĞUZLAR



Ortak bir atadan türediklerine inanılan toplumsal ve ekonomik ilişkilerinde anaerkil- ataerkil anlayışı uygulayan geleneksel topluluk, kabile, klan olarak tanımlanan boy; eski Türklerde toplumu meydana getiren en önemli yapıdır. Türk sosyal yapısı oğuş, uruğ, boy ve budun şeklinde yapılanmıştır. Bu yapı içerisinde yer alan boy, uruğların birleşmesiyle meydana gelmektedir. Boy, siyasi bir nitelik taşır ve başında bey bulunurdu. Boy beyleri, başında bulunduğu topluluğu, töreye göre idare ederdi. Boy beylerinin görevi boyun çıkarlarını korumak, adalet ve dayanışmayı sağlamaktı. Boy beyi cesareti, ekonomik gücü ve doğruluğu ile tanınmış kişiler arasından seçilirdi. Boy beyini, boyu meydana getiren aile temsilcilerinden oluşan bir kurul seçerdi. Her boyun belli toprağı ve askeri gücü bulunurdu. Boylar genellikle soy ve dil birliğine sahiptiler. Ayrıca her boyun özel bir damgası bulunurdu.

Oğuzlarda boy, en esaslı teşkilattir. Bozoklar ve Üçoklar olmak üzere toplamda 24 boya ayrılan Oğuzlar, dünyanın birçok bölgesine dağılmış ve Kök Türkler, Selçuklular ve Osmanlılar gibi tarihte önemli devletler kurmuşlardır.

1. Boy teşkilatını soy ve dil birliğine sahip olmaları bakımından değerlendiriniz.

.....

.....

.....

2. Boy teşkilatının işleyişine benzer bir yapı günümüzde var mıdır?

.....

.....

.....





3. Oğuzların dünyanın dört bir yanına dağılmalarında boy teşkilatının etkisini değerlendiriniz.

.....

.....

.....

.....

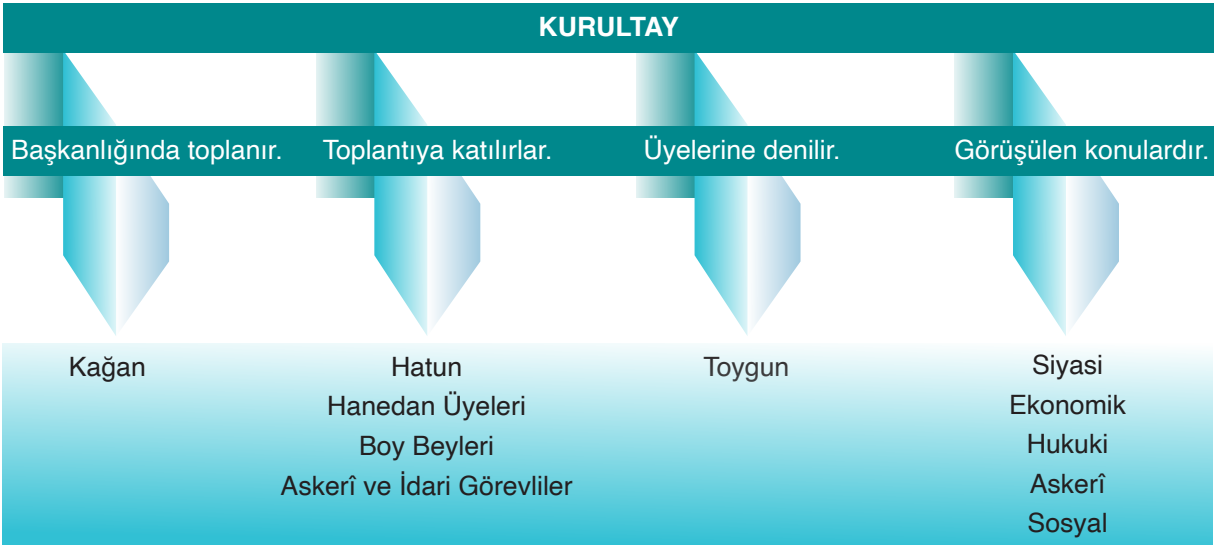


**4. ÜNİTE** : **İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI > 4.2. Boylardan Devlete**  
Kavram : Kurultay  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>BİR ÜLKEYİ YÖNETMEK</b>	⌚ 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Kurultayın ülke yönetimi üzerindeki etkisini değerlendirebilme.	

**1. Yönerge:** Aşağıda verilen kavram haritasını ve metni dikkate alarak soruları cevaplayınız.

**Kurultay:** İlk Türk devletlerinde devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı meclis.



### KURULTAYLARDAN ÖRNEKLER

Hükümdar meclisten çıkan her kararı uygulamak mecburiyetinde olmadığı gibi mecliste uygun görülmemeyen kararları uygulama hakkına da sahiptir. Hunların doğusunda bulunan Proto-Moğol Tunghu Devleti'nden gelen elçinin Mete'nin atını istemesi karşısında Mete, meclisi toplamış ve devlet ileri gelenleri bu duruma karşı çıkmışsa da kendi kararını uygulayarak elçinin isteğini kabul etmiştir. Burda Tunghu Devleti'nin amacı Mete henüz zayıfken onu yok etmektir. Elçi, sonraki gelişinde devlete ait bir toprak istemiş; devlet ileri gelenlerinin bu isteği kabul etmelerine rağmen Mete, "toprağın kendisine ait şahsi mülk değil, milletin malı ve devletin temeli" olduğunu söyleyerek karşı çıkmıştır.

Kök Türklerde devlet başkanlığı, yasama kurulu (toy) ve hükümet birbirinden farklı kurumlar olmakla birlikte hükümdarlığı temsil eden kağan bütün iktidarı elinde bulunduruyordu. Kağan devlet başkanı, başkumandan, meclis ve hükümet başkanı idi. Ancak bununla birlikte kağanın yetkileri sonsuz değildi. Örneğin Bilge Kağan'ın Kök Türk şehirlerinin surlarla çevrilmesi ve Budizm ile Taoizm'in ülkede propaganda edilmesi şeklinde öne sürdüğü iki teklif, mecliste görüşülmüş ve uygun görülmemiştir.

Uygurlarda Kurultay, dirayetli ve kudretli devlet adamları arasından hükümdarı kendisi seçmiştir. Kül Bilge Kağan öldürüldükten sonra yerine küçük kardeşinin tahta geçmesini buna örnek verebiliriz. Tahta Kül Bilge Kağan'ın oğlu geçmesi gerekirken küçük kardeşin geçmesi üzerine devlet ileri gelenleri bu taht değişikliğine müdahale etmiş ve yeni kağanı kardeşleri ile birlikte öldürmüşlerdir. Tahta ise kurultay kararı ile Kül Bilge Kağan'ın oğlu çıkarılmıştır.

*Aysel Erdoğan, İslamiyet'ten Önce Türk Devletlerinde Meclis Anlayışı: Toy, Kengeş, Kurultay Örneği (Düzenlenerek alınmıştır.)*



1. Kurultay üyelerinin kimler ve özelliklerinin neler olduğu hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

2. Kurultaylarda görüşülen konular neticesinde alınan kararları incelediğinizde hangi çıkarımlarda bulunabilirsiniz?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

3. İlk Türk devletlerindeki yönetim anlayışı hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....



<b>4. ÜNİTE</b>	<b>: İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI &gt; 4.2. Boylardan Devlete</b>
Kavram	: Kurultay
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TÜRK YÖNETİM ANLAYIŞINDA KURULTAY</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	İlk Türk devletlerinde kurultayın yönetim anlayışındaki yerini ve önemini kavrayabilme.	

**Yönerge:** Verilen metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

## TÜRK YÖNETİM ANLAYIŞINDA KURULTAY



Görsel 1: İlk Türklerde kurultay (temsili)

Türk devlet teşkilatında kurultay (toy); siyasi, kültürel, hukuki ve ekonomik konularda genel kararlar alan ve devlet yönetiminin temelini oluşturan en yüksek kuruluştur. Kağan Gök Tengri tarafından geniş yetkilerle donatılmasına ve her konuda son sözü söyleme yetkisine sahip olmasına rağmen devlet işlerinde danışmaya önem verirdi. Siyasi, hukuki, askerî, ekonomik ve toplumsal konular, kağanın başkanlık yaptığı kurultay denilen meclis toplantılarında görüşülüp karara bağlanırdı. Toy veya kengeş denilen kurultaya, kağan, hanedan üyeleri, hatun, aygucu ve boy beyleri katılırdı. Kurultay genellikle yılda üç kez toplanarak devlet işlerini görüşürdü. Kurultayın üyelerine “toygun” denilirdi. Kurultaya katılmak devlete bağlılık ve kağanın meşruiyetini onaylamak anlamına gelirdi. Toplantıda bulunmamak ise isyan ve itaat-sizlik olarak görülürdü.

Kurultay, kağanın seçimi veya görevden alınmasında da etkiliydi. Kağan, kurultayın doğal başkanıydı ve kağanın olmadığı zamanlarda aygucu (başbakan) kurultaya başkanlık ederdi. Kurultaylarda alınan kararlar halka duyurulurdu. Kurultay kararlarının uygulanmasını sağlamak ve takip etmek için buyruklardan (bakan) oluşan bir ayukıya (hükûmet) ihtiyaç duyulmuştur. Çin kaynaklarında Hun, Kök Türk ve Uygur Devletleri'nde görülen bu hükûmet sisteminden sıkça bahsedilmiştir. Yine Çin kaynaklarına göre Kök Türk hükûmeti dokuz bakandan oluşmaktadır.

1. İlk Türk devletlerinde kurultayın varlığı, Türklerin yönetim anlayışları ile ilgili hangi çıkarımları elde etmemizi sağlar?

.....

.....

.....

.....



2. Kurultayın görevini günümüzde hangi kuruluşlar sürdürmektedir? Bu kuruluşların kurultay ile benzer ve farklı yönleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Hükümdar eşi olan “Hatun”un kurultaya katılması ilk Türk devletlerinde kadının devlet ve toplum hayatında nasıl bir yere sahip olduğunu gösterir?

.....

.....

.....

.....

.....



**4. ÜNİTE** : **İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI > 4.2. Boylardan Devlete**  
 Kavram : Ülüş  
 Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
 Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>BİR PROTOKOL KURALI: ÜLÜŞ</b>	⌚ 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Ülüş kavramının farklı anlamlarını açıklayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen metinleri dikkate alarak soruları cevaplayınız.

Sözlükte “hisse, pay, parça, bölüm, kısım” anlamındaki ülüş “bölmek, ayırmak, paylaşmak” mânasına gelen ül-mek/ülü-mek fiilinden türemiştir. Kelimenin Orhon yazıtlarında “kut, kismet, pay, hisse” anlamında kullanılan, hükümlerle ilgili ülüğ kelimesiyle köken ve mâna itibarıyla yakından ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

Ülüş, toplanan bir kurultayda Oğuz boylarından her birinin kesilen hayvanın etinden alacağı belli hisseyi ifade etmek için kullanılmıştır. Kurultaylarda her boyun oturacağı yer (orun) ve ziyafet için kesilecek hayvanın etinden alacağı hisse, herhangi bir anlaşmazlığa meydan verilmemesi için Kün Han’ın emriyle İrkıl Hoca tarafından ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir.

### ÜLÜŞ NEDİR? HANGİ ANLAMLARDA KULLANILIR?

XV. yüzyıl müellifi Yazıcıoğlu Ali, Anadolu Selçuklu Devleti’nde I. Alâeddin Keykubad zamanında ziyafetlerin (şölen, toy) Oğuz geleneklerine göre düzenlendiğini kaydetmektedir. Aynı geleneklerin Oğuzların yanı sıra diğer Türk topluluklarında da bazı farklılıklarla uygulandığı bilinmektedir. Eski Kazak ve Kırgızlarda kesilen hayvanın on iki organı esas kabul edilir ve bu organlar oturan misafirlere mevkilerine göre bölüş-türülürdü.

Ülüş kelimesi, modern araştırmacılar tarafından siyasî-ıdarî mânada eski Türk devletlerinde ülkenin hanedan üyeleri arasında taksim edilmesi olarak değerlendirilmiş ve bu geleneği belirtmek için kullanılmıştır. Bununla birlikte çeşitli uygulamalar, eski Türk devletlerinde ülkenin hanedan üyeleri arasında taksim edildiği umumi bir paylaşım hukukuna değil, hanedan üyelerinin merkeze bağlı kalmak şartıyla bir bölge veya şehrin idaresiyle görevlendirilmesi geleneğinin varlığına işaret etmektedir.

## HÜKÜMDARLIK SEMBOLLERİNDEN ÜLÜŞ

Bozkır coğrafyasının uçsuz bucaksız sınırları içinde atlı konargöçer bir medeniyet kurmuş Türklerde tören ve gelenekler devlet hayatının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Devlet hayatıyla ilgili tören ve geleneklerin halk gözünde uygulandığının ispatı ise hükümdarın kullanmış olduğu geleneksel sembollerdi. Bunlardan bir tanesi ise “ülüş” kurallarının hükümdar makamında uygulanmasıdır. Ülüşü belirleyip dağıtma yetkisine hükümdar sahiptir. Ülüş belirleyip dağıtma yetkisi hâkimiyetin sembollerinden bir tanesi sayılmıştır. Türklerdeki ülüş, töre ve gelenekler de bu protokolü düzenleyen bir töredir. Topluluk içindeki herkesin yeri, bu ülüş haklarına göre belirlenir.

*Kürşat Koçak, İslamiyet’ten Önceki Türk Devlet Geleneklerine Göre Orun ve Ülüş (Mevki ve Pay), (Düzenlenerek alınmıştır.)*



1. Ülüş kurallarının yerine getirilmesini hükümdarın gücü açısından değerlendirdiğinizde neler söyleyebilirsiniz?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

2. Kesilen hayvan pay edilirken kimin ne kadar pay alacağını belli olması hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

3. İlk Türk devletlerinden itibaren görülen “Ülke hanedan üyelerinin ortak malıdır.” yönetim anlayışı ile ülüş sistemi arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

.....  
.....  
.....  
.....  
.....





**4. ÜNİTE** : **İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI > 4.2. Boylardan Devlete**  
Kavram : Kut  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>KUT VE HÜKÜMDAR</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Kut inancını güç paylaşımı ve yönetim organizasyonu çerçevesinde değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen bilgileri dikkate alarak soruları cevaplayınız.

**Kut:** Türk hükümdarına yönetme hakkının Tanrı tarafından verilmesi olarak isimlendirilebilir. Kut, genel bir tarifile siyasi iktidar anlamındadır.



Görsel 1

### OKUMA PARÇASI

Yönetme hakkı hükümdara Tanrı tarafından ilâhî bir lütf olarak verilmiştir. Kağan, Tanrı kendisine Kut verdiği için idare etme hakkına sahiptir. Türk Kağanı âdeta göğün, Tanrının yeryüzündeki halifesi-temsilcisi gibidir. Türk hükümdarı Tanrının yeryüzündeki temsilcisi olmakla beraber kutsal addedilmemiştir. Hükümdarın kutsal olmamasının bir tezahürü olarak kurultay (meclis) müessesesi ön plana çıkmıştır. Hükümdarı denetlenme görevi yanında devletin asli işlerinin de görüldüğü kurultay, Türk devletlerinde hükümdarın bir tanrı-kral yahut iktidarını tek başına kullanan despotik bir ege-men hâline gelmesi önündeki engel konumundaki en önemli yapıydı.

Hükümdar siyasi iktidarının kaynağını Tanrıdan aldığı için Tanrıya karşı sorumlu idi. Tanrının yardımı ile Kut'unun devam edeceğine inandığından, kendini onun iradesine uygun şekilde milleti yönetmek mecburiyetinde hissediyordu.

Hükümdara verilen Kut daimi değildir. Belli durumlarda Tanrı, Kut'u verdiği kişiden alabilmektedir. Hükümdarların Töreye uymaları gerekmektedir. Töre, geleneklerde ortaya çıkan ve uyulması zorunlu olan değerler bütünü, yani hukuktur. Zira Kağan uyarsa halk da Töreye riayet ederdi. Eğer Kağan Töreeye uygun hareket etmezse Tanrı, Kut'u kendisinden alır, o kişiyi zillete düşürür ve alçaltırdı. Dolayısıyla hükümdarın Kut sahipliğinin somut şartı devleti güçlendirmek, ayakta tutmak, halkın refah ve huzurunu temin etmek ise soyut şartı da devletin kuruluş ve işleyiş düzenini sağlayan Töreeye bağlılık olmuştur. Bu da hükümdarlık ve yönetme yetkisinin Töre ile sınırlandırılmış olduğunu göstermektedir. Bunun sonucu olarak hükümdar Tanrıdan aldığı güç ile mutlak otorite sahibi olmamış, despot bir yapıya bürünmemiştir. Zira Kut, hükümdara halkı yönetmesi amacıyla verilmiştir. Tanrının istekleri yerine getirilmez ise bu yetki geri alınarak başkasına devredilmiştir.

*Ali AHMETBEYOĞLU, Eski Türklerde Kut ve Töre Bağlamında Hükümlarlığın Hududları (Düzenlenerek alınmıştır.)*



1. Eski Türk devletlerinde siyasi iktidarın kaynağı nedir? Hükümdarların yönetme gücünü nereden aldıklarına inanılırdı?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Eski Türk devletlerinde hükümdarların despotik bir yönetim uygulamalarının sebepleri olarak neler gösterilebilir?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Eski Türklerde Kut, hangi durumlarda hükümdardan geri alınabilmekteydi?

.....

.....

.....

.....

.....



<b>4. ÜNİTE</b>	<b>: İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI &gt; 4.2. Boylardan Devlete</b>
Kavram	: Gök Tengri
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ESKİ TÜRK DİNİ: GÖK-TENGRİ DİNİ</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Türk siyasi teşekküllerinde meşruiyet kaynaklarından biri olarak Gök Tengri dinini ve inanç sistemini kavrayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen bilgileri dikkate alarak soruları cevaplayınız.

### Bilgi:

#### Türklerin Dini

Türkler tarihleri boyunca pek çok dinin mensubu olarak varlık göstermişlerdir. Gök Tanrı dini (Gök-Türkler), Maniheizm ve Budizm (Uygurlar), Musevilik (Hazarlar), Hristiyanlık (Volga Bulgarları, Uzlar, Peçenekler, Gagauzlar) ve İslâmiyet (Karahanlılar, Selçuklular, Osmalılar, v.s.) gibi.

“Eski Türklerin dini nedir?” sorusunun cevabı ise bütün bu çeşitliliğe rağmen “Şamanizm” olarak verile gelmiştir. Türklerin dininin Şamanizm olduğunun ifade edilmesi, büyük ölçüde, Şamanizm’in tam olarak bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Şamanizm, Orta Asya’da görülen en önemli din olaylarından biridir ancak hiçbir şekilde din değildir. İngiliz sosyolojisi, şamanı tanımlamak için “hekim-insan” tabirini kullanmıştır.

Türklerin dini Gök Tanrı dini olup tek tanrılı bir dindir. İslâm dinini kabul eden Türkler “gök” kelimesini “sema” tengri kelimesini de “Allah” kavramına uyarlamışlardır.

*Mualla Uydu Yücel, Türklerde Dinî Hayat (Düzenlenerek alınmıştır.)*

#### OKUMA PARÇASI

Türkler, bozkır yaşam biçimine uygun bir kültür geliştirmişlerdir. Bozkır Türk inancının esasını Gök-Tanrı dini teşkil etmiştir. Gök-Tanrı dininin ise iki temel dayanağı vardır:

- Tabiat kuvvetlerine inanma
- Atalar kültü

Eski Türkler, tabiatla bir takım gizli kuvvetlerin varlığına inanıyorlardı. Dağ, tepe, kaya, vadi, ırmak, su kaynağı, mağara, orman, ağaç, volkanik göl, demir, kılıç vb. Bunlar aynı zamanda birer ruh idiler. Ayrıca güneş, ay, yıldırım, yıldız, gök gürültüsü de ruh tasavvur edilmiştir. Türkler bu tabiat kuvvetlerine kurban kesiyorlardı.

Ölen büyüklere ve atalara saygı gereği mağaralar önünde atalarının ruhlarına kurbanlar sunmuşlardır. Atalara ait hatıraların kutsal sayılması, Türk mezarlarına yapılan saldırıların ağır şekilde cezalandırılmasından da anlaşılmaktadır. Buna bir örnek verecek olursak Hun hükümdar ailesi kabirlerinin Margos piskoposu tarafından açılarak soyulması, Attila’nın I. Balkan Seferi’nin (441-442) sebebi olmuştur.

Eski Türkçede gök ve en büyük ruh mefhumları tek bir kelime (Tengri) ile ifade edilmiş, gök (mavi) kelimesi ise bunun sıfatı olarak kullanılmıştır. Türkler Allah’ı “Gök Tanrı” adı ile adlandırıyorlardı. Orhun Yazıtlarında geçen “Üze Kök Tengri: Yukarıda Mavi Gök” terkihi, Türk düşünde tarihinin çok önemli bir belgesidir. Bu önemli belgeden de anlaşılacağı üzere, gök ile yerin kendileri yaratıcı değillerdi. Nihayet onlarda yaratılmış birer kutsal varlık idiler. Elbette bunları yaratan ve bütün varlıkların üstünde olan ayrı ve kutsal bir varlık, bir güç vardır.

*Ali Yayla, Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi (Düzenlenerek alınmıştır.)*



1. Türk topluluklarının tarih boyunca farklı inanışları benimsemiş olmalarının sebepleri sizce neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Toplumların dinî inançlarının siyasi olaylara da etki ettiğine dair okuduğunuz metinden örnek gösteriniz. Yakın tarihte ya da günümüzde yaşanmış hangi olaylar gösterdiğiniz örnekle benzerlikler taşımaktadır?

.....

.....

.....

.....

.....



**4. ÜNİTE** : **İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI > 4.2. Boylardan Devlete**  
Kavram : Töre  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TÖRE</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Töre kavramı ile ilgili metinleri, şemaları, tabloları yorumlayabilme.	

**1. Yönerge:** Metinlerden ve görselden yararlanarak soruları yanıtlayınız.

Bozkırlarda fiilen yaşanan hayatın zamanla hukuki-sosyal değer kazanmış davranışlarını içeren ve genellikle “kanun” manasına alınan töre (aslı, törü) eski Türk sosyal hayatını düzenleyen “mecburi” kaideler (normlar) bütünü idi.

Töre hükümleri değişmez kalıplar değildi. Bir sosyal-hukuki normlar toplamı olarak töre, çevre ve imkânlara uygun yaşayabilmenin gerekli kıldığı yeniliklere açıktı. Devletlerin teorilerle değil fakat sosyal gerçeklere uygun şekilde idare edilebileceğini çoktan anlamış olan Türk hükümdarları, yeri-ne ve zamanın gereklerine göre ve meclislerin (kurultay) onayı alınmak üzere töreye yeni hükümler getirebiliyorlardı.

*Kafesoğlu, İ., (1984). Türk Millî Kültürü. s. 246-247 (Düzenlenmiştir.)*

Görsel 1.

1. a) Eski Türk toplumlarında törenin yararı nedir?

.....

b) Töre hükümlerinin değişebilir olmasının temel gerekçesini nasıl açıklayabilirsiniz?

.....  
.....  
.....

2.

Kutadgu Bilig'deki kayıtlardan tespit edilebildiği kadarı ile törenin değişmez birtakım kuralları da vardır ki bu kurallar şunlardır:

- Könilik (adalet)
- Uz'luk (iyilik, faydalılık)
- Tüz'lük (eşitlik)
- Kişilik (insanlık).

Türk cihan hâkimiyeti anlayışı “güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar her tarafı Türk hâkimiyeti altına almak ve Türk töresini buralarda hâkim kılmak”tır.

[http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/tarih\\_ao/ttgiris.pdf](http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/tarih_ao/ttgiris.pdf)

a) Türk töresinin değişmez kurallarını “Türk cihan hâkimiyeti anlayışı” açısından yorumlayınız?

.....  
.....

b) Türk töresinin değişmez kuralları ile T.C. Anayasası'nın hangi değişmez ilkesini ilişkilendirebilirsiniz?

.....  
.....

**2. Yönerge:** Aşağıda Türk töresinin kaynağını ifade eden bir şema ile Orhun Yazıtları'ndan alıntılar içeren bir tablo verilmiştir. Şemadan yararlanarak tablodaki alıntıların “töre ile ilgili” hangi türdeki kaynağa örnek oluşturabileceğini belirleyiniz.



“Beyler de ulusu da birbirine uygun imişler, o yüzden ülkeyi o kadar iyi koruyabilmişler, ülkeyi koruyarak yasalar düzenlemişler.”

.....

.....

“Yukarıda mavi gök, aşağıda yağız yer yaratıldıktan, ikisi arasında insanoğlu yaratılmış. İnsanoğlunun üzerine ecdadım Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini, töresini tutuvermiş, düzenleyivermişler.”

.....

.....

“Babam Kagan (İlteriş) 17 er ile harekete geçti. Haberi işiten ormandakiler, o vadakiler toparlanıp geldiler, 70 kişi, sonra 700 kişi oldular... (Hâkanlığı) atalarının törelerine göre kurdular...”

.....

.....





**4. ÜNİTE** : **İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI > 4.2. Boylardan Devlete**  
Kavram : Töre  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>YAZILI OLMAYAN HUKUK: TÖRE</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	İlk Türk devletlerinde yazılı olmayan hukuk kurallarının devlet yönetimi ve toplumsal hayatın düzenlenmesi üzerindeki etkilerini analiz edebilme.	

**Yönerge:** Metin ve görsellerden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### YAZILI OLMAYAN HUKUK: TÖRE

İlk Türklerde sosyal ve hukuki hayatı düzenleyen, toplum üzerinde yaptırım gücüne sahip olan, öteden beri yaşatılan örf ve geleneklere dayanan, yazılı olmayan kanunlara “töre” (kanun) adı verilirdi. Türklerde töre devletin kuruluş ve işleyiş biçimini; yol, yordam ve görenek ile halkın hayat tarzını ifade eden kapsamlı bir kavramdı. Başka bir deyişle töre hem devlet hem de toplum hayatına hâkim olan belirleyici güç idi. Töre hükümleri yazılı olmayıp nesilden nesile aktarılarak varlığını sürdürdü. Halk gibi, devleti yönetenlerin de töreye uyma zorunluluğu vardı.

Töre hukukunun üç kaynağı vardı. Bunlardan birincisi halkın örf ve adetlerinden çıkan ve halk arasında zaman içinde var olan örf ve âdetlerin belirli bir süreç içinde hukuki bir karakter kazanmasıyla oluşan kurallardı. Türklerdeki şahıs, aile ve miras hukukuyla ilgili törenin bu şekilde oluştuğu düşünülebilir. İkincisi ise kağan başkanlığında toplanan kurultayda beylerin almış oldukları kararlardır. Töre hükümleri değişmez kalıplar değildi. Önemli kararlar kurultay tarafından alınıyor ve töre hâline getiriliyordu. Aynı zamanda yerleşmiş töre hükümleri kurultay kararlarıyla değiştirilebiliyordu. Üçüncüsü ise kağanın iradesiyle oluşan hukuktu. Türk hükümdarları, yerine ve zamanın ihtiyaçlarına göre töreye yeni hükümler getirebiliyordu. Sosyal-hukuki normlar toplamı olarak töre, çevre ve imkânlarla uygun yaşayabilmenin gerekli kıldığı yeniliklere açıktı. Bu nedenle kendi varlığını sürdürebilmekteydi.

İlk Türk devletlerinin tamamında kanunlara ve hukuka saygı duyulur, kanunlara karşı gelmek en büyük suç sayılırdı. Hunlarda suç işleyenleri cezalandırmak devlet eliyle gerçekleştirilirdi. Verilecek ceza önce kağana arz edilir, sonra hükmün gereği yerine getirilirdi.

Törede asıl olan adalet, eşitlik, iyilik ve insanlık gibi değerlerdi. Devlet ve aile yapısını, toplumsal yaşamı töre kuralları belirlerdi. Hükümdar dâhil herkesin töreye uyma zorunluluğu vardı. Törede değişiklik yapılacaksa buna kurultay karar verirdi.



Görsel 1: Tonyukuk yazıtı





1. Türk töresinin başlıca özellikleri nelerdir?

.....  
.....  
.....  
.....

2. İnsanlar hukuk kurallarına neden ihtiyaç duyarlar?

.....  
.....  
.....  
.....

3. Türk töresinin oluşturulmasında hangi kaynaklar etkili olmuştur?

.....  
.....  
.....  
.....



**4. ÜNİTE** : **İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI> 4.3. Türklerde Coğrafya İle Oluşan Yaşam Tarzı**  
Kavram : Bozkır Kültürü  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>BOZKIRDAN KÜLTÜRE UZANAN SERÜVEN</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Bozkır kavramı ile bozkır kültürü arasındaki ilişkiyi yorumlayabilme.	

**Yönerge:** Verilenlerden hareketle soruları cevaplayınız.



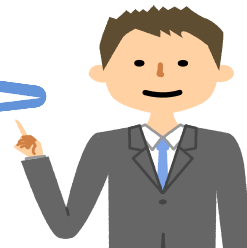
Görsel 1: Bozkır

Tarih dersinde “Türklerde Coğrafya ile Oluşan Yaşam Tarzı” konusunu işleyen Aybüke öğretmen öğrencilerine konuyla ilgili şunları söyler:”Bozkır kültürü özellikleri itibariyle diğer kültürlerden farklılık gösterir. Coğrafi çevre ve iklim kültürün farklı olmasında önemli etkenler olarak görülür. Bu kültürün özellikleri de diğer kültürlerden oldukça farklıdır. Özellikle bozkır kültür çevresinde at, göçer ev ve demir özel bir yer tutar. At, bozkırda yaşayan Türklerin hayatında son derece önemlidir. Av, sürü ve akın Türklerin yaşam biçimini gösterir. Ava at üzerinde girmek, sürüleri at üzerinde otlatmak ve akınlara at üzerinde katılmak gerekir. Dolayısıyla at Türklerin sosyal, siyasi, iktisadi, dinî ve askerî hayatında hep ön planda olmuştur. Türkler at sayesinde geniş coğrafyalara ulaşarak, oralarda hâkimiyet kurabilmişlerdir. Türklerin önemli buluşlarından biri de göçer-evlerdir. Bu evler kağıt olarak da adlandırılabilir. Genelde öküzler tarafından çekilmektedirler. Otlaktan otlağa, yaylaktan kışlağa bu arabaların içinde yolculuk yapmaktadırlar. Türklerin hayatında demirin de büyük önemi vardır. Demiri eritip, çeşitli gereçler yapmalarıyla demir kullanımı ön plana çıkmıştır. Bozkır Türk kültürü demir kullanımıyla daha da gelişmiştir. Atın hızı, demirin vurucu gücü ve Türk’ün güçlü iradesi sayesinde bozkır kültürü hız, kuvvet ve dinamizm kazanmış, büyük bozkır Türk devletleri bu sayede kurulup, gelişmiştir.”

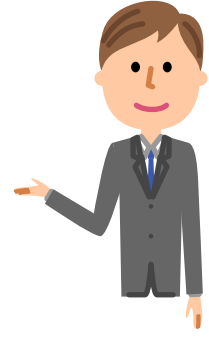
Bu konuşmadan sonra öğrencilerine “Bozkır kültürünü oluşturan unsurların en önemlisi size göre hangisidir?” diye bir soru yöneltir. Bu soruya öğrencilerden;

Bozkır kültürünün en önemli unsuru attır. Türkler atı binek hayvanı olarak kullanmışlardır. Böylece hem sürülerine otlak bulmak için uzun mesafeler kat etmişler hem de savaşlarda hızlı manevra kabiliyetleri sayesinde düşmana galip gelmişlerdir.

Çınar



Çağan



Bozkır kültürünün en önemli unsuru demirdir. Çünkü Türkler demiri en iyi şekilde işleyebildiklerinden, ondan çok iyi araç gereçler yapabilmişlerdir. Özellikle savaş araç gereçlerinin demirden oluşu, Türklerin diğer toplumlara karşı üstünlüklerine temel oluşturmuştur.

Tuna



Bozkır Kültürünün en önemli unsuru göçer evdir. Bozkır kültür çevresinde yaylaktan kışlağa, kışlaktan yaylağa gidiş gelişlerde, yaylalarda sürülerin otlatılması esnasında daha iyi otlaklar ve sulak alanlar bulabilmek için gerçekleştirilen yer değiştirmelerde bir vasıta olmuştur.

cevaplarını verirler. Aybüke Öğretmen de bozkır kültürünün oluşmasında bu unsurların hepsinin önemli olduğunu belirterek dersi sonlandırır.

1. Verilen örnek ders anlatımından ve görselden yararlanarak 'bozkır' ve 'bozkır kültürü' kavramlarını açıklayınız?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Aybüke Öğretmen'in "Bozkır kültürünü oluşturan unsurların en önemlisi size göre hangisidir?" sorusuna öğrenciler tek bir unsurun önemini belirterek cevap vermişlerdir. Öğrencilerin bu verdikleri cevaplardan hangi kavramla ilgili yanılığa düştükleri anlaşılmaktadır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Yaşadığımız coğrafyanın kültürümüze etkileri nelerdir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....



<b>4. ÜNİTE</b>	<b>: İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI &gt; 4.3. Türklerde Coğrafya İle Oluşan Yaşam Tarzı</b>
Kavram	: Bozkır Kültürü
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>BOZKIR KÜLTÜRÜ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Bozkır kültürünü özellikleri açısından analiz edebilme.	

**Yönerge:** Verilen metinden ve görsellerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

## BOZKIR KÜLTÜRÜ

Bozkır iklimi çeşitli bakımlardan eski Türk yaşayışına, düşünce tarzına, inancına, dünya görüşüne, örf ve geleneklerine, kültürüne tesir etmiştir. Yeryüzünde insanlar, yaşadıkları coğrafi çevrenin başlıca üç doğal kaynağı olan; orman alanını, hayvan yetiştiriciliğini, tarım faaliyetlerini değerlendirerek hayatlarını sürdürebilmişlerdir. Bir kültürün teşekkülünde sadece coğrafi imkânların işlenmesi yeterli değildir. Bunun yanında belirli karaktere sahip toplulukların ortaya konan kültür değerlerini kontrol edebilme kabiliyeti de önemlidir. Her kültürün üç temel dayanağı mevcuttur: coğrafi çevre, insan unsuru, cemiyet. Hayatı bozkır şartları içinde geçen Türk topluluğunun da kendine mahsus bir kültür yapısına sahip olacağı anlaşılır. Bozkır kültürünü en saf şekli ile bir Türk kültürü olarak kabul etmekte hata yoktur. Bozkır kültürüne “atlı göçebe kültürü” de diyebiliriz. At ve demir bozkır kültürünün iki temel unsurudur. Bozkır kültürü yapısı itibarıyla farklı bir hukuk anlayışına sahiptir. Başlı başına bir kültür özelliğine sahip olduğu için; din, düşünce, ahlak yönlerinden tamamlanarak manevi değerleri meydana getirmiştir.



Görsel 1: Bozkır kültüründe Türk düşünüyü (temsili)

1. Türklerin hangi özellikleri onları diğer göçebe kavimlerden ayırmaktadır?

.....

.....

.....

2. Bozkır kültürü Türklerin siyasi ve askerî yapılarını nasıl etkilemiştir?

.....

.....

.....

3. İlk Türk devletlerinde neden kölelik müessesesi bulunmamaktadır?

.....

.....

.....



**4. ÜNİTE** : İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI > 4.2. Boylardan Devlete  
Kavram : İkili Devlet Teşkilatı  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TÜRKLERDE İKİLİ DEVLET TEŞKİLATI</b>	⌚ 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Türk devlet yapısını ikili devlet teşkilatı açısından analiz edebilme.	

**Yönerge:** Metin ve görsellerden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### TÜRKLERDE İKİLİ DEVLET TEŞKİLATI

İlk Türk devletlerinde ülkenin genellikle iki bölüm halinde idare edildiği görülmektedir: doğu-batı, kuzey-güney, büyük-küçük, iç-dış, Bozok-Üçok. Bu idari sistemde daima bir tarafın hâkimiyet üstünlüğü tanınırdı. Başta büyük bir hükümdar bulunup da ülke sağ-sol kanatlar hâlinde teşkilatlandırıldığı zaman her iki tarafta merkeze bağlı olarak hakanın kontrolü altında bulunurdu. İkili devlet teşkilatında yönetim görevi üstlenenler genellikle hükümdar ailesine mensuptu. Kanatların başındaki idareciler asıl hükümdarın yüksek hâkimiyeti altında töre hükümlerini yürütür. Kanatlar kendi bölgelerini ilgilendiren hususlarda dış münasebetlere girer ancak ülke ile alakalı meselelerde toplanırlardı. Ordular birleştiği zaman herkes mensup olduğu cihete göre sağ ve sol kanatta yerini alırdı.



Görsel 1: İkili devlet yönetimi geleneğini başlatan Oğuz Kağan ve ülke yönetimini üleştirdiği oğulları (temsili)

- İkili devlet yönetim anlayışı ile merkezî (üniter) devlet yönetim anlayışını karşılaştırarak benzer ve farklı yönlerini yazınız.

.....

.....

.....

- Devletin sürekliliği açısından ikili devlet yönetimi anlayışının ne tür çıkmazları ve fırsatları olabilir?

.....

.....

.....

- İkili devlet yönetiminde bürokratik yapının hükümdar ailesinin geniş bir kesimine dağıtılması ülkenin yerel yönetim anlayışına nasıl bir katkı sağlamıştır?

.....

.....

.....





<b>4. ÜNİTE</b>	<b>: İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI&gt; 4.3. Türklerde Coğrafya İle Oluşan Yaşam Tarzı</b>
Kavram	: Onlu teşkilat
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz Ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>CESARETİN VE DİSİPLİNİN ADI: ONLU TEŞKİLAT</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Onlu askerî teşkilat sistemini günümüz Türk ordusu örneği üzerinden açıklayabilme.	

**Yönerge:** Metinden ve görselden hareketle soruları cevaplayınız.

### CESARETİN VE DİSİPLİNİN ADI: ONLU TEŞKİLAT



Görsel 1

9.sınıfa başlayan Mete, o yıl 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı törenlerine katıldı. Askerî geçit törenleri esnasında askerlerin düzenli ve disiplinli yürüyüşleri çok ilgisini çekti. Bu askerler nasıl böyle disiplinli bir şekilde ilerliyorlar diye düşündü. Bazı askerlerin yakalarındaki rütbelerin farklı olduğunu da gördü. Kafası karışan Mete askerlik mesleği hakkında bilgi almak için tarih öğretmeninin yanına gitti. Mete, öğretmenine askerlerin düzenli ve disiplinli ilerleyişlerinden çok etkilendiğini ve bu şekilde nasıl disiplinli olduklarını merak ettiğini, ayrıca bazı askerlerin yakalarındaki rütbelerinin de farklı olduğunu söyledi. Öğretmeni Mete'ye, bütün bu soruların cevabını Türk ordusunun kökenlerinde aramak gerektiğini ve bir kaç hafta sonra anlatacağı konunun "Türklerde Askerî Kültür" konusu olduğunu ve ayrıntılarıyla derste bu sorularına cevap bulabileceğini söyledi. Mete derse hazırlanmak ve kafasındaki sorulara cevap bulmak için araştırmalar yaptı. Fakat kafası daha da karıştı. Ders günü çok heyecanlıydı Çünkü araştırma yaparken Asya Hun İmparatoru Mete Han'ın kurduğu onlu teşkilat yapısına rastlamıştı. Adını Mete Han'dan alan Mete dersi can kulağıyla dinlemeye başladı.

Öğretmen, "Türklerde Askerî Kültür" konusuna giriş yaparak şunları söyledi: "Türklerin devlet kurmalarında teşkilatlı bir yapının yanında iyi bir askerî teşkilata sahip olmaları da etkili olmuştur. Ordu, Türk devletlerinin hem temelini hem de başlıca güç kaynağını oluşturmuştur. Askerî yönden birçok devlete örnek olan Türklerin bu özelliği kazanmasında bozkırın zor şartları etkili olmuştur. Bu şartlar Türkleri her an savaşa hazır, çevik, disiplinli ve hareket kabiliyeti yüksek hâle getirmiştir.

Türklerde ilk defa düzenli ordu Asya Hun hükümdarı Mete Han tarafından MÖ 209'da kurulmuştur. Bu tarih aynı zamanda günümüzde Türk Kara Kuvvetlerinin kuruluş tarihidir. Türk ordusunun temeli disipline ve Mete Han'ın kurduğu onlu teşkilata dayanmıştır. Bu sistemde en büyük askerî birlik olan tümen 10.000 kişiden oluşmaktadır. Tümenler; binlere, yüzlere ve onlara ayrılmıştır. Başlarına da sayılarına göre "tümenbaşı", "binbaşı", "yüzbaşı", "onbaşı" gibi rütbe taşıyan komutanlar atanarak orduda emir komuta zinciri oluşturulmuştur. Onlu sisteme göre teşkilatlanmış ordu, merkezden tayin edilen kumandanlar ile tek elden idare edilmiştir.

Onlu teşkilatın sosyal ve idari açıdan çok önemli iki fonksiyon icra ettiği anlaşılmaktadır. Birincisi devlet güçlerinin tümünün boy, soy ve benzeri ayrılıklarına bakılmaksızın onlu teşkilata bölünerek, merkezden tayin edilen kumandanlar aracılığı ile en üstte tek sevk ve idareye bağlanmasıdır. Bu durum herkesin birbirine yardımcı olduğu millet birliğini meydana getiriyordu. İkinci olarak bütün idari görev sahipleri aynı zamanda asker olduklarından, ordunun görev ciddiyeti her türlü sivil, idari birimlere yansıdığı için devlet mekanizması askerî disiplin içinde çalışıyordu. Böylece eski Türk devletinin askerî karakteri ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Türklerle neden asker (ordu) millet denildiği anlaşılmaktadır. Eski Türk topluluğu iki temel unsura dayanıyordu: biri aile diğeri ordu; devlet denilen kurum da bu iki unsurun teşkilatlanmış hâli idi."

Öğretmen dersi bitirdikten sonra Mete kafasındaki soruların cevabını almanın mutluluğuyla dersten çıktı. Aynı zamanda atalarımızın bize ve tüm dünya devletlerine örnek bir askerî teşkilat yapısı bıraktıklarından dolayı çok gururlandı.

1. Onlu teşkilat kavramını açıklayınız?

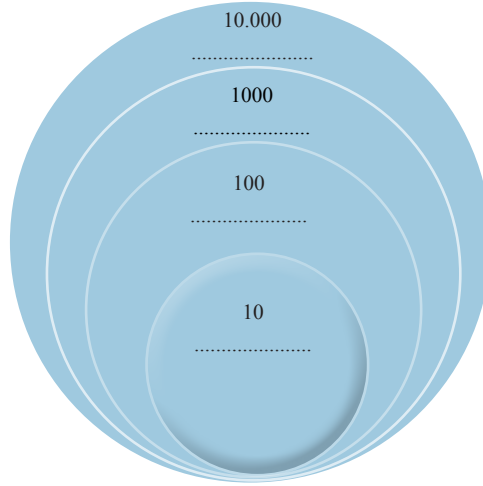
.....

.....

.....

.....

2. Aşağıda verilen venn şemasında 10,100,1000 ve 10.000 olan askerî birlikleri hangi rütbedeki askerlerin yönettiğini boşluklara yazınız.



3. Görselde verilen Türk Kara Kuvvetleri ambleminde yer alan MÖ 209 tarihi neyi ifade etmektedir?

.....

.....

.....

.....





**4. ÜNİTE** : **İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI> 4.3. Türklerde Coğrafya İle Oluşan Yaşam Tarzı**  
Kavram : Üzengi  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TÜRKÜN KANADI</b>	⌚ 20 dk.
Çalışmanın Amacı	At sürmede üzeninin kullanımının önemini açıklayabilme.	

**Yönerge** : Metinden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

## TÜRK'ÜN KANADI

Orta Asya'nın zor yaşam koşullarında konargöçer yaşam tarzı süren Türklerde, avcılık ve toplayıcılık hayatın doğal bir sonucu olarak gelişmişti. Avlanmak, göç etmek, uçsuz bucaksız bozkırda yayılmak ve yönetmek için; doğanın en hızlı hayvanlarından biri olan atı ehlileştirmeleri, Türklerin medeniyete yaptıkları en büyük katkılardandır. Türkler atı; askerî, ekonomik, sosyal, dinî hayatlarının içine kadar sokmuş; onların atlara olan bu bağlılığı diğer milletlerin oldukça ilgisini çekmiştir. Bu yüzden Batılılar, Türkler için “Doğarlar, at üstünde yaşarlar ve at üstünde ölürler” deyimini kullanmışlardır.

Türkler, atı savaş sahasında kullanarak düşmanlarına karşı hız ve manevra üstünlüğü kazanmıştır. Bu kabiliyeti kazanmalarında geliştirdikleri üzengi, nal, gem ve eyer gibi aksesuarlar; atı verimli kullanmalarını sağlamıştır. Ayaklarıyla üzengiden destek alan süvari, koltuk altına sıkıştırdığı mızrağı ekstra çaba sarf etmeden, atın gücüyle düşmana kolaylıkla saplama imkânına sahip olmuştur. Bu durum Türkleri, yerleşik kavimlerde görülen hareketsiz savaş yöntemine karşı üstün duruma getirmiştir.



Görsel 1



Görsel 2

Süvarilerden oluşan Türk ordularının başlıca silahları, ok ve yaydır. Hemen hemen bütün toplumlarda görülen oku ve yayı, Türkler, koşan at üzerinde etkili bir savaş aracı olarak kullanmışlardır. Savaş teorisine “Türk atışı” olarak geçen at üstünde ok atma yöntemi sadece Türk kavimlere has bir olgudur. Küçük yaştan itibaren Türkler dörtnala koşan atın üzerinde ayağa kalkarak ok atmayı öğrenmektedirler. Savaş sanatına “kaçarken galip gelmek” taktiğini de Türkler kazandırmışlardır. Bu taktik çok ünlüdür. Belli bir stratejiye uygun hareket eden süvariler, bozguna uğramış numarasına başvurarak kaçma algısı yaratmakta, ancak bu arada geriye dönerek düşmanını ok vuruşuyla devirmektir. Bu taktiğin uygulanabilmesi için sadece iyi ok atmayı bilmek yetmez, aynı zamanda atla bütünleşmek de gerekiyordu. Savaşçı, üzengi desteğiyle ayağa kalkarak dört yöne, atın boynuna takılmadan atış yapma imkânına sahip olmuştur. Bu durum düşmandan kaçarken bile geriye doğru yapılan atışlar sayesinde düşmana zarar verme imkânı sağlamıştır.

İşte üzeninin icadı ile sadece ata binmek kolaylaşmıyor, aynı zamanda süvari at üstünde manevra kolaylığı kazanıyordu.

Kaşgarlı Mahmut, Divan-ı Lügat-it Türk adlı eserinde; “Kuş kanadıyla er atıyla” der ve “At Türk'ün kanadı” ifadesini kullanmıştır.



Görsel 3



Görsel 4

1. Türklerin hayatında atın yerini değerlendiriniz.

.....

.....

.....

.....

2. Türklerin atı savaşlarda kullanması onlara ne gibi avantajlar sağlamıştır?

.....

.....

.....

3. Üzengi nedir ve üzenginin icadı ne gibi faydalar sağlamıştır?

.....

.....

.....



**5. ÜNİTE** : İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU > 5.1. İslamiyet'in Doğduğu Dönemde Dünya  
Kavram : Cahiliye  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	CAHİLİYEDEN İNANCIN AYDINLIĞINA	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Cahiliye Dönemi ile sonrasında İslamiyet'le yaşanan toplumsal davranışlardaki farklılaşmayı karşılaştırabilme.	

**1. Yönerge:** Aşağıdaki soruları ve yanıtlarını okuyunuz.

### Cahiliye kelimesinin anlamı nedir?

Arapça cehl kökünden türetilmiş olup eski sözlüklerde bu kelimeye bilimin zıddı olarak genellikle “bilgisizlik” anlamı verilir.

### Cahiliye tarih içinde hangi dönemi anlatmak için kullanılır?

Cahiliye, gerek Kur'ân-ı Kerîm'de gerekse hadislerde Arapların İslâm'dan önceki inanç, tutum ve davranışlarını İslâmî devirdekinden ayırt etmek için kullanılmıştır. Bu sebeple genellikle Arapların İslâm'dan önceki dönemine Cahiliye adı verilir.

**2. Yönerge:** Aşağıdaki metin kutularında verilen bilgileri inceleyiniz.

Habeşistan (Etiyopya) muhacirleri adına kral Necâşî ile konuşan Cafer b. Ebû Tâlib'in şu sözleri, cahiliye kavramını tanımlaması bakımından dikkat çekicidir:

**Ey hükümdar! Biz cahiliye zihniyetine sahip bir kavimdik; putlara tapar, ölü hayvan eti yer, ahlaka uymayan işler yapardık; akrabalık bağlarına dikkat etmez, komşularımıza kötülük ederdik, güçlü olanlarımız zayıfları ezerdi.**

Veda Hutbesi adı verilen konuşmasında Hz. Muhammed, Cahiliye döneminin sona erdiğini belirterek insanlara şunları öğütlemişti:

**Ey insanlar! Biliniz ki rabbiniz birdir, atanız da birdir. (...) Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a, beyazın siyaha, siyahın da beyaza hiçbir üstünlüğü yoktur. Ne haksızlık edin ne de haksızlığa uğrayın. Kaldırdığım ilk faiz amcam Abbas b. Abdülmuttalib'in faizidir. Cahiliye devrinin kan davaları da kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası akrabalarımın Abdülmuttalib'in oğlu Âmir'in kan davasıdır.**

**Ey insanlar! Kadınların haklarına riayet etmenizi (...) tavsiye ederim (...) Müslüman Müslüman'ın kardeşidir. Bir Müslüman'ın malı, rızası olmadan diğer bir Müslüman'a helâl olmaz. Sakın zulmetmeyin. Herkes ancak kendi işlediği suçtan sorumludur. Baba oğlunun, oğul da babasının suçundan sorumlu tutulamaz. (...) Ödünç alınan şeyler sahibine geri verilmelidir. Borçlar ödenmelidir. Birinin borcunu üstlenen kefil de o borcu ödemelidir. Kimin yanında bir emanet varsa onu sahibine iade etsin. Rabbiniz olan Allah'tan sakının. Benden sonra sapkınlığa düşüp birbirinizin boynunu vurmayın.**

**3. Yönerge:** Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Hz. Muhammed Veda Hutbesi'nde Cahiliye Dönemi'nin sona erdiğini ilan etmiştir. Bu değişimin inanç dışında başka hangi alanları kapsadığı görülmektedir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Cahiliye kavramı incelendiğinde günümüz insanları için çıkarılacak dersler neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....





**5. ÜNİTE** : İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU > 5.1. İslamiyet'in Doğduğu Dönemde Dünya  
Kavram : Cahiliye Dönemi  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi.  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi.

Çalışmanın Adı	<b>CAHİLİYE DÖNEMİ</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Cahiliye Dönemi kavramını ve bu kavramın İslam tarihi açısından önemini açıklayabilme.	

**Yönerge:** Metin ve görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### Cahiliye Dönemi'nde Toplumsal Hayat



Görsel 1

Arapların İslam öncesi devirleri genel olarak Cahiliye Devri olarak adlandırılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde cahiliye kavramı İslamiyet gelmeden önceki Arap toplumunun inançları, sosyal hayatları ve yaşayışlarını ifade etmek için kullanılmıştır. Ayrıca cahiliye kavramı, geçmişte kalmış bir dönemi değil aynı zamanda bir kültürü ifade etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde Cahiliye Devri'nin özellikleri arasında kan davası, içki, kumar, kabilecilik gibi alışkanlık ve uygulamalar Cahiliye âdeti olarak kabul edilmiş, bu alışkanlıkları yapanların günah işleyecekleri belirtilmiştir.

Arap toplumunun temelini kabileler oluşturmaktaydı. Arapların en önemli hedefi çok sayıda erkek çocuğa sahip olmaktı ancak bu sayede diğer kabilelerin gözünde saygın bir yer edinebilirlerdi. Ayrıca diğer kabile üyeleri de birden fazla erkek çocuk sahibi olan ve akraba oldukları kabilenin üyesi olarak kendilerini görürlerdi. Bu şekilde birleşen aileler büyük bir topluluk hâline gelerek kabileleri oluştururlardı. Zayıf kabileler güçlü kabileler ile birleştikten sonra güçlü kabilenin ismini alırlardı. Bununla birlikte Cahiliye Devri'nde Araplar için kabile bağı en önemli unsurdur. Araplar ancak kan bağına dayalı bir otoriteyi ve idare şeklini kabul ederlerdi. Bu bağlamda Araplar, kabileleri ile olan bağlarından kopmayı büyük bir yıkım olarak görürlerdi.

Cahiliye Arapları haram ayları olan Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Recep aylarında birbirleriyle savaşmaz, baskın ve yağma yapmazlardı. Bu aylarda Arap kabileleri barışı fırsat bilerek Mekke'ye gelerek kurulan panayırarda alışveriş yapıyorlardı. Hacılar birkaç gün konaklıyor, ihtiyaçlarını gideriyor, mallarını satıp, gece sohbeti ve eğlenceler düzenliyorlardı. Cahiliye Dönemi Araplarında tek eşlilik bulunmamaktaydı. Bir erkek birden fazla kadınla evlenebiliyordu bu evliliklerin hukuki bir dayanağı yoktu. Çetin çöl şartlarında erkek çocuk sahibi olmak bir ayrıcalık göstergesiydi.

(Mehmet Bölükbaşı, "Cahiliye Devrinde Araplarda Sosyal ve İktisadi Hayat", *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.7, S.13, İstanbul 2020, s.89-90, 94'ten düzenlenmiştir.)



1. “Cahiliye” kavramını tanımlayınız.

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

2. Cahiliye kavramının bir kültürü ifade etmesinin gerekçeleri neler olabilir?

.....  
.....  
.....  
.....

3. Cahiliye Dönemi Araçlarında kadın haklarına dair neler söylenebilir?

.....  
.....  
.....  
.....



**5. ÜNİTE** : İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU > 5.1. İslamiyet'in Doğduğu Dönemde Dünya  
Kavram : Peygamberlik  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	PEYGAMBERLER VE UYGARLIK	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Peygamberlik kavramını tanıyarak bu kavramın uygarlık tarihindeki etkisini fark edebilme.	

**1. Yönerge:** Aşağıdaki soruları ve yanıtlarını okuyunuz.

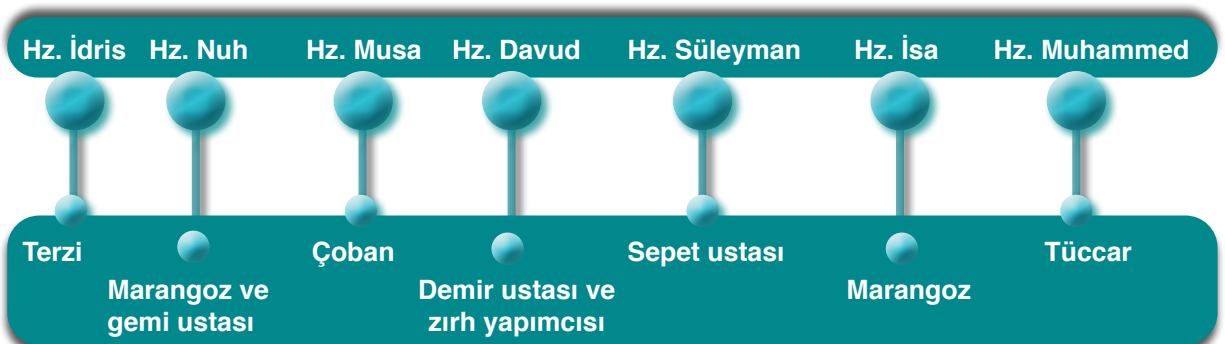
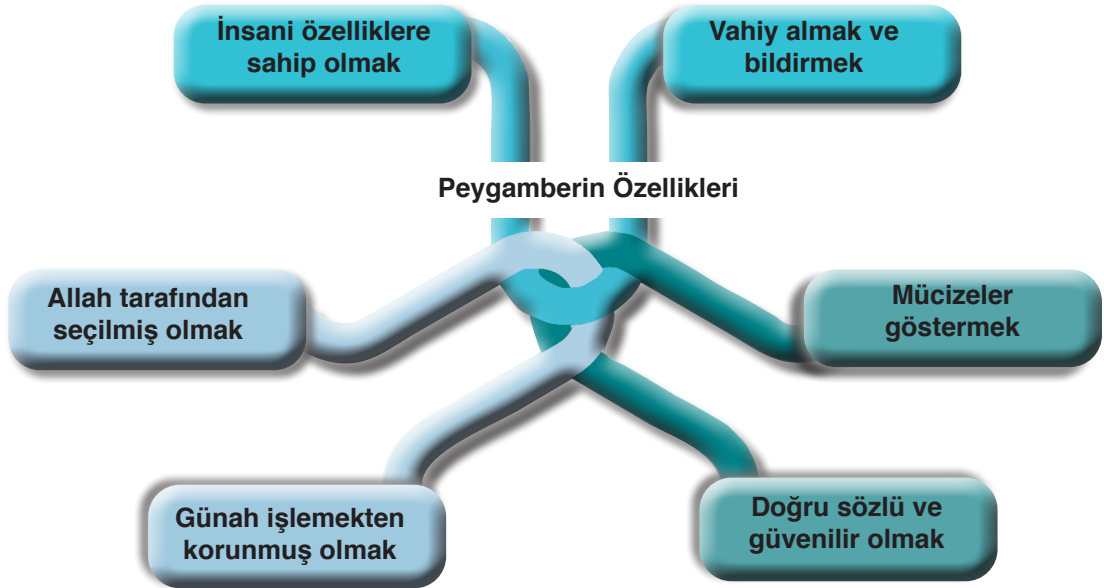
### Peygamber kelimesinin anlamı nedir?

Peygamber: Peygamber (peygām-ber/peyâm-ber) kelimesi Farsça olup sözlükte “haber getiren” demektir. Kur'an-ı Kerim'de peygamber karşılığında nebî, resûl ve mürsel kelimeleri, “Allah'ın buyruklarını ve öğütlerini insanlara bildirmek üzere seçtiği elçi” anlamında kullanılır.

### Kur'an-ı Kerim'de hangi peygamberlerin isimleri geçmektedir?

Kur'an-ı Kerim'de kendilerinden nebî veya resul diye bahsedilen kişiler şunlardır: Hz. Âdem, Hz. İdrîs, Hz. Nûh, Hz. İbrâhim, Hz. İsmâil, Hz. İshak, Hz. Yakub, Hz. Yûsuf, Hz. Lût, Hz. Hûd, Hz. Sâlih, Hz. Şuayb, Hz. Mûsâ, Hz. Hârûn, Hz. İlyâs, Hz. Elyesa, Hz. Zülkifl, Hz. Yûnus, Hz. Eyyûb, Hz. Dâvûd, Hz. Süleyman, Hz. Zekeriyâ, Hz. Yahyâ, Hz. İsâ ve Hz. Muhammed.

**2. Yönerge:** Aşağıdaki grafikte peygamberlik kavramıyla bağlantılı kelimeleri inceleyiniz.





**3. Yönerge:** Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Peygamberlerin mesleklerini ve kişisel özelliklerini incelediğinizde peygamberliğin sosyal hayattaki yeri hakkında neler söylenebilir?

.....

.....

.....

.....

2. Peygamberliğin uygarlık tarihinin gelişimine hangi yönlerden katkı sağladığı söylenebilir?

.....

.....

.....

.....



**5. ÜNİTE** : İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU > 5.2. İslamiyet Yayılıyor  
Kavram : Hicret  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>YENİ BİR MEDENİYETE DOĞRU YOL ALIŞ</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Hz. Muhammed'in gerçekleştirdiği hicretin sonuçlarını İslam tarihi açısından değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen bilgileri dikkate alarak soruları cevaplayınız.

**Bilgi:** Hicret “kişinin herhangi bir şeyden bedenlen, dil yoluyla veya kalben ayrılıp uzaklaşması” demektir. Özelde ise Hz. Peygamber'in ve Mekkeli Müslümanların Medine'ye göçünü ifade eder.

## HİCRET

İslamiyet'in yayılmasından endişe duyan Mekkeli müşrikler Hz. Muhammed ve Müslümanlara baskılar uyguladılar. Mekke'deki durumun giderek kötüleştiğini gören Hz. Muhammed, Mekkeli Müslümanların Medine'ye hicret (göç) etmelerini istedi. Amcası Ebu Talib'in ölümü sonrasında Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber'i öldürme kararı aldı. Bu kararı sadece bir kişi değil, Kureyş kabilelerinin her birini temsilen görevlendirilecek silâhşorlardan oluşan bir grup yerine getirecek, böylece Haşimoğullarının kan davasına kalkışması önlenecekti. Bunu haber alan Hz. Muhammed, yakın arkadaşı Hz. Ebu Bekir ile birlikte Mekke'den ayrılarak Medine'ye hicret etti (622).

Medine'ye salimen ulaşabilmek için işlek ve bilinen yollar yerine farklı bir güzergâh tercih edilmiş ve bazan sarp dağ geçitlerinden bazan de çöllerin arasından geçilmiştir.



## HİCRETİN SONUÇLARI

Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicretiyle İslâm tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Müslümanlar Hz. Peygamber'in önderliğinde bir devlete kavuşmuşlardır. Medine-i Münevvere adıyla anılan şehir, Müslümanların kurdukları devletin ilk başşehri oldu. Diplomatik temaslar hemen başlamış ve Yahudileri de içine alacak şekilde devletin ilk anayasası oluşturulmuş ve civardaki kabilelerle antlaşmalar yapılmıştır.

Hicretten sonra kişi ve toplum hayatını düzenleyen durumlarla ilgili ayetler inmiş, ibadet ve muamelata dair hükümler konularak yaptırımlar getirilmiş ve devletlerarası hukuku ilgilendiren kurallar belirlenmiştir.

Böylelikle bir devlet düzeninin oluşmasıyla İslamiyet hızlı bir yayılma sürecine girmiştir. Dolayısıyla Müslümanların iktisadi ve ticari imkânları da genişlemiştir.

Medine'ye göç eden Müslümanlara muhâcir, muhâcirlere yardım eden Medineli Müslümanlara da ensâr unvanı verilmiştir. Hz. Muhammed ensar ile muhacirleri bir araya getirerek, her muhacir için ensardan bir kardeş tayin etmiş ve tam bir kaynaşma ve dayanışma örneği oluşturmuştur.

İslam tarihinde bir kırılma noktası teşkil eden hicret (göç) olayı, bir takvim ve tarih başlangıcı sayılmış ve Hicri Takvim oluşturulmuştur.



1. Okuduğunuz metinlerden Mekke'nin dinî, sosyal, ekonomik ve geleneksel yaşam biçimine dair hangi çıkarımlarda bulunabilirsiniz?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Hicretin siyasi sonuçları olarak neler söylersiniz?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Hicret ile birlikte hukuk alanında yaşanan yeni gelişmeler neler olmuştur?

.....

.....

.....

.....

.....



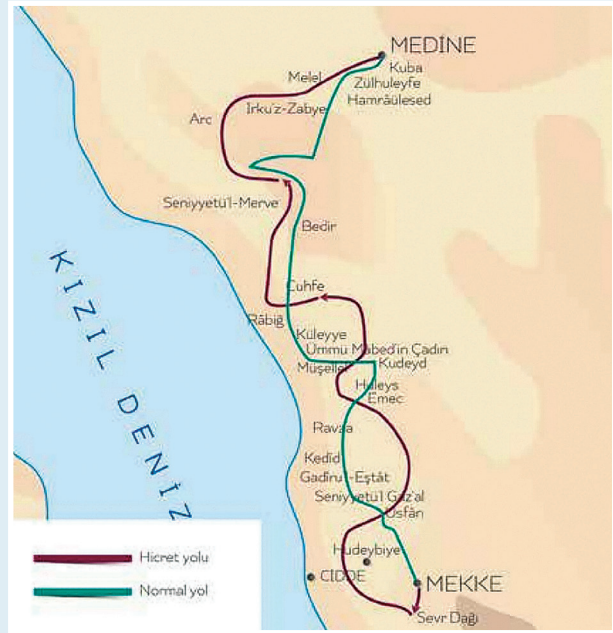
<b>5. ÜNİTE</b>	<b>: İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU &gt; 5.2. İslamiyet Yayılıyor</b>
Kavram	: Hicret
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi.
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi.

Çalışmanın Adı	<b>HİCRET</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Hicret'in İslam tarihi için önemini açıklayabilmek.	

**Yönerge:** Metin ve görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### Hicret

Müşriklerin düşmanlıklarına rağmen İslam dini yavaş yavaş Mekke’de yayıldı. İnananların sayısı gün geçtikçe çoğaldı. Müminler önce Mekke’den Habeşistan’a hicret ettiler. Mekke, ticari, siyasi, dinî ve sosyal bakımdan Arap Yarımadası’nın merkezi olduğu için buraya gidip gelenler tarafından İslam dini bütün yarımada ve çevreye yayılmış oldu. Buna karşılık müşrikler de Müslümanlara yaptıkları işkenceleri artırdılar. Alay, hakaret ve fiilî işkence döneminden geçen müminler azim, sebat ve sabırlarıyla bu badireyi de atlattılar. Bununla beraber Hz. Peygamber art arda gelen iki acı olay yüzünden yine üzüntüye kapıldı. Bu acı olaylar, O’nun kara gün dostu ve en büyük destekçisi olan eşi Hz. Hatice ve amcası Ebu Talib’in vefat etmeleriydi. On yıl içerisinde müşriklerin yaptıkları zulümler ve İslam’a karşı olan katı tutumları Hz. Peygamber’in Mekke’den umudunu kesmesine neden oldu. O’na göre İslam dinini Mekke şehrinin dışına taşımanın vakti gelmişti. Hz. Peygamber, önce Mekke yakınında olan Taif şehrine hareket etti ve Taiflileri İslam’a davet etti. Ama ne var ki Taifliler de Mekkeliler gibi Hz. Peygamber’i anlayamadılar. Kabile reisleri bu davete olumsuz cevap veremeye kalmayıp O’na karşı çok nezaketsiz davrandılar. Taiflilerin aksine Medineliler, O’nu dinlemiş ve davetine kulak vermişlerdir. Medineliler ile Hz. Peygamber arasında Akabe denilen yerde gerçekleşen görüşmeler sonrasında İslam, Medineliler arasında hızla yayılmaya başladı. İlerleyen süreçte Hz. Peygamber (s.a.s.) de Mekke’li Müslümanlara, Medine’ye göç etmeleri için izin vermiştir. Bu izin çıkarılmaz Müslümanlar birer ikişer Mekke’den Medine’ye göç ettiler. Kısa zaman sonra genel bir göç başladı ve Müslümanlar, Medine’ye akın ettiler. Hz. Peygamber, ashabına Medine’ye hicret konusunda izin verince, onları yolcu etmiş ve kendisi Mekke’de kalmıştır. Bütün Müslümanlar Mekke’yi terk edince müşrikler bir telaşa kapılmışlar ve yakın bir zamanda Hz. Peygamber’in de Medine’ye gidip inananların başına geçerek bir İslam Devleti kuracağını tahmin etmişlerdir. O’nu öldürmek için planlar yapmışlar fakat başarılı olamamışlardır. Hz. Muhammed (s.a.s.), hicret için izin verildiğinde Hz. Ebu Bekir ile hareket geçerek Medine’ye, normal güzergâhı kullanmadan ve farklı noktalarda molalar vererek ulaşmayı başarmışlardır.



(Mustafa Ağırman, “Hz. Peygamber’in Medine’yi İslâmlaştırması ve Hicret Projesi”, *EKEV Akademi Dergisi*, C.1, S.2, Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Yay., Erzurum 1998, s.57-58, 77-80’den düzenlenmiştir.)



1. “Hicret” kavramının tanımını yapınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Hz. Muhammed’in Medine’ye hicretinin gerekçeleri neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....

3. İslamiyet’in yayılmasında Hicretin ne gibi etkileri olmuştur?

.....

.....

.....

.....

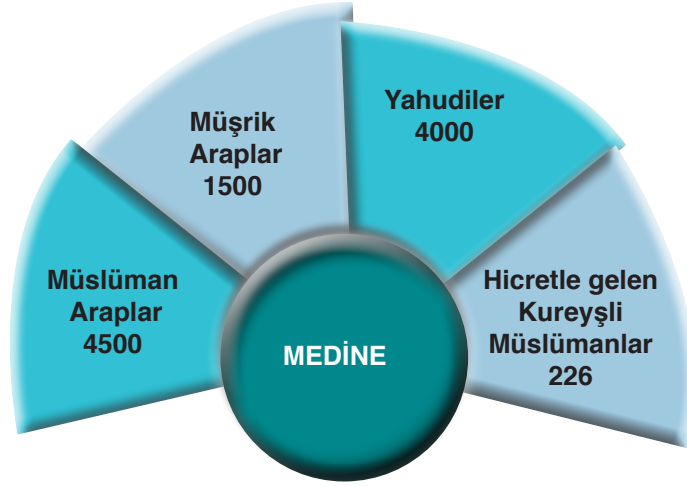
.....



**5. ÜNİTE** : İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU > 5.2. İslamiyet Yayılıyor  
Kavram : Medine Sözleşmesi  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>YENİ BİR TOPLUMSAL DÜZEN</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Medine Sözleşmesi'nin öngördüğü toplumsal düzenini ve eğitim, idare, güvenlik, yargı gibi ilk kurumsal yapılanmaların önemini kavrayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen tablo ve bilgileri dikkate alarak soruları cevaplayınız.



Kavram Haritası: Hicret sonrası Medine şehrinin nüfus yapısı

İslâm'dan önce Medine'de herhangi bir devlet yoktu. Nüfus ve siyasi üstünlük Araplarda olmakla beraber ekonomik alanda Yahudiler daha önde idiler.

Hicret olayından sonra Mekke müşriklerinin Medinelilere gönderdikleri mektuplarla muhacirleri iade etmelerini istemeleri, aksi takdirde Medine'ye saldırı düzenleyeceklerini bildirmeleri hem şehir hem de Müslümanlar için bir güvenlik problemini ortaya çıkardı.

Bu durumda Hz. Peygamber'in sadece Müslümanları değil bütün Medinelileri kapsayan bir anlaşmaya ihtiyaç duyması doğaldı. Hz. Peygamber, Medine Sözleşmesi ile muhacir ve ensarın tam bir dayanışma içinde olmasını sağlamayı, onları hukukî güvence altına almayı, Kureyş müşrikleriyle Medine'deki müşrik ve Yahudilerin Müslümanlara karşı muhtemel iş birliğinin önüne geçmeyi ve dışarıdan Medine'ye gelebilecek bir saldırı karşısında şehirde yaşayanların birlikte hareketini temin etmeyi amaçlıyordu.

Sözleşme Medine'de yaşayan dinî, siyasi ve etnik grupların iç işlerinde bağımsız olup dış tehlikeler karşısında birlikte hareket etmelerini öngörmesi, şehirde siyasi birliği sağlaması, din ve vicdan hürriyetini, can, mal ve namus güvenliğini hukuki güvence altına alması gibi temel hükümleriyle taraflarca kabul edildi.

Belgede önce şehir devletini teşkil eden gruplar sayılmakta ve bunların siyasi bir bütün (ümme) oluşturdukları belirtilmektedir. Burada Hz. Peygamber'in taraflar arasındaki anlaşmazlıklarda son yargı mercii ve ordu kumandanı olarak kabul edilmesi, onun hem devlet başkanı olduğunu hem de o sırada Müslümanların henüz sayısal çoğunluğu elde edememiş olmalarına rağmen Medine toplumdaki yerinin güçlü kabul edildiğini göstermektedir.

Mustafa Özkan, Medine Vesikası  
(Düzenlenerek alınmıştır.)





1. Kavram haritası incelendiğinde Medine şehriyle ilgili hangi çıkarımlarda bulunulabilir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Medine Sözleşmesi toplumsal hayatın hangi alanlarını düzenlemiştir?

.....

.....

.....

.....

3. Medine'nin nüfus yapısı göz önüne alındığında Mekke'den gelen Hz. Muhammed'in Medine Sözleşmesi'ni hazırlayarak kabul ettirmesi hakkındaki düşüncelerinizi belirtiniz.

.....

.....

.....

.....

.....



<b>5. ÜNİTE</b>	<b>: İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU &gt; 5.2. İslamiyet Yayılıyor</b>
Kavram	: Medine Sözleşmesi
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi.
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi.

Çalışmanın Adı	<b>BİRLİKTE YAŞAMA SANATI</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Medine Sözleşmesi'nin siyasi ve sosyoekonomik hayattaki önemini değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Metinden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### BİRLİKTE YAŞAMA SANATI: MEDİNE SÖZLEŞMESİ

Hız. Muhammed (s.a.s.), Medine'ye hicret ettiği sırada burada bütün şehir halkını kapsayan bir idari yapı mevcut değildi. Her kabile kendi içinde birlik oluşturuyordu. Hız. Peygamber, kardeşleştirme müessesesi ile Müslümanlar arasında birliği sağlamlaştırdıktan sonra şehir; Müslümanları, gayrimüslim Arapları ve Yahudileri içine alan ve daha önce Medine tarihinde hiç rastlanmayan bir siyasi-sosyal yapı getirdi. Bu yapı, etnik kökenleri ve dinleri farklı çeşitli gruplardan, federasyonlardan oluşan bir konfederasyon idi. Bu teşebbüs her şeyden evvel şehir halkının barış ve güven içinde yaşamasını sağlamak gayesini taşıyordu.

Hız. Peygamber, Müslümanların yanı sıra Medine toplumunu oluşturan Yahudileri ve diğer grupları bir şehir devleti hâlinde teşkilatlanmaya ikna etti. Durumu müzakere etmek üzere Enes b. Mâlik'in evinde bir toplantı yaptı. Bu toplantıya katılanlar Medine toplumunu yeniden düzenleyen bir sistem oluşturmaya karar verdiler; birbirleriyle ve yabancılarla ilişkilerini, idari ve adli yapılarını, fertlerin sahip oldukları din ve vicdan hürriyetini, haklarını ve sorumluluklarını belirli esaslara bağlayan bir metin hazırladılar. Bir sosyal mukavele olarak da kabul edilebilecek bu metin, şekil açısından bugünkü anayasalarla hayli farklı olsa da bir anayasa niteliğindedir.

Bu metin, ana kaynaklarımızda bütün hâlinde bize intikal etmiş bulunmaktadır. "Kitâb", "Sahife" ve "Müvâdea" yani sulh antlaşması adını taşıyan bu vesika, zamanımızda Medine Anayasası, Medine Vesikası, Medine Belgesi, Medine Sözleşmesi ve Medineliler Sözleşmesi olarak anılmaktadır.

Araştırmacılar tarafından 47 veya 52 madde olarak tasnif edilen vesikanın bazı maddeleri şunlardır:

Bu kitap (yazı), Peygamber Muhammed tarafından Kureyşli ve Yesribli müminler ve Müslümanlar ve bunlara tâbi olanlarla yine onlara sonradan iltihak etmiş olanlar ve onlarla beraber cihat edenler için tanzim edilmiştir:

- İşte bunlar, diğer insanlardan ayrı bir ümmet (camia) teşkil ederler.
- Kureyş'ten olan muhacirler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile kan diyetlerini ödemeye iştirak ederler; onlar harp esirlerinin kurtuluş fidyelerini müminler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet ilkelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir.
- Müminler kendi aralarında ağır mali sorumluluklar altında bulunan hiç kimseyi (bu hâlde) bırakmayacaklar, kurtuluş fidyesi veya kan diyeti gibi borçlarını iyi ve makul bilinen esaslara göre vereceklerdir.
- Takva sahibi müminler, kendi aralarında mütecevize ve haksız bir eylemde bulunmayı tasarlayan yahut bir suç ve kötülük işleme yahut bir hakka tecavüz veyahut da müminler arasında bir karışıklık çıkarma kastını taşıyan kimseye karşı olacaklar ve bu kimse onlardan birinin evladı bile olsa hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır.
- Takva sahibi müminler, en iyi ve en doğru yol üzerinde bulunurlar.
- Üzerinde ihtilafa düştüğünüz herhangi bir şey, Allah'a ve Muhammed'e götürülecektir.
- Yahudiler, müminler gibi muharebe devam ettiği müddetçe (kendi harp) masraflarını karşılamak zorundadırlar.
- Yahudiler Müslümanlarla birlikte, beraberce harp ettikleri müddetçe masrafta bulunacaklardır.
- Bu sahifenin (yazının) gösterdiği kimse lehine Yesrib Vadisi dâhili (cevf) haram (mukaddes) bir yerdir.
- Onlar (Müslümanlar ve Yahudiler) arasında, Yesrib'e hücum edecek kimselere karşı yardımlaşma yapılacaktır.

(İbrahim Sarıçam, Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2017, s.168-170'ten düzenlenmiştir.)



1. Medine Sözleşmesi nedir?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

2. Medine Sözleşmesi'nin maddelerinden hangilerinin ekonomik çözüm içerdiği söylenebilir?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

3. Medine Sözleşmesi ile siyasi ve sosyal hayatta nelerin amaçlandığı savunulabilir?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....



**5. ÜNİTE** : İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU > 5.2. İslamiyet Yayılıyor  
Kavram : Halifelik  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	İSLAMİYET'TE DEVLET BAŞKANI	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Halifelik kavramını tanımlayarak İslam Dünyası için önemini açıklayabilme	

**Yönerge:** Aşağıda verilen metni ve infografiği dikkate alarak soruları cevaplayınız.

## HALİFELİK

Sözlükte “birinin yerine geçmek, bir kimseden sonra gelip onun yerini almak, birinin ardından gelmek/gitmek, yerini doldurmak, vekâlet veya temsil etmek” gibi anlamlara gelen hilâfet kelimesi, terim olarak İslâm devletlerinde Hz. Peygamber’den sonraki devlet başkanlığı kurumunu ifade eder. Halife de “bir kimsenin yerine geçen, onu temsil eden kimse” demektir ve devlet başkanı için kullanılır.

Müslüman toplumlarda devlet başkanlığına hilâfet denmesi, halifenin risâlet görevi hariç Hz. Peygamber’in yerine geçerek onun dünyevi otoritesini temsil etmesi, yeryüzünde dinin hükümlerini uygulamak, dünya işlerini düzene sokmak üzere Allah’ın yeryüzündeki hâkimiyetini veya bütün müminlere ait olan hilâfet ve yetkiyi temsil etmesi gibi sebeplerle açıklanır.

Resûl-i Ekrem hayatta iken hem peygamber olarak Allah’tan aldığı vahyi insanlara tebliğ etmiş hem de Müslümanların dünyevi işlerini düzene koymuş, hukuki ihtilâflarını çözümlemiş, ahlâk bakımından onları eğitmiş, siyasi birliğin tamamlanmasından sonra devlet başkanlığı ve ordu kumandanlığı görevlerini üstlenmiştir. İslâm âlimleri Hz. Peygamber’in vefatıyla peygamberliğin sona erdiği, buna karşılık toplumun idaresiyle ilgili diğer işleri bir kişinin üstlenip bunları tek başına veya bazı görevleri yetkili şahıs ve mercilere devrederek yürütmesi, böylece Müslümanların düzen içinde yaşamalarını temin etmesi gerektiği üzerinde görüş birliğine varmışlardır.

*Casim Avcı, Hilâfet (Düzenlenerek alınmıştır.)*

### Dört Halife Dönemi

Hz. Muhammed’in vefatından sonra Hz. Eubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali istişare ile seçilip işbaşına gelmişlerdir.

### KİM HALİFE OLACAK?

### Emeviler Dönemi

Muaviye siyasi ve askerî mücadele sonunda halifeliğini ilan etmiştir. Muaviye, oğlu Yezid’i de veliaht tayin etmiştir.

1. Hz. Muhammed’in vefatından sonra sizce neden halife seçme ihtiyacı ortaya çıkmıştır?

.....

.....

.....

.....



2. Dört Halife Dönemi ile Emeviler Dönemi'ni yönetim açısından kıyasladığınızda hangi çıkarımlarda bulunabilirsiniz?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Lider veya devlet başkanı olarak belirlenen kişinin taşıması gereken özellikler sizce neler olmalıdır? Açıklayınız

.....

.....

.....

.....

.....



**5. ÜNİTE** : İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU > 5.2. İslamiyet Yayılıyor  
Kavram : Halifelik  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi.  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi.

Çalışmanın Adı	<b>HİLAFET</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Halifelik kurumunun ortaya çıkış gerekçelerini değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Metin ve görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

### Hilafet

Hz. Muhammed hayatta iken hem peygamber olarak Allah'tan aldığı vahyi insanlara tebliğ etmiş hem de Müslümanların dünyevi işlerini düzene koymuş, hukuki ihtilaflarını çözümlenmiş, ahlaki olarak onları eğitmiş, siyasi birliğin tamamlanmasından sonra devlet başkanlığı ve ordu kumandanlığı görevlerini üstlenmiştir. İslam âlimleri Hz. Peygamber'in vefatıyla peygamberliğin sona erdiği buna karşılık toplumun idaresiyle ilgili diğer işleri bir kişinin üstlenip bunları tek başına veya bazı görevleri yetkili şahıs ve mercilere devrederek yürütmesi böylece Müslümanların düzen içinde yaşamasını temin etmesi gerektiği üzerinde görüş birliğine varmışlardır. Ancak bir kısım âlimler, devlet başkanının İslam'ın dünyevi ve içtimai hükümlerini uygulama görevini göz önünde bulundurarak bu işe dinî bir karakter atfederken bir kısmı da insanların siyasi birlik ve düzen içinde yaşamasını ve bu amaçla devlet kurmasını akli ve tabii bir ihtiyaç olarak görür.



Görsel 1: Hz. Muhammed'in (sav) ayak izi

Hz. Muhammed'den sonra devlet başkanlığına hilafet denmiştir. Halife Hz. Peygamber'den sonra O'nun yerine geçerek Risalet görevi hariç dünyevi otoriteyi temsil etmiş ve yeryüzünde dinin hükümlerini uygulamıştır. Dünya işlerini düzene sokmak üzere Allah'ın yeryüzündeki hâkimiyetini veya bütün müminlere ait olan yetkiyi temsil etmiştir. Bu makamdaki kişiye "halifetü Resûlullah" da denilmiştir. İlk dönemlerden itibaren halifenin "halifetullah" yani "Allah'ın halifesi" tabiriyle anılması temayüllerine rastlanırsa da bu yaygın bir kullanım değildir. Kaynaklarda Hz. Ebu Bekir'in kendisine "Allah'ın halifesi" diye hitap eden bir kişiye tepki göstererek Allah'ın değil Resulullah'ın halifesi olduğunu ve buna da rıza gösterdiğini söylediği; Hz. Ömer ile Ömer b. Abdülaziz'in de aynı şekilde buna karşı çıktıkları kaydedilmektedir. Halifeye adeta ilahî bir yetki ve vekâlet atfeden böyle bir adlandırma İslam âlimleri tarafından hiç kullanılmadığı gibi kamuoyunda da kabul görmemiştir.

(Casim Avcı, "Hilâfet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2017, s.539'dan düzenlenmiştir.)





1. “Halife” ne demektir?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

2. Hilafet makamı hangi gereksinimlerin sonucunda ortaya çıkmıştır?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

3. Halifelerin seçiminde nelere dikkat edilmiş olabilir?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....



**5. ÜNİTE** : İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU>5.2. İslamiyet Yayılıyor  
Kavram : Beytülmal  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	DEVLET HAZİNESİ	20 dk.
Çalışmanın Amacı	Beytülmal kavramı ile ilgili çıkarımda bulunabilme.	

**Yönerge:** Verilenlerden hareketle soruları yanıtlayınız.



Görsel 1: Mescid-i Nebi

Mescid-i Nebi'de iki katlı bir odanın üst katı beytülmal olarak kullanılmaktaydı. Burada gıda maddeleri ve bazı eşyalar muhafaza edilmekte ve bunlar bir süre sonra ihtiyaç sahiplerine dağıtılmaktaydı. Bu uygulama erken devir İslam devletlerine de örnek olmuş, özellikle Emeviler devrinde farklı bölgelerde inşa edilen ulu camilerin avlularına beytülmal binaları da yapılmıştır.

Devlet mallarının muhafaza edildiği fiziki bir mekân olarak da beytülmalın ilk temellerinin gerek zekât gelirleri gerekse elde edilen ganimetlerle Hz. Peygamber tarafından atılmaya başlandığı söylenebilir. Daha sonraları bu gelirlere cizye de eklenmiştir. Normal devlet gelirlerinin ihtiyacı karşılamadığı durumlarda beytülmalı bağış toplandığı da bilinmektedir. Artan malların ihtiyaç sahiplerine dağıtılmadan önce belli bir yerde muhafaza edilmesinin gerekliliği, bir kurumun inşasını zorunlu hâle getirmiştir. Medine şehir devleti kurulduktan sonra fakir, kimsesiz ve muhtaçların ihtiyaçlarının karşılanmasıyla kamu giderlerinin karşılanması için oluşturulan bir kurum olarak oluşmaya başlayan beytülmal gelirleri üzerinde Hz. Peygamber bir mal sahibi olarak değil, bir kamu görevlisi ve bir devlet başkanı olarak tasarruf etmiştir. Ayrıca İslam devletinin çeşitli bölgelerine tayin edilen memurlara, ortaya çıkmaya başlayan beytülmalın maaş bağlandığı da görülmektedir.

Hız. Ömer döneminde beytülmalın kurumlaşması ve İslam devletinin mali yapısını oluşturacak şekilde teşkilatlanması gerçekleşmiştir. Hız. Ömer tarafından bu iş için akıl kişiler görevlendirilerek sonraki dönemlerde daha da gelişen beytülmal divanının temellerinin atıldığı söylenmektedir. Bu devirde Medine'deki merkez beytülmal dışında eyaletlerde de merkeze bağlı beytülmalların kurulduğu bilinmektedir. Hız. Ömer, kendisinin beytülmal karşısındaki durumunu vasinin yetim malları karşısındaki durumuna benzetmiştir.



1. Metinlerden yararlanarak verilen tanımların karşılığı olan kelimeleri yazınız.
- a) Zenginlerin sahip olduğu mal ve paranın kırkta birinin dağıtılmasını öngören, İslam'ın beş şartından biri: .....
- b) Savaşta düşmandan ele geçirilen mal: .....
- c) İslam ülkelerinde Müslüman olmayanlardan alınan bir vergi türü: .....
- d) Akıllı: .....
- e) Bir yetimin veya akılca zayıf, hasta birinin malını yöneten kimse: .....

Hz. Peygamber zekât hurmalarından birini ağzına atan torunu Hasan'a, "Bırak, o ne Allah resulüne ne de ailesinden birine helaldir." demiştir.

Hz. Ömer, kendisinin beytülmal karşısındaki durumunu vasinin yetim malları karşısındaki durumuna benzetmiştir.

2. Bu bilgilerden yola çıkarak Hz. Peygamber'in ve Hz. Ömer'in beytülmal ile ilgili görüşleri hakkında çıkarımınız ne olabilir?

.....

.....

.....

3. Beytülmal binalarının camilerin avlularına yapılmasının gerekçesi sizce ne olabilir?

.....

.....

.....

.....



**5. ÜNİTE** : İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU > 5.3. Emeviler  
Kavram : Saltanat  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>İKTİDAR KİMDE?</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Saltanat yönetiminin genel özelliklerini açıklayabilme.	

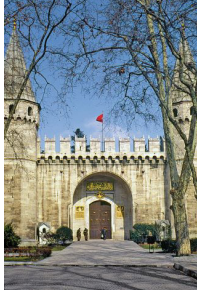
**Yönerge:** Aşağıda verilen görselleri ve kavram haritasını dikkate alarak soruları cevaplayınız.

**Saltanat:**

Bir ülkede hükümdarın, padişahın, sultanın egemen olmasıdır.



Görsel 1



Görsel 2



Görsel 3



Görsel 4

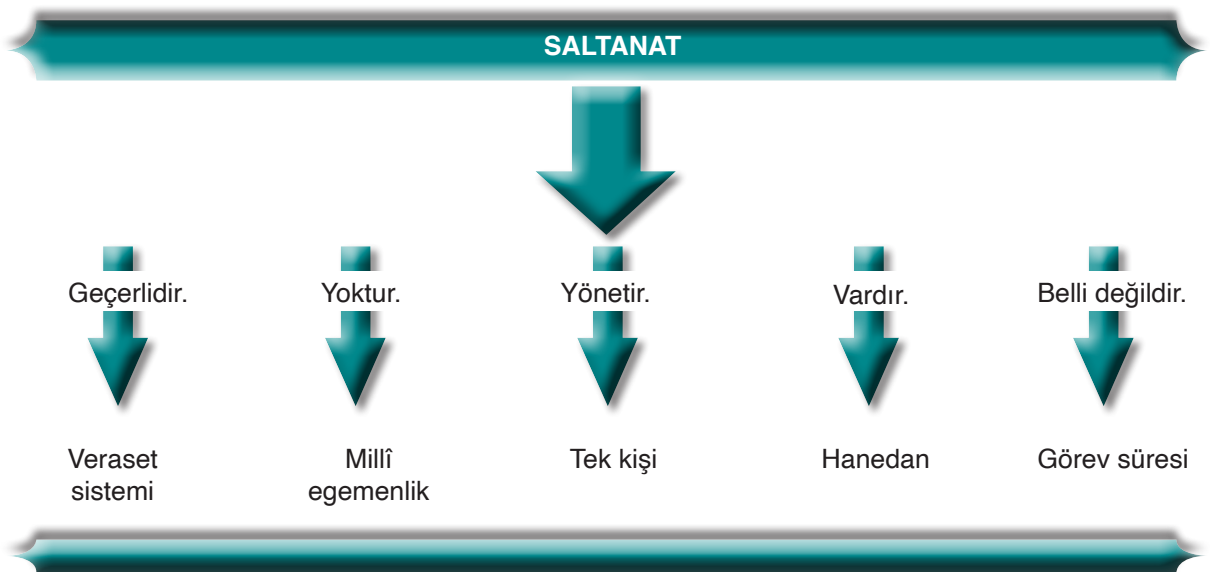
1. Yukarıda verilen görsellerden yola çıkarak yönetim biçimi hakkında hangi çıkarımlarda bulunabilirsiniz?

.....

.....

.....

.....





2. Kavram haritasını incelediğinizde demokratik yönetim anlayışının saltanat yönetiminden ayrılan yönlerini gerekçeleriyle açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Bir ülkede yönetme yetkisinin babadan oğula veya hanedandan bir kişiye geçmesinin ortaya çıkacağı sorunlar sizce neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....



**5. ÜNİTE** : İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU> 5.3. Emeviler  
Kavram : Kerbela Olayı  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>KERBELA ŞEHİDİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Kerbela Olayı ile ilgili bilgileri kavrayabilme.	

**Yönerge:** Verilen bilgilerden ve görsellerden yararlanarak soruları yanıtlayınız.

**626** - Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin küçük oğlu Hz. Hüseyin'in doğumu.

**661** - Babası Hz. Ali'nin şehit edilmesi sonrasında ağabeyi Hz. Hasan'ın Müslümanlar arasında kan dökülmemesi düşüncesiyle halifeliği Emevi ailesinden Muaviye b. Ebû Süfyân'a bırakması.

**669** - Hz. Hasan'ın ölümü.

**680** - Muaviye'nin ölümü üzerine veliaht tayin ettiği oğlu Yezid'in halifeliğini ilan etmesi. Bunu kabul etmeyen Hz. Hüseyin'in aile fertlerini yanına alarak Mekke'ye doğru yola çıkması.

Hz. Hüseyin'in Yezid'e biat etmeyip Mekke'ye gittiğini haber alan ve Emevi saltanatına karşı olan Kûfelilerin onu şehirlere davet etmeleri.

Hz. Hüseyin'in, durumu yerinde incelemesi için amcasının oğlu Müslim b. Akil'i Kûfe'ye göndermesi. Şehre ulaşan Müslim'in onun adına biat almaya başlaması ve bunu Hz. Hüseyin'e mektupla bildirmesi.

Yezid'in Müslim'in bu faaliyetini öğrenmesi üzerine Kûfe Valiliğine getirdiği Ubeydullah b. Ziyâddan Müslim'in öldürülmesini istemesi. Müslim'in Kûfelilerin sözlerinden döndüğünü Hz. Hüseyin'e bildirmeden öldürülmesi.

Hz. Hüseyin'in yeni gelişen olaylardan haberi olmadığı için ailesi ve bazı taraftarlarıyla birlikte Kûfe'ye hareket etmesi. Yolda karşılaştığı kişilerden Kûfelilerin biatlarından caydığını ve Müslim'in öldürüldüğünü öğrenince geri dönmek istemesi ancak Müslim'in oğulları ve kardeşlerinin ısrarı üzerine yola devam etmeye mecbur kalması.

Yanında sadece aile fertleriyle birlikte yaklaşık yetmiş kişi kalan Hz. Hüseyin kafilesinin Kerbelâ'ya varması (2 Ekim 680).

Kûfe Valisinin emri üzerine kafilenin sarp yerlere sığınmasına engel olunması, susuz ve savunmasız bu yerde konaklamaya mecbur edilmeleri.

Hz. Hüseyin'in, üzerine gönderilen Rey Valisine kendisini Kûfelilerin çağırıldığını, 18.000 kişinin biat ettikten sonra biatlarını bozduğunu, dönüp gitmek istediğini bildirmesi ancak Kûfe Valisinin Yezid'e biat etmesi konusunda diretmesi ve Fırat nehriyle irtibatlarını kestirmesi.

**10 Ekim 680/10 Muharrem 61** - Sayıca az olan Hz. Hüseyin'in kuvvetleri ile Yezid taraftarlarının Kerbelâda karşılaşması. Sıcaktan ve susuzluktan bitkin hâle düşen askerlerinin başında cesaretle dövüşen Hz. Hüseyin'in ve ailesinin şehit edilmesi, esirlerin Dımaşk'ta (Şam) bulunan Yezid'e gönderilmesi.



1. Hz. Hüseyin'in Kûfe yolculuğu ve Kerbela'ya varışları sürecinde yaşanan gelişmelerin temel sebebi hakkındaki çıkarımınız nedir?

.....

.....

.....

2.

Kerbela'da gerçekleşen mücadele, tarihte en kısa süren olaylardandır. Başlamasıyla bitmesi sadece yarım gündür ancak bu olay, tarihte en çok yankı uyandıran olaylardandır. Bu etkiler günümüze kadar sürdü. Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi Müslümanların kalplerinde kapanmaz bir yara açarak onları derinden sarstı. Dahası İslam dünyasının siyasi ve mezhebî açıdan bir daha vahdetine (birlik, bütünlük) imkân vermeyecek şekilde bölünmesine sebep oldu.

(Çeşitli yönleriyle Kerbela: (Tarih Bilimleri), Ed.: Alim Yıldız; Ali Aksu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010 c. 1'den düzenlenmiştir.)

Kerbela Olayı'nın yol açtığı olguyu belirtiniz.

.....

.....

.....

3.



Görsel 1,2: Kerbelâdaki İmam Hüseyin Camisi ve Türbesi, Irak

Bağdat'ın yaklaşık 100 km güneybatısında yer alan Kerbela'nın İslam tarihindeki önemi, Hz. Hüseyin ile ailesi fertlerinin 10 Muharrem 61 (10 Ekim 680) tarihinde Emevilerce şehit edildikleri yer olmasından ve kabirlerinin burada bulunmasından kaynaklanmaktadır. Kerbela, Hz. Hüseyin'in gömüldüğü bir yer iken sonraları üzerine bir türbe yapılmış, ardından suya kavuşturulup çöl ortasında güzel bir vahaya dönüştürülmüştür.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kerbela>

Görseller ve verilen bilgiden yola çıkarak Kerbela şehrinin gelişimini nasıl yorumlarsınız?

.....

.....

.....





**5. ÜNİTE** : İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU> 5.3. Emeviler  
Kavram : Mevali  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ARAP OLMAYAN MÜSLÜMANLAR</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Mevali kavramına ilişkin bilgileri ayırt edebilme.	

**Yönerge:** Verilen harita ve metinleri inceleyerek soruları yanıtlayınız.



Harita 1: Emevi Devleti

**A)** Sözlükte “koruyucu, yardımcı, sahip, dost; azat eden efendi, azat edilen köle” anlamlarına gelen mevali kelimesinin çoğulu olan mevali Kur’an-ı Kerim’de “akraba” , “dostlar” ve “mirasçılar” anlamında üç ayette zikredilir. Mevali, terim anlamında ilk İslami fetihlerin ardından kendi istekleriyle Müslüman olan, çoğunluğunu doğuda İranlılar ve Türklerin, Kuzey Afrika ve Endülüs’te Berberilerin, Mısır’da Kıptilerin oluşturduğu Arap olmayan Müslümanları ifade etmek üzere kullanılmaya başlanmıştır.

**B)** Hz. Peygamber, hür Arap Müslümanlarla daha önce köle olan azat edilmiş Müslümanlar arasında bir ayırım gözetmemiş, bu uygulama Dört Halife Dönemi’nde de aynen sürdürülmüştür. Hz. Ömer maaş sistemini kurarken mevaliyi kendilerini azat eden eski efendileriyle aynı seviyede tutmuş ve onlara aynı miktarda maaş bağlamıştır. Ayrıca valilerine Arap olmayan Müslümanları da askerî divan defterine kaydetmeleri ve onlara efendileriyle aynı miktarda maaş bağlamaları için emir vermiştir. Hz. Ali de maaş ve ganimet dağıtımında Araplara ve mevaliyeye eşit pay ayırmıştır.

**C)** Emeviler Dönemi’ne girildiğinde Arapların bir kısmı kendilerini diğer Müslüman milletlerden üstün görmeye başladılar. İslamiyet’in ilkelerini yeterince algılayamamış olan ve Arap ırkçılığının tesirinde kalan bazı çevrelerde mevaliyi hakir gören bu bakış, kökleşmiş bulunuyordu. Emevi Hanedanı’nın son yıllarına kadar annesi Arap olmayan aile fertlerinin halifeliğine olumlu bakılmamıştır. İktidarda bulunan Emevi yöneticilerinin çoğunun Müslümanların eşitliği ilkesini bir yana bırakarak mevali ile Araplar arasında ayırım yaptığı, mevaliyeye Kur’an ve sünnette yeri olmayan bazı vergiler yüklediği ve fetihlere katıldıkları hâlde bazı bölgelerde onları askerî maaş divanına kaydetmediği bilinmektedir.



1. Kur'an-ı Kerim'de "akraba", "dostlar" ve "mirasçılar" anlamında üç ayette zikredilen, Hz. Peygamber ve Dört Halife Devri'nde bu anlamlarını sürdüren mevali anlayışının Emevi Devleti'ndeki değişimini yorumlayınız.

.....

.....

2. a) Mevali politikasının ortaya çıkardığı Emevi düşmanlığını düşündüğünüzde Emevi Devleti'nin geniş sınırlara ulaşmasını nasıl değerlendirirsiniz?

.....

.....

- b) Emevi Devleti'nde uygulanan mevali politikasını göz önüne aldığınızda bu dönemde İslamiyet'in diğer milletlerce kabulü konusunda düşünceleriniz nelerdir?

.....

.....

"Irak valisi Abdullah b. Âmir'in huzurunda bir Arapla bir mevali muhakeme oluyordu. Mevali, Arap'a: 'Allah senin gibilerini içimizde çoğaltmasın!' bedduasında bulundu. Arap ise mevaliye: 'Allah senin gibileri içimizde çoğaltsın.' duasıyla karşılık verdi. Bunun üzerine Arap'a: 'O sana beddua ediyor, sen ona hayır duasında bulunuyorsun, bu nasıl olur?' diye sordular. Arap, 'Evet, hayır duasında bulunuyorum. Çünkü onlar yollarımızı yaparlar, ayakkabılarımızı dikerler, bize elbise dokurlar.' cevabını verdi."

( Corci Zeydan, İkdü'l-Ferîd adlı eserinden)

3. Yukarıda verilen bilgidan de yola çıkarak mevali olarak kabul edilen Arap olmayan Müslümanların Emevi Devleti'nde hangi görevleri üstlendiklerini söyleyebilirsiniz?

.....

.....



<b>5. ÜNİTE</b>	<b>: İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU &gt; 5.3. Emeviler</b>
Kavram	: Endülüs
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>GEMİLERİ YAKMAK</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Endülüs'ün Avrupa medeniyetine etkisini değerlendirebilme.	

**Yönerge :** Aşağıdaki metni okuyarak soruları cevaplayınız.

### Gemileri Yakmak

Merve, emekli bir edebiyat öğretmeni olan amcasının kütüphanesindeki kitapları incelemekten büyük zevk alırdı. Kütüphaneden bir kitap seçer, amcası ile kitap hakkında sohbet ettikten sonra, okumaya koyulurdu. Parmaklarını kütüphanedeki kitapların üstünde gezdirirken bir kitap çok ilgisini çekti. Kitabın üstünde “Târik yahut Endülüs Fethi” yazıyordu. Yazarı da Abdülhâk Hâmid Tarhan idi. Kitabı aldı ve heyecanla amcasının yanına gitti. Amcası, bu eserin Abdülhak Hâmid Tarhan'ın yazdığı bir tiyatro eseri olduğunu söyledi. Merve de tarih dersinde Endülüs'ün fethini öğrenmişti. Öğrendiklerini amcası ile paylaşmaya başladı: “Endülüs, Müslümanların İspanya'yı fethettikten sonra bölge için kullandıkları isimmiş. Târik b. Ziyad da bu fetihle önemli rol oynayan bir komutan 7000 kişiden oluşan ordusu ile Septe Boğazı'ndan gemilerle İspanya'nın güneyine ulaşmış ve karargâhını kurduktan sonra, askerlerinin geriye dönmesini önleyip onları cihada teşvik etmek amacıyla gemileri yaktırmış. İspanya fethedilmiş ve boğaz da Cebelitârik olarak anılmaya başlanmış.”

Amcası da Merve'nin sözlerine ek olarak şu kendi bilgilerini onunla paylaştı: “Müslümanlar tarafından Endülüs'te inşa edilen İslam medeniyeti hem İslam tarihi hem de Avrupa tarihi açısından büyük öneme sahiptir. 711 yılında başlayan ilk fetih hareketlerinden 1492 yılına kadar, bilim adına çeşitli alanlarda yapmış oldukları çalışmalarla hem kendi zamanlarına hem de günümüze ışık tutmuşlardır. Hristiyanlar, Endülüs medeniyetine duydukları hayranlık sebebiyle Arapça eserleri kendi dillerine çevirmişler, Endülüs'te açılan eğitim kurumları Avrupalı öğrenciler için bir cazibe merkezi olmuştur. Kültür hayatının dışında mimari alanda da Avrupalı krallar saraylarını Endülüs mimarisini örnek alarak yaptırmışlar.”

Merve, amcasının anlattıklarını ilgiyle dinledikten sonra, Endülüs ile ilgili daha çok araştırma yapmak için kütüphanenin yolunu tuttu.



Görsel 1



Görsel 2



1. Endülüs kavramı size neleri çağrıştırmaktadır? Açıklayınız.

.....  
.....  
.....  
.....

2. Târik b. Ziyad'ın, İspanya'nın fethindeki rolü ve önemi nedir?

.....  
.....  
.....  
.....

3. İspanya'nın, Müslüman hâkimiyetinde bulunduğu dönemde Avrupa medeniyetine katkıları neler olmuş olabilir?

.....  
.....  
.....  
.....



**5. ÜNİTE** : İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU > 5.4. Abbasi Devleti ve Türkler  
Kavram : Samarra  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>TÜRLERE ÖZEL KURULAN ŞEHİR: SAMARRA</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Samarra kavramını ,Samarra şehrinin kuruluş amaçları çerçevesinde yorumlayabilme.	

**Yönerge:** Görselden ve metinden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.



Görsel 1

Halife Mu'tasım tarafından 836'da Bağdat'ın yaklaşık 100 km. kuzeyinde ve Dicle'nin sol kıyısında kurulmuş, 836-892 yılları arasında başşehir olarak kullanılmıştır. Halife Me'mûn'un ölümünden sonra kardeşi Mu'tasım Türklerin desteği sayesinde hilâfet makamına geçti. O da ağabeyi gibi çeşitli Türk ülkelerinden birlikler getirmeye devam ederek kısa zamanda ordunun büyük kısmını Türklerden meydana getirdi. 836'da Samarra şehrini kurarak Türk birlikleriyle beraber hilâfet merkezini oraya nakletti. Kaynaklarda kuruluş sebebi olarak Mu'tasım'ın Türklerden teşkil ettiği, şehir hayatına uyum sağlayamayan askerî birliklerin zorba tavırlarıyla taşkınlık yapmaları ve Bağdat sokaklarında at koşturarak insanların yaralanmasına ve hatta ölümüne yol açmaları yüzünden halk ile aralarında başlayan gerginliğin tehlikeli boyutlara ulaşması gösterilmektedir. Mu'tasım çözümü onlar için yeni bir şehir kurmakta bulmuş ve inşaat Türk kumandanlarından Eşnâs başkanlığındaki bir heyetin tespit ettiği, içinde bir Hristiyan manastırı ile Sâsânîler'den kalma harabelerin yer aldığı alanda başlatılmıştır. Bu iş için Bağdat, Basra, Antakya, Şam ve Mısır'dan mühendisler, ustalar, işçiler ve çeşitli malzemeler getirildi. Şehrin merkezinde Ulucami (mescidü'l-câmi'), etrafında çeşitli mesleklere ait çarşılar yer aldı. Başlangıçta bir hilâfet sarayı planlanmadı; Mu'tasım orada oturmaya karar verince Hâkân Urtûc'un yaptırdığı ve çok beğendiği Hâkân Sarayını (el-Cevsaku'l-Hâkânî) kullanmaya başladı. Samarra altı büyük ana cadde üzerine kurulmuştu. En büyük caddesi, üzerinde Hâkân Sarayının, Dîvânü'l-harâc gibi kamu binalarının, üst düzey sivil bürokrat evlerinin, Ulucami ve merkezî çarşının bulunduğu şehir, temelde ordugâh mahiyetinde olduğundan Askerü'l-Mu'tasım (Askerî samarra) diye de isimlendirilmekteydi.

Türk kumandanları yavaş yavaş idarî kadrolara da hâkim olarak devletin yönetiminde büyük ölçüde söz sahibi oldular. Halife Mütevekkil'den itibaren istediklerini halife yapıyor, istemediklerini bu makamdan uzaklaştırıyorlardı. Diğer taraftan halifeler de Türklerin baskısından kurtulmak için gayret sarfediyor ve fırsat buldukça Türk kumandanlarını öldürüyorlardı. Türklerle halifeler arasındaki bu mücadele, 892 yılında merkezin tekrar Bağdat'a nakledilmesine kadar devam etti. Fakat hilafet merkezinin Bağdat'a nakledilmesi, halifelik müessesesinin siyasî nüfuzu bakımından büyük bir değişiklik meydana getirmede.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/samarra>  
<https://islamansiklopedisi.org.tr/abbasiler>



1. Samarra şehri nerede kurulmuş ve neden bu ismi almıştır?

.....

.....

.....

.....

2. Halife Mu'tasım neden Türklere özel bir ordugâh şehri kurdu muştur?

.....

.....

.....

.....

3. Abbasi yöneticilerinin Türklere zamanla devletin idari kadrolarından uzaklaştırmaktaki amaçları nelerdir?

.....

.....

.....

.....





<b>5. ÜNİTE</b>	<b>: İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU &gt; 5.5. Bilim Medeniyeti</b>
Kavram	: Suffe
Genel Beceriler	: Eleştirel Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>MÜSLÜMANLARIN İLK MEDRESESİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Suffe'nin ne olduğunu ve İslâm medeniyeti için önemini açıklayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıdaki metni okuyarak soruları cevaplayınız.

## MÜSLÜMANLARIN İLK MEDRESESİ

Hz. Muhammed'in, Medine'ye hicretinin ardından, ilk yaptığı iş, Mescid-i Nebevî'yi inşa ettirmek oldu. Mescid-i Nebevî, sadece Hz. Muhammed'in gündelik hayatını ve faaliyetlerini sürdürebileceği bir ev ve ibadet yapılan bir mescit değildi. Bu yapı içinde bütün İslam âlemini aydınlatacak bir okul da ortaya çıktı: "Suffe"

Gerek Mekke muhacirlerinden gerekse daha sonra İslam'ı kabul edip Medine'ye hicret edenlerden yoksul, bekâr ve yakını bulunmayan sahabeler, Suffe'de kalıyordu. Ashâb-ı Suffe'nin vakitlerini Hz. Muhammed'i dinleyip ondan İslam'ın esaslarını öğrenerek geçirmeleri burayı kısa zamanda bir eğitim kurumu hâline getirdi. Ashab-ı Suffe'nin eğitim ve öğretim işleriyle bizzat ilgilenen Hz. Muhammed, Suffe'de düzenli olarak dersler veriyordu. Okuma-yazma eğitimi verecek öğretmenler de burada hizmet vermekteydi.

Gölgelik anlamına gelen Suffe, İslam eğitim-öğretim tarihinin ilk sistemli eğitim faaliyetlerinin yürütüldüğü, İslam dünyasındaki ilk medrese olarak kabul edilmiştir. Suffe'de eğitim alan "Ashab-ı Suffe" olarak bilinen sahabeler, İslâmî ilimlerin gelişmesine doğrudan katkıda bulunmuştur.

Hz. Muhammed, eğitime her zaman önem vermiştir. Bedir Savaşı'nda ele geçirilen esirlerden, Müslümanlara okuma-yazma öğretenlerin serbest bırakılması da bunun bir göstergesidir. Onun vefatından sonra başlatmış olduğu eğitim-öğretim faaliyetleri, Dört Halife Dönemi'nde de devam etmiştir. Cami ve mescitler, İslamiyet'in ilk devirlerinden günümüze kadar İslam toplumunun eğitim kurumları olarak faaliyet göstermiştir.

1. Suffe ne demektir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

2. Suffe'de kimler kalmıştır? Kimler eğitim vermiştir?

.....

.....

.....

.....

3. Suffe'nin İslam medeniyetinin gelişimine katkıları nelerdir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....



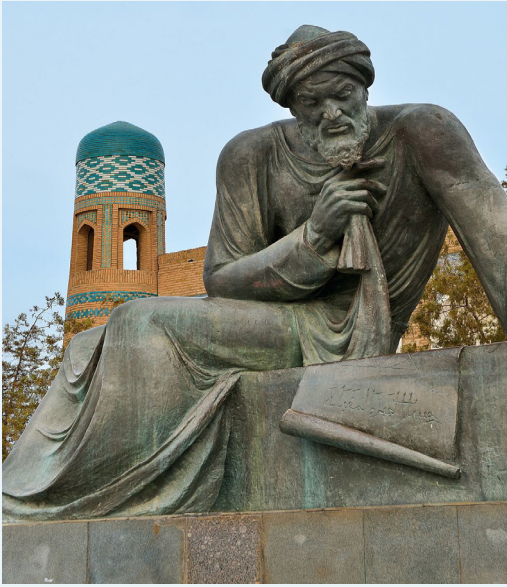


**5. ÜNİTE** : İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU > 5.5. Bilim Medeniyeti  
Kavram : Beytül' - hikme  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ORTA ÇAĞ'IN BİLGELİK EVİNDEN MODERN BİLİMLERE</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Beytül'-hikmenin kurumsal olarak anlamını, kuruluş amacını, fonksiyonlarını ve modern bilimlerin oluşmasına katkısını kavrayabilme.	

**Yönerge:** Görselden ve metinden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

## ORTA ÇAĞ'IN BİLGELİK EVİNDEN MODERN BİLİMLERE



Görsel 1

Beytül'-hikme: Modern matematiği ortaya çıkaran keşiflerin yapıldığı İslam Kütüphanesi Beytül'-hikme (Bilgelik Evi)

13. yüzyılda yıkılan bu antik kütüphaneden herhangi bir iz kalmadı. Ama bu saygın akademi, İslamî Altın Çağ'da büyük bir entelektüel güçtü. Sıfır ve çağdaş Hint/Arap rakamları gibi dönüştürücü kavramların da doğum yeriydi. Ancak bir şey çok net; Akademi matematiği tamamen değiştiren bir kültürel Rönesans'ı başlattı.

Ancak burada yapılan keşifler, daha sonra İslam İmparatorluğu, Avrupa ve en nihayetinde tüm dünyanın benimsediği güçlü, soyut bir matematik dilini ortaya çıkarttı. Surrey Üniversitesinden (İngiltere) fizik profesörü Jim El Halili: "Fibonacci diye anılan 1170'te Pisa'da doğan İtalyan matematikçi Leonardo da Pisa, Liber Abbaci isimli eserini çok büyük ölçüde 9. yüzyıl matematikçisi Hârizmî'nin algoritmalarına dayandırıyor. İlk kez iki bilinmeyenli denklemlerin çözümü için bir sistem öneriyordu.

Hârizmî alanındaki keşifleriyle "Cebir'in babası" diye anılır. Hârizmî Bilgelik Evinde astronom ve baş kütüphaneci olarak atanmıştı. Hârizmî'nin tezleri Müslüman dünyasında ondalık sayı sistemini başlattı. Leonardo da Pisa gibi diğerleriyse bunun Avrupa'ya iletilmesini sağladı" diyor.

Tarihî konulara ilgisi ve merakı olan lise öğrencisi Ali yatmadan önce gazete haberlerine göz atıyordu. Beytül'-hikme ile ilgili yukarıdaki haberi gördü ve okumaya başladı. Hârizmî'yi düşünürken uykuya daldı. Rüyasında Hârizmî'yi gördü ve O'ndan Beytül'-hikme 'yi anlatmasını istedi.

Hârizmî: "Halife Me'mûn 830 yılında resmi bir tercüme ve araştırma enstitüsü ve kütüphanesi olan Beytül'-hikme'yi (Bilgelik Evi) inşa etti. Mansur döneminden beri Hizanetül'-hikme adıyla anılan bu saray kütüphanesi, zaman içinde ihtiyaca göre genişletilmişse de Me'mûn buraya yeni bir hüviyet kazandırdı. Bizanslılar'a karşı başarıyla sonuçlandığı seferden dönerken oralardan toplattığı kitapları beraberinde Bağdat'a getirdi. Ayrıca kütüphaneyi zenginleştirmek için büyük bir para ayırdı. Gerek imparatorluk sınırları içindeki kilise okullarından gerekse komşu ülkelerden ve Kıbrıs'tan getirilen kitaplarla Beytül'-hikme, bu dönemin (Orta Çağ) en zengin kütüphanesi ve yoğun ilmî araştırmaların yapıldığı bir merkez hâline geldi. Bağdat'taki Beytül'-hikme bağımsız bir yapı olmayıp saray kapsamı içinde çeşitli bir bina durumundaydı. Burada kitapların korunduğu bölümlerin yanı sıra müellif, mütercim, kâtip, müstensih ve mücellitler için ayrılan odalar ve bir okuma salonu yer almaktaydı. Beytül'-hikme'de sâhibü Beytül'-hikme unvanını taşıyan bir yönetici ile müellifler ve mütercimler, bunların emrinde çalışan kâtipler, yazılan kitapları çoğaltan müstensihler ve mücellitlerden (cilt yapan) oluşan bir kadro görev yapıyordu. Grekçeden Süryânîceye, oradan da Arapçaya veya doğrudan Grekçeden Arapçaya tercüme yapan mütercimlerin sayısı kırk yedi civarındaydı.

Farsçadan tercüme yapan on altı, Sanskritçe'den tercüme yapanlar üç, Nabatî dilinden Arapçaya çeviri yapan bir mütercim bulunuyordu. Bu iş için büyük bir kaynak ayrılmıştı. İlim alanına yapılan bu yatırımlar kısa zamanda ürünlerini verdi ve Müslümanlar arasından büyük bilginler, filozoflar, kâşif ve mucitler yetişti. Me'mûn'un Bağdat yakınlarındaki Şemmâsiye'de kurduğu rasathanede araştırma yapan astronom ve matematikçilerin çoğu Beytû'l-hikme kadrosunda yer alan âlim ve kâşiflerden idi. Bu dönemlerde bir tercüme bürosu ve bir kütüphane olarak kurulan Beytû'l-hikme giderek fizikî ve fonksiyonel açıdan gelişip genişledi, özellikle pozitif ilimlerin araştırıldığı bir merkez ve bir eğitim kurumu hâline geldi. Bu merkezde ben de cebir,coğrafya,algoritma,astronomi üzerine çalışmalar yaptım. Hint, Arap rakamlarıyla hesaplamalar yaptım." dedi. Sonra Ali'ye "bu çalışmalarımı ve beni biliyor musunuz, eserlerim sizin dönemimize erişti mi?" diye sordu. Ali birden irkildi ve cevap verdi: "Sizin eserleriniz günümüz dünyasının bilimsel çalışmalarının temelini oluşturan çok kıymetli eserler. Modern matematiğin temelini oluşturup bir çok alanda insanlığa bilimsel katkılar sağladığınız için çok teşekkür ederim." Ayrıca biz sizi "Cebirin babası" olarak tanıyoruz dedi.Hârizmî de: "Gayretim ve emeğim boşa gitmemiş çok mutlu oldum" dedi. Hârizmî: "Beytû'l-hikme çalışmalarına devam ediyor mu?" diye sordu. Ali çok üzgün cevap verdi: "Beytû'l-hikme maalesef günümüze kadar ulaşamadı. 500 yıldan fazla İslâm ilim dünyasına kaynak teşkil eden bu merkez 1258'de İlhanlı hükümdarı Hülâgû tarafından yakılıp yıkılmıştır." Ali birden uyandı, gerçek mi, rüya mı olduğunu anlayamadığı bu dakikaları hiç unutmadı.

1. Beytû'l-hikme kavramını açıklayınız?

.....

.....

.....

.....

2. Beytû'l-hikme günümüzdeki bilimsel çalışmalara nasıl bir katkı sağlamıştır?

.....

.....

.....

.....

3. Beytû'l-hikme'de hangi dillerden Arapçaya tercüme yapılmıştır?

.....

.....

.....

.....



**5. ÜNİTE** : İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU > 5.5. Bilim Medeniyeti  
Kavram : Naklî ilim-Akli ilim  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi, Eleştirel Düşünme Becerisi.  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi.

Çalışmanın Adı	İSLAMİ İLİMLER	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Naklî ve akli ilimleri tanıyabilme.	

**Yönerge:** Metinden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

İlk halifeler ve Emeviler devrinden başlayarak Abbasiler zamanında büyük bir yükseliş gösteren İslam ilimleri, IX-X. asırlarda en parlak devrini yaşamıştı. Müslümanlığın yayıldığı çok geniş sahalarda yaşayan kavimlerin kültür ve ananelerinden ve eski medeniyetlerden büyük nisbette faydalanan İslam ilimleri başlıca ikiye ayrılabilir: Doğrudan doğruya İslam dini ile ilgili olan ilimler ve menşei ni yabancı medeniyetlerden alan ve dinî mahiyeti bulunmayan ulum-ı dahiliye de denen akli ilimler.

Fethedilen bölgelerde İslam'ın yayılması; dinin nasıl ve hangi araçlarla anlatılacağı, toplumsal hayatın nasıl yaşanacağı gibi meseleleri gündeme getirmiştir. Bu nedenle Müslümanlar, bütün yönleriyle Kur'an'ı incelemeye ve Hz. Peygamber'in söz ve davranışlarını tespiti girişmiştir. Bu çalışmalarla naklî ilimler ortaya çıkmaya başlamıştır. Sahabelerin Kur'an öğretme faaliyetleri, tefsir ve fıkıh ilimlerine kaynaklık etmiştir. Abbasi halifelerinin, Latince ve Süryaniceden Arapçaya çevirttiği eserler ile İslam medeniyetinde farklı bilimler ortaya çıkmıştır.

İslam medeniyetinin modern dünyaya en büyük hediyesi bilimdir. Fakat Avrupa'yı yeniden hayata kavuşturan şey sadece bilim değildir. İslam medeniyetinden gelen daha başka tesirler de Avrupa hayatına ilk ışıltıları vermiştir. Avrupa'nın ilerlemesinde, İslam kültürünün tesirini görmeyeceğimiz hiçbir alan yoktur. Bu tesirin bütün açıklık, büyüklük ve devam eden gücüyle kendini gösterdiği, en büyük zaferlerin kazanılmasına sebep olduğu alan tabiat bilimleri ve bilim zihniyeti olmuştur.

1. Naklî ilimlerin ortaya çıkış nedenleri nelerdir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

2. Akli ilimlere İslam aleminin katkıları neler olmuştur?

.....

.....

.....

3. Aşağıdaki tabloda verilen ilimlerin karşısına "naklî ilim" veya "akli ilim" olduğunu yazınız.

Tefsir	
Matematik	
Astronomi	
Fıkıh	
Akaid	
Kelam	
Kimya	
Hadis	



**6. ÜNİTE** : **TÜRKLERİN İSLAMİYET’İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ** > 6.2. Türklerin İslamiyet’i Kabulü  
Kavram : Oğuzlar  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

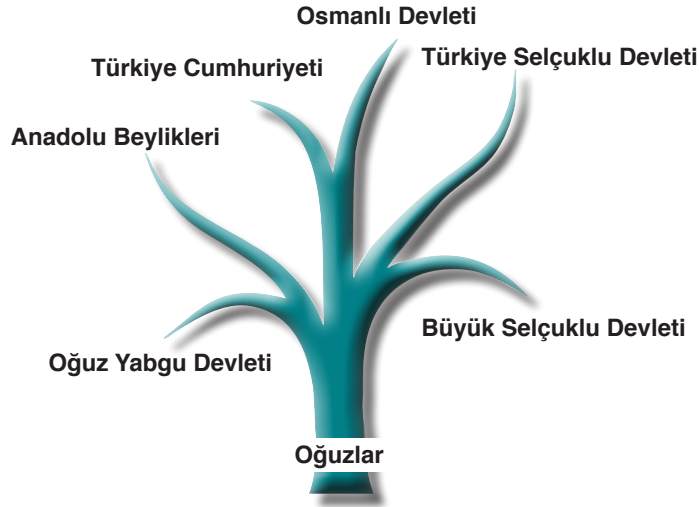
Çalışmanın Adı	<b>OĞUZLAR KİMDİR?</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Oğuz kavramını tanıyarak Oğuzların Türk tarihindeki yerini değerlendirebilme.	

**1. Yönerge:** Aşağıdaki soruyu ve yanıtını okuyunuz.

### Oğuz kelimesi nasıl ortaya çıkmıştır?

Oğuz kelimesinin anlamına dair öne sürülen görüşlerden biri ‘Ok’ yani kabile kelimesine Eski Türkçenin çokluk eki ‘z’nin eklenmesi ile ortaya çıktığı; ‘ok+z’ nin kabileler anlamına geldiği ve zamanla söylene söylene ‘k’nin ‘g-ğ’ye dönüştüğü; Türk dili kuralları gereği ‘u’ kaynaştırma harfinin de kelimeye dâhil olduğu yönündedir.

**2. Yönerge:** Aşağıdaki grafik ve metinde yer alan bilgileri inceleyiniz.



### KÖKLERİ ARAMAK

Günümüz takvimlerinin on beşinci asrı işaret ettiği zamanlarda Osmanlı elçisi Şükrullah, Karakoyunlu Devleti hükümdarı Cihanşah’ın sarayına diplomatik bir görevle gitmişti. Alışlageldik bir durum olan bu diplomatik görev, Osmanlı elçisinin kendisini şaşkına çeviren bir iddiaya muhatap olmasıyla değerli bir tarihî belgeye dönüşüverdi.

Osmanlı elçisini ağırlamakla görevli mihmandarı Şükrullah’a Mirza Cihanşah’ın kendisiyle baş başa görüşmek istediğini haber verince elçi de biraz meraklandı ama hemen buyruğu yerine getirdi. Osmanlı elçisi, huzuruna çıktığı Karakoyunlu hükümdarı Mirza Cihan Şah’ın kendisine:

**-Sultan Murat benim ahret kardeşimdir. Bu kardeşlikten başka akrabamdır.**

demesiyle şaşırıldı. Cihanşah’ın bu sözlerini tam idrak edememiş olsa gerek ki Osmanlı elçisi Karakoyunlu hükümdarına merakla:

**-Akrabalığın sebebi neredendir?**

diye soruyla karşılık verdi.



Elçinin bu sorusu üzerine Cihanşah'ın verdiği emirle çok geçmeden huzura tarih okuyucusu Mevlana İsmail ve Moğol yazısıyla bir kitap getirildi. Getirilen kitap, İlhanlı tarihçisi Reşidüddin'in Camiü't-Tevarih adlı kitabıydı. Cihanşah, elindeki kitabı bir kanıt edasıyla göstererek iddiasını temellendirmeye başladı:

**-Bu kitaba göre Oğuz Han'ın altı oğlu varmış. Gök Alp, Yer Alp, Deniz Alp, Gün Alp, Ay Alp, Yıldız Alp.**

Mirza, bu isimleri tek tek saydıktan sonra gururla devam etti:

**-Kardeşim Sultan Murad'ın nesebi Oğuz oğlu Gök Alp'e ulaşıyor. Gök Alp oğulları, Kızıl Buğa oğlu Kaya Alp oğlu Süleyman Şah oğlu Ertuğrul'a kırk beşinci göbekte erişmiştir.**

Ve sonra Mirza, atası Kara Yusuf'un nesebinden başlayarak kendi soyu ile Osmanoğullarının soyunu şöyle kıyasladı:

**-Kara Yusuf'un nesebi ise kırk birinci göbekte Deniz Alp'e erişmektedir. Kardeşim Sultan Murad'ın nesebi bizim nesebimizden ağıdır. Gökle denizin arasında fark olduğu gibi.**

Koray Şerbetçi, Kuzgun ve Devlet

### 3. Yönerge: Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Oğuzların kurduğu bazı Türk devletlerini incelediğinizde Oğuzların Türk kavimleri arasındaki yeri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

.....

.....

2. Osmanlı elçisi Şükrullah ve Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf arasında geçen konuşmaya baktığınızda Türk kimliğinin oluşmasına Oğuzların katkısı nasıl olmuştur?

.....

.....

.....

.....

3. Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından kullanılan "tek millet iki devlet" sözünü esas aldığınızda Oğuz kavramının etkisi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

.....

.....





**6. ÜNİTE** : **TÜRKLERİN İSLAMİYET’İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ**> 6.2. Türklerin İslamiyet’i Kabulü  
Kavram : Acem  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>ACEM</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Acem sözcüğünün taşıdığı anlam ile ilgili çıkarımda bulunabilme.	

**Yönerge:** Verilen açıklamalardan ve görsellerden yararlanarak soruları yanıtlayınız..



Görsel 1



Görsel 2: Antika halı uzmanı

**Acem düğümü** denilen dokuma tarzı, Gördes düğümü veya Türk düğümü şeklinde anılan dokuma tarzından daha gevşektir; kalite ve dayanıklılık açısından da daha zayıftır.



Görsel 3



Görsel 4: Şef aşçı

**Acem pilavı**; kuşbaşı et, kuru soğan, havuç, karabiber, kırmızı pul biber ve bir miktar tarçın ile hazırlanır.



Görsel 5



Görsel 6: Radyo spikeri

“Uğrun uğrun kaş altından bakarken  
Can telef ediyor, gül Acem kızı”

Şimdi de Neşet Ertaş’tan **Acem Kızı** türküsünü dinliyoruz.

1. Farklı mesleklerdeki kişilerin konuşmalarından yola çıkarak acem sözcüğüne yüklenen ortak anlam ne olabilir?

“Bu şehr-i İstanbul ki bî-misl ü bahâdır,  
Bir sengine yek-pâre **Acem mülkü** fedadır.”  
Nedîm

*bî-misl ü bahâ: Paha biçilemeyecek kadar eşsiz.*

*seng: Taş.*

*yek-pâre: Bütün.*

2. Nedim’in şiirinde geçen **Acem mülkü** ifadesinin anlamı hakkındaki çıkarımınız nedir?



Acem kelimesi, ilk İslami fetihler sırasında özel manada İranlılar için kullanılmıştır. Bu dönemde, Arapların bunlara karşı sosyal ve siyasi üstünlüklerini ifade eden aşağılayıcı bir mana da verdikleri acem kelimesi, IX. yüzyıldan itibaren, Arap olmayan toplumların ve özellikle İranlıların İslam dünyasında sosyal ve kültürel alanda olduğu gibi politik alanda da güç kazanmalarıyla birlikte, sadece etnik ve coğrafi bir ayrımı ifade eder olmuştur.

Bu çerçevede, Selçuklular devrinden itibaren İsfahan, Hemedan ve Tahran arasında kalan merkezî İran için Irâk-ı Acem, Irak olarak bilinen Mezopotamya bölgesi için de Irâk-ı Arab tabiri kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonraki dönemlerde acem kelimesi İran'ın bütünü için kullanıldığı gibi Farsçada ve Türkçede "İranlı" ve "İranlılar" manasında da kullanılmıştır.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/acem>

3. Metne göre Acem kelimesinin coğrafi ve etnik olarak taşıdığı anlamın ne olduğunu belirtiniz?

Coğrafi anlamı: .....

Etnik anlamı: .....





<b>6. ÜNİTE</b>	<b>: TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ &gt; 6.3. İslamiyet'in Türk Devlet ve Toplum Yapısına Etkisi</b>
Kavram	: Maveraünnehir
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Sorgulama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>MAVERAÜNNEHİR'İN TARİHSEL DEĞERİ</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Maveraünnehir kavramını tanıyarak bu bölgenin Türk-İslam tarihine siyasî ve kültürel etkisini fark edebilme	

**1. Yönerge:** Aşağıdaki soruları ve yanıtlarını okuyunuz.

### Maveraünnehir kelimesinin anlamı nedir?

Arapça “nehrin öte tarafında bulunan bölge” anlamında kullanılmıştır. Emeviler, Orta Asya'ya yaptıkları askerî harekât sırasında Amu Derya nehrinin ötesindeki bölgeye bu ismi vermişlerdir.

Modern dönemde ise Maveraünnehir, Amu Derya (Ceyhun) ile Siri Derya (Seyhun) nehirleri arasında kalan coğrafi bölgeyi ifade etmek için kullanılmaktadır.

**2. Yönerge:** Aşağıdaki haritalarda ve tabloda yer alan Maveraünnehir bölgesi ile ilgili bilgileri inceleyiniz.



Harita 1



Harita 2

### Maveraünnehirde

#### Yetişen Bilginler

İbni Sina

Farabî

Birunî

Uluğ Bey

Ali Kuşçu

Harezmi

#### Kültür Merkezi Şehirler

Semerkant

Buhara

Harezm

Fergana

Belh

Taşkent

#### Köklenen Türk Devletleri

Karahanlılar

Gazneliler

Harzemşahlar

**3. Yönerge:** Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Maveraünnehir'in Türk-İslam medeniyetinin gelişmesindeki ve yayılmasındaki rolü hakkında neler söylersiniz?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

2. Maveraünnehir ve Anadolu arasında nasıl bir bağlantı kurulabilir?

.....  
.....  
.....  
.....

3. Siyasi bir harita kullandığınızda Maveraünnehir'in günümüzde hangi ülkelerin sınırları içinde yer aldığı görülür?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....



**6. ÜNİTE** : **TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ** > 6.3. İslamiyet'in Türk Devlet ve Toplum Yapısına Etkisi  
Kavram : Yesevilik  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>İLK TÜRK TASAVVUF OLUŞUMU</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	İslamiyet'in kabulünün Türk devlet yapısında ve toplumsal hayatta meydana getirdiği değişimleri analiz edebilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen bilgileri dikkate alarak soruları cevaplayınız.

### YESEVİLİK ve AHMET YESEVİ (ö. 1166)

Hoca Ahmed Yesevî'nin kurduğu ve Orta Asya Türkleri'nin dinî-tasavvufî hayatında geniş tesirler meydana getiren tarikatın adıdır.

Bazı kaynaklar Ahmet Yesevî'nin Batı Türkistan'daki Çimkent şehrinin doğusunda bulunan Sayram kasabasında doğduğunu yazmakta ise de bazı kaynaklar onun günümüzde Kazakistan sınırları içinde bulunan Yesi şehrinde doğduğunu kaydetmektedirler.

Emir Timur, Ahmed Yesevî'nin kabrini ziyaret için Yesi'ye geldiğinde kabrin üstüne, devrin mimari şaheserlerinden olan bir türbe yapılmasını emreder. Birkaç yıl içinde inşaat tamamlanır ve türbe, camii ve dergâhı ile bir külliye hâlini alır.



Görsel 1: Ahmed Yesevî Türbesi





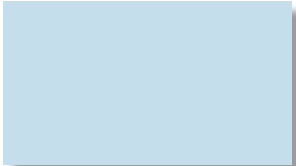
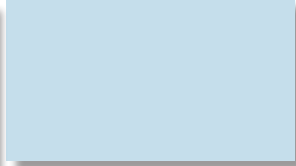
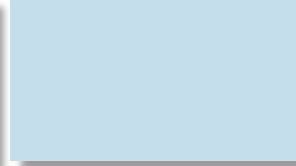
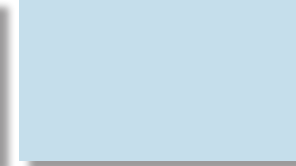
Ahmed Yesevî, Hanefî bir âlimdir. Kuvvetli bir medrese tahsili görmüş, din ilimleri yanında tasavvufu da iyice öğrenmiştir. Selçukluların zayıflayıp Harizmşahların kuvvetli bir İslâm devleti hâline gelmeye başladığı bir dönemde Ahmed Yesevî, Taşkent ve Siriderya yöresinde ve Seyhun'un ötesindeki bozkırlarda yaşayan göçebe Türkler arasında kuvvetli nüfuz sahibi olmuştur. İnandıklarını ve öğrendiklerini çevresindeki yerli halka ve göçebe Türklere anlayabilecekleri bir dil ve alıştıkları şekillerle aktarmaya çalışmıştır.

İslâmiyet'i Türklere sevdirmek, Ehl-i sünnet akidesini yaymak ve yerleştirmek başlıca gayesi olmuştur. Bu öğreticilik vasıfları sebebiyle hikmetleri, bazılarınca lirizmden uzak ve sanat endişesi taşımadan söylenmiş şiirler olarak kabul edilmiştir.

Sade bir Türkçeyle söylenmiş "Hikmet" adı verilen bu manzumeler ile onun tasavvuf yolu ve düşünceleri, dervişler ve müridleri vasıtasıyla en uzak Türk topluluklarına kadar ulaştırılmıştır. Yesevî tarikatının Türkistan'dan taşarak Horasan, İran, Azerbaycan ve Anadolu bölgelerine yayılması veya buralarda kurulan yeni tarikatlara kaynak olmasının en önemli nedeni şeriat ile tarikat düşüncesini kolayca uzlaştırmasıdır. Bu sayede Yesevîlik, Türklere arasında süratle yayılıp yerleşmiş, daha sonra ortaya çıkan pek çok tarikata tesir etmiştir.

*Kemal Eraslan, Ahmed Yesevi*

1. Aşağıda Yesevilik ile ilgili kelimeler verilmiştir. Bu kelimelerin ne anlam ifade ettiğini okuduğunuz metinle ilişkilendirerek altlarındaki kutucuklara yazınız.

Yesi	Timur	Hikmet	Yesevilik
			
			

2. Yesevilik'in ortaya çıktığı coğrafya ile yayıldığı coğrafya nerelerdir? Yesevilik'in farklı ve uzak coğrafyalara yayılışı nasıl olmuştur?

.....

.....

.....

.....

3. Türk tarihi açısından bakıldığında Yesevilik'in en önemli yanı sizce nedir?

.....

.....

.....

.....



**6. ÜNİTE** : **TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ** > 6.3. İslamiyet'in Türk Devlet ve Toplum Yapısına Etkisi  
Kavram : Yesevilik  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorumlama Becerisi

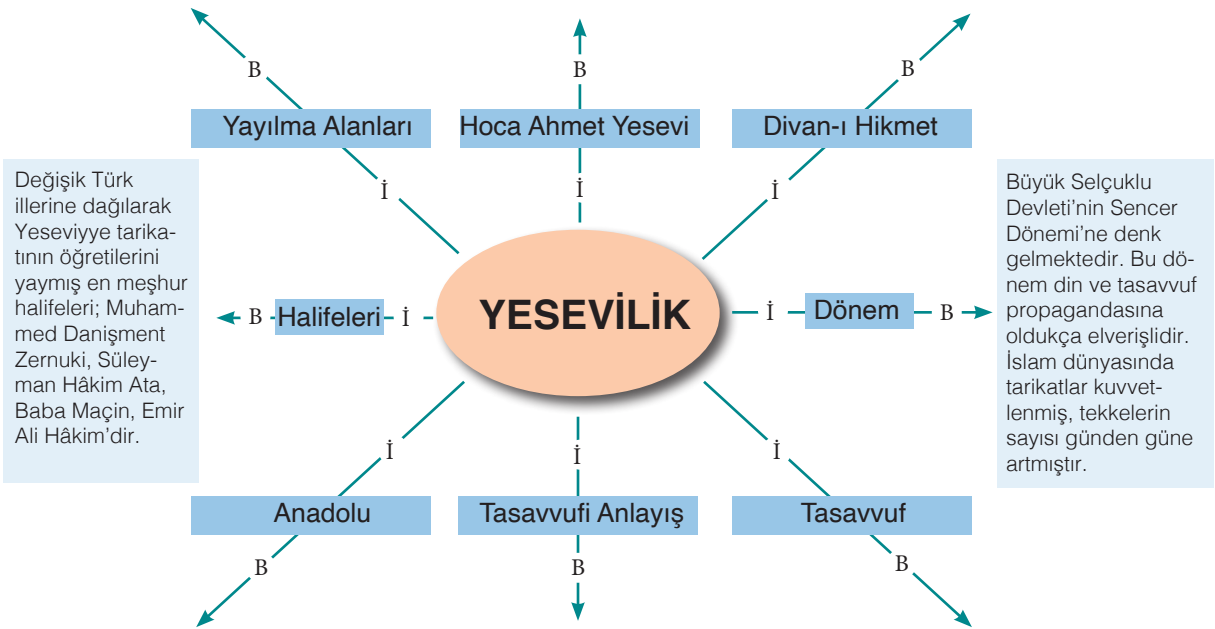
Çalışmanın Adı	<b>YESEVİLİK</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Türklerin İslamlaşma sürecinde Yesevilik'in katkısını kavrayabilme.	

**Yönerge:** Bilgi haritasını kullanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Ahmet Yesevî, göçebe Türkler arasında çadırdan çadıra koşarak İslamiyet'i Türk, Arap ve Fars dilleriyle hızla öğretmiş, gönüllere hitap eden tasavvufi hikmet şiirleriyle, halkın inanç ve duygularını güçlendirmiştir. Bu irşat faaliyetleri ile Türkistan, Maveraünnehir, Horosan ve Harezmi bölgelerinde tanınmıştır. Yeseviye tarikatının yayılma alanı günümüzde Kazakistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Volga boylarını içine alan Orta Asya, Hindistan ile Anadolu sahaları olmuştur.

İslami ilimlerin Maveraünnehir'deki en büyük merkezi konumunda olan Buhara'ya gitmiş ve Şeyh Yusuf Hemedani tarafından dinî, riyaî ve batını ilimler alanında yetişmiştir. İrşat faaliyetlerinde bulunan Ahmet Yesevî, Orta Asya'da yaşayan yarı göçebe Türkmen topluluklarının İslam dinini kısa sürede ve kolay bir şekilde benimsemesinde önemli pay sahibi olmuştur. Ahmet Yesevî, Türkistan sufiliğinin kurucusu kabul edilmiştir.

Ahmet Yesevî'nin "Hikmet" adını verdiği risalelerinin tefsirini yaparak derişlerine İslamiyet'i anlattığı Divan-ı Hikmet adlı eseri, XII. Yüzyıldan günümüze kadar devam eden Yesevî kültürünün Türkistan'dan Balkanlar'a, Hindistan'dan Anadolu'ya yayılmasını sağlayan çok önemli bir kaynaktır. Eserin başlıca gayesi, İslam dinine yeni girmiş veya bu dini henüz kabul etmemiş Türkler'e İslamiyet'in esaslarını, şeriat ahkâmını ve ehl-i sünnet akidesini öğretmek, Yeseviye tarikatı müritlerine tasavvufun inceliklerini, tarikatın adap ve erkânını telkin etmektir.



Yesevî derişleri Anadolu'ya XIII. yüzyılın ikinci yarısında, yani Moğol istilası sonrası büyük kalabalıklar hâlinde gelerek muhtelif yöreleri fethedip buralara yerleşmişlerdir. Yesevî derişleri Yesevî'nin vefatından sonra geçen yarım yüzyıl zarfında bütün yazılı ve sözlü tasavvuf kültürünü Anadolu'ya yaymışlardır.

Ahmet Yesevî yalnızca Allah'ın azap ve gazabından korkmaya dayalı zühdi tasavvufa değil; aynı zamanda ilâhi aşka dayalı, bu sebeple de geniş bir hoşgörü ve insan sevgisine ağırlık veren, her türlü benlik duygusunu kınayan bir anlayışa sahip olmuştur. Yesevî yaşadığı devrin sosyal aksaklıklarını incelemiş, halkın yaşantısından, günlük hayattan bahsetmiş, bazı aksaklıklar için çözümler ortaya koymuştur. Ayrıca tasavvufî hayat, tarikatların gerekleri, insan yaşayışının temel gereklilikleri ayet ve hadisler ışığında şiirlerle ifade edilmiştir.

Bir yönü ile İslami ilimlerin zirve noktası diğer taraftan ahlaki olgunluğu, kernal sıfatları geliştirmeyi gaye edinen, insanın iç dünyasını imara ve kötü duygularını tashihe çalışan bir anlayış olarak algılanan tasavvuf XII. yüzyıldan itibaren ekolleşmeye başlamış ve alt birimleri olan tarikatlar ortaya çıkmıştır. Bu dönem içerisinde Ahmet Yesevî, kendisinden sonra Yeseviye adıyla anılacak olan bir tarikat kurmuş ve bu tarikat ölümünden sonra geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.



1. Bilgi çemberinden yola çıkarak Yesevîlik hakkında bir metin yazınız?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Tarikatların ortaya çıkma nedenlerini ve etkilerinin neler olabileceğini yazınız?

.....

.....

.....

.....

.....





<b>6. ÜNİTE</b>	<b>: TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ &gt; 6.3. İslamiyet'in Türk Devlet ve Toplum Yapısına Etkisi</b>
Kavram	: Türkmen
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>OĞUZ - TÜRKMEN - MÜSLÜMAN</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Oğuz Türklerinin İslamiyet'i kabul etmelerinin Türk ve İslam tarihinde meydana getirdiği siyasi, sosyal ve kültürel etkileri kavrayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen bilgileri dikkate alarak soruları cevaplayınız.

**Bilgi:** Türkmen: XI. yüzyıldan itibaren Oğuzlara verilen ad.

Türkmen kelimesinin nereden geldiği konusunda başlıca görüşler şunlardır:

- Bunlardan birincisi Türkmen, Türk adı ile Farsça “mân”dan gelmiş olup “Türk’e benzer” demektir.
- İkinci görüşe göre Türkmen, “Türkü’l-îmân”dan gelmektedir.
- Bugün ise Türkmen adının sonundaki “-men”in mübalağa eki olduğu (kocaman, azman) söylenerek “öz Türk” mânasını taşıdığı üzerinde durulmaktadır.

Seyhun boylarında oturan Oğuzlar arasında X. yüzyıldan itibaren İslâmiyet'in yayılması sonucu ortaya çıkan Türkmen tanımlaması, İslâmiyet'e giren Oğuzları gayrimüslim Oğuzlardan ayırt etmek üzere kullanılmıştır. Böylelikle Mâverâünnehir'deki yerlilerce İslamiyet'i seçen Oğuzlara verilen “Müslüman Türk” anlamında Türkmen adı yaygınlaşmıştır.

Türkmen adı Oğuzlar hakkında umumiyetle XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Fakat Oğuzlar bu adı çok uzun bir zaman benimsememiştir. Bununla beraber Arapça ve Farsça kaynaklarda Türkmen tabiriyle Oğuzların kastedildiği anlaşılmaktadır.

Ancak XIII. yüzyıldan itibaren Oğuz adını taşıyan bir topluluk görülmez. Bu yüzyılda Seyhun boylarından Sakarya kıyılarına kadar uzanan çok geniş sahada yaşayan Oğuz asıllı topluluklar Türkmen adıyla anılmıştır.

Türkmenler yaşadıkları coğrafyaya göre şöylece tasnif edilebilir:

- **Seyhun Boyları.** 1153 yılında Horasan'da Sultan Sencer'i yenen Oğuzlar kuvvetli durumda buldukları sırada, Mâverâünnehir'de Buhara yakınlarındaki Karagöl'den Seyhun boylarındaki Cend şehrine kadar uzanan geniş çöl bölgesinde Türkmenler (Terâkime) yurt tutmuştu.
- **Hârizm.** Moğol hâkimiyetinin başlaması üzerine Mangışlak ve Balhan (Balkan) Türkmenleri, İdil'in ağzında oturan Cengiz Han'ın torunu Batu Han'a bağlandı.
- **İran.** Moğolların gelmesi üzerine Horasan, Azerbaycan, Irâk-ı Acem ve Arrân'da yaşayan Türkmenlerin hepsi veya çoğu Anadolu'ya göç etti
- **Anadolu.** 1071 Malazgirt Savaşı'nın ardından on yıl içinde Türkler, Adalar Denizi'ne ve Marmara'ya kadar uzanan bütün Anadolu'yu fethettiler.

Faruk Sümer, Türkmenler



1. Oğuz ile Türkmen arasında ne gibi ortak yanlar ve farklılıklar vardır?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Metinden hareketle bahsi geçen dönemlerde Türkmenlerin kimlerle veya hangi devletlerle olumlu ya da olumsuz ilişkiler yaşadıkları tespit edilebilir?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Türkmenler için genelde acı ve olumsuz sonuçları olmasına rağmen Moğol istilasının olumlu bir sonucu olarak ne gösterilebilir? Niçin?

.....

.....

.....

.....

.....



**6. ÜNİTE** : **TÜRKLERİN İSLAMİYET’İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ > 6.4. Oğuzların İslamiyet’i Kabulü**  
Kavram : Cihat  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>CİHAN HÂKİMİYETİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	İslam’ın cihat anlayışının ve şehitlik fikrinin, Türklerin İslamiyet’i seçmelerinde bir teşvik unsuru olduğunu kavrayabilme.	

**Yönerge:** Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

## CİHAN HÂKİMİYETİ

Cihana hâkim olma ve yönetme düşüncesi tarihte kurulan Türk devletlerinin ortak özelliğidir. Cihanşümul, yani bütün cihanı içine alan bir devlet fikrinin esas amacı, dünyanın dört köşesi üzerinde Türklerin hâkimiyetini sağlamak ve “güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar” her tarafa Türk adaletini yaymaktır. Yapılan göçler ve fetihler bu amacı gerçekleştirmeye yöneliktir. Bu düşüncenin oluşmasında eski Gök Tanrı inancının izleri görülür. Türkler, cihan hâkimiyetini kendilerine, Tanrının verdiğiğine inanırlardı. Tanrı, yönetme yetki ve gücünü Türk kağanına vermiştir. Kök Türk kitabelerinde Bilge Kağan; “Tanrı irade ettiği için tahta oturdum, dört yandaki milletleri nizama soktum.” ifadesi ile Tanrıya olan imanını ve sahip olduğu hâkimiyeti Tanrıdan aldığını ortaya koymuştur.

Cihana hâkim olma arzusu, Türk destan ve efsanelerinde de yer almaktadır. Oğuz Kağan’ın yanında ak sakallı, kır saçlı, uzun tecrübeli bir ihtiyar vardı. O anlayışlı ve asil bir insandı. Günlerden bir gün uykusunda bir altın yay ve üç gümüş ok gördü. Bu altın yay gün doğusundan ta gün batısına kadar ulaşıırken üç gümüş okta kuzeye doğru gidiyordu. Uykudan uyanınca düştü gördüğünü Oğuz Kağan’a anlattı ve “Ey Kağanım, senin ömrün hoş olsun, Gök Tanrı düşümde verdiğini hakikate çıkarsın, Tanrı bütün dünyayı senin uruğuna bağışlasın.” dedi. Ayrıca Oğuz Kağan’ın 6 oğlunun isimleri de Türk cihan hâkimiyeti anlayışı ve düşüncesini belirtmektedir: Gün, Ay, Yıldız, Gök, Dağ, Deniz.

Türklerin Orta Asya bozkırlarından coşku ile getirdikleri cihan hâkimiyeti ülküsüne, İslamiyet’i kabul etmekle dinî bir amaç da eklenmiş oluyordu. O da İslâm dininin öğretisini yüceltmek ilkesi.

Yeni bir dinin kabulü milletlerin hayatını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen önemli faktörlerden biridir. Bunun en belirgin örneğini Türk milletinin tarihinde bulmaktayız. Türkler tarih boyunca millî dinlerini terk ederek Budizm, Maniheizm, Yahudilik ve Hristiyanlık gibi dinleri benimsemişlerdir. Ancak bu dinlerin yapısının Türklerin millî bünyesine ve karakterine uymaması, Türklerin benliklerini ve Türklük özelliklerini kaybetmesine sebep olmuştur. Diğer dinlere tepki göstermelerine rağmen İslamiyet’e karşı çıkmak şöyle dursun kendi istek ve iradeleriyle rahatlıkla İslamiyet’i benimseyip kabul etmişlerdir.

Allah’ın sıfatları, ahiret hayatı, kadere iman, ahlâk anlayışı sevap-günah, cennet, cehennem, şehitlik, aile hayatı, fetih anlayışı, cihat, adalet, hâkimiyet, vatan sevgisi, bağımsızlık aşkı gibi konularda İslam dininin ortaya koyduğu prensip ve esaslarla Türklerin benimsemiş olduğu inanç sistemi ve ilkeler arasında büyük bir uyum olması onların İslam’a bakış açılarını etkilemiştir.

Savaşçılıkları ile öne çıkmış olan Türk milletinin, İslam’ın cihat anlayışını ve şehitlik fikrini, kendi töre ve ideallerine uygun bulması, onların İslamiyet’i seçmelerinde önemli bir teşvik unsuru olmuştur. İslamiyet’i yaymak gayesiyle Müslüman olmayanlara karşı savaşmak da her Müslüman için kutsal bir görevdi. Türklerde de bir kimsenin büyüklüğü savaşta öldürdüğü düşman sayısı ile ölçülür ve takdir edilirdi. Hatta onlar, savaşta ölmeyi şan ve şeref bilirdiler. İslam dini savaşlarda elde edilen ganimeti helal sayıyordu. Türklerde de savaşlarda ve akınlarda düşmanın birikmiş mal ve servetini elinden almak, hayatlarında önemli bir yer tutuyordu.

Türklerin Müslüman olmasıyla birlikte toplumsal yaşamın tüm alanlarında İslam dini belirleyici olmaya başlamasına rağmen, Orta Asya Türk egemenlik anlayışı devam etmiştir. Dolayısıyla Bozkır Türk Devlet hükümdarının vazifelerinden sayılan “cihanı idare etme” düşüncesi Türk-İslâm devletlerinde de yaşamaya devam etmiştir. Türklerin millî bünyesine, ruh ve karakterine uyan İslâm dinini kabul etmeleri onlara yeni bir atılım gücü kazandırdığı gibi millî varlıklarını muhafaza etmelerinde de önemli rol oynamıştır. Türkler bu yeni ruh sayesinde Asya steplerinden Avrupa içlerine kadar çok geniş bir alanda hâkimiyet kurmayı başarmışlardır.

Türkler on asır süre ile İslam’ın bayraktarlığını yaptılar. İslamiyet’in yayılması için mücadele ettiler. Tabiri caizse, onlar İslamiyet’in hem kılıcı hem de kalkanı oldular; ona yeni ülkeler kazandırdılar. Hindistan’dan Balkanlara kadar geniş ülkelerde İslâm dininin yerleşmesini ve kökleşmesini sağladılar.



1. Türklerin milli dini olan Gök Tanrı dini İslam dini ile arasında ne gibi benzerlikler bulunmaktadır?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Türklerin, cihan hâkimiyeti kurmak istemesinin amacı nedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

3. Türklerin İslamiyet'i kabul etmesine rağmen benliklerini korumalarında cihat anlayışının etkisi nedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....



**6. ÜNİTE** : **TÜRKLERİN İSLAMİYET’İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ > 6.4. Oğuzların İslamiyet’i Kabulü**  
Kavram : Bâtıniler  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>HASAN SABBAAH’IN SUİKASTÇILARI</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Bâtınilerin genel özelliklerini ve faaliyetlerini açıklayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen metni dikkate alarak soruları cevaplayınız.

### Bâtınilik Nedir?

İslâm düşünce tarihinde Bâtınilik, nasları zâhir-bâtın ayırımına tâbi tutarak te’viller yapan, İslâm’ın temel hükümlerini (zarûrât-i dîniyye) bütün Müslümanların anlayışından farklı olarak yorumlayıp din anlayışlarını inkâr sınırına kadar götüren itikadi fırkalar yanında, son derece gizli bir şekilde teşkilatlanmış örgütler vasıtasıyla merkezî idareye karşı girişilmiş isyan faaliyetlerinin başını çeken çeşitli siyasi gruplar için de kullanılmış ortak bir lakaptır.

(Avni İlhan, “Bâtıniyye”, TDV İslâm Ansiklopedisi)

### Neden Alamut?

Hem davetini geniş kitlelere yaymak hem de Nizâmü’l Mülk’ün adamlarınca yakalanmamak için güvenli, müstâhkem bir mevki kurmak isteyen Hasan Sabbâh bunun için Kazvîn’in kuzeydoğusunda Rûdbâr vadisi yanında Elbruz Dağları üzerinde kurulmuş olan Alamut Kalesi’ne yerleşmeyi uygun gördü. Hasan Sabbah kaleyi ele geçirir geçirmez burayı merkezi bir üs hâline getirmek için gerekenleri yapmaya başladı. Kalenin ambarlarını ve su kaynaklarını genişletti, duvarlarını güçlendirdi. Yalnızca kaleyle ilgilenmekle kalmayıp Alamut vadisinde de sulama sistemini iyileştirip tarımsal üretimi arttırdı. Kaleye ulaşımı zorlaştırmak için vadiye ağaçlar diktirdi.

### Fedailerin teşkilattaki önemi nedir?

Fedâiler; sivil ve devlet erkânı kişileri tehdit etmek ya da hançerle gerçekleştirdikleri suikast sonucu onları ortadan kaldırmakta kullanılan, küçük yaştan itibaren eğitim alan, mezhepleri uğruna aldıkları her emri körü körüne yerine getirmeye hazır gençlerdir. Bâtıniler, mevcut siyasi ve dinî düzeni yıkıp kendi görüşlerini kabul ettirmek için her yolu mübah saymışlar, kendilerine has hançerle değerli devlet adamlarını öldürerek ve Selçuklu hâkimiyetindeki kaleleri zapt ederek etrafa dehşet saçmışlardır.

### Selçuklular Dönemi’nde Bâtıniler:

Nizâmü’l Mülk, Bâtınilik hareketinin ileride Selçuklular için büyük tehlike yaratacağını sezerek Sünniliğe düşman mezheplerle sadece silahlı değil ilmî ve fikrî mücadelenin de gerekliliğini savundu. Bu amaçla Sultan Alparslan’ın desteği ve yardımlarıyla onun devrinde ve daha sonra Sultan Melikşah zamanında başta Bağdat olmak üzere birçok şehirde “Nizâmîye Medreseleri”ni inşa ettirdi. Sultan Melikşah dönemi Bâtıniler ile fikrî mücadelenin yanı sıra uzun yıllar boyunca sürecek askerî mücadelenin de başladığı bir dönemdir. Sultan Berkyaruk ve Sultan Muahmed Tapar dönemlerinde bu mücadeleler devam etmiştir.

(Kaya, P. (2008). *Büyük Selçuklular Döneminde Bâtıniler ile Yapılan Mücadeleler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi’nden düzenlenmiştir.)



1. Hasan Sabbah'ın güçlenmesinde ve faaliyetlerini yıllarca sürdürmesindeki en büyük etkenler sizce nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Selçuklular Bâtınilerin yıkıcı faaliyetlerine karşı hangi yöntemlerle mücadele etmişlerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Bir ülkede yıkıcı faaliyetlerde bulunan bir örgütün yol açabileceği zararlar sizce neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....



**6. ÜNİTE** : **TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ** > 6.5. Büyük Selçuklu Devleti'nde Yönetim ve Toplum Yapısı  
Kavram : Divan-ı Saltanat  
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>BÜYÜK DİVAN</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	Selçuklularda Divan teşkilatını kavrayabilme.	

**Yönerge:** Aşağıda verilen metni ve görseli dikkate alarak soruları cevaplayınız.



Görsel 1: Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın divan toplantısında gösteren bir minyatür

### DİVAN-I SALTANAT

Devlet işleri görüşülüp karara bağlanırdı. Sultan başkanlığında toplanırdı. Sultan divan toplantılarına katılmadığında vezir divana başkanlık ederdi.

#### Divan-ı İnşa (Tuğra)

Devletin iç ve dış yazışmalarından sorumlu divandır.

Başkanına **Tuğrai** denir.

#### Divan-ı İstifa

Mali işlerle ilgilenen divandır. Devletin gelir giderlerini bakar.

Başkanına **Mütevfi** denir.

#### Divan-ı İşraf

Devletin idari ve mali işlerini denetleyen divandır.

Başkanına **Müşrif** denir.

#### Divan-ı Arz

Ordunun ihtiyaçları ve askerlerin maaşlarını karşılamakla sorumlu divandır.

Başkanına **Emir-i Arz** denir.





1. Divan teşkilatının devlet yönetiminde hükümdara sağladığı kolaylıklar sizce nelerdir?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

2. Devlet yönetiminde işin ehli kişilerinin görevlendirilmesi ile merkezî otoritenin güçlenmesi arasında nasıl bir ilişki kurulabilir?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

3. Divan teşkilatını incelediğinizde günümüzde hangi teşkilata benzediğini söyleyebilirsiniz?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....



<b>6. ÜNİTE</b>	<b>: TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ &gt; 6.5. Büyük Selçuklu Devleti'nde Yönetim ve Toplum Yapısı</b>
Kavram	: Divan-ı Saltanat
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yoruml Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>DİVAN-I SALTANAT</b>	🕒 15 dk.
Çalışmanın Amacı	İlk Türk-İslam devletlerinde yönetim teşkilatlanmasına yönelik gelişmeleri kavrayabilme.	

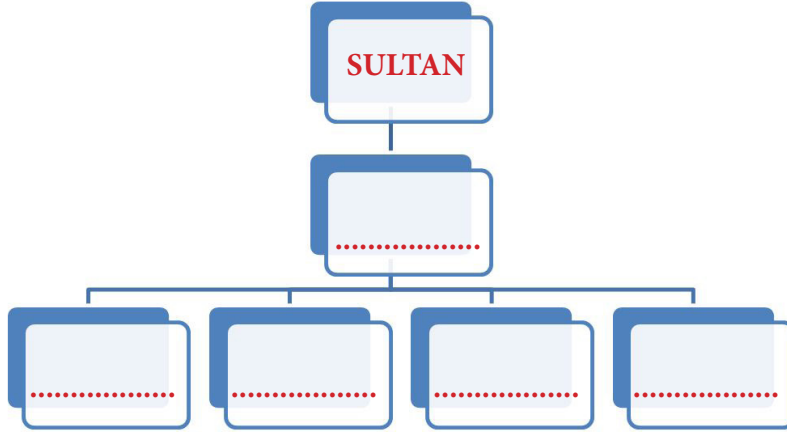
**1. Yönerge:** Aşağıdaki tabloda yer alan bilgilerin hangi kavrama ait olduğunu belirleyerek uygun kutucukları işaretleyiniz.

### DİVAN

Divan, devlet idaresindeki muhtelif idarî, mali ve askerî hizmetlerin yerine getirilmesinde kullanılan defterlere, bunların ve devlet memurlarının bulunduğu yere verilen isimdir. İslam dünyasında, ilk defa Hz. Ömer'in vergi gelirlerini dağıtmak için kurduğu divan teşkilatıyla yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanan "divan" tabiri Emeviler ve bilhassa Abbasiler zamanında, başta askerî ve mali sahalar olmak üzere çeşitli devlet hizmetlerine bakan müesseselere isim olarak verilmiştir.

	Divan-1 Saltanat	Divan-1 İstifa	Divan-1 Tuğra	Divan-1 İşraf	Divan-1 Arz
Büyük Selçuklular'da devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı kurumdur.					
Divan-1 İnşa, Divan-1 İstifa, Divan-1 İşraf ve Divan-1 Arzdan oluşan büyük divandır.					
Devletin iç ve dış bütün yazışmalarının idaresi ve belgelerin hazırlanması ile emirnamelere sultanın tuğrasını çekmekle görevli kurumdur.					
Sultandan sonra divanın en büyük görevlisi olan vezirin başkanlığında toplanan kurumdur.					
Türk-İslam devletlerinde devlet idaresinde farklı adlandırmalarla devamlılık göstermiş olan kurumdur.					
Berat ve resmî işlerin çıkışının ve mali işlerin gündeme geldiği divandır.					
Sahib-i divanlarla birlikte sultanın uygun göreceği görevlilerin katıldığı kurumdur.					
Devletin bütün mali işlerinden sorumlu olan divandır.					
İslam dünyasında meşveretin işletildiği kurumdur.					
Devlet yönetimindeki daireleri teftiş eden divandır.					
Ordunun umumi idaresiyle görevli olan divandır.					
Günümüz Bakanlar Kurulu işlevini yerine getiren kurumdur.					

**2. Yönerge:** Metinden ve tablodaki işaretlemelerinizden yararlanarak aşağıda verilen boşlukları doldurunuz.

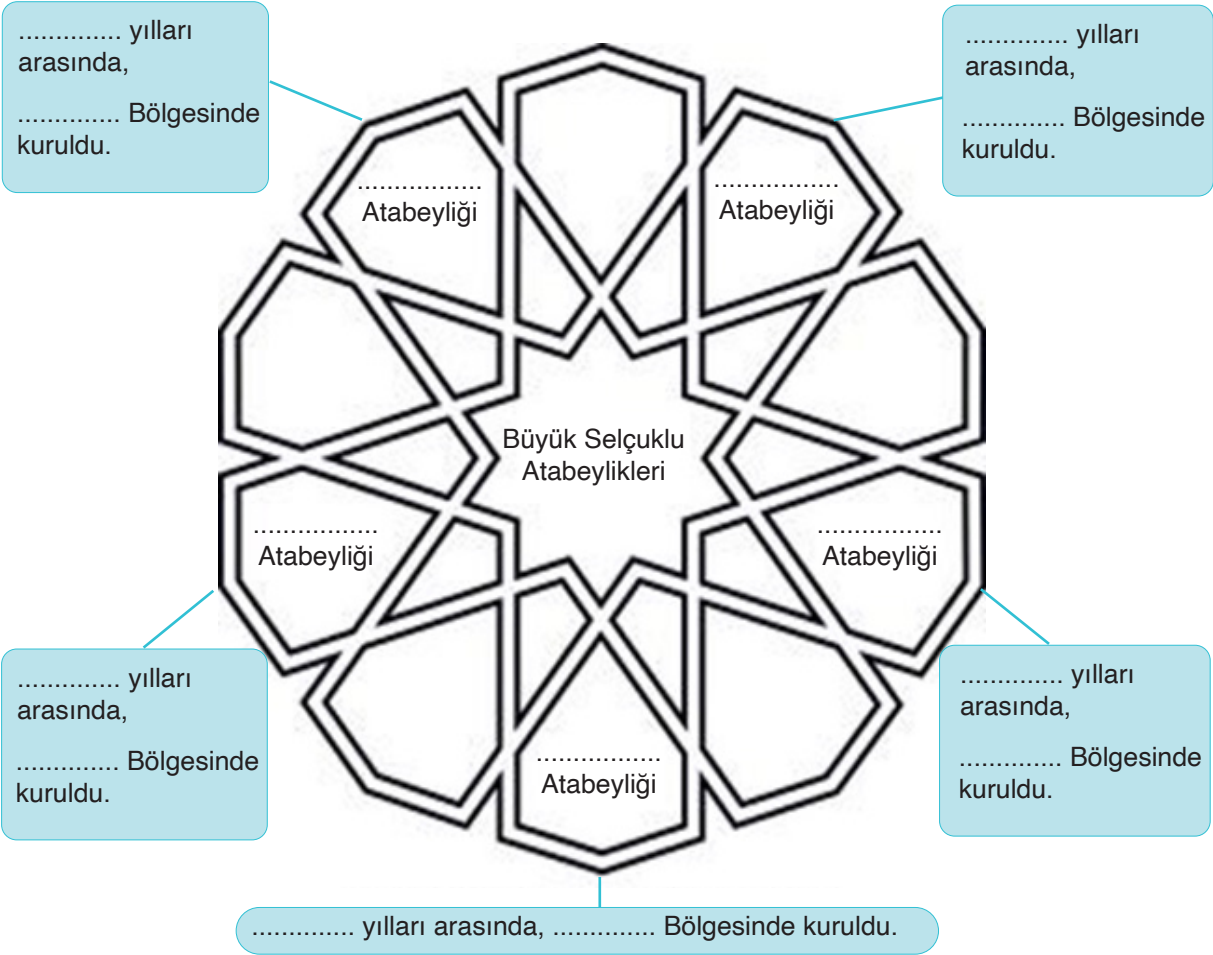


<b>6. ÜNİTE</b>	<b>: TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ &gt; 6.5. Büyük Selçuklu Devleti'nde Yönetim ve Toplum Yapısı</b>
Kavram	: Atabeylik
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Kavrama Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>SELÇUKLU ATABEYLİKLERİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Selçuklu atabeylik yapısını ve Selçuklu atabeyliklerini açıklayabilme.	

**Yönerge:** Büyük Selçuklu Devleti'nde atabeylikler ile ilgili hazırlanan kavram haritasında boş bırakılan yerlere tablodaki kavramları ve tarihleri yerleştiriniz.

Büyük Selçuklu Devleti'nde şehzadeler küçük yaşlardan itibaren ülkenin farklı yerlerine yönetici olarak atanırdı. Yönetici konumundaki bu şehzadelere deneyimli devlet adamlarından olan atabeyler rehberlik ederdi. Şehzadeyi her konuda eğitip onlara devlet yönetimine dair bilgi ve beceri kazandıran atabeyler devletin merkezî otoritesinin bozulmasıyla kendi bağımsızlıklarını ilan ettiler. Bu şekilde Büyük Selçuklu Devleti'nden boş bağımsız yapı ortaya çıkmıştır.



#### KAVRAMLAR ve TARİHLER

Atabeyliği Adı	Hüküm Sürdüğü Yıllar	Kurulduğu Bölge
Zengiler	1146-1232	Şam
İldenizliler	1148-1286	Musul
Salgurlular	1104-1154	Azerbaycan
Böriler	1127-1233	Fars
Beg-Teginoğulları	1148-1225	Erbil



## 6. ÜNİTE : TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ &gt; 6.5. Büyük Selçuklu Devleti'nde Yönetim ve

## Toplum Yapısı

Kavram : Atabeylik  
Genel Beceriler : Bilgi Okuryazarlığı, Becerisi  
Alan Becerileri : Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>DEVLETİN İKİNCİ ADAMI ATABEG</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Büyük Selçuklu Devleti'nde önemli bir müessese olan atabeylik sistemini kavrayabilme.	

**Yönerge:** Görselden ve metinden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.



Görsel 1

Selçuklularda atabey unvanı ilk defa vezir Nizâmülmülk'e verilmiştir. Sultan Alparslan Malazgirt Zaferi'nden sonra oğlu Melikşah'ın devlet işlerinde tecrübe kazanması hususunda Nizâmülmülk'ü görevlendirmiş, ona "Ata Hoca" veya "Atabeg" unvanını vermiştir. Ancak Nizâmülmülk'ten itibaren bu unvanla birlikte verilen vazife daha sonra yüksek bir devlet memurluğuna dönüşmüştür. Nitekim Selçuklu sultanları bilhassa uç eyaletlerini aile fertleri arasında taksim ederken henüz yaşları küçük olan şehzadeleri yetiştiren ve eğiten atabeyler tayin etmişlerdir. Atabey olan şahıs, yanında bulunan melikin terbiye ve öğretimi ile ilgilenir, eyaleti onun adına yönetirdi. Atabeyler doğrudan Selçuklu sultanına bağlı olup buldukları bölgelerde onların nâibi sıfatıyla âdeta yarı bağımsız bir hükümdar gibi hareket ediyorlardı. Merkezî otoritenin güçlü olduğu dönemlerde atabeyler bağımsızlık yolunda açıkça faaliyette bulunamamışlar, ancak devlet otoritesinin zayıflamasıyla atabeylerin birçoğu nâibi buldukları şehzadelerin yerine kendi adlarına hâkimiyetlerini icra etmeye başlamışlardır. Böylece birtakım atabeylikler kurulmuştur. Bu atabeylikler şunlardır:

Melikşah'ın kardeşi Suriye Meliki Tâcüddevle Tutuş, oğulları Rıdvan ile Dukak'a birer atabey tayin etmişti. Melikşah'ın ölümünden sonra saltanat mücadelesine katılan Tâcüddevle Tutuş, yeğeni Berkyaruk'a mağlûp olup hayatını kaybedince oğullarından Rıdvan Halep'te, Dukak ise Dimaşk'ta birer meliklik kurdular. Dukak'ın ölümünden kısa bir süre sonra atabeyi Zahîrüddin Tuğtegin, Şam Atabeyleri veya Böriler denilen atabeyliğin temelini attı (1104).

İlk Irak Selçuklu sultanı olan Mahmud, oğullarından Alparslan'ın atabeyliğine İmâdüddin Zengî b. Aksungur'u, Ferruh Şah'ın atabeyliğine ise Hille Emîri Dübeys b. Sadaka'yı tayin etmişti. Böylece tarihe Zengîler veya Musul Atabeyleri adıyla geçen yeni ve çok güçlü bir atabeyliğin temeli atıldı (1127).



Irak Selçuklu Sultanı Mesud'un Arrân valiliğine tayin ettiği Şemseddin İldeniz, onun ölümünden (1157) sonra çıkan taht kavgalarında desteklediği Arslanşah'ı tahta çıkarmaya muvaffak olmuştu. Arslanşah da minnettar olduğu İldeniz'e "atabeg-i a'zam" unvanını verdi. Bu suretle Azerbaycan bölgesinde İldenizliler veya Azerbaycan Atabeyleri denilen bir başka atabeylik ortaya çıktı.

Selçuklular'ın Fars hâkimi Melikşah'ın atabeyi olan Muzafferüddin Sungur, Salgurlular denilen ve 1148-1286 yılları arasında İran'ın Fars bölgesinde hüküm süren atabeyliği kurdu.

Büyük Selçuklular ve Suriye Selçukluları'nın yanı sıra atabeylik müessesesi Kirman, Irak ve Anadolu Selçukluları'nda da görülmektedir.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/atabeg> maddesinden düzenlenmiştir.

1. Atabey ve atabeylik kavramını açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Atabeylik müessesesinin Selçuklu Devleti'ne olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Selçuklu Devleti'nin zayıflamasıyla bağımsızlık kazanan atabeylikler hangileridir? Kuruldukları bölgeler ve kurucularıyla birlikte yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....





<b>6. ÜNİTE</b>	<b>: TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ &gt; 6.5. Büyük Selçuklu Devleti'nde Yönetim ve Toplum Yapısı</b>
Kavram	: Melik
Genel Beceriler	: Bilgi Okuryazarlığı Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>SELÇUKLULARDA HANEDAN ÜYESİ</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Büyük Selçuklu Devlet'i idarî yapılanmasında yer alan melikin anlamını ve önemini kavrayabilme.	

**Yönerge:** Görselden ve metinden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.



Görsel 1

Devleti hânedanın ortak malı sayan Türk hâkimiyet anlayışına göre melik unvanı alan Selçuklu şehzadelerine bir bölge veya şehir iktâ edilirdi, kendi ordusu olan melikler kendilerine verilen arazilerden geçimlerini sağlardı. Şehzadeliği esnasında adına para bastıran, çeşitli seferlere katılarak üstün başarı sağlayan Sultan Alparslan ve Melikşah gibi sultanlar meliklikleri döneminde iktidarın en güçlü adayı olmayı başarıyor ve emirlerle halkın desteğini alarak sultan oluyorlardı. Türk-İslâm devletlerinde kendilerine bir şehir veya bölgenin idaresi verilen hânedan mensuplarına da melik unvanı verilmiştir. Melikler, tâbi oldukları imparatorluğun başşehrindesine benzer bir hükümet teşkilâtına sahiptiler; kendi vezirleri, hazineleri, kumandanları, askerleri, divan teşkilâtları vardı. İdare ettikleri şehir ve bölgede halife, sultan ve kendi adına hutbe okutur, büyük sultanın izniyle sikke bastırır, çeşitli devletlerle antlaşmalar ve ittifaklar yapabilirlerdi. Tâbi oldukları büyük sultan istediği zaman ona askerî yardımda bulunur veya ordularının başında büyük sultanın maiyetinde savaşa katılırlardı. Aksine hareket eden melikler büyük sultan tarafından cezalandırılırdı. Sultan ve melikler değiştiğinde meliklerin hâkimiyet alanları yeni bir menşurla tasdik edilir veya yenilenirdi. Büyük sultanlar hâkimiyet alâmeti olarak günde beş nevbet çaldırırken melikler günde en fazla üç nevbet çaldırabilirdi. Büyük Selçuklu Hükümdarı Berkyaruk ile kardeşi Muhammed Tapar arasında yapılan bir antlaşmada Berkyaruk'un sultan unvanıyla günde beş nevbet, Muhammed Tapar'ın ise melik unvanıyla günde üç nevbet çaldırması kararlaştırılmıştı.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/melik>, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sehzade> maddelerinden düzenlenmiştir.





1. Melik kavramını açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Büyük Selçuklu Devleti hükümdarlarından Berkyaruk'un günde beş nevbet, Muhammed Tapar'ın ise günde üç nevbet çaldırmalarının sebepleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Meliklerin görev ve yetkileri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....



<b>6. ÜNİTE</b>	<b>: TÜRKLERİN İSLAMİYETİ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ&gt;6.5. Büyük Selçuklu Devleti'nde Yönetim ve Toplum Yapısı</b>
Kavram	: Siyasetname
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>NASİHATNAME</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Siyasetname kavramına ilişkin bilgileri ayırt edebilme.	

**Yönerge:** Verilen metinleri inceleyerek soruları yanıtlayınız.

### SİYASETNAME

Sultan Melikşah'ın isteği üzerine Selçuklu veziri Nizamülmülk tarafından kaleme alınmış olan Siyasetname adlı eser, benzerlerinde olduğu gibi dönemin hükümdarına övgü mahiyetinde ya da ideal hükümdarın özelliklerinin anlatıldığı klasik nasihat kitaplarından biri değildir. Siyasetname, bu konularla ilgili bolca önerilerde bulunmanın yanında geçmişteki devlet adamlarının icraatlarını belirterek örnekler de vermektedir. Dört Halife Dönemi, Sasaniler, Safevîler, Abbasiler, Emeviler, Samanoğulları, Karahanlılar ve Gazneliler gibi Selçuklu Devleti'nden önceki devletlere ilişkin önemli bilgileri yansıtmakla kalmamış, aynı zamanda bu devletlerin teşkilat yapısı ile Selçuklu teşkilatı arasında karşılaştırmalar yaparak Melikşah devri Selçuklu toplumsal yapısını da ortaya koymuştur. Siyasetnameler; yazıldıkları dönemin sosyal, ekonomik, dinî ve kültürel yaşantısını da aksettirdikleri için son derece önemli belgelerdir. Yusuf Has Hacib'in Kutadgu-Bilig adlı eseri siyasetname türünde yazılmış önemli örneklerdendir. Osmanlı Devleti Dönemi'nde, siyasetname alanında yazılmış en önemli eserlerden biri de Koçi Bey tarafından IV. Murad ve Sultan İbrahim'e yazılmış olan Koçi Bey Risalesi'dir.

### HÜKÜMDAR (Prens)

Floransa Cumhuriyeti'nin ikinci yazmanı olarak sarayda göreve başlayan (1498) Machiavelli, İtalya'nın bir an önce siyasal bağımsızlığını kazanabilmesi için tavsiyelerde bulunmuş ve İtalya'nın değişik bölgelerini yöneten hükümdarlardan birinin yüreklilik gösterip tüm İtalya'yı birleştirmesini ve ülkeyi yabancı egemenliğinden kurtarmasını dilemiştir. Machiavelli, kendisini üne kavuşturan eseri olan Hükümdar'ı sadece hükümdarlık biçimlerini incelemek, İtalya'nın parçalanmış siyasi yapısını ortaya koymak ve bu durumu ortadan kaldıracak tavsiyelerde bulunmak amacıyla yazmamıştır. Machiavelli, eserinde hükümdarın ne olduğunu, kaç çeşit hükümdarlık bulunduğunu, hükümdarlığın nasıl ele geçirilip korunduğunu ve nasıl yitirildiğini ele almıştır.

1. a) Nizamülmülk ve Machiavelli'ye ait Siyasetname ve Hükümdar adlı eserlerin yazılış amaçları sizce ne olabilir?

.....

.....

.....

- b) Bu iki eserin yazılış amaçlarından yola çıkarak eserlerin içeriğindeki en önemli fark nedir?

.....

.....

.....

2. Devlet yönetiminde siyasetname yazma geleneğinin oluşmasının nedenleri neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

3. Nizamülmülk'ün Siyasetname'deki örneklerde belirttiği bir hükümdarın ahlaki açıdan sahip olması gereken özellikleri karşılardaki boşluklara yazınız.

“Adâletle hükmedenler Cennet'te aileleri ve idare ettikleri kişilerle birlikte nurdan saraylarda ikamet edecekler.” .....

“Bu dünya padişahların amel defteridir, iyi olurlarsa iyilikle, kötü olurlarsa kötülük ve Unsurî'nin dediği gibi nefretle anılırlar.” .....

“...Sultan Tuğrul, sofranın çok iyi hazırlanmasını ve çeşitli yemekler bulundurulmasını emrederdi. Sabahleyin atına binip gezintiye çıktığı veya ava gittiği zaman refakatinde yiyecek yüklü yirmi katır bulunurdu. Sahrada sofraya kurulduğu zaman, o kadar çok ve çeşitli yemekler bulunurdu ki bütün emirler ve Türkler hayret içinde kalırlardı...” .....

“Kemal sahibi ve akıllı insanlar öfkelerini gizlerler. Böylelerinin öfkeleri akıllarına değil, akılları öfkelerine galip gelir.” .....



<b>6. ÜNİTE</b>	<b>: TÜRKLERİN İSLAMİYET’İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ &gt; 6.5. Büyük Selçuklu Devleti’nde Yönetim ve Toplum Yapısı</b>
Kavram	: Nizamiye Medreseleri
Genel Beceriler	: Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri	: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Çalışmanın Adı	<b>İLİM ARAYANLAR</b>	🕒 20 dk.
Çalışmanın Amacı	Nizamiye Medreseleri’nin Selçuklu yönetim ve toplum yapısındaki etkilerini değerlendirebilme.	

**Yönerge:** Verilen metinleri inceleyerek soruları yanıtlayınız.



Görsel 1

Selçuklu veziri Nizamülmülk, Şii Fâtımîler’in Sünni Abbâsîler’i ve Selçuklular’ı yıpratmak amacıyla siyasi ve askerî faaliyetlerin yanı sıra ilmî açıdan da yoğun bir propagandaya giriştikleri dönemde, devletin ihtiyaç duyduğu görevlileri yetiştirmek için ülkenin her tarafında medreseler açmaya karar vermiştir. Sultan Alparslan’dan gerekli izni alan Nizamülmülk, Nişabur Nizamiye Medresesinden sonra Bağdat Nizamiye Medresesinin inşasına başlamıştır. Nizamiye Medreseleri külliye biçiminde tasarlanmıştır. Medreseye ek olarak kütüphane, hastane, mescit ve zaviye de bu yapı grubuna dâhil edilmiştir. Medresenin yakınında yaptırdığı çarşı ile birlikte arazi, hamam ve dükkânların gelirlerini müderris ve öğrencilere tahsis etmiştir. Nizamiye Medreselerinde, maddi imkânı olmadığı için eğitim alamayan öğrencilere de eğitim imkânı tanınmıştır. Nizamiye Medreseleri, devlet desteğiyle kurulan ve yaygınlaştırılan medreselerdir.

Medreselere öğrencilerin ihtiyacına göre dershaneler, geniş bir toplantı salonu, depo, kiler, hamam, mutfak, ayrıca ibadet ve aynı zamanda cuma günleri namaz kılınıp halka vaaz verilen mescit de dâhil edilmiştir. Eğitim-öğretim süresi 4 yıldır. Dünyadaki ilk diploma uygulaması sayılabilecek ilk icazetname uygulaması bu kurumda yapılmıştır. Hukuk, İlahiyat, Edebiyat, Siyasal Bilgiler ve belli oranda da Fen Fakültesi müfredatını birleştiren Nizamiye Medreselerinde başta Kur’an olmak üzere hadis, fıkıh, kalam, Arapça, edebiyat, şiir, hitabet, tarih, coğrafya, müzik, hat, felsefe, mantık, riyaziye, hendese, ve hukuk gibi dersler verilmiştir.

1. Nizamiye Medreselerinin eğitime kurumsal, düşünsel ve yönetsel alanlardaki etkileri nelerdir?

Kurumsal alanda etkileri:.....

Düşünsel alanda etkileri:.....

Yönetsel alanda etkileri:.....

2. Nizamiye Medreselerinin hangi özellikleri Büyük Selçuklu Devleti’nin sosyal devlet olduğunu kanıtlan niteliktedir?

.....

.....

.....

.....

3.

a) Nizamiye Medreseleri ile ilgili aşağıda verilen doğru bilgileri işaretleyiniz.

Örgün bir eğitim kurumudur.	<input type="checkbox"/>
Külliye şeklindeki yapılardır.	<input type="checkbox"/>
Özel eğitim kurumlarıdır.	<input type="checkbox"/>
Müderrislerin gelirleri vardır.	<input type="checkbox"/>
Bir eğitim kurumu olarak inşa edilmiştir.	<input type="checkbox"/>
Yükseköğretim kurumlarıdır.	<input type="checkbox"/>
Sadece din adamı yetiştirmektedir.	<input type="checkbox"/>
Gelirlerini vakıflardan sağlarlar.	<input type="checkbox"/>

1067 Nişabur Nizamiye Medresesi
1167 Oxford Üniversitesi
1224 Napoli Üniversitesi
1257 Sorbonne Üniversitesi
1636 Harvard Üniversitesi
1736 Göttingen Üniversitesi

“Orduların mızrağı ancak bir mil öteye gider.  
Eğitim ordusunun etkisi ise yüzyılları kuşatır.”

*Nizamülmülk*

b) Verilen bilgilerden yola çıkarak Türk İslam devletlerinin eğitime verdiği önemi ve bu önemin Batı dünyasına etkilerini yorumlayınız.

.....

.....

.....

.....

.....



**Çalışma No.: 1****1. Yönerge:****1. TARİH;**

Cicero	GEÇMİŞ
Goethe	İNSAN
Isaac Newton	ZAMAN
Mübahat Kütükoğlu	MEKÂN
Halil İnalıcık	KAYNAK

2. a. Görsellerden 1, 3, 4 ve 5. görseller tarihi çağrıştırmaktadır çünkü tarih bilimi geçmişte yaşanmış konuları inceler.  
b. Tarih biliminin ana konusu geçmiştir.
3. Tarih, insan topluluklarının birbirleriyle olan ilişkilerini yer ve zaman bildirerek sebep ve sonuç ilişkisi içinde belgelere dayandırarak inceleyen bilim dalıdır.

**Çalışma No.: 2****1. Yönerge:**

1. a) I. İnsanlığın geçmişi  
II. Yer ve zaman  
III. Kaynak  
IV. Neden-sonuç  
b) Tarih kavramı ile ilişkilendirilebilir. Tarih insanlığın geçmişini, yer ve zaman göstererek kaynaklara dayalı olarak neden-sonuç ilişkisi içerisinde inceler.

**2. Yönerge:**

1. a) Tarih biliminin ana konusu, insan ve insanlığın geçmişidir. Michelet ve Fustel de Coulanges ile Marc Bloch'un görüşleri bu çıkarıma dayanaktır.  
b) Tarafsızlık (objektiflik) ilkesi.
2. Görsel 1 ve 2'deki zaman dilimleri tarih biliminin kapsamına girmez. Çünkü bu dönemde insan henüz yeryüzünde görülmemektedir. Oysa tarih biliminin ana konusu insandır. Gelecek de tarih biliminin kapsamına girmemektedir. Zeki Velidi Togan'ın ifadelerine göre tarih, insanlığın eylem ve düşüncelerini takip eden bilgidir. Geçmişe dair eylem ve bilgi mevcuttur. Oysa gelecek henüz yaşanmamıştır ve gelecek ile ilgili bilgiler sadece birer tahmindir.

**Çalışma No.: 3**

1. Geçmiş  
İnsanlar veya insan toplulukları  
Yer ve zaman  
Sebep sonuç  
Belgeler
2. Geçmişte insan topluluklarının başından geçen olayları yer ve zaman göstererek sebep sonuç ilişkisi içerisinde belgelere dayalı olarak inceleyen bilim dalıdır.
3. Geçmişteki beşerî görüntüyü ve kendimizi doğru algılayabilmemiz için yalnızca geçmişimizi değil günümüzde olup biteni anlayabilmemiz geleceğimizde ne olabilir sorusuna karşı getirilebilecek yanıtı bulmada yardım edebileceği için tarih öğrenmeliyiz.

**Çalışma No.: 4**

1. Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Tarihî bilgi veren malzemedir ya da kaynaklar geçmişteki olaylardan, insan faaliyetlerinden geriye kalan izlerdir.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir. Tarih bilimi için kaynak kullanmak oldukça önemlidir. Çünkü kaynak olmadan tarihî gerçekleri ortaya çıkarmak ve onları yazmak mümkün değildir.
2. Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Kendine has bir yöntemi bulunan tarih bilimi, bilinmeye yönelerek onu kendi yöntemleriyle keşfetmeye çalışır ve bilimsel bilgiyi ortaya çıkarmak için kaynaklardan yararlanır. Bu nedenle tarihteki olay ve olguların ortaya çıkarılması için kaynaklardan yararlanılmalı ve kaynakların güvenilirliği test edilmelidir.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
3. Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Hem Tonyukuk Yazıtları hem de Lozan Barış Antlaşması olayın geçtiği döneme ait olup birinci elden kaynaktır. Dolayısıyla araştırmacılar için oldukça kıymetlidir.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

**Çalışma No.: 5**

1. Öğrencinin, bilgi birikimine göre sırasıyla; “*sözlü, yazılı, sesli ve görüntülü, gerçek eşya ve nesnelere*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
2. Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı*” görseli şeklinde cevaplar vermesi beklenir. Arşivler, devlet ve toplum hafızasını bünyesinde barındıran önemli kurumlardan birisidir. Devlet Arşivleri Başkanlığı bünyesinde yer alan Cumhuriyet Arşivi, yakın tarihimizle ilgili resmî belgelerin bulunduğu kurumdur.
3. Sözlü Kaynaklar: *Türk Destanları*  
Yazılı Kaynaklar: *Dede Korkut Kitabı, Arşiv Belgeleri, Tonyukuk Yazıtı*  
Sesli ve Görüntülü Kaynaklar: *Göbeklitepe Belgeseli, Atatürk Çanak kale’de*  
Gerçek Eşya ve Nesnelere: *Piri Reis Haritası, Hiroşima Barış Anıtı*

**Çalışma No: 6****1. Yönerge:**

1. a) Görsel 1: 1847 yılında Anadolu’da çiçek hastalığının görüldüğü ve bu hastalığın aşısının bulunduğu çıkarımında bulunabiliriz.  
Görsel 2: Dwight D Eisenhower’ın otuz dördüncü Amerikan Başkanı olduğu ve 1953-1961 yılları arasında görevde kaldığı çıkarımında bulunabiliriz.  
Görsel 3: Fatih Dönemi’nde tapu senedi uygulamasının var olduğunun çıkarımında bulunabiliriz.  
b. Osmanlı dönemine ait bir para olduğu çıkarımını yapabiliriz.  
c. Bu eserlere tarihî belge denilebilir çünkü bu eserlerin tarihî bir olayla veya kişiyle ilişkisi vardır ve tarihî bir süreci yansıtmaktadır.
2. Üzerlerinde herhangi bir yazı olmamasına rağmen bu eserlere de tarihî belge denilebilir çünkü bu eserlerin tarihî bir olayla veya kişiyle ilişkisi vardır ve tarihî bir süreci yansıtmaktadır.
3. Tarihî belgeler resmî ve hukuki hakları koruma, sosyal ve kültürel mirasın yeni nesillere aktarılması, ekonomik hakların korunması gibi konularda yarar sağladıkları için önemlidirler.





## Çalışma No.: 7

1. Tahmini anlamı: Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak “*Tarihi aydınlatan malzeme, olayları açığa çıkaran araç ve gereç, hadiseleri kanıtlayan kaynak, kanıt değerine sahip doküman...*” vb. farklı cevaplar verilebilir.  
  
Sözlük anlamı: Bir gerçeğe tanıklık eden yazı, fotoğraf, resim, film vb. vesika, doküman.
2. Tablet, berat, kitabe, ferman, gazete.
3. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak “*Belge yönetim programlarının çağa uygun bir şekilde geliştirilmesi, belge ve arşiv çalışmalarının teknolojiye uygun biçimde yeniden düzenlenmesi, tarihî belgelerin önemi ve değerine dair yazılı ve görsel bağında farkındalık oluşturabilecek yayınların yapılması, bireysel ve toplumsal bilincin sağlanması için faaliyetlerin artırılması, gerekli yasa ve yönetmeliklerin düzenlenmesi sağlanmalıdır.*” vb. farklı cevaplar verilebilir.

## Çalışma No.: 8

## 1. Yönerge:

1. Belirli bir yer ve bölgede kısa sürede meydana gelip somut gerçekleri yansıtan ve tekrarlanması mümkün olmayan durumlara olay denir. ( Öğrenciler bu konuyu farklı cümlelerle tanımlayabilirler.)
2. Öğrenciler bu konuyu kendi bilgi ve birikimleri doğrultusunda, duydukları veya yaşadıkları duruma göre cevaplayacaktır.

## Çalışma No.: 9

## 1. Yönerge:

1. Öğrenci kendi cevabını verecektir.

## 2. Yönerge :

	Olgudur. Nasıl İspat edilir?	Olgu Değildir. Neden ispat edilemez?
1	Olgudur. Hastane tetkikleri ve doktor raporlarıyla kanıtlanabilir.	
2	Olgudur. Yapılan kamuoyu araştırmaları ve gözlemlerle kanıtlanabilir.	
3		Olgu değildir. İspatlanamaz.
4	Olgudur. Ölüm oranları ve üremede meydana gelen düşüş grafikleri ile ispatlanabilir.	
5	Olgudur. Yapılan kamuoyu araştırmaları ve gözlemlerle kanıtlanabilir.	

## 3. Yönerge:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Olgudur.		x		x		x		x		x
Olaydır.	x		x		x		x		x	

## Çalışma No.: 10

## 1. Yönerge:

1. Tarihi olayların başlangıç ve bitiş süreleri ve yaşandıkları belli bir coğrafya vardır. Tarihi olguların tam olarak zamanlarını tespit etmek mümkün olmayıp uzun zaman dilimleri içinde meydana gelen benzer olayların ortak sonuçlarıdır.

## 2. Yönerge:

2. Gündelik hayatta birçok olay yaşar veya bu olaylara tanık oluruz ( Evlenme, bir yarışa katılma, konsere gitme, trafik kazası vb.). Yaşadığımız veya tanık olduğumuz bu olaylar çoğu zaman birkaç kişi veya küçük bir grup üzerinde etkili olmaktadır. Bir gelişmenin tarihî olay olabilmesi için; yaşandığı süreç ve sonuçları itibarıyla büyük halk kitleleri üzerinde etkili olması gerekir (Müslümanların Mekke’den Medine’ye hicret etmesi, Haçlı Seferleri, Coğrafi Keşifler, I. Dünya Savaşı vb.).

## Çalışma No.: 11

1. Toplumsal olayları, öğretileri, kültürleri, hukuk sistemlerini ve ekonomik parametrelerini inceleyen bilim dallarına sosyal bilimler denir. Sosyal Bilimler; Sosyoloji, Tarih, Antropoloji, Psikoloji, Siyaset Bilimi, Hukuk, İktisat ve Beşeri Coğrafya gibi insana ve sosyal yaşama ilişkin bilimlerdir. Sosyal bilimlerin konusunu insan yaşamı ve toplum oluşturur. Sanat, siyaset, bürokrasi, ekonomi, dil, din, kültür, ahlak gibi konular sosyal bilimler içerisinde birbirleriyle ilişkili şekilde çok yönlü olarak incelenir
2. Sosyal Bilimler hayatın fizyolojik, biyolojik, kimyasal yönlerini araştıran doğa bilimlerinden farklı olarak sosyal yaşamı ve insan davranışlarını araştırır. Sosyal bilimler, fen bilimleri ve felsefe ile birlikte, toplumların gelişmesinde öncü rol oynar. Bilimsel yöntemlerle elde edilen bilgiler, insan yaşamını kolaylaştırmak için kullanılır.
3. Öğrencinin bilgi-birikimine bağlı olarak yanıt vermesi beklenir.

## Çalışma No.: 12

## 1. Yönerge:

1. **Arkeolog:** Kazı bilimci

**Ören:** Eski yapı ya da kent kalıntısı

**Höyük:** tarih boyunca türlü nedenlerle yıkılıp yok olmuş yerleşme bölgelerinde, yıkıntılarının üst üste birikmesi nedeniyle oluşmuş, çoğu kez içinde tarihsel kalıntıların gömülü bulunduğu yayvan toprak tepe.

**Müze:** Tarihi eserleri tespit eden, bilimsel yöntemlere açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sergileyen, eğitim programları aracılığıyla tarihi eserleri konusunda halkı bilinçlendirerek toplumun kültür düzeyini yükseltmeyi amaçlayan eğitim, bilim ve sanat kurumlarıdır.

## 2. Yönerge:

1. Kalıntılar incelendiğinde bölge insanının kültür hayatı ile ilgili ulaşılabilecek sonuçlar şunlardır.
  - Ahiret inançları vardı
  - Yazıyı kullanıyorlardı
  - Maden işlemeciliği gelişmişti
  - Atı evcilleştirmişlerdi
  - Savaşçı bir toplumdu
  - Tarım ve dokumacılık gelişmişti
  - Yerleşik hayat unsurları mevcuttu
2. Arkeoloji sayesinde kadim toplumların kültürel geçmişini, kültürlerin değişimini ve birbirleriyle ilişkilerini inceleyerek tarih bilimine yardımcı olur...

**Çalışma No.: 13**

1. Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “Arkeoloji, herhangi bir görüşün kanıtlarının geçmişte aranmasıyla başlamıştır. Bu soru dini, ulusal ya da kültürel kimlik arayışı ya da geçmişte olduğu düşünülen önemli bir olayın kanıtlanması şeklinde olmuştur. Bu süreç, ortaya bulgular çıktıkça yeni sorular doğurmuş ve ilgiyi artırmıştır.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
2. Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “Arkeolojinin temelini oluşturan ‘maddi kalıntılar’ insan tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak kullanılan, değiştirilen, yapılan ya da biçimlendirilen her şeyi kapsamaktadır. İnsanın geçmişini inceleyen tarih bilimi ise arkeoloji biliminden faydalanarak özellikle tarih öncesi dönemi ve tarihî devirleri aydınlatmaya çalışır.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
3. Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “Arkeoloji; geçmiş, uygarlığın gelişim sürecini düşünce sistemimize kazandırmaya çalışan bir bilim alanıdır. Diğer bütün bilim dalları gibi somut verilerle çalışır, bu verilerin anlam kazanması için bilimsel yöntemler kullanır ve elde ettiği sonuçları bilim dünyasına aktararak düşünce sistemimizin zenginleşmesini sağlar.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

**Çalışma No.: 14****1. Yönerge:**

1. Antropoloji diğer bilimlerden farklı olarak yer küreyi bir bütün olarak ele alır. Bu yaklaşımla antropoloji insanlığı bütünlüğü içerisinde görmeye çalışır. Bu geniş ele alış biçimi antropolojiji farklı bir yaklaşıma sahip kılmıştır. Bu yaklaşım antropolojinin diğer bilimlerden farkını ortaya koyar.
2. İnsan doğası gereği yer yüzünü biçimlendirir. Bu biçimlendirmeye birlikte yer küre toplumsal, kültürel ve biyolojik olarak çeşitlenmiştir. Yeryüzünde bir dönüştürün söz konusudur. Yerkürenin koşulları da insana biçim vermiş onu çeşitlendirmiştir. Bu bakımdan yer küredeki çeşitliliğe bağlı olarak insan da farklılık göstermiştir.
3. İnsanın kültürel ve fiziki yapısını araştıran antropoloji, insanlığın en eski dönemlerinden itibaren aydınlatılmasında tarihe yardımcı olur. İnsanı bir bütün olarak ele alan antropoloji sosyo-kültürel dönüşünler açısından da tarihe yardımcı olur.

**Çalışma No.: 15****1. Yönerge:**

1. Milletlerin kültürel varlıklarını araştırıp inceleyen, benzer ve farklılıkları açıklanan bir bilim dalından bahsedilmektedir. Milletlerin kültür ve kültürel etkileşimi konusunda tarih araştırmalarına yardımcı olabilir.
2. Etnoğrafya hakkında verilen tanım ile durum birbiri ile örtüşmektedir. Maddî kültür, yemek içmek, giyim kuşam, inanç, dokumacılık, motifler hepsi bir toplumun kültürel varlıklarıdır. Bu konu hakkındaki araştırmalarda Etnoğrafya bilimi içerisinde yapılmaktadır.
3. Gelenek ve kültürün aktarımında Etnoğrafya bilimsel olarak aktif rol oynamaktadır. Kadim gelenek ile bugünkü yaşayan kültürümüz arasındaki benzerlikleri en iyi açıklayan bilim dalıdır. Yaşadığımız kültüre hangi kültürler etki etmiş veya bizim kültürel zenginliklerimiz hangi toplumlarda yaşatılmaktadır gibi konularda Etnoğrafyanın etkisi vaz geçilemez bir durumdur.

**Çalışma No.: 16****1. Yönerge:**

1. İnsanlığın varoluşundan bu yana bütün gelişmeler göz önüne alındığında, günümüzde ulaşılan gelişmişlik düzeyi bir tecrübe birikiminin ürünüdür. Bilimsel ve teknik gelişmeler ile hayatımızı kolaylaştıran çalışmalar, veri ve bilgi birikimi sonucunda ortaya çıkmıştır.

**2. Yönerge:**

1. Ulusal kimlik, modern dünyadayalnızlaşan insana sığınacak bir liman görevi görür. Toplumun ortak hafızası, yani yaşadığı toprak parçası, mitleri, dili, tarihi; kısacası ortak kültürü, ulus kimliğinin oluşmasında önemli bir etkidir.
2. Öğrenciler bu soruyu kendi bilgi ve birikimiyle yorumlayacaklardır.

**Çalışma No.: 17**

1. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Kimlik, fert ve toplumun kendini tanımlama şeklidir. Kimlik, geçmişin değerlerini yaşanan zaman diliminde yoğurarak yeniden inşa etmektedir. Kimlik, hatırlama ve suurluluk hâli olup ahlaki ve tarihî değerlerin belli zaman ve mekânda fert ve toplumun ortak aidiyet duygusuyla birleşmesidir.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
2. Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “Toplum, kendisini oluşturan bireylerin bir kimlik altında toplanması sayesinde ortaya çıkar. Kimlik olmadan bir toplumun devamlılık sağlayabilmesi söz konusu olmayacaktır. Millî kimlik, geçmişte bir arada yaşamış ve gelecekte de bir arada yaşamak isteyen toplumun, birlik ve beraberlik içinde olmasını sağlan hafızasıdır.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
3. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Dil, tarih birliği, dini inançlar, devlet yapıları, coğrafi birtikellik, musiki, ülkü birliği” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

**Çalışma No.: 18**

1. Türk milletinin at üstünde geriye dönerek ok atacak kadar yetenekli savaşçılar olduğu; başka inançlara anlayışlı davranıp saygı gösterdiği; zorda kalanlara, yolculara, fakir ve düşkünlere yardım ettiği; vatanlarını korumak için gözlerini bile kırpmadan canlarını feda edebileceği gibi bilgilere ulaşılabilir.
2. Tarih bilgisi, insanların ve toplumların kimliklerinin oluşumuna katkı sağlar. Tarih, insanlara geçmişlerini öğretmek kendilerini ve ait oldukları toplumu daha iyi tanımalarına yardımcı olur. Kendi toplumunun tarihini, nereden geldiğini, kim olduğunu bilen insanlar kendi geleceklerini daha sağlam temeller üzerine inşa edebilirler. Bu nedenle tarih bilgisi, millî ve toplumsal kimliğin oluşmasında büyük bir öneme sahiptir.
3. Öğrencilerin, “Mimari yapılar, geleneksel sanatlar, yemek kültürü, hukuk kuralları, yönetim biçimi, eğitim anlayışı, giyim kuşam vb. konular, toplumsal kimlik hakkında bilgi verebilir.” gibi cevaplar vermesi beklenmektedir.

**Çalışma No.: 19****1. Yönerge:**

Öğrencinin bilgi-birikimine bağlı olarak yanıt vermesi beklenir.

## 2. Yönerge:

Toplumun Özellikleri	D
Farklı amaç ve idealleri paylaşan birey ve gruplardan oluşur.	
Aynı kurallara uyma zorunluluğu bulunan birey ve gruplardan oluşur.	+
Çoğu kez aynı toprak üzerinde yaşayan gruplardan oluşur.	+
Pek çok öge ve kurumlardan oluşan bir yapıdır.	+
Toplumu oluşturan insanlar arasında, düzenli ve karşılıklı ilişkiler söz konusu değildir.	
İşlevsel olarak benzer temel gruplardan oluşmuştur.	
Ortak bir coğrafi mekânı vardır.	+

## 3. Yönerge:

Öğrencinin bilgi-birikimine bağlı olarak yanıt vermesi beklenir.

## Çalışma No.: 20

## Yönerge 1:

- Köken olarak ulus ve millet aynı anlama gelmemektedir. Ulus, Türkçe kökenlidir ve aynı boydan olanları ifade etmektedir. Millet ise Arapça kökenlidir ve aynı dinî zümreden olanları ifade etmek için kullanılmıştır.
  - Yakın Çağ'a damgasını vuran Fransız İhtilali, millet (ulus) kavramı hakkında yeni fikirlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kimi düşünürlere göre aynı etnik kökenden gelen, aynı dili konuşan ve aynı dine inanan insanların meydana getirdiği topluluklar millet olarak görülmüş, kimilerine göre ise millet kavramı manevi unsurlarda aranmıştır. Bu tartışmaların ürünü olan milliyetçilik fikri ise bu çağa ait pek çok savaşın temel sebebini oluşturmuştur.
- 

Objektif Bakış	Subjektif Bakış
Bu bağlar maddi, yani elle tutulur, gözle görülür, kısacası beş duyuyla hissedilir niteliktedir. Objektif faktörlerde ortak özelliklerden çok farklılık belirleyicidir.	Bu bağlar, manevi niteliktedir; birtakım ortak duygu ve düşüncelerden oluşur. Subjektif bağlar arasında, ortak geçmiş, hatıra, amaç, ideal, istikbal, ülkü birliği gibi hususlar yer almaktadır. Geçmişte yaşanan ortak acılar veya birlikte kazanılan başarılar, ortak amaca varmak için mücadeleler, ortak tehlikelere karşı birlikte karşı koyma isteği gibi faktörler insanları birbirine bağlamaktadır.

- Subjektif millet anlayışını yansıtmaktadır.

## Çalışma No.: 21

## Yönerge 1:

- Tanımlamalarda ortaya çıkan temel farklılık, millet kavramına iki temel bakış açısının olduğudur. Buna göre İlber Ortaylı, objektif bakış açısına sahip millet anlayışında Osmanlı Devleti'ndeki millet anlayışının dinî bağlardan yola çıkarak kurulduğunu, bunun yanında vatandaşlık tanımının, farklı etnik kökenlere sahip yurttaşların aidiyetini de kapsadığını ve koruduğunu ifade etmektedir. Mustafa Kemal Atatürk ve Ernest Renan ise millet kavramının ortak duygu ve ortak geçmiş çerçevesinde şekillendiğini ifade etmektedirler.
- Millet kavramını oluşturan temel etkenler ortak mazi, birlikte yaşama elde edilen mirasın korunması ve ortak bir gelecek planlama iradesi göstermektedir.

## Çalışma No.: 22

- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; "Ortak bir geçmişe ve hatıra mirasına, birlikte yaşamak arzusuna, ortak gelecek için birlikte çalışma iradesine sahip olan kederde ve tasada aynı nabız gösteren insan topluluğuna millet denir." şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; "Millet olabilmek için ırk birliği, din birliği veya inanç birliği çok önemli olmakla birlikte yeterli ölçütler değildir. Aynı toprak parçası üstünde yaşayan insanların millet olması için şart; ortak bir geçmişe, kader birliğine, ortak bir gelecek hedefine sahip olmaktır. Bu, en tutarlı ve geçerli görüştür. Milliyet bağı böylece maddi olmaktan çok manevi bir ilişki hâlini alır ve gelecek kuşaklara aktarılır." şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; "Geçmişte bir arada yaşamış, şimdi de bir arada yaşayan ve gelecekte de bir arada yaşama inancında ve kararında olan insan toplulukları artık millet olma vasfına erişmiş demektir. Bununla birlikte bu bilincin yerleştirilmesi ve daha ileriye taşınması adına yeni nesillere büyük görevler düşmektedir. Öncelikle kişilerin, millete duyduğu bağlılığın diğer tüm bağlılıklardan üstün olması gerektiği öğretilmelidir. Bu bağlamda tarih bilimine büyük görevler düşmektedir. Zira hak edilmiş bir coğrafyada ortak değerler etrafında şekillenen bir olgu olarak milliyetçilik, en başta ortak tarihe ihtiyaç duyar. Bu anlamda tarih ne kadar geriye götürülürse kolektif hafızada millet mefhumu o kadar yücelir ve gelecek nesillere köklü ve sağlam bir karakter olarak aktarılır." şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

## Çalışma No.: 23

- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; "Kolektif davranışların kurumsallaşmış hâli olarak tanımlanabilecek kültür; bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve âdet başta olmak üzere insanın toplumun bir üyesi olması dolayısıyla kazandığı diğer bütün maharet ve alışkanlıklarını kapsayan karmaşık bir bütün olarak tarif edilebilir." şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; "Kültür; insanın yaşayış ve düşünüş tarzından günlük münasebetlerine; edebiyat ve sanat anlayışından inanç ve eğlence dünyasına kadar toplumsal hayatta edindiği ve sürekli karşılaştığı her türlü maddi ve manevi unsurlardır. Bu anlamda insanın günlük hayatında karşılaştığı her türlü maddi ve manevi unsuru kapsar. İnsanın yaşadığı şehirdeki tarihî eserler, yediği besinler ve hatta yeme yöntemleri, önemli günlerindeki merasim şekilleri, günlük hayatında iletişim için kullandığı kelimelere kadar hayatının her safhasında hemen hemen herşey kültürel unsurlara örnek olarak gösterilebilir." şeklinde cevaplar vermesi beklenir.



3. Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “Bir milletin algıladığı duygular, ortaya koyduğu düşünceler, uyguladığı davranışlar, gösterdiği beceriler, ürettiği bilgiler, estetik değerler, şekillendirdiği sosyal yapılar, dini/ahlaki ve hukuki uygulamalar, iktisadi ve teknolojik sistemler ve nihayet kendi varlığı hakkında ulaştığı tarih şuuru gibi bütün bu unsurlar, o milletin zaman içinde yaşadığı gerçekliklerdir. Tarihin anlamlandırılmasında birisi de ‘bir milletin veya insanlığın zaman içinde yaşadığı realiteler’ olduğuna göre bir noktada tarih, kültürle ayrılmazdır. En azından bu manası içinde tarih, kültür unsurlarını muhafaza eden bir depo, bir hazine durumundadır. Yani kültürün bütün unsuru, bu sefer de tarihin inceleme konuları olarak karşımıza çıkmaktadır.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

#### Çalışma No.: 24

1. Tahmini anlamı: Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak “Bir toplumun hayat biçimi, toplumu oluşturan maddi ve manevi değerler, bir topluma has duygu, düşünce, davranış ve sanat yapılarının bütünü...” vb. farklı cevaplar verilebilir.  
Sözlük anlamı: Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin.
2. Gelenek-görenek, giyim-kuşam, dil, din, eğlence, yemek, müzik.
3. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak “Kültürel öğelerin tanıtılması için sanatsal faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, sinemanın etkin bir biçimde kullanılması, kültürel öğelerin televizyon programlarında farkındalık oluşturabilecek biçimde yer alması, bireysel ve toplumsal bilincin sağlanması için faaliyetlerin artırılması, kültürel mirasın korunması için gerekli yasa ve yönetmeliklerin düzenlenmesi sağlanmalıdır...” vb. farklı cevaplar verilebilir.

#### Çalışma No.: 25

##### 1. Yönerge:

1. Öğrencilerin bilgi-birikimlerine bağlı olarak farklı yanıtlar vermeleri beklenir.

##### 2. Yönerge:

1. Elaziz yerine Elazığ, Dersaadet Şehremini yerine İstanbul Belediye Başkanı, Kral yerine Cumhurbaşkanı, İmparator yerine Devlet Başkanı, II. Mehmed yerine Yavuz Sultan Selim, 568 yerine 88 yazılacaktır.
2. Öğrencinin bilgi-birikimine bağlı olarak yanıt vermesi beklenir.

#### Çalışma No.: 26

##### Yönerge 1:

1. Tarihi eser kaçakçılığıyla ilgili bir haber. Sorumsuz kişilerin tarihi mirasımızı kaçırmalarına engel olunması ilgi çekici bir haber.
2. Farklı haber sitelerinden, mümkünse devlet kaynaklı haber ajanslarından teyit edilebilir. Ayrıca habere konu olan malzeme hakkında genel ağ arama motorları dışında akademik kaynaklardan araştırma yapılabilir. Hristiyanlık tarihiyle ilgili ansiklopedilere, tezlere, dijital yayımlanmış olan makaleler incelenerek 2300 yıllık İncil hakkında bilgi toplanabilir. Hz. İsa'nın günümüzden 2300 yıl önce yaşamış olma ihtimali bulunmadığı için ele geçirilen İncil'in bahsedildiği kadar eski olması doğru olamaz.

#### Çalışma No.: 27

##### 1. Yönerge:

1. A) maddesinde tarih yanlış verilmiştir. Atatürk 1938'de vefat ettiği için 1946 seçimlerinde seçilmesi imkânsızdır. B) Maddesinde yanlış bir kavram kullanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde veziriazam bulunmamıştır. Cumhurbaşkanlığı sisteminden önce Başbakanlık makamı vardı ve İsmet İnönü de ilk başbakandır. C) maddesinde ise tarihteki bir uygulama günümüz değerleriyle yorumlanmıştır. Bu da farklı bir tarihsel yanılgıdır. IV. yüzyılda demokrasi olmadığı gibi herhangi bir uygulamayı antidemokratik olarak nitelenmek de doğru değildir.
2. Şoförün, ileri doğru seyrederken arkasında bıraktığı yayaya çarpacağını zannederek frene basması geçmişe takılıp kaldığını gösterir. Aynı şey siyasetçi için de geçerli. O da güncel ve gelecek politikasını geçmişe takılıp kalarak belirlemeye çalışıyor.

##### 2. Yönerge:

1. Anakronizme düşmek tarihi yanlış anlamamıza sebep olacaktır. Bu da Tarih disiplininin amacına hizmet etmesini engeller. Günümüzü anlamlandırıp geleceğimizi inşa ederken bizi gerçekçi verilerden uzaklaştırır.

#### Çalışma No.: 28

1. Çok uzun süreçlerde yaşanmış geçmiş olayları incelemek, araştırmak ve anlamak bir takım güçlükler yaratacağı için zamanı bölümlere ayırmak ve geçmişi incelemek daha kolay olacaktır. Ayrıca insanlar günlük yaşamlarını planlarken zamanı saat veya takvim kullanarak ölçmeye ve bölümlendirmeye çalışırlar. Böylece sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi faaliyetlerin belirli bir düzen içinde yürütülmesi mümkün olabilmektedir.
2. Zaman duygusal yaklaşımla tanımlansaydı bir nesnellik sağlanamazdı. Nesnellik olmadan da tarihin bilimsel bir kimliğe kavuşması gerçekleşmezdi. Öğrencinin anlayış ve yaklaşımı doğrultusunda herhangi bir şairin zaman temalı dize ya da dizeleri uygun olacaktır.
3. Öğrencinin anlayış ve yaklaşımı doğrultusunda zamanın duygusal yaklaşımına ilişkin nazım ya da nesir türünde zaman temalı herhangi bir metni içeren bir davetiye ya da özel bir gün bildiren afiş uygun olacaktır.

#### Çalışma No.: 29

##### 1. Yönerge:

1. Çok uzun süreçlerde yaşanmış geçmiş olayları incelemek, araştırmak ve anlamak bir takım güçlükler yaratacağı için zamanı bölümlere ayırmak ve geçmişi incelemek daha kolay olacaktır. Ayrıca insanlar günlük yaşamlarını planlarken zamanı saat veya takvim kullanarak ölçmeye ve bölümlendirmeye çalışırlar. Böylece sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi faaliyetlerin belirli bir düzen içinde yürütülmesi mümkün olabilmektedir.

##### 2. Yönerge:

1. a) Günlük yaşamımızdaki etkinlikler ve önemli günlerin (doğum, ölüm, evlenme, yaş günü, önemli dini ve milli günler) anılması ve kutlanması, bunların planlanması gibi konularda zorluklar yaşanır.  
b) Her öğrenci hesap yapılacağı tarihte kaç yaşında ise bunu aya çevirerek yaşını hesaplar.
2. Akademisyenler, bilimsel ve teknik buluşlar yapanlar, bilgisayar ve telefon yazılımları gerçekleştirenler vb. kişiler toplumda saygın bir konuma sahip olabilmektedirler.



**Çalışma No.: 30****1. Yönerge:**

1. Günlük yaşamda kolaylıklar sağladığı için insanlar zamanı saat veya takvim kullanarak ölçmeye ve bölümlendirmeye çalışmışlardır. Böylece siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetler belirli bir düzen içinde yürütülmeye çalışılmıştır.

**2. Yönerge:**

1. Halk takviminde insanların geçim kaynaklarına göre farklı yörelere özgü planlamalar yapılmıştır. Yıl, Kasım ve Hidrellez olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Dünya genelinde kabul gören günümüzdeki takvimlerde ise yıl, ay, hafta şeklinde daha detaylı bölümlendirmeler yapılmıştır.
2. Öğrencilerin “Gün içerisinde güneşin hareketlerini dikkate alarak planlama yapmaya çalışırdım. Zamanla ilgili herkes için geçerli teknik bilgiler olmasa iş gitme, arkadaşlarla buluşma veya başka işler için vakitlerini belirlemede aksamalar yaşanırdı.” gibi cevaplar vermesi beklenmektedir.

**Çalışma No.: 31****1. Yönerge:**

1. Ahmet Hamdi Tanpınar, zamanı uçup gitmek için fırsat kolladığı için yeni doğmuş bir kuşa benzetmektedir. Zaman da durmaz, akar.
2. Geçmiş zamanda yaşanan gelişmeleri unutursak onlarla insanlığın tecrübeleri veya bireysel olarak kendi tecrübelerimiz de uçup gitmiş olur. Geçmiş olaylardaki değişim ve sürekliliği kronolojik olarak takip etmek onları hatırlayışımız kolaylaşabilir ve geçmiş zamanın uçup gitmesini engelleyebiliriz.

**2. Yönerge:**

1. Öğrenci kendi kronolojisini hazırlar.

**3. Yönerge:**

1. Öğrencinin bilgi-birikimine bağlı olarak yanıt vermesi beklenir.

**Çalışma No.: 32****1. Yönerge:**

1. Öğrencinin bilgi-birikimine bağlı olarak yanıt vermesi beklenir.
2. Öğrencinin bilgi-birikimine bağlı olarak yanıt vermesi beklenir.

**Çalışma No.: 33**

1. Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Çok geniş bir çalışma alanı olan tarihin araştırılması ve öğretiminin kolaylaştırılması için başlangıcı ve bitişi belirli zaman dilimlerine ayrılarak incelenmesi, tarihin zamana göre tasnif edilmesidir.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
2. Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Tarihin zamana göre tasnifinin sebebi öğrenmeyi, öğretmeyi ve öğretiminin kolaylaştırılmak üzere tarihin, tıpkı ana malzemesini oluşturan zaman gibi ilk bakışta süreklilik arz etmiş gibi görünür. Ama aynı zamanda değişimlerden de oluşmuştur. Aynı zamanda uzmanlar uzun süredir bu değişimleri belirlemek ve tanımlamak için ilk başlarda tarihin ‘çağları’, sonra da ‘dönemleri’ adı verilen bölümleri o süreklilik içinde kesip ayırmışlardır. Bu sayede tarihin, zamana göre tasnif edilerek kronolojik dilimler hâlinde daha rahat incelenmesi amaçlanır.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

3. Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Tarihin dönemlendirilmesi, öğrencilerin tarihteki bütünlük algısına zarar verebilmektedir. Ayrıca tarihin gerek göreceli bir faaliyet olduğu gerekse Avrupa tarihiyle ilgili olayları ölçüt kabul ettiği ve Avrupa tarihi merkezli bir yaklaşım olduğu için tüm toplumları kapsama yeterliliğini sağlayamamaktadır.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

**Çalışma No.: 34**

1. Tarihi süreç, insanların yeryüzünde görülmesiyle başlar ve yazının icadıyla kayıt altına alınır. Bu süreç çok uzun bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu uzun dilimde vuku bulan tarihi olayların bir bütün halinde ele alınması, bu şekilde araştırılması ve anlaşılması gerçekten zordur. Bu araştırma zorluğu, konusu olayları tespit etmek, araştırmak ve anlamak olan tarihçi için de geçerlidir. Bu yüzden de tarihi sürecin bir şekilde bölünmesi, çağlara ayrılması gerekli olmuştur. Tarihin çağlara ya da dönemlere ayrıştırılması olayların incelenmesini ve tarih öğretimini kolaylaştırmaya yöneliktir.
2. Dönemlendirme yapılırken herkes kendi inanç ve düşüncesine göre bir dönemlendirme yapmıştır. Yani günümüzde kullanılan Avrupa merkezli sistem, tarih boyunca kullanılan tek sistem olmamıştır. Onun öncesinde farklı din adamlarının ortaya attığı altılı sistem kullanılmıştır. Ayrıca Avrupa merkezli bu sistem genel olarak teologlar tarafından oluşturulmuş olup Hristiyan inancına ve Avrupa tarihine uygunluk göstermektedir.
3. Günümüzde neredeyse tüm milletler tarafından kullanılan bu çağ sistemi, aslında kendine ait köklü bir tarihi olan bu devletlerin tarihini yok saymaktadır. Bu durumdan dolayı diğer devletlerin de kendilerine ait bir sisteme ihtiyacı vardır. Geniş bir alana yayılan Osmanlı ve Türk tarihi de kendine ait bir sistemle yorumlanmalı ve dönemlendirilmelidir.

**Çalışma No.: 35**

1. Tarihi bir bütün olarak ilk insandan günümüze kadar tek parça hâlinde incelemek çok zor olacağından bölümlere ayırma gereği duyulmuştur. Bölümlere ayırırken insanlığın büyük çoğunluğunu ilgilendiren veya etkileyen olaylar seçilmiştir.
2. Bölgenin coğrafi konumu o bölgede yaşayan insanların uğraşlarını, ekonomik düzeylerini, sosyal yaşamlarını etkilemektedir. Bütün bunlar da toplumun gelişmişliğini göstermektedir. Ayrıca bölgenin istilalara açık olması da bu konuda etkilidir. Tarihi çağlara, komşularına göre daha önce geçen toplumlar ise savaşlarda veya kültürel gelişimde daha ileriye gitmektedir.
3. Göç: Gelişmiş toplumlar, kendisinden daha geri olan toplumların yaşadığı coğrafyaya göç ettiğinde bölgede yaşayan toplumlarda da gelişim değişim olur. Farklı kültür seviyesindeki toplumlar, savaş ve ticaret esnasında karşı karşıya geldiğinde başta kullandıkları araç gereçler olmak üzere birbirlerinden etkilenirler.

**Çalışma No.: 36**

1. Miladi Takvimin başlangıcı, Hz İsa'nın doğumu; kendi yaşamımıza etki eden, yeni bir süreci başlatan olay.
2. İnsanın zamana hükmetme, zamanı ölçme, dilimlere ayırma ve öğrenme isteği saat, takvim, milat, çağ gibi kavramları ortaya çıkarmıştır.
3. Tarihi dönemlere ayırma ihtiyacı tarihin özel bir ilgi alanı olması ve öğretilebilir bir ders haline gelmesi sonucu olarak doğmuştur. Dönemlendirme için kullanılan kavramlar(milat, yüzyıl, çağ vb) ile tarih öğretiminin kolaylaştırılması esas alınmıştır.

**Çalışma No.: 37**

1. Tarihi konuların incelenmesini kolaylaştırmak için zaman sınıflandırılmıştır.
2. Her millet kendi kültürel değerleri içinde önem taşıyan olayları kendi tarihi milatları olarak kabul etmişlerdir. Özellikle dini inançlarla ilgili dönüm noktalarını kendi takvimlerinin başlangıcı olarak kabul etmişlerdir.
3. Öğrencinin bilgi-birikimine bağlı olarak yanıt vermesi beklenir.

**Çalışma No.: 38****1. Yönerge:**

1. görsel: Güneş saati
2. görsel: Güneş saati
3. görsel: Kum saati
4. görsel: Ateş saati
5. görsel: Çalar saat

**2. Yönerge:**

1. görsel: Mısır takvimi
2. görsel: Gregoryen takvim
3. görsel: On iki hayvanlı Türk takvimi
4. görsel: Osmanlı Rumi takvimi
5. görsel: Miladi takvim

**Çalışma No.: 39**

1. Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Bütün uygarlıklarda toplumsal yaşamın getirdiği zorunluluklar, insanları zamanı ölçmeye yöneltmiştir. En eski zamanlardan beri çeşitli ihtiyaçların etkisiyle insanoğlu; gündüzle gecenin birbirini izlemesini, ayın tekrarlanan evrelerini ve mevsimlerin çevrimi gibi süreçleri takip etmiştir. Doğanın gözlemlenmesi konusunda belirli bir seviyeye ulaşan insanoğlu, zamanı ölçmek için kullanılabilecek yöntemler geliştirerek zamanın anlamlandırılmasına yarayan takvimi icat etmiştir.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
2. Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Tarih boyunca zamanı ölçmek için toplumların hayatlarında önemli gördükleri olayları başlangıç olarak kabul eden takvimlerin sistematizasyonunun oluşurulmasında astronomik olay ve gözlemler esas alınmıştır. Yerin günlük hareketi yani gece ile gündüzün birbirini izlemesi, yerin yıllık hareketi yani mevsimsel döngüler ve Dünya’da en belirgin şekilde gözlenen gök cismi olan Ay’ın tekrarlanan evreleri ve takımyıldızları takvimlerin oluşumunda etkili olmuştur.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
3. Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Sosyal yaşamın temel ilkelerinden biri, toplumun tüm üyeleri tarafından paylaşılan ve zamanı tarif etmekte kullanılan zamansal referanstır. Bunun için standart zaman birimleri, bu birimlerin hesaplanması ve tarihlendirme için kullanılacak yönteme ihtiyaç olmuştur. Bu süreçlerin sonucunda oluşan takvimler, doğal süreçlerin değil toplumsal süreçlerin bir ürünü olarak tarif edilebilir. En azından İsa’nın doğumunun yeni yılın başlangıcı olmasının doğal süreçlerle pek bir alakası yoktur. Çünkü takvimlerde kullanılan birimler her ne kadar doğanın gözlenmesi ile elde edilmiş olsa da takvimi meydana getiren medeniyet, kendi toplumsal ihtiyaçları doğrultusunda ve kendi önem verdiği gelişmeleri esas alarak takvimini oluşturmuştur.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

**Çalışma No.: 40**

1. Olası cevaplar: Zaman, takvim, hicri ve miladi takvim...
2. Olası cevaplar: Örnek gazete haberleri
  - a.Hicri Yılbaşı ne zaman başlıyor?
  - b. Muharrem ayı ve Aşure günü bu yıl ne zaman?...gibi haberler olabilir.
3. Bu haberlerin ortak özelliği zaman ve takvim kavramlarını içermiş olmalarıdır. Günlük yaşamda şuan kullandığımız miladi takvim ile geçmişte kullandığımız Rûmî ve hicri takvim arasındaki zaman farkından kaynaklanan bazı durumların oluşması ve bunların merak konusu olması haberleri ilgi çekici hâle getirmiştir.

**Çalışma No.: 41**

1. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı miladi takvime göre 24 Nisan 1877 günü başlamıştı. Ancak Rûmî Takvim’e göre savaşın başlangıç tarihi 1293 yılına denk gelmekteydi. Buradan hareketle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’na 93 Harbi de denilmektedir.

2. Mezar taşlarındaki farklılıklar hicri takvim ile miladi takvim arasındaki zaman farkından meydana gelmektedir. Hz. Ömer zamanında Hicret’in 17. yılında alınan bir kararla Hicret’in olduğu sene Hicret’in birinci yılı ve o yılın Muharrem ayında hicri takvimin yılbaşı olarak kabul edilmiştir. Bu tarih miladi 16 Temmuz 622’ye rastlamaktadır.

Ay, Dünya etrafında 12 defa döndüğü zaman bir kameri(ay) yıl olur. Bu da 554 gündür. (Ay Yılı)

Dünya, Güneş etrafında 1 defa döndüğü zaman 1 miladi yıl olur. Bu da 365 gündür. (Güneş Yılı)

Hicri yıl, miladi yıldan (365- 354=)11 gün daha kısa olduğundan bu mezar taşları üzerinde zaman ve tarih farklılığı oluşmaktadır.

3. Ramazan ayı hicri takvim içindeki aylardan biridir. Müslümanlar bu ayda Ramazan orucunu tutarlar. Ramazan ayındaki orucun ne zaman tutulacağı ise hicri takvime göre belirlenir. Hz. Ömer zamanında Hicret’in 17. yılında alınan bir kararla Hicret’in olduğu sene Hicret’in birinci yılı ve o yılın Muharrem ayında hicri takvimin yılbaşı olarak kabul edilmiştir. Bu tarih miladi 16 Temmuz 622’ye rastlamaktadır.

Ay, Dünya etrafında 12 defa döndüğü zaman bir kameri(ay) yıl olur. Bu da 554 gündür. (Ay Yılı)

Dünya, Güneş etrafında 1 defa döndüğü zaman 1 miladi yıl olur. Bu da 365 gündür. (Güneş Yılı)

Hicri yıl,miladi yıldan (365- 354=)11 gün daha kısa olduğundan zaman ve tarih farklılığı oluşmaktadır. Bu 11 günlük farktan dolayı her yıl Ramazan ayı on bir gün önceden başlar.

**Çalışma No.: 42**

- A. Zaman
- B. Zaman
- C. Zaman
- D. Türkler tarafından yapılanlar
- E. Türkler tarafından sırasıyla kullanılanlar
- F. Türkler tarafından kullanılanlar
- G. Türkler tarafından kullanılanlar
- H. Türkler tarafından kullanılanlar
- I. Türkler tarafından kullanılanlar
- J. Türkler tarafından kullanılanlar
- K. Türkler tarafından kullanılanlar
- L. Türkler tarafından kullanılanlar
- M. Türkler tarafından kullanılanlar
- N. Türkler tarafından kullanılanlar
- O. Türkler tarafından kullanılanlar
- P. Türkler tarafından kullanılanlar
- Q. Türkler tarafından kullanılanlar
- R. Türkler tarafından kullanılanlar
- S. Türkler tarafından kullanılanlar
- T. Türkler tarafından kullanılanlar
- U. Türkler tarafından kullanılanlar
- V. Türkler tarafından kullanılanlar
- Y. Türkler tarafından kullanılanlar
- Z. Türkler tarafından kullanılanlar
1. 12 Hayvanlı Türk Takvimi
2. Rûmî Takvim
3. Celâli Takvimi
4. Rûmî Takvim
5. Ay Yılı esaslı
6. Hicri takvim
7. Güneş yılı esaslı
8. 2. 12 Hayvanlı Türk Takvimi
9. Rûmî Takvim
10. Miladi takvim





## Çalışma No.: 43

- MÖ 1. Yüzyıl = 99-0  
MÖ 2. Yüzyıl = 199-100  
MÖ 3. Yüzyıl = (299-200)  
MÖ 4. Yüzyıl = (399-300)  
MÖ 12. Yüzyıl = (1199-1100)

2.

99 -0 (MÖ 1. yüzyıl)			
MÖ 1. yy.ın ilk yarısı (99-50)		MÖ 1. yy.ın ikinci yarısı (49-0)	
99-75	74-50	49-25	24-0
1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek

0-99 (MS 1. yüzyıl)			
(1. yy.ın ilk yarısı) (0-49)		(1. yy.ın ikinci yarısı) (50-99)	
0-24	25-49	50-74	75-99
1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek

- Milattan Önceki (MÖ) yüzyılların başlangıç tarihlerinde en dikkat çekici olan şey yılların sıfıra (milata) doğru azalarak gelmesidir.

## Çalışma No.: 44

- Yaklaşık olarak 38-41 doğu meridyenleri ile 30-37 kuzey paralelleri arasında kalan bölgedir. Fırat ve Dicle nehirlerinin sularıyla beslenir. Verimli topraklara ve uygun iklim şartlarına sahip olduğu için yeryüzünde ilk tarımsal üretim bu bölgede başlamıştır.
- “Bereketli Hilal” bölgesi; Filistin’den başlayarak Batı ve Kuzey Suriye’yi, Kuzey Mezopotamya’yı, Diyarbakır, Urfa ve Dicle Nehri’nin doğusunda kalan Zagros Dağlarının batı eteklerini kapsayan bölgedir.
- Yiyecek üretimi ile daha fazla rahatlık, daha az bedensel çalışma, açlık tehlikesinin ortadan kalkması ve daha uzun yaşam amaçlanmıştır. Ancak beklenen aksine bu üretim daha çok çalışma, kötü beslenme ve erken ölümleri beraberinde getirmiştir.

## Çalışma No.: 45

- Buzul çağlarının bitişi, iklimde ısınmaya ve bu ısınma da başka ekolojik değişimlere neden olmuştur. Mezolitik/Epipaleolitik Çağ’da yaşayan insanlar, bu yeni çevresel koşullara uyum sağlamışlardır. Avrupa’da sulak alanların kıyılarında balıkçılıkla geçinen küçük yerleşimler ortaya çıkarken Orta Doğu ve Doğu Akdeniz’de yabancı tahıl toplayıcılığıyla geçinen yerleşimler belirmiştir.
- Orta Doğu ve Doğu Akdeniz’deki yabancı tahıl toplayıcılığı, zamanla bu yabancı tahılların denetim altı na alınmasını sağlamış böylece ilk tarım başlamıştır. Tarımın keşfini, o bölgede bulunan evcilleştirmeye müsait yabancı hayvanların evcilleştirilmesi izlemiştir. Besin üretiminin başladığı dönem Neolitik Çağ’dır.
- Avcı ve toplayıcı topluluklar sürekli saldırgan savaşçı bir yapıya sahipken üretken yerleşikler korumacı barışçıl bir hayatı benimsemişlerdir. Daha az bedensel çalışma ile yiyecek üretimi yapabilen yerleşikler açlık tehlikesinin ortadan kalkmasıyla daha rahat ve daha uzun bir yaşam amaçlanmıştır.

## Çalışma No.: 46

- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “Konargöçerlik, beslenme ihtiyacını karşılamak amacıyla büyük hayvan sürülerini takip eden göçebelere ya da belli bir coğrafi mekana bağlı olmaksızın hayvanlarına otlak ve kışlak bölgeler arayan göçebe çobanlardan farklı olarak belli bir mekân dairesinde yerleşik hayatın bütünleyicisi olarak hayvancılık yapan ve ürünlerini daha çok yerleşik toplumlara pazarlayan iktisadi faaliyet biçimi ve hayat tarzıdır.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “Göçebeliliğin tanımı yapılırken bütün toplulukların, aynı sosyal bünyeye sahip oldukları kabul edilmekte ve aralarındaki ‘kültür birimi’ farklarını gözden kaçırılmaktadır. Benzer şekilde Türk milleti gibi milletler hakkında hüküm verilirken de yalnız ekonomik görünümler tesirinde kalınarak bilim dışı ön yargılarla hareket edilmektedir. Milletlerin yalnız birer ‘ekonomik kuruluş’ olarak ele alınması ayrı ayrı sosyal, dini, idari ve siyasi cepheleri bulunacağı gerçeğinin göz ardı edilmesine sebep olmaktadır.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “Konargöçerler, göç hareketleri sırasında yerleşik nüfusun ekim alanlarına zarar vermeye, dolayısıyla da devletin zarar görmesine sebebiyet vermişlerdir. Dahası asayiş sorunları meydana getirmiş hatta zaman zaman insanların mallarının yanı sıra canlarına dahi kast etmeye, eşkıyalık hareketlerine girişmeye başlamışlardır. Kanun dışı hareketlere girişmişlerdir. Örneğin Osmanlı Devleti’nde nüfusun fazla olmadığı ve tarım alanının görece geniş olduğu ilk devirlerde, devlet otoritesi de güçlü olduğundan, konargöçerlerin hareketleri bir sıkıntı oluşturmazken ilerleyen süreçte devlet için sıkıntı yaratmaya başlamıştır. Konargöçerlerin hareketleri, nüfusun arttığı ve daha önemlisi devlet otoritesinin zayıfladığı dönemlerde, yerleşik köylünün yerini yurdunu terk etmesi için önemli bir unsur olmuştur. Nüfusun artması, yerleşme dokusunun yoğunlaşması, tarım alanlarının artık yetersiz kalması ve hepsinden önemlisi, devlet otoritesinin zayıflaması ile konargöçerler rahat ve pervasız hareketlere girişmeleri gibi sebepler, konargöçerlerin iskânına dair devletin bir takım tedbirler almasını beraberinde getirmiştir.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

## Çalışma No.: 47

- Konar-göçerlik; bir yere sürekli yerleşmeyen, iklim değişikliği, doğal kaynakların bol olduğu yerlerin bulunması isteği ve besin ihtiyacının karşılanması için göç etmektir. Bu yaşam tarzını benimseyen insanlara da “konar-göçer” denir. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren tüketici toplumlarda görülmeye başlamıştır.
- Kona-göçerlik, belirli ihtiyaçların karşılanması, rahat bir yaşam yaşanması ve hayatta kalabilmek için ortaya çıkmıştır. Doğaya hâkim olamayan ve tüketici bir hayat taşı süren insanoglu üretime geçinceye kadar konar-göçer yaşam tarzını sürdürmüştür.
- İnsanoğlunun üretici duruma geçip; doğaya hâkim olması ile birlikte yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik bilgi ve becerileri da artmıştır. Yaz ve kış barınma ve beslenme ihtiyaçlarını karşılayacak teknolojik gelişmeler de insanoglunun hayatta kalma hayatta kalma mücadelesinin sonuçlarındandır.

## Çalışma No.: 48

- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “Tarım devrimi sonunda avcılık ve toplayıcılıktan çiftçiliğe doğru sürekli bir geçiş yaşanmış, yerleşik hayat önce köy, sonra şehir yerleşmeleri şeklinde gelişmiştir. Ticaret gelişmiş, nüfus hızlı bir artış göstermiş, çeşitli ekonomik organizasyon tipleri doğmuş, gelir dağılımında eşitsizlik önemli ölçüde artmış, mülkiyet sınırları belirginleşmiştir.” vb şeklinde cevaplar vermesi beklenir.



- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Tarımın gelişmesi, insanlık tarihinde önemli değişmelere neden olmuştur. Tarımın ortaya çıkışının önemli bir sonucu, belirli bir bölgenin besleyebileceği nüfusun artmasıydı. Özellikle Neolitik devrimin yayıldığı bölgelerde nüfus oldukça hızlı çoğaldı. Yiyecek arzı artık daha düzenli ve güvenilir hâle gelmiş ve insanlar ilk kez sürekli yerleşim yerlerinde yaşamaya başlamıştır.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Yerleşik hayata geçişten önceki topluluklarda erkeklerin avcı, kadınların ise toplayıcı rolünü üstlendiği basit bir iş bölümü varken tarım toplumlarında ise zamanla farklı meslekler ortaya çıkmıştır. Bu üretim düzeninin merkezinde yer alan çiftçiler; tüketeceklerinden fazla ürün üretmişler ve ortaya ‘artı ürün’ çıkmıştır. Böylece toplumun temel beslenme sorunu çözülmüş ve bu durum beraberce başta savunma hizmetleri olmak üzere farklı toplumsal etkinlikleri getirmiştir. İlerleyen süreçte çiftçilik dışında başka yeni meslekler de ortaya çıkmıştır. Böylece avcı ve toplayıcı bir topluluktan çok daha karmaşık bir toplum doğmuştur.*” şeklindeki cevaplar vermesi beklenir.

#### Çalışma No.: 49

- Göçebe bir toplumun kalıcı olarak tek bir yerde kalmasını içeren bir yaşam tarzına yerleşik hayat denir.
- İnsanların tarım yapmaya başlayarak en kısa ve kolay yoldan besine ulaşmaları, göçebeliliği bırakıp yerleşik hayata geçmelerinde etken olmuştur.
- Toprağın ekip biçilerek tarım yapılmaya başlanması üretim ve artı ürün ortaya çıktı. İnsanlar değiş-tokuş yoluyla ihtiyaçlarını giderdiler. Mimari gelişti; köyler, şehirler kuruldu. Nüfus artışı yaşandı. Bir arada yaşayan insanlar sosyalleşti, yeni meslek dalları ortaya çıktı.

#### Çalışma No.: 50

- Öğrencinin bilgi birikimine göre; “*İçinde ibadet edilen tapınlan yapı, mabet, ibadethane*” gibi cevaplar vermesi beklenir. Mezopotamya’da şehir devletlerinin ortaya çıkışı ile ilgili olarak “*Şehir devletlerinde tapınaklar kentin kalbi durumundadır.*” ya da “*Bir şehir, tapınak merkeze alınarak inşa edilirdi. Dolayısıyla tapınak yoksa şehir de olmazdı.*” şeklinde cevap vermesi beklenir.
- Öğrencinin bilgi birikimine göre; “*Tapınaklar ibadet edilen yer olması yanında idari işlerin yürütüldüğü, ekonominin idaresinin sağlandığı, eğitim-öğretim işlerinin gerçekleştirildiği ve astronomi çalışmalarının yapıldığı araştırma merkezleridir.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
- Öğrencinin bilgi birikimine göre; “*ilk tapınak olması, ilk mimari eser olması, arkeoloji tarihini değiştirmesi, güzel sanatların ilk örneklerini teşkil etmesi.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

#### Çalışma No.: 51

- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Tarihi süreçte insanların hayatında, göçebe hayattan yerleşik hayata geçişle birlikte sosyal, kültürel, ekonomik, dini, mimari gibi pek çok alanda değişimler yaşanmıştır. Bununla birlikte en önemli farklılaşmalardan birisi, mimari alanda yaşanmıştır. İnsanlar, tarıma başladıktan sonra belirli bir yerde uzun süreli barınma ihtiyacına bağlı olarak ilkel mimari örnekleri meydana getirmiş ve zamanla geliştirmişlerdir.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Megaron genel olarak konut olarak kullanılan nadiren de kamusal işlevi olan kare veya dikdörtgen planlı ilk ev tipleridir. En bilinen megaron şeklinin girişinde sütunlu avlu sonra küçük avlu ile merkezinde ocak olan ve tavanın dört sütunla desteklendiği asıl oda bulunur. Anadolu mimarisinin en eski konut tipidir ve günümüzde de geliştirilmiş şekilde kullanıldığı yerler vardır.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Megaron tipi yapılar, tarım sonrası uzun süreli yerleşim için ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkışında tarımsal üretime geçişle birlikte beslenme ve barınma başta olmak üzere insanların ihtiyaçları etkili olmuştur. İlerleyen süreçte ise toplumsal ihtiyaçlar ve kamusal gereksinimler, megaron tipi yapıların geliştirilmesini sağlamıştır.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

#### Çalışma No.: 52

- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Höyükler, düz bir alanda ve üst üste yerleşilen, bu nedenle de taban seviyesinden sürekli yükselen yerleşmelerdir. İnsanoğlu bir yere yerleştiğinde, oraya barınma ihtiyacını karşılayacak konut mekânları inşa eder. Süreç içinde bu alanlar yıkılır ve sonra gelenler tekrar aynı alana yerleşirler. Bu şekilde oluşan katmanlar, yerleşilen alanın doğal zeminden yükselmesine neden olur. Bu tip oluşumlara ‘höyük’ adı verilir.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Eski çağlardaki yerleşim yerlerinin tespiti höyük denilen yapay tepeler sayesinde mümkündür. Höyüklerdeki farklı kültür katmanları, söz konusu bölgelerde farklı insan topluluklarının yaşadığını, dolayısıyla farklı kültür merkezlerinin oluşup sona erdiğini gösterir. Bu bağlamda höyüklerin, içerisinde bulunan kültür katmanları sayısı kadar farklı dönemde kullanıldığı ortaya çıkar.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
- Öğrencinin, bilgi birikimine göre; “*Höyükler, günümüze en yakını en üstte olmak üzere eskiye doğru giden bir yerleşme dönemlerini gösterir. Höyüklerdeki; yerleşme şekilleri, surlar, evler, dini yapılar, buluntular, ilgili döneme dair ipuçları verecek şekilde katlar hâlinde üst üste sıralanmıştır. Anadolu’nun ortasındaki yüksek yayla ile deniz arasında, tarih öncesi kültür grubuna giren birçok höyük vardır. Anadolu’daki höyüklerde tarih öncesi dönemin, tarihi dönemlerin veya her ikisinin beraberce görüldüğü höyükler vardır. Özellikle Orta Anadolu için Neolitik, Kalkolitik ve Tunç çağı yerleşmelerinin üzerinde Hitit, Frig, Selçuklu, Osmanlı ve bazen modern yerleşmelerin üzerinde yer aldığı höyükler görülür. Bunlardan bazıları üst üste yapılmış, köy veya şehir kalıntılarını kapsar; özellikle küçük olanlar, malikâne sahiplerinin çiftlik binalarını içine alan yerler olarak kabul edilir.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

#### Çalışma No.: 53

##### 1. Yönerge:

- Kazı alanından çıkarılan buluntuların analizi ve değerlendirilmesi sayesinde metindeki bilgilere ulaşılmıştır.
- Kazı alanından çıkarılan buluntular analiz edilir. Arkeolojik değerlendirme analizinde buluntunun yaşı tespit edilir. Eğer analizlerde tarihi değeri mevcutsa ve bölgeye aitse kazı bölgesiyle ilgili bilgi içerir. Farklı zamanlarda başka bölgelerden çeşitli sebeplerle bölgeye taşınmış buluntular da kazı alanından çıkarılabilir. Bu tür arkeolojik numuneler kazı bölgesine ait bilgi içermeyebilir.

##### 2. Yönerge:

- görsel: Efes Harabeleri
  - görsel: Sualtı arkeolojisi, gemi enkazı
  - görsel: Çin’in Xi’an kenti; İmparator Qin Shi Huang ve Terrakotta Ordusu
  - görsel: Maraş fili iskeleti
  - görsel: Farklı kültürlerle ait paralar
  - görsel: Zeugma- Çingene Kız Mozaïği
- Fotoğraflardaki objeler arkeolojik buluntudur. Her biri kazılarda veya araştırmalarda ortaya çıkarılmış, yapıldığı döneme ait bilgiler içeren, eski çağlardan kalma obje veya yapılarıdır.

**3. Yönerge:**

Kazı veya araştırmalarda ortaya çıkarılmış olan, bazen de rast gelinerek bulunan, eski çağlardan kalma ve yapıldığı döneme ait bilgiler veren eşyalara arkeolojik buluntu denir.

**Çalışma No.: 54****1. Yönerge:**

1. görsel: Mısır hiyeroglifi
2. görsel: Sümer çivi yazısı
3. görsel: Çin Seddi
4. görsel: Osmanlı Devleti- Sultanahmet Camii

**2. Yönerge:**

1. İnsanlığın geçmişte ve günümüzdeki somut ve soyut birikimlerinin tamamı medeniyetin temelini oluşturur. Uygarlıklar, kendine has toplumsal, ekonomik, siyasi örgütlenme, ortak coğrafya, ortak duyu ve kültürleriyle hareket ederek varlığını devam ettirir. (öğrencinin bilgi birikimiyle özel cevaplar vermesi beklenir).
2. Toplumlar yerleştiği coğrafyanın özelliklerine göre ekonomik, siyasi ve kültürel değerler geliştirir. Örneğin; deniz kenarına veya başka su kaynakları çevresine yerleşen toplumların barınma, beslenme, geçim ve yaşama biçimleri ile dağlık alanlara yerleşen toplumların yaşam koşullarının farklı olması gibi.

**Çalışma No.: 55**

1. Kazı sonucunda elde edilen değirmen taşı, orak, saban gibi malzemeler insanların ekip biçerek tarımsal faaliyetlerinde bulduklarını belgeler. Ayrıca değirmen taşı gibi malzemeler işleyerek üretim yapıldığını da gösteren önemli bulgulardır.
2. Tarih öncesi devirde yazı icat edilmediğinden insanlar ne tür faaliyette bulduklarını mağara duvarlarına ve kayalara çizdikleri resimlerle ifade etmişlerdir. Yaptıkları taş yapıtlar, heykeller onların sosyal ve kültürel hayatı hakkında bilgi vermektedir.
3. Verilen görsellerde tarih öncesi dönemlerde insanların hayatını sürdürdükleri alanlar bulunmaktadır. İnsanların hayatta hangi hayvanlarla etkileşim içerisinde oldukları anlatılmaktadır. Hayatları hakkında farklı çizim ve görseller aracılığıyla bize bilgi aktarımında bulunmuşlardır.

**Çalışma No.: 56**

1. Yazılı belgeler olmasaydı geçmişteki insanların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi faaliyetleri hakkındaki bilgilerimiz eksik kalırdı. Bilimsel gelişmeler ilerlemez, kültürel aktarım eksik kalırdı. Yazı kültür olmasaydı bulduğumuz bulgulara göre hareket eder, eşyalar arasında karşılaştırma yaparak tahminde bulunurduk.
2. Yazılı kültür tarih araştırmalarında daha gerçekçi ve açıklayıcı belgelere ulaşmamızda etkin rol oynamaktadır. Yazılı belgeler ışığında tarihi olayları daha iyi anlıyor, analiz ve yorum yaparak fayda sağlıyoruz.

**Çalışma No.: 57**

1. İnanç, doğa olayları, kültürler arasındaki etkileşim, savaşlar, büyük kahramanlar ve önemli tarihî olaylar vb. mitolojiye temel teşkil eden unsurlardır.
2. Hidirellez, mezar kültürü, al karısı, belirli yerlerin kutsanması, tuz çevirme, kurşun dökme gibi örnekler sosyo-kültürel hayatımızdaki mitolojik unsurlara örnek olarak gösterilebilir.
3. İnsanın hayatındaki diğer insanlara duyduğu güven, karşılıklı inanç ve adalet duygularının sorgulanmasından yola çıkan film olan Nar, Nerdesin Be Birader? ve Kutsal Geyiğin Ölümü, Çağdaş Odysseus ve Agamemnon Hikâyeleri, Herkül, Ben Hur gibi filmler mitolojik bir örgüye sahip filmlerdir.

**Çalışma No.: 58**

1. Toplumlar, hayatlarında büyük yankılar uyandırmış kahramanları veya tarihî olayları anlatagelmıştır. Bu anlatılar kuşaktan kuşağa aktararak varlığını sürdürmüştür. Kuşaktan kuşağa aktarılmada büyük bir rol üstlenen sözlü kültür, toplumsal hafızanın korunmasını sağlamıştır. Sözlü gelenek; kültürün korunması ve aktarımını efsane, destan, mit, öykü, masal, âşıklar ve ozanların anlatıları gibi türler üzerinden gerçekleştirmiştir.
2. Günümüzde sözlü kültür ürünleri değişikliğe uğramakla birlikte hâlâ varlığını devam ettirmektedir. Yöre den yöreye değişiklik göstermelerine rağmen sözlü kültürün ana hatları aynıdır. Günümüzde köylerde oynanan köy seyirlik oyunları herhangi bir metin olmadığı hâlde hâlâ devam eden sözlü kültür örneklerinden biridir. Yine annelerin çocukları için seslendirdiği ninniler bu kültürün devamı niteliğinde ürünlerdir. Destanlar, Meddah, Karagöz-Hacivat, Ortaoyunu sözlü kültürün ürünleri olarak günümüzde varlığını sürdüren ürünlerdir.
3. Tarihî olaylar cereyan ettikleri toplum içerisinde birtakım etkiler bırakmaktadır. Bu etkinin bir yansıması olarak da bir sözlü kültür üretiminin (folklor ürününün) meydana gelmesi doğal bir süreçtir. Örneğin uzun süre devam etmiş, büyük acılara sebep olmuş savaşlar ve göçler sonunda oluşan destanlar ve toplumu derinden etkileyen ölüm olayları karşısında yakınlara ağrıtlar, sosyal ve siyasi olayları veya olayların kahramanlarını konu alan türküler bunların en basit örneklerdir. Tarihçiye yardımcı olan ve malzeme sunan bir alan olan sözlü kültür bahsi edilen hadiseleri kuşaktan kuşağa aktararak bir anlamda tarihe kaynaklık etmektedir.

**Çalışma No.: 59**

1. Sümerler, MÖ 4000-MÖ 2000 yılları arasında Mezopotamya bölgesinde yaşamış bir uygarlıktır. Dünyanın bilinen en eski uygarlıklarından biri olarak kabul edilir. Mezopotamya medeniyetinin temelini Sümerler atmıştır. Sümerler kurdukları şehir devletlerinde yazı, dil, tıp, astronomi gibi pek çok alanda önemli gelişmeler göstermişlerdir. Ziggurat adı verilen çok katlı tapınaklar inşa etmişler ve bu tapınakların bir katını tahlı ambarı olarak kullanmışlardır. Sümerlerin ilk dönemlerden itibaren şehirleşmeleri, bilim ve teknik alanda önemli çalışmalara öncülük etmeleri, canlı bir ticari hayatın oluşu, buldukları coğrafyanın tarıma elverişli olması nedeniyle ihtiyaç fazlası ürün elde etmeleri ve bu ürünleri düzenli bir şekilde muhafaza etme ihtiyacı yazıyı geliştirmelerinde etkili olmuştur.
2. İlkçağ uygarlıklarında bölgeler ve toplumlar arasındaki etkileşim ancak direkt temasla mümkün olmuştur. Bu anlamda ticaret, önemli bir aktarım aracı olmuştur. Sümer çivi yazısı Asurlu tüccarlar aracılığıyla Anadolu uygarlıklarına taşınmıştır. Bazen de devletler arasında yaşanan savaşlar, çeşitli nedenlerle yaşanan göçler kültürel aktarımın aracı olmuştur.
3. Yazı ile kayıt altına alınan bilgiler daha kalıcı ve daha güvenilir olur. Sözlü taahhütler zamanla unutulabilir veya değişikliğe uğrayabilir. Bu nedenle toplumlar ilk çağdan itibaren önemli gördükleri her durumu yazılı olarak kayıt altına almıştır. Yazı kültürel aktarımın da en etkili unsurlarından biridir.

**Çalışma No.: 60**

1. Taşlar, kil tabletler, yüzeyi düzleştirilmiş kaya parçaları, toprak veya seramikten çanak çömlek parçaları, madenlerden elde edilmiş düz yüzeyler, palmiye yaprakları, ağaç kabukları, ahşap yüzeyler, fildişi, kemik, hayvan kabuk ve organları, keten bezi, papirüs, bambu, deri, parşömen, ipek ve son olarak kâğıt yazı zemini olarak kullanılmıştır. Yazı zemininin hazırlanması ve yazı için farklı dönemlerde farklı araç ve boyama teknikleri kullanılmıştır.



2. Tarihî olayların araştırılmasında bulgu ve belgeler çok önemli bir yere sahiptir. Yazılı kaynakların bulunmadığı tarih öncesi dönemde olay ve gelişmeler daha çok arkeolojik bulgularla izah edilmeye çalışılır. Bu durum araştırmacıyı yanlış çıkarımlar elde etmeye sevk edebilir. Ancak yazının kullanılması ile birlikte toplumlar önemli gördükleri olayları kayıt altına almışlardır. Tarih araştırmalarında yazılı belge ve kaynaklar araştırmacının arkeolojik bulgulara göre daha kesin ve doğru bilgilere ulaşmasını sağlayacaktır.
3. Mısır uygarlığı Nil Nehri havzasında kurulmuş insanlık tarihinin en eski uygarlıklarından biridir. Tarım, ticaret, matematik, tıp, astronomi, eczacılık vb. birçok alanda ilk çağ uygarlıklarına öncülük etmişlerdir. Bütün bu alanlarda gösterdikleri gelişmelerin neticesinde sahip oldukları bilgi birikimi kalıcı hâle getirmek ve sonraki nesillere aktarmak için hiyeroglif yazı sistemini geliştirmişlerdir.

#### Çalışma No.: 61

##### Yönerge 1:

1. Sosyokültürel: Zigguratlar Mezopotamya’da tarımsal, ticari, hukuki, dinî, bilimsel ve eğitim faaliyetlerin sürdürülmesinde önemli birer merkezlerdir.  
Ekonomik: Zigguratların, bölgedeki kaynakları toplayıp, dağıtım organizasyonunu yapan güç oldukları görülmektedir. Bu nedenle şehir ekonomisinin merkezi hâline gelmiş yapılarıdır.  
Dinî: Zigguratlar Mezopotamya’nın dinî sembolleri ve en önemli ibadet merkezleridir.
2. Mezopotamya’da  
a) Rahip sınıfı denilen dinî bir sınıf varlığının olması toplumsal sınıfların olduğunu göstermektedir.  
b) Din adamları, yöneticilerden daha yetkilidir.  
c) Krallıkla yönetilmektedirler.
- 3.

Mevsimsel değişimleri tespit etmek amacıyla gök bilimi çalışmalarının yürütüldüğü yapılarıdır.	Astronomi
Yedi katlı olan mabet yapılarının içinde rahiplerin kaldıkları odalar bulunmaktadır.	Din
Zigguratlara bağışlanan ürün fazlasını bir takas metası olarak kullanarak elde edilen tarımsal fazlayı uzak memleketlerdeki taş, kereste ve madenle devşirmişlerdir.	Ticaret
Zigguratlarda üzerine piktografik figürler, çizgisel resimler ve rakamlara benzeyen işaretler kazınmış kil tabletler bulunmuştur.	Yazı
Çevresinde yer alan depolar, büyük bir üretim merkezi ve tahıl ambarı görünümündedir.	Tarım
Kentin en uzak noktasından dahi görülebilen, kentin en büyük yapılarıdır.	Mimari

Tapınakların yasalarda düzenleyici ve uygulayıcı güç olduklarına dair bilgiler evlilik, boşanma, doğum kayıtları, mahkeme kayıtları gibi verilerden anlaşılmaktadır.

Hukuk

#### Çalışma No.: 62

##### Yönerge 1:

1. Gezegen  
Yıldız  
Uydu  
Teleskop  
Kara Delik  
Kuyruklu Yıldız
2. a) İbadetlerini gerçekleştirirken, yaşamsal faaliyetlerini sürdürürken ( tarımsal, ticari, siyasi faaliyetler vb.) gökcisimlerinden yararlanmaları araştırmaların artmasına ve astronomi biliminin doğmasına neden olmuştur.  
b) Astronomi bilimi din ve felsefeyle bağlantılı olması nedeniyle sosyal bir değere sahip olmuştur. Bu yönüyle ortaya çıkan ilk bilim dallarından olmuş ve oldukça hızlı gelişme göstermiştir.
3. a) Kalp pili, joystick, kablosuz aletler, dondurulmuş gıdalar, mikroçip, ateşe dayanıklı boya....  
b) Astronomi bilimi insanların merak, hayal ve keşif duygularını güçlendirmiş, bu sayede insanları araştırmaya yöneltmiş ve bilimsel gelişmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

#### Çalışma No: 63

##### Yönerge 1:

1. Boyutsal: Kitlel göç hareketleridir.  
Zamansal: İnsanlık tarihi kadar eskidir ve hâlen devam etmektedir.  
Mekânsal: Farklı coğrafyalara yayılmıştır.
2. Tarih, coğrafya, sosyoloji, ekonomi, antropoloji, psikoloji, hukuk, siyaset bilimi disiplinleri ile ilişkilendirilebilir.
3. Türk işçilerin Almanya’ya göçü denilebilir.
4. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kurulmasında, Türkiye’nin refah seviyesi yüksek Avrupa ülkeleri ile iç karışıklıkların yaşandığı bazı Orta Doğu ve Asya ülkeleri arasında kilit bir coğrafyada bulunması, özellikle sınır komşusu Suriye, Irak gibi ülkelerdeki siyasal gelişme ve savaşların kendi sınırlarına doğru kitlel göç hareketlerini tetiklemesi karşısında durumu koordine etme zorunluluğu etkindir, denilebilir.

#### Çalışma No: 64

##### Yönerge 1:

1. Acı, ülkesine duyulan özlem, başkalarının topraklarında yaşamının hüznü, geri dönememenin çaresizliği, denilebilir.
- 2.

İtalyanca	Bir bireyi evinden uzağa gönderen, yasal ya da keyfi olarak iktidar tarafından çoğunlukla politik sebeplerle kararlaştırılan zorunlu bir önlem.	Sürgünlüğün bireysel özgürlükleri kısıtladığına ve yasal ya da yasal olmayan durumlardan doğabileceği ihtimaline vurgu yapılmaktadır.
-----------	---	---





Fransızca	Bir insanın ana yurtdan geri dönüşü yasaklanmış bir şekilde kovulması; aynı zamanda sınır dışı edilme, vatandaşlıktan çıkarılma, kovulma, nakil edilme ve dışlanma.	Sürgünlüğün fiziksel yasaklanma boyutuna manevi boyutu da eklenmiştir.
İspanyolca	Politik bir nedenle bir insanın yaşadığı yerden uzaklaştırılması, vatandaşlıktan çıkarılması.	Sürgün kavramının merkezi toprak ve vatan unsurlarını yerleştirir.

3. Bir kişi veya topluluğun, var olan yönetim tarafından ceza olarak yaşadığı yerden başka bir yere, bir süre veya ömür boyu kalmaması için isteği dışında zorla gönderilmesi, denilebilir.

#### Çalışma No.: 65

- Kişiler bir mal veya hizmet almak istediklerinde malı veya hizmeti alacağı kişiye de onun ihtiyacı olabilecek eş değerde bir ürün ya da eşya vermeleri gerekecekti. Bu nedenle takas sistemi her zaman adaletli olmayabilirdi. İnsanlar ufak bir miktar yiyecek için bazen çok daha değerli eşyalarını vermek zorunda kalabilirdi. Bu da alışverişin gerçekleşmesini zorlaştırır hatta bazı ihtiyaçların karşılanmasına engel olurdu.
- Öğrenciler kendi yaratıcı düşünceleri, ilgi alanları ve birikimleri doğrultusunda bu soruya cevap vereceklerdir.
- Madeni paralarda az bulunan madenler, kağıt paralarda ise devlet otoritesinin verdiği garanti esas alınmıştır.

#### Çalışma No.: 66

- Günlük hayatta gıda maddelerinin bulunamaması, barınma sorunu, şehirlerde temizlik sorunu, salgın hastalıkların görünmesi, işsizlik, suç oranının artması gibi ciddi sorunlarla karşı karşıya kalınabilirdi.
- Kolonileşme deniz aşırı bir etkinlik olduğundan bu toplumların denizcilik ve ticaret gibi alanlarda geliştikleri söylenebilir.

#### Çalışma No.: 67

##### 1.Yönerge:

- Öğrenciler bu soruyu kendi bilgi ve birikimleriyle cevaplandıracaklardır.
- İlk Çağlarda siyasi otoritenin meşruiyet kaynağının Tanrı'ya dayalı olmasının yanında, soy birliği de önemli bir yere sahip olmuş, bu anlayış Orta Çağ'da da devam etmiştir. Günümüzde ise milli egemenlik anlayışının gelişmesi ile birlikte, iktidar olmanın meşruiyet kaynağı millet olarak görülmüştür.

##### 2.Yönerge:

- Öğrenciler bu soruyu kendi bilgi ve birikimiyle cevaplandırabilirler.

#### Çalışma No.: 68

##### 1.Yönerge:

- Seymour Martin Lipset inanç unsurunu, David Easton ise destek unsurunu esas almıştır.
- Öğrenci kendi tanımını yapacaktır.

##### 2.Yönerge:

Geleneksel toplumlarda "İlahi İrade", modern toplumlarda "Halk İradesi"

##### 3.Yönerge:

- Geleneksel Meşruiyet: Hanedanlık  
Karizmatik otorite meşruiyeti: Peygamberler, kahramanlar ve parti liderleri  
Yasal-Ussal Meşruiyet: Halk tarafından seçilen yöneticiler  
Günümüzde daha çok yasal-ussal meşruiyet ve halk tarafından seçilen yöneticiler görülmektedir.

#### Çalışma No.: 69

- Devlet örgütlenmesi çeşitlerinden birini karşıladığından siyasi alanla ilgili bir kavramdır.
- Toplumsal yaşamda hürler, köleler ve meteklerden bahsedildiğine göre site devletlerde sınıfsal ayırım söz konusudur.
- Şehir devletleri bir veya birkaç şehirden oluşuyordu. Bu devletler, güçlü bir merkezi yapıya sahip değillerdi. Üstelik sadece kendi şehirlerinin insan gücü ve ekonomisine dayanan bir sistem kurdularından dışarıdan gelen güçlü saldırılara karşı koyamamış, varlıklarını uzun süre devam ettirememişlerdir.

#### Çalışma No.: 70

- Aristokraside sadece belli bir sınıf yönetime katılır, halkın geri kalanın yönetimde hiçbir etkisi yoktur. Demokratik bir yönetim değildir.
- Ülkemiz demokratik yönetim anlayışına göre yönetilmektedir. Halk seçtiği temsilciler aracılığıyla yönetimde söz sahibidir. Herhangi bir sınıf ayırımı bulunmamaktadır.
- Öğrencilerin kendi düşünceleri, yorumları doğrultusunda cevaplar vermesi beklenmektedir.

#### Çalışma No.: 71

- İlk Çağ uygarlıkları incelendiğinde teokratik yönetimin hâkim olduğu görülmektedir. Kralların aynı zamanda dinî güce de sahip oldukları, böylece din ve devlet işlerini bir arada yürüttükleri görülmektedir. Uygarlıkların birçoğunda krallar kendilerini doğrudan tanrı olarak görmüşlerdir. Devlet yönetimlerinin demokratik özellikler gösterdiği söylenemez.
- İlk Çağ'da kralların tanrı olarak görülmesi, güçlerini tanrıdan aldıklarına inanılması halk üzerinde de etkilerinin artmasını sağlamıştır. Halkın krallara olan saygınlığını arttırmıştır.
- Vatikan, İran, Suudi Arabistan gibi ülkeler de teokratik yönetim anlayışı hâkimdir.

#### Çalışma No.: 72

##### 1.Yönerge:

	Doğru	Yanlış
Monarşi ile yönetilen devletlerde egemen güç hükümdardır.	X	
Monarşilerde hükümdar seçim yoluyla göreve gelir.		X
Monarşilerde kanunları hükümet yapar.		X
Devlet başkanı ölene kadar göreve kalır.	X	

##### Yönerge 2:

- Monarşi türlerinin en belirgin ortak özelliği, irsi bir şekilde yönetim yetkisinin babadan oğula geçmesidir. Ancak zaman içerisinde farklı monarşi türleri ortaya çıkmıştır. Bazı devletlerde hükümdarların yetkileri sınırlandırılmış, çıkarılan kanunlar hükümdarı da bağlayıcı hâle gelmiş ve hükümdarlar yetkilerini halkın temsilcilerinden oluşan meclislerle paylaşmak zorunda kalmıştır.

2. Geçmişte var olan monarşilerde hükümdarın yetkileri sınırsızdır. Kuvvetler birliği ilkesi uygulanır; yasama, yürütme ve yargı yetkileri hükümdarın elindedir. Ancak zamanla çıkarılan kanunlar ile hükümdarın yetkileri kısıtlanmış, halkın temsilcilerinden oluşan meclisler yönetimde etkili olmaya başlamıştır.

### Çalışma No.: 73

#### Yönerge 1:

1. Cumhuriyet ile yönetilen tüm ülkelerde demokrasi vardır şeklinde bir genelleme yapılamaz. Aynı şekilde monarşiyle yönetilen ülkeler de anti-demokratiktir anlayışı yanlıştır. Bir monarşi demokratik, bir cumhuriyet de anti-demokratik olabilir. Demokrasinin en etkin uygulanabileceği yönetim şekli cumhuriyettir.
2. Ali Fuat Başgil bu sözü ile cumhuriyetle yönetilen devletlerde yönetim gücünün, ülkeyi tek başına yöneten bir hükümdarda değil halkın elinde olduğunu anlatmak istemiştir.

#### Yönerge 2:

	MONARŞİ	DEMOKRASİ
Yönetim gücü insanlardan türetilir.		X
Tüm siyasi güç bir kişide toplanır.	X	
Çoğulculuk ilkesi hâkimdir.		X
Halk siyasi karar alma süreçlerinde hiçbir rol almaz.	X	
Yöneticileri seçim yoluyla göreve gelir.		X

### Çalışma No.: 74

#### 1. Yönerge:

	Monarşi	Cumhuriyet	Demokrasi
Genel oy, temsil rejim, kuvvetler ayrılığı		X	X
Mutlakiyet, despotizm, demokratik unsurlar	X	X	
Tek kişi yönetimi	X		
Almanya, Avustralya, Fransa, İrlanda, İsviçre		X	X
Halka ait olan devlet		X	
Devletin belli standartlara uygun yönetimi	X	X	X
Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Hollanda, Japonya	X		X
Devletin en yüksek yönetim organının birden fazla kişiden oluşması		X	
Yasalar önünde eşitlik		X	X
Devletin başına geçmede vaset usulünün geçerli olması	X		
Devlet başkanının irsi olarak kabul görmemesi		X	
Egemenlik kaynağının millete ait olması		X	

#### 2. Yönerge:

1. Cumhuriyet ile yönetilen tüm ülkelerde demokrasi vardır şeklinde bir genelleme yapılamaz. Aynı şekilde monarşiyle yönetilen ülkeler de anti-demokratiktir anlayışı yanlıştır. Bir monarşi demokratik, bir cumhuriyet de anti-demokratik olabilir. Buna karşın demokrasinin uygulanabileceği en ideal yönetim cumhuriyet yönetimidir.

### Çalışma No.: 75

1. Geniş sınırlara egemen olması  
Din, etnik köken, dil vb. farklılıkları barındırması  
Yüksek bir kültür meydan getirmiş olması  
Siyasi, askerî ve ekonomik gücü barındırması

2. Batı literatürüne ait bir kavramla dünyanın diğer bölgelerinde kurulan siyasi oluşumları açıklamaya çalışmak eksiklik ve yanlışlıklara sebep olabilir. Farklı coğrafyalardaki siyasi oluşumların ortaya çıkmasında farklı düşünceler ve kültürlerin etkisi vardır. Bu devletleri Batı literatüründeki bir kavramla izah etmek sorunlara yol açabilir.
3. Gerekçelendirilmesi yapılarak cevaplandırılacaktır.

### Çalışma No.: 76

1. Pers ülkesi Hindistan'dan Anadolu'ya kadar çok geniş bir coğrafyaya uzanıyordu. Bu genişlikte bir coğrafyayı merkeziyetçi anlayışla yönetmek için taşrada satraplık (eyalet) sistemini kullanmışlardır. Merkezle taşra arasında bağı güçlü tutmak, ülkenin güvenliğini sağlamak ve halkın ihtiyaçlarına daha iyi karşılık vermek için satraplık sistemi dönem şartları içerisinde uygulanabilecek ideal bir yöntemdir.
2. Her dönemde toplumları yönetmek ve devlet düzenini sağlamak için benzer yöntemlere başvurulmuştur. Zaman ve mekân değişse de toplumların ve devletlerin yönetime dair beklentileri benzerlik göstermiştir. Bunun yanı sıra devletler ve toplumlar savaş, ticaret ve göç ile birbirlerini etkilemiş ve geliştirilen yöntemleri kendi ülkeleri koşullarında kullanmışlardır.
3. Perslerde uygulanan eyalet sisteminde tam merkeziyetçi bir anlayış hâkimdir. Vali ataması ve azli merkezden yapılırdı ve bu valiler kral ailesinden seçilirdi. Merkezin bilgisi olmadan önemli kararlar alınmazdı. Günümüz ABD'sinde eyalet yöneticileri halk tarafından seçilir, her eyaletin parlamentosu ve eyaletlerin kendilerine özgü hukuki düzenlemeleri vardır.

### Çalışma No.: 77

#### 1. Yönerge:



#### 2. Yönerge:

1. Senatonun asil üyeleri olan senatörlerin genelde halk tarafından seçilmeleri ve senatoda alınan kararlarda çoğulculuk ilkesinin esas alınması cumhuriyet ve demokrasinin temel ilkeridir. Senato için cumhuriyet ve demokrasiye uygun bir yasama organıdır diyebiliriz.
2. Senatonun devlet başkanı tarafından atanması demokrasinin çoğulculuk ve katılımcılık ilkelerine, halkın seçimlere katılmayı da cumhuriyet kavramına ters düşmektedir. Bu durum ilgili devleti ideal yönetim anlayışından uzaklaştırır.

### Çalışma No.: 78

#### 1. Yönerge:

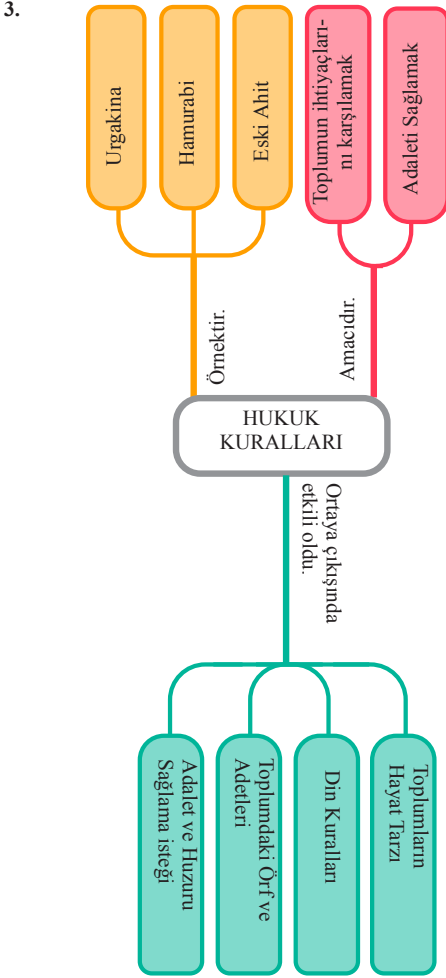
1. Hukuk, devletin yetkili organları tarafından toplumsal düzeni sağlamak amacıyla konulan kurallardır. (Öğrenciler farklı tanımlar yapabilir.)
2. Devletlerin hukuk kurallarını oluşturmasındaki motivasyonu, tarihi süreç içindeki kültürel gelişme ve ihtiyaca paralel olarak, düşüncelerdeki yeni gereksinimlere yanıt bulmak amacıyla oluşmuştur. İlk Çağ'da yapılan hukuk kuralları kaynağını akıl, gelenek ve kutsal kitaplardan almıştır.
3. Toplumsal düzeni, toplumsal barışı, güveni, eşitliği ve adaleti sağlamak, toplumsal ihtiyacı karşılamak.



## Çalışma No.: 79

## Yönerge:

1. Kişilerin birbirleriyle veya devletle olan ilişkilerini düzenleyen kurallar bütünüdür.
2. Toplumların hayat tarzları ile örf, adet ve inançlarının farklı olmasıdır.



## Çalışma No.: 80

1. Ticaret yolları ve savaşlar.
2. Çok ölümler neden olduğu için ülkelerin demografik yapıları değişmiştir. Ekonomik açıdan dünya ticareti durma noktasına gelmiştir. İsyanlar çıkmıştır. Sosyal ilişkiler zayıflamıştır. Veba hastalığın sebebi olarak kabul edildikleri için Yahudilere çeşitli zulümler yapılmıştır. Kiliseye ve din adamlarına duyulan güven azalmıştır.
3. Veba salgınının olumlu etkileri de olmuştur. Nüfus azaldığı için işçi ücretleri artmış, bazı meslekler önem kazandığı için o mesleklerle uğraşanların gelirleri artmıştır. Salgının doğurduğu çok önemli bir sonuç da ulus dillerinin gelişmesi olmuştur.

## Çalışma No.: 81

1. Bizans İmparatorluğu'nun başkentinin İstanbul olması ve Patriğin de bu şehirde bulunması, şehri hem siyasi hem de dini olarak önemli bir merkez konumuna gelmiştir.
2. Ortodoksluk, Bizans İmparatorluğu'nun resmi mezhebi olduğu için Doğu Roma sınırları içerisinde daha etkin bir inanç olmuştur.

## Çalışma No.:82

1. Roma Kilisesi, temsil ettiğini söylediği evrensel inanç kavramı ile kendisine bağlı olanların tek dini makamıdır. Çünkü Katolikler, Roma Kilisesi'ni Havarî Petrus'un kurduğuna ve Papa'nın onun vekili olduğuna inanırlar.
2. Katolik inancında din adamları bir ruhban sınıfı olarak sayıldığından toplum içinde ayrıcalıklı bir sınıftır. Bu da Orta Çağ Avrupası'ndaki sınıf ayrımını güçlendirmiştir.

## Çalışma No.: 83

## 1. Yönerge:

1. Avrupa'da güçlü imparatorluklar yerini küçük krallıklara bırakmıştır. Doğu Roma İmparatorluğu varlığını sürdürürken Batı Roma İmparatorluğu yıkılmış ve topraklarında yeni krallıklar kurulmuştur.
2. a) Avrupa'da ekonomik bunalım başlamıştır. Soylu sınıfı güçlenirken köylü sınıfı giderek yoksullaşmış ve köleleşmiştir.  
b) Orta Çağ Avrupası'nda ortaya çıkan merkezî otorite boşluğu soylular ve din adamları doldurmuştur.
3. a)  
Görsel 1: Şövalye,  
Görsel 2: Soylu,  
Görsel 3: Kral,  
Görsel 4: Din adamı,  
Görsel 5: Köylü,  
Görsel 6: Şato (kale).  
b) Feodalite

## Çalışma No.: 84

1. Feodalite güçlü savaş lordlarının egemen güç kabul edildiği, zayıfların kendilerini efendilerine emanet ederek karşılığında sadakatle hizmet sözü verdikleri bir toplum yapısıdır.
2. Kral, lord, şövalye, köylü.
3. 5. yüzyılda Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılma sürecine girmesiyle Avrupa'da ortaya çıktı. Bu süreçte kıtlık ve savaş korkusu halkın can ve mal güvenliği endişesine kapılmasına neden oldu. Feodalite; merkezî iktidarın yok olduğu, karışıklıkların ve güvensizliklerin yerleştiği, ticaretin neredeyse durduğu, kent yaşamının önemini yitirdiği bir ortamda ortaya çıktı.

## Çalışma No.: 85

1. Kral ile feodal beyler arasında gerçekleştiği ve kralın yetkilerine bir sınırlama getirdiği için siyasi alanla ilgili bir hareketin sonucudur.
2. Adalet, insan hakları, ekonomi, siyaset.
3. Etkili olmuştur. Dünyanın hemen her ülkesinde anayasal düzenlerin ve parlamenter sistemlerin kurulmasında, halkın isteklerinin ülke yönetimlerine yansıtılmasında ve demokrasinin gelişip yaygınlaşmasında etkileri olmuştur.

## Çalışma No.: 86

1. Toplumsal değişmeyi de etkilemiştir. Takas ile beraber ticaret hayatı başlamıştır. Çeşitli sembollerle ürünlerin kaydedilmeye başlaması, yazının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ekonomik olarak güçlenen toplumlar diğer toplumlara karşı daha güçlü hâle gelmiştir.
2. Artı ürünle beraber insanların gelecek için en büyük korku ve kaygıları olan ürün yetersizliği sorunu da ortadan kalkmış olur. Çünkü taşkınlık, kuraklıklar gibi sebeplerden dolayı ürün elde edemedikleri dönemlerde insanlar açlık tehlikesi ile baş başa kalırlar. Artı ürün, bu soruna çözüm olmuştur.

**Çalışma No.: 87**

1. Kişinin toprak sahibi olması ve o toprak üzerinde her türlü tasarruf hakkına sahip olması demektir.
2. İlk ve Orta Çağlarda en büyük ekonomik kaynak tarımdır. Bu yüzden de toprak sahibi olmak güç ve zenginlik demektir. Toprağı ellerinde tutanlar siyasi, sosyal ve ekonomik olarak daha çok güç sahibi olmuştur.
3. Toprak mülkiyetine sahip olan kişinin ekonomik durumu ve statüsü hakkında bilgiye ulaşılabilir.

**Çalışma No.: 88**

**1. Yönerge:**

1. Kast sisteminin dayandırıldığı temel esaslar din, ırk ve ekonomidir.
2. Kast sistemi; toplumu kapalı sınıflara ayırmış, her sınıf kendi içinde gelişmiştir. Bu sebeple toplumsal hareketliliğin olmadığı Hint toplumu hiçbir zaman tek bir millet olamamıştır. Bunun sonucunda oluşan tabakalaşmalar, millî birliğin oluşmasını engellemiştir.
3. a) Toplumda çeşitli adaletsizliklere ve huzursuzluklara yol açtığı için kast sistemine (sınıf ayırımına) karşı çıkmışlardır.  
b) Falih Rıfkı Atay'a göre kastın etkileri 20. yüzyılda hâlâ sürmektedir ve günümüz Hindistan'ında da her ne kadar kurallarda bazı gevşemeler olsa da eski kast sistemi hâlâ geçerliliğini korumaktadır, şeklinde yorumlanabilir.

**Çalışma No.: 89**

**1. Yönerge:**

1. a) Vergi sözcüğüdür.  
b) Can ve mal güvenliği, bayındırlık ve imar faaliyetleri, eğitim ve sağlık hizmetleri denilebilir.
2. İpek'in Altan'a sorusu: "Vergi neye dayalı olarak alınmalıdır?" sorusunu yöneltilmiş olabilir.  
Altan'ın İpek'e sorusu: "Vergi niçin alınmalıdır?" sorusunu yöneltilmiş olabilir.
3. Vergi eşitliğinin korunması için para ile ödemesi gereklidir. Para ile ödeme taşıma, depolama ve saklama açısından aynı ödemeye göre avantajlıdır. Aynı ödemenin daha sonra devletçe paraya çevrilmesi gerekir, bu da başka bir maliyet demektir. Aynı ödemenin denetimi de para ile ödemeye göre daha güçtür.

**Çalışma No.: 90**

1. Yapı malzemesi olarak çoğunlukla düzgün yontulmuş taş, mermer ve tuğla kullanılmıştır. Yapılar kalın sur gibi duvarlardan oluşur. Cepheye taç kapı mevcuttur. Duvarlar ve kuleler payanda ile desteklenmiştir. Yapı planı daha çok kaleyi andırmaktadır.
2. Ribatların ilk amacı sınır karakolu olarak kullanılmasıydı. Ancak bu yapılar zamanla başka amaçlar için kullanılmaya başlandı. Bazen bir kervansaray, bazen bir tekke veya medrese, bazen de kadınlar için sığınma evi olmuştur. İslam dininin yayıldığı zamanlarda, hayvanların bağlanıp beslendiği çitler ve savaşa gelenlerin konakladığı yerler olarak kullanılmaktaydı.
3. Sınır karakolları, yol güzergâhları üzerindeki dinlenme tesisleri, otel ve istasyonlar.

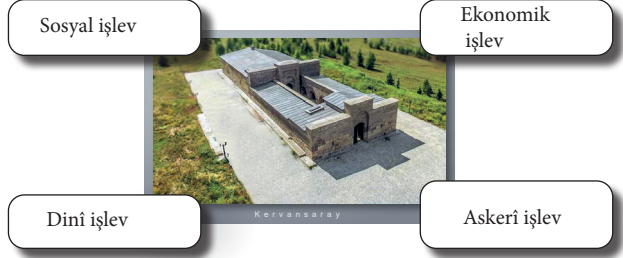
**Çalışma No.: 91**

**1. Yönerge:**

1. İlk askerî savunma için düşünülmüş, zamanla artan ticaret ve dinî ihtiyaçları karşılaması için genişletilmiştir. Sosyal devlet olmanın gereği olarak yoksul, kimsesiz, boşanmış kadınlar gibi korunmaya muhtaç kişiler için bir sığınak olmuştur.

2. Yolda kalmış, yoksul, korunmaya muhtaç kadınlar vb. insanların ihtiyaçlarının karşılanması sosyal devlet ilkesinin hayat bulduğunun göstergesidir.

**2. Yönerge:**



**Çalışma No.: 92**

1. Şehirler arasındaki yollar üzerinde kervanların çeşitli ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapılmış mekânlara kervansaray denilmektedir. Bu yapılar, kervanların güvenliği kadar kervanlarla yolculuk yapan kişilerin her türlü ihtiyacını karşılayacak şekilde düzenlenmiştir. Barınma ve yemek imkânlarının yanı sıra hamam, mescit, eczane ve gerektiğinde hekim, fakir yolculara bedava ayakkabı, hayvanlar için yem, nalbant, veteriner, araba tamiri gibi hizmetler sunulmuştur.
2. Kervansaraylar, buldukları bölgelerde farklı kültürlerden gelen insanların bir araya geldikleri, kültürel olarak birbirlerinden etkilendikleri ve birbirlerini etkiledikleri ortamların oluşmasını sağlamışlardır. Kuruldukları alanlar, ekonomik, ticari ve kültürel olarak hızla büyümüş, bu durum yakınlarında bulunan yerleşim bölgeleri için bir kazanç kapısına dönüşmüştür. Kervansarayların bulunduğu şehirler gözde merkezler hâline gelmiştir.
3. Kervansarayın içine girildiğinde güven içinde olduğumuzu düşüncümüzü. Yüklerimiz boşaltıldıktan sonra yemek yer ve dinlenmeye geçeriz. Hayvanlarımızın da her türlü ihtiyacı karşılanır. Farklı meleketterden gelmiş tüccarlar ve konuklarla sohbet ederken değişik kültürlerden haberdar oluruz, gördüğümüz yerleri anlatırız birbirimize. Hem ticaret hem kültür alış veriş bir bakıma.

**Çalışma No.: 93**

1. HAN: Şehir merkezlerinde, mimari olarak kervansaraylara göre daha küçük yapılarıdır.  
KERVANSARAY: Kervansaraylar genellikle şehirler arasında, bünyelerinde bulunan hamam, çarşı ve ahır gibi bölümlerin, şehir hanlarında kısmen veya tamamen kaybolur.  
-yapılış biçimleri bir kaleyi andırır.
2. İlk bakışta han-kervansaraylar bugünkü akaryakıt istasyonları, otel, motel, uğrak, pansiyon ve kale işlevleri üstlenmiştir.
3. Metin öğrenci tarafından oluşturulacaktır. Metin içerisinde anahtar kavramlar olarak ticaret, şehirleşme, sosyal, dini ve mimari kavramları geçmelidir.

**Çalışma No.: 94**

**1. Yönerge:**

1. Camiye daha fazla cemaat gelmesini sağlamak ve cami çevresine canlılık kazandırmak amacıyla arastalar genellikle külliye yerlerinde ya da camilere yakın yerlerde inşa edilmiştir.
2. Lonca, aynı bölgede yaşayan esnaf ve zanaatkarların bir araya gelerek kurduğu meslek örgütlenmesidir. Arastalarda da aynı cins ürünlerin ticaretini yapan esnaflar yer almaktadır. Bu düzende oluşturulan arastaların ortaya çıkması Osmanlı'daki lonca sisteminin bir sonucudur. Arastalar lonca sisteminin ticaret hayatına yansımaları olarak kabul edilir.

**Çalışma No.: 95****1. Yönerge:**

Bedestenler ticari faaliyetlerin yürütüldüğü merkezler olmanın dışında kıymetli eşyaların alınıp satıldığı yerlerdi. Ayrıca yangın ve yağmaya karşı kıymetli eşyalar bedestenlerde korunurdu. Halk kendi mücevherlerini, önemli evraklarını vs. para karşılığı buradaki dükkan sahiplerine emanet ederdi. Söz konusu yapılar, alım satım fiyatlarının da belirlendiği günümüzdeki banka ve borsalara benzetilebilir. Ayrıca vergi ödemelerinin yapıldığı bir kurum olması nedeniyle vergi dairesi, kervanların hazırlanması ve malların sergilenmesi işleviyle de kapalı pazar olarak topluma hizmet etmiştir.

**2. Yönerge:**

1. Bedestenler, bir afet halinde yok olmaması, herhangi bir saldırıya maruz kalındığında değerli malların ve resmi evrakların korunabilmesi düşüncesiyle dayanıklı malzemeden inşa edilmiştir.
2. Osmanlı toprakları Doğu ve Batı ticaret yollarının üzerinde olduğu için en önemli meslekler arasında tüccarlık görülmekteydi. Özellikle ticaret yollarının geçtiği kentlerde ticaret yoğun olmakla birlikte bu kentlerin merkezinde bedestenler bulunmaktaydı. Her kentte ticaret aynı yoğunlukta olmadığı için bedesten yapılanmasının görülmeyen şehirler de mevcuttu. Kentteki bedestenlerin varlığına ve sayısına göre bir kentin ticari yoğunluğa sahip olup olmadığına karar vermek mümkündür.

**Çalışma No.: 96**

1. Çin, Kazakistan, Afganistan, İran, Irak, Suriye, Türkiye, Özbekistan, Türkmenistan, Rusya Federasyonu.
2. İpek Yolu, tarih boyunca ticaret güzergâhı olmasının yanında farklı kültürlerin, dinlerin, dillerin, fikirlerin, birikimlerin, bilgilerin ve uygulamaların aktarıldığı; tüccarların, gezginlerin âlimlerin ve din adamlarının takip ettiği tarihî kervan yolu olarak kullanılmıştır. Doğu ile Batı arasında kültür alışverişlerine imkân sağlamış ve ticaretin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu yol ile Doğu'nun zengin kültür ve medeniyeti, batıdaki ülkelerde ve bu yol üzerindeki memleketlerde tanınmıştır. Böylelikle bu memleketlerin medeniyetleri ve ekonomileri gelişmiştir. İpek Yolu ile milletler arasında ilim, sanat, mimari, dinî, felsefî anlayış ve düşüncelerde etkileşim olmuştur. Gıda maddelerinin karşılıklı girişi ile tarım alanında da değişimler yaşanmıştır.

**Çalışma No.: 97**

1. Orta Çağda Uzak Doğu ve İslam ülkelerindeki ekonomik canlılığa karşılık Avrupa'da ticari hayat büyük bir gerileme içindeydi. Çin, Hindistan, Orta Doğu ve Anadolu'ya hâkim olan toplumlar bilim, teknik, tarım, ticaret vb. alanlarda Avrupa'ya göre daha ileri bir durumdaydılar. Roma İmparatorluğu'nun merkezi otoritesini yitirmesiyle ortaya çıkan güvenlik sorunu ve Kavimler Göçü'nün yıkıcı etkileri nedeniyle şehirlerde nüfus azalmış, dışa kapalı köy hayatı yaygınlaşmıştı. Kâğıt barut, pusula, matbaa gibi buluşlar doğu toplumları tarafından bulunmuş; savaş, göç ve ticaret gibi farklı yollarla Orta Doğu ve Anadolu'ya oradan da Avrupa'ya taşınmıştır.
2. Baharat Yolu tarih boyunca hem geçtiği bölgeleri iktisadi açıdan kalkındırıp halkın refah seviyesini yükseltmiş hem de Doğu-Batı kültür ve uygarlıkları için bir köprü olmuştur. Baharat Yolu farklı pek çok ulusun birbiriyle tanışmasında, ticaret yapmasında ve kültürel zenginliğin alışverişinde etkin rol oynamıştır.

3. Doğu'nun ticari mallarının Avrupa'ya Arap ve Bizanslı tüccarlar aracılığıyla ulaşması maliyeti artırıyordu. Avrupalı devletlerin Doğu'nun zenginliklerine doğrudan ulaşma istek ve arayışları coğrafi keşiflere neden oldu. Coğrafi keşifler sonrası Baharat Yolu güzergâhında yer alan Akdeniz limanları önemini kaybetti. Ancak XIX. yüzyılın sonlarına doğru Süveyş Kanalı'nın açılması rotanın yeniden Akdeniz limanlarına dönmelerini sağladı. Günümüzde de ticaretin ağırlıklı olarak deniz yolu ile yapıldığı görülmektedir. Daha çok deniz ticaretine dayanan Baharat Yolu ve bu yol üzerindeki limanlar günümüzde de önemli ticaret merkezleri durumundadırlar.

**Çalışma No.: 98**

1. Sincap, sansar, tilki, samur, kunduz, vaşak, gelincik ve geyik gibi hayvanlardan elde edilen kürklerin bu ticari ağ ile Avrupa içlerine kadar uzanan ticaretinden dolayı bu ticaret yoluna Kürk Yolu denmiştir.
2. Asya Hun Devleti, I. Kök Türk Devleti, II. Kök Türk Devleti, Uyğurlar, Hazarlar, İtil Bulgarları ve Osmanlı Devleti.
3. Özellikle 6-8. Yüzyıllar arasında yoğun olarak faaliyet gösteren Kürk Yolu, diğer ticaret yolları gibi toplumlar arasında etkileşimi sağlamıştır. Çin'den başlayarak Avrupa içlerine kadar uzanan bu ticaret yolu geçtiği güzergâhta ekonomik olarak toplumların refahına katkı sağlamıştır. İtil Bulgarları, kendi ülkelerine gelen Müslüman Tüccarlar vasıtasıyla İslamiyet'i tanımış ve benimsemişlerdir. Yine Bulgarlar, Harezm ve Samanoğulları topraklarına giderek İslami yaşamın gereklerini yerinde görme imkânını elde etmişlerdir.

**Çalışma No.: 99**

1. Özellikle ticaret yolu olarak kullanılan Kral Yolu, çevresindeki ekonomi merkezlerini Ege kıyısındaki önemli limanlara bağlamıştır. Ekonomik olarak Anadolu'ya katkı sunmanın yanı sıra ulaşım ve haberleşme anlamında da katkısı olmuştur.
2. Kral Yolu üzerinde yol boyunca konaklama yerleri ve posta istasyonları vardı. Bu istasyonlarda atlarıyla hazır bekleyen postacılar bir haberi buldukları istasyondan diğerine götürüyorlardı. Bu haberleşme ağı ile krallığın her tarafına hızlı ve etkin bir şekilde müdahale edilebiliyordu. Ünlü tarihçi Herodot, Pers Krallığı'na ait bu istasyonlarda çalışan kuryelerden daha hızlı hareket eden bir şey olmadığını ifade etmiştir.
3. Kral Yolu'nun yanı sıra İpek Yolu ve Baharat Yolu da tarihte Anadolu'dan geçen en önemli yollardır.

**Çalışma No.: 100**

1. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Şövalye denilen ve askerlerden oluşan silahlı gruplar; büyük feodal devletlerde, toprak ve kale derebeyliklerinde, özerk şehirlerde ve yeni krallık hanedanlarının çevresinde toplanmaya başlamıştır. Bu uzman savaşı sınıfın ortaya çıkışını belirleyen at üstünde savaşa uğraşı, bir süre sonra varlık sebebi hâline gelmiştir. Gerçek anlamda askeri bir üst sınıf oluşturan bu savaşılar; Orta Çağ boyunca gözlemediğimiz ve yüzyıllar boyunca Avrupa'nın savaşı geleneğinin temel özelliği olacak olan şövalyelik kurumunu yerleştirmiştir.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
2. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Şövalye olabilmek için sadece iyi bir savaşı olmak yeterli değildi. Şövalyeler iyi bir savaşı olmanın yanında cesaret, sadakat, dürüstlük ve cömertlik gibi farklı özelliklere sahip olunması gerekiyordu.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.



3. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “İngiltere’de savaşçılık hakkını kraldan alan şövalyelerin özellikle savaş olmadığı zamanlarda topluma tehdit, katliam ve soygun gibi faaliyetlere girişmesi sonrası şövalyelerin topluma karşı da birtakım sorumluluk hissiyle dolması gerektiği düşünülmüştür. Bunun üzerine kilise ileri gelenleri şövalyelerin sadece krala değil Tanrı’ya da sadakat borçlu olduklarını öğretmeye başlayarak onlara birtakım misyonlar yüklemişlerdir. Buna göre şövalyeler; kiliseyi savunmak ve kadın, keşiş, rahip, dul ve yetim gibi güçsüzlere bakmak gibi kutsal bir vazifeleri olduğunu şövalyeler arasında yerleştirmeye çalışmışlardır.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

#### Çalışma No.: 101

1. Katıldıkları savaşın siyasi veya ekonomik sonuçlarıyla genelde ilgilenmeyerek hizmetlerini daha çok bir meslek olarak benimseyen askerlerden oluşan orduya ücretli ordu denir. Ücretli askerler belli bir düzenli orduya dâhil olmayan, askerî eğitim almış, ama bu eğitimi parasını veren herkes için kullanan kişilerdir. Hizmet ettiği kişinin amaçlarını sorgulamadan sadece kendisine verilen işi yapar. Para dışında herhangi bir ticari değeri olan varlıklar da hizmetin karşılığı olabilir.
2. Devletlerin kurulmasıyla askerî bir düzen oluşturulması söz konusu olmuştur. Devletin güvenliği, milletin can ve mal güvenliği, devletin sınırlarının genişlemesi, millet içinde adaletin sağlanması için askeri teşkilatlanma şart olmuştur. Bizans İmparatorluğu ve tarihte birçok devlet, ordularında ücretli asker bulundurmıştır. Farklı milletlerden oluşan siyasi bir yapıya sahip olmak millî ordu kurma şansını da azaltmaktadır. Sayıca üstün olmanın savaşlarda galip gelmek için önemli etken olması ücretli orduların ortaya çıkmasına neden olmuştur.
3. Selçuklu ordusunun millî bir ordu olması yani hepsi aynı ideale hizmet eden Türk komutan ve Türk askerlerinden oluşması, savaşın zaferle sonuçlanmasının en önemli nedenidir.

#### Çalışma No.: 102

1. Devletler savunma hatlarını daha iyi koruma, yayılma, güçlü olma gibi hedeflere ulaşmak amaçlarıyla düzenli orduya ihtiyaç duymuşlardır. Gönüllü orduları zamanında toplayabilmek, disipline etmek, hiyerarşik düzeni sağlayabilmek çeşitli külfetleri de beraberinde getirmiştir. Bu amaçla düzenli ordu daha yapıcı ve kalıcı olmayı sağlamıştır.
2. Türkler hayat şartları gereği savaşçı bir yeteneğe sahiptiler. Türkler, cihan hakimiyeti idealleri, Türk birliğini sağlama siyasetleri, Çin gibi devletlerin baskısı nedenleriyle erken zamanda düzenli ordu sistemine geçmişlerdir. Mete Han’ın kurduğu onluk sistemi, kendinden sonraki Türk devletlerine, diğer toplumlara düzenli ordunun daha disiplinli ve daha hiyerarşik bir yapıya ulaşmasında örneklik sağlamıştır.
3. Düzenli ordu ile profesyonel ordu disiplin ve hiyerarşik yapı bakımından birbirine benzemektedir. Profesyonel ordu yetenek ve teçhizat bakımından daha gelişmiş bir yapıya sahiptir.

#### Çalışma No.: 103

1. Ücretli asker para için, yağma için, kendi kahramanlığı için savaşır. Bu tip ordularda insani değerler yoktur. Savaş hukuku bunlar için geçerli değildir. Gerektiğinde parayı fazla verenin tarafına geçer önce anlaştıkları birim veya kurumu satarlar. Paralı askerler ve ücretli ordular için vatan kavramı devletin geleceği gibi konular önemli değildir. Onlar nereden fazla para alırlar ise ona değer verirler.
2. Vatan, devlet, gibi aidiyetleri veya gazilik, şehitlik gibi değerleri olmayan ücretli, askerlerin toplumlarda değerleri de kalıcı değildir. Bu sebepten dolayı belirli bir zamandan sonra toplumsal hafızadan silinip yok olurlar.

#### Çalışma No.: 104

1. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Toplumu düzenleyen ve devlet yapısıyla güçlendirilmiş bulunan kuralların, yasaların bütünü.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
2. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Büyük Roma İmparatorluğu’nun siyasi bakımdan olduğu gibi hukuk açısından da en parlak dönem olan Klasik Dönem Hukuku’nu çağının toplumsal ve ekonomik gerçeklerine uygun düşecek ve gereksinimleri karşılayacak şekilde değiştirerek yeniden geçerli kılma politikasının bir sonucu olarak MS 528-534 tarihleri arasında ‘Corpus Iuris Civilis’ adı altında bir kanunlar derlemesi yapıldı. Bu durum, eski Roma İmparatorluğu Hukuku’nun toplanması, çağın ve toplumun gerçeklerine uygun düşüğü oranda yazılı olarak saptanıp yürürlüğe konması biçiminde kendini gösterdi. Justinianus’un hukuk alanındaki çabaları Roma Hukuku’nu, Klasik Hukuk Dönemi’nde ulaştığı en yüksek düzeye yeniden ulaştırmaya yöneltti.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
3. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Roma Hukuku, Kıta Avrupası hukuk sistemlerini anlayabilmek için bir anahtar niteliğindedir. Roma Hukuku bugün özellikle Kıta Avrupası’nda yürürlükte olan birçok özel hukuk sistemine ve bunların ana kurallarının büyük bir kısmına kaynak olmuştur. Bu nedenle Roma Hukuku, bu hukuk sistemlerinin dayandığı temellerden biridir.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

#### Çalışma No.: 105

1. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Corpus Iuris Civilis, 529-534 yılları arasında Doğu Roma İmparatoru I. Justinianus tarafından hazırlanan Roma hukuku konusunda en geniş ve derin bilgileri içeren hukuk külliyatıdır.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
2. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Justinianus Kanunları’nda yer alan hukuk kurallarının büyük bir bölümünün özel olaylara ilişkin olması nedeni ile her durumda uygulanabilecek genel kurallar çıkarmak büyük bir güçlük doğurur. Bu durum, Justinianus Kanunları’nın kanun metni olarak uygulanmasını elverişsiz kılar.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
3. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Roma hukukunun çok uzun bir gelişme süreci ve miraslarının üst üste binmesinin vardığı son nokta olan Corpus Iuris Civilis’in, Roma’nın yıkılışından sonra da hayatta kalmıştır. Bu durum Roma yıkılsa da küçük bir şehir devletinin hukuk düzeni olarak doğup giderek bir imparatorluğun hukuk düzeni olarak gelişen Roma hukuk sisteminin varlığını çeşitli konularda, özellikle özel hukuk alanında sürdürdüğünün işaretidir. Hukuk biliminin çeşitli dallarında çok değişik açılardan faydalanılabilecek zengin bir kaynak olma özelliğini korumaktadır.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

#### Çalışma No.: 106

1. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Toplumsal düzeni sağlayan kurallar; devletin yönetimini kolaylaştıran kanunlar; hukuki sorumluluktur. Sözlük anlamı ise devletin yasama organları tarafından konulan ve uyulması gereken kurallar bütünü, kanundur.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
2. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Toplumsal hayatın düzenlenmesinde etkili olmuştur; toplumsal ihtiyaçların giderilmesi sağlanmıştır; toplumda adalet kavramının yerleşmesi amaçlanmıştır; toplumsal ve bireysel davranışları etkilemiştir; toplumsal barışın ve birliğin oluşmasında rol almıştır.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
3. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Âlimlere değer verildiğine, bilim insanlarının toplumsal hayattaki önemine, bilimin el üstünde tutulduğuna, bilime verilen değere...” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.



**Çalışma No.: 107****1. Yönerge:**

1. a) Türkler tarih öncesi devirlerden başlamak üzere çok geniş coğrafyalara yayılarak varlıklarını sürdürmüşlerdir, bu nedenle Türk adı birçok anlam kazanmıştır.  
b) Türklerin çok kadim bir millet olmaları, Türk adı üzerinde yerli ve yabancı pek çok araştırmacının çeşitli ve detaylı araştırmalar yapmalarına sebep olmuştur.
2. Türk adının anlamlarından yola çıkarak Türkler için savaşçı, mücadeleci, kanunlara bağlı, gelişmiş erdem sahibi ve nüfus-ça fazla kalabalık bir millet oldukları söylenebilir.
3. a) Ziya Gökalp'e göre: Türklük, Türk kültürü ile terbiye görmek ve Türk ülkesi için çalışmak esasına dayanmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'e göre: Türklük; sağlam karakterli, zeki ve çalışkan olma esasına dayanmaktadır.  
b) Bu sözlerle göre Türk kavramının temel anlayışı birleştiricilik ve bütünleştiriciliklidir.

**Çalışma No.: 108**

1. Türkler tarih boyunca farklı milletlerle farklı münasebetler içerisine girmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında farklı milletler, Türklerle kurdukları münasebetleri doğrultusunda Türk adına farklı anlamlar yüklemişlerdir.
2. Çin kaynaklarında T'u-kue şeklinde geçmekte olup miğfer, tulga anlamına gelmektedir. Bu anlamı miğfer şeklindeki dağdan aldığı düşünülmektedir. İskitçe "Takye" şeklinde geçmekte ve "deniz kıyısında oturan adam, cezbetmek", anlamına gelmektedir. Divan-ı Lügat-ı Türk'te Hz. Nuh'un torunu Yafes'in oğlu olarak geçmektedir. Ayrıca aynı kaynaktaki "olgunluk, olgunluk çağı, kemal" gibi anlamlara da gelmektedir. Pers kaynaklarında "Turanlı" anlamında kullanılmaktadır. Bizans kaynaklarında "kudretli hun" şeklinde geçmektedir.
3. Kutsal kitaplardan olan Tevrat'a göre Nuh Peygamberin torunu, Yafes'in oğlunun adı "Türk"tür. Yine Ön Asya mitolojisine göre Nuh Peygamberin torunu, Yafes'in oğlunun adı "Türk"tür. Kaşgarlı Mahmut İslam kaynaklarının etkisinde kalarak Hz. Nuh'un oğlunun adının Türk olduğunu ve bu adın Tanrı tarafından verildiğini ifade etmektedir.

**Çalışma No.: 109****1. Yönerge:**

1. Siyasi: Boyların birlik ve beraberliğinin sağlanması sonucu güçlü devletler kurmuşlardır.  
Sosyal: Boylarda birlik, beraberlik ve dayanışmanın temellenmesine katkı sağlamışlardır.  
Askerî: Sayıca güçlü ordulara sahip olunmasına katkı sağlamışlardır.
2. Boy yaşamında insanlar mücadeleci dirler, çadırlarda yaşarlar, hayvancılıkla uğraşırlar, boy içinde dayanışma içindedirler.
3. Türk hükümdarları boylar arasında birlik ve beraberliği korumaya çalışmışlar, adil olmalı ve böylece boyların kendisine başkaldırmasını engelleyerek devletin devamlılığını sağlamalıdır.

**Çalışma No.: 110**

1. Boyların soy ve dil birliğine sahip olmaları aynı amaçlar doğrultusunda hareket etmelerinde etkili olmuştur. Siyasi yapılanmada ve kalkınmada etkili olan soy ve dil birliği boyların sosyo- kültürel hayatlarında da etkili olmaktadır.
2. Boy teşkilatı eski Türklerde devletin işleyişinde çok büyük önem arz eden bir yapıdır. Devletin işleyişinde, kalkınmasında ve bütünlüğünün korunmasında etkilidir. Günümüzde bu yapıya en yakın olarak il yönetimlerini örnek olarak verebiliriz. Boyların hükümdara bağlılığı gibi iller de merkeze bağlı olup işleyiş olarak da boyların işleyişine benzer bir şekildedir.
3. Oğuzlar, Bozoklar ve Üçoklar olmak üzere toplamda 24 boya ayrılmışlardır. Bu boylar Göktürkler, Selçuklular ve Osmanlılar gibi tarihte büyük önem arz eden devletler kurmuşlardır. Türkler, doğası gereği bağımsızlıklarını önemsemişlerdir. Dolayısıyla idaresi altında buldukları devlete başkaldırarak yerine boylar halinde farklı yerlere göç ederek gittikleri yerlerde siyasi olarak teşkilatlanmışlardır. Bu şekilde dünyanın farklı coğrafyalarına göç eden boylar burada yeniden siyasi olarak yapılanmış ve hüküm sürmüşlerdir.

**Çalışma No.: 111**

1. Kurultaya katılanlar sadece hanedan mensuplarından değildir. Hükümdarın ailesi dışında başka üyeler de kurultayda yer almaktadır. Kağanın eşi hatunun kurultayda yer alması, devlet işlerinde de söz sahibi olduğunu göstermektedir. Kurultaylarda siyasi, askerî, ekonomik alanlar başta olmak üzere hemen her konuda görüş bildirecek üyeler yer almıştır.
2. Mete Han ile ilgili kurultay kararı örneğinde Mete'nin meseleleri kurultayda görüştüğü ancak son kararı yine kendisinin verdiği görülmektedir. Bu durum, kurultayın aynı zamanda danışma meclisi özelliği taşıdığını göstermektedir. Uygurlar dönemine ait örnekten yola çıkarak kurultayın ülkenin geleceği için hükümdar olacak kişilerin belirlenmesinde etkili olduğu söylenebilir. Göktürk dönemine ait verilen örnekte ise kurultayın hükümdarın isteklerini uygun görmediğinde bu istekleri onaylamayabileceği anlaşılmaktadır.
3. Devletin başında bulunan hükümdarın sınırsız yetkilere sahip olmaması ve halkı temsil eden kurultayın gerektiğinde hükümdarın kararlarına müdahale edebilmesi göz önünde bulundurulduğunda ilk Türk devletlerinin demokratik yönetim anlayışı özellikleri taşıdığı söylenebilir.

**Çalışma No.: 112**

1. Bir danışma meclisi olan kurultayın varlığı ilk Türklerde devlet yönetimi konusunda yöneticilerin istişareye, fikir alışverişine ve ortak akıl ile hareket etmeye önem verdiklerini gösterir. Son sözü söyleme hakkı kağanda olsa bile, kağan kararlarını kurultayda müzakere sonucu alarak devlet ve millet menfaatini ön planda tutan en isabetli kararları almaya çalışmıştır.
2. Kağanın başkanlık ettiği kurultay devlet yönetiminde en üst birimdir. İlk Türklerde devlet yönetiminde en üst kuruluş olan kurultay, devlet ve toplum hayatını ilgilendiren önemli kararların alındığı kuruluştur. Kurultay ve kağanın onayından geçen bu kararların uygulanmasından da yine kurultay sorumluydu. Üst düzey davaların görülmesi yine kurultayda olur, kağanın onayından geçen kararlar infaz edilirdi. Yasama, yürütme ve yargı görevleri kurultayda toplanmıştı. Günümüzde bu görevler farklı kurumlar tarafından yürütülmektedir. Yasaların çıkarılmasından Türkiye Büyük Millet Meclisi; uygulanmasından bakanlar kurulu ve cumhurbaşkanlığı, yargı konusunda ise bağımsız mahkemeler sorumludur. Kurultayda güçler birliği ilkesi ile hareket edilmiş ancak günümüzde güçler ayrılığı ilkesi benimsenmiştir.



3. İlk Türk devletleri döneminde kadına verilen değer, çağdaş olan diğer devletlere göre çok daha üst düzeydedir. Evin iç işleyişinden sorumlu olan kadına her alanda söz hakkı tanınmıştır. Kağan eşi olan hatun kurultay toplantılarına katılır, karar aşamalarında aktif rol oynar, elçileri kabul ederdi. Gündelik hayatta her konuda eşinin en büyük destekçisi olan Türk kadını savaş zamanı gerekirse babasıyla veya eşiyle birlikte savaşa katılırdı. İslamiyet öncesi Türk devletlerinde kadın; toplumsal hayattan ekonomiye, ülke güvenliğinden devlet yönetimine her konuda aktif bir görev almıştır.

#### Çalışma No.: 113

1. Hükümdarın yetkisi altında ültüş kurallarının eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesi, halkın hükümdara olan saygısını artırır. Böylece hükümdarın halk üzerindeki saygınlığı ve otoritesi de artar. Ültüş kurallarına uyulması, hükümdara itaat anlamına geldiği gibi bu kurallara uyulmaması da itaatsizlik olarak kabul edilmiştir.
2. Hayvanın belirli yerlerinin belirli kişilere olacak şekilde pay edilmesi ile o kişilerin toplumdaki konumları, hangi boydan oldukları, sosyal, askerî ve siyasi statüleriyle ilgili bilgiye ulaşılabilir. Pay etme durumunun aslında sembolik bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Herkesin alacağı payın belli olması, anlaşmazlıkların yaşanmasına da engel olmuştur.
3. Ültüş sistemi ile ülke topraklarının yönetimi hanedan üyeleri arasında paylaştırılmıştır. Böylece genişleyen sınırlar ile birlikte ülkenin idare edilmesi de kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. Bu durum ülkenin sadece hükümdara ait olmadığını, handanın üyelerinin de yönetimde söz sahibi olduğunu göstermektedir.

#### Çalışma No.: 114

1. Siyasi iktidarın kaynağının ilahi olduğu kabul edilmiştir. Hükümdarların yönetme yetkisini Tanrı'dan aldıklarına inanılırdı.
2. Kut inancı, töre anlayışı ve kurultay (meclis) uygulaması despotik yönetimlerin ortaya çıkmasına engel olmuştur.
3. Hükümdarın Tanrı'dan aldığı Kut'a uygun şekilde ülkeyi yönetmediği, sorumluluklarının gereğini yerine getirmediği durumlarda ve Töre'ye uyulmadığında Kut geri alınmaktaydı.

#### Çalışma No.: 115

1. Göçebe yaşamın gereği olarak değişik coğrafyalara dağılımları ve değişik toplum ve kültürlerle ilişkide olmalarının bir sonucu olduğu söylenebilir.
2. Hun hükümdar ailesi kabirlerinin Margos piskoposu tarafından açılarak soyulması, Attila'nın I. Balkan Seferi'nin sebebi olmuştur.  
Öğrencilerin günümüzde yaşanmış olaylardan; İşid (DAEŞ) terörüne karşı Irak ve Suriye'ye uluslararası güçlerin müdahalede bulunması, Afganistan'da Taliban yönetiminin uygulamalarına karşı uluslararası müdahalenin gerçekleştirilmesi vb. örnekler göstermeleri beklenir.

#### Çalışma No.: 116

##### 1. Yönerge:

1. a) Eski Türk toplumlarının sosyal hayatı töre ile düzenlenmektedir.  
b) Töre hükümlerinin değişebilir olmasının en temel gerekçesi Türklerin göçebe yaşam tarzıdır. Senenin yarısında yaylak veya kışlağını terk eden göçebe topluluklar, buldukları ortam ve şartlara uygun bir hukuk düzenine ihtiyaç duymuşlardır. Hükümdarlar tarafından ve kurultayın onayı ile alınan yeni hükümler toplum hayatına girmiştir.

2. a) Türk töresinin kuralları evrenselidir, tüm insanlığın iyiliği ve adaleti içindir. Bu değişmez kurallara uyulduğu takdirde Türk devletlerinin giriştiği fetihlerin ana kaynağı ve dayanak noktası olan cihan hâkimiyeti anlayışının gerçekleşmesi mümkün olabilir.  
b) Sosyal hukuk devleti ilkesi ile ilişkilendirilebilir.

##### 2. Yönerge:

3.

“Beyler de ulusu da birbirine uygun imişler, o yüzden ülkeyi o kadar iyi koruyabilmişler, ülkeyi koruyarak yasalar düzenlemişler.”

Kurultaylarca getirilen kurallar

“Yukarıda mavi gök, aşağıda yağız yer yaratıldıkta, ikisi arasında insanoğlu yaratılmış. İnsanoğlunun üzerine ecdadım Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini, töresini tutuvermiş, düzenleyivermişler.”

Kağan tarafından konulan kurallar

“Babam Kagan (İlteriş) 17'er ile harekete geçti. Haberi işiten ormandakiler, o vadakiler toparlanıp geldiler, 70 kişi, sonra 700 kişi oldular... (Hâkanlığı) atalarının törelerine göre kurdular...”

Toplum içinde kendiliğinden ortaya çıkan gelenek-görenek kuralları.

#### Çalışma No.: 117

1. Türk töresinin önemli bir kısmı kurultayda müzakereler sonucu oluşan hukuk kurallarıdır. Bu hukuk kuralları oluşturulurken toplumun mevcut kuralları, ihtiyaçları, devlet ve toplum menfaati ön planda tutulmuştur. Değişen toplumsal ve ekonomik koşullar hukuk kurallarının da değişmesine yol açmıştır. Bu anlamda Türk töresi değişime açıktır. Hukuk kuralları oluşturulurken adalet, eşitlik, iyilik ve insanlık gibi evrensel değerler ön planda tutulmuştur.
2. İnsanlar bir arada toplu olarak yaşamaya başladıklarından bu yana gerek sözlü gerek yazılı hukuk kurallarına ihtiyaç duymuşlardır. Hukuk kurallarının olmadığı toplumlarda karmaşa, kaos, anarşi ve her türlü haksızlık olacağından kanun ve kuralların olmadığı bir toplum düzeni düşünülemez.
3. İlk Türk devletlerinde hukukun temelini ve kaynağını geleneklerden alan sözlü hukuk kuralları denilen “töre” oluşturmuştu. Töre; sosyal düzeni sağlayan örf, âdet, gelenek ve ahlaki değerlerden beslenerek ortaya çıkmıştır. Törenin oluşumunda; kut anlayışı ile kağanlar tarafından konulan kurallar, kurultaylarda alınan kararlar ve kağanın iradesiyle toplum içinde yavaş yavaş oluşan gelenekler etkili olmuştur.



## Çalışma No.: 118

**1. Bozkır:** Bozkır veya step, fiziki coğrafyada kurakçıl otsu bitkilerden oluşan sıcak ve ılıman iklimlerdeki ağaçsız ekolojik bölgeye verilen isimdir. Bu bölgelerde Karasal İklim hakimdir. Yarı kurak bölgelerde, ilkbahar yağmurlarıyla yeşerip yazın sararan sert çayırlar, otlar ve çalılar bulunur. Bu nedenle bu bölgelerde hayvancılık insanların temel geçim kaynağıdır.

**Bozkır Kültürü:** Orta Asya bozkırlarında yaşayan eski Türk topluluklarının oluşturduğu yaşam biçimine Bozkır Kültürü adı verilir.

**2. Kültürler** yaşanılan coğrafi bölgenin özelliklerine göre şekillenir. O coğrafi bölgenin iklim, yer şekilleri, bitki örtüsü özelliklerine göre insanlar bir yaşam biçimi oluştururlar. Bu yaşam biçiminin yani kültürlerinin içinde dinî, ekonomik, sosyal, siyasî, askerî bir çok farklı özelliği barındırırlar. Kültürleri oluşturan unsurlar çok çeşitlidir. Bu unsurların hepsi kültürün olmazsa olmaz parçalarıdır. Bozkır Kültürünün unsurları olan at, demir ve göçer ev de birbirini tamamlayan bir bütünün parçalarıdır. Dolayısıyla Türk Bozkır Kültürü'nde aynı öneme sahip unsurlardır. Biri olmasaydı Türk Bozkır Kültürü oluşmazdı. Öğrencilerin kavram yanılığısı ise Bozkır ve Bozkır Kültürü kavramları arasındaki ilişkiyi tam olarak kavrayamadıklarından kaynaklanmaktadır.

**3. Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden atalarımızdan farklı olarak konar-göçer bir yaşam sürmüyoruz. İklim, bitki örtüsü, yer şekilleri gibi coğrafi özelliklerin elverişli olmasından dolayı yerleşik bir yaşam tarzımız var. Tarımsal faaliyetlerle uğraşabiliyoruz. Üç tarafı denizlerle çevrili Anadolu toprakları denizcilik faaliyetlerine de imkân sağlamaktadır. Aynı zamanda çok büyük bir kültürel mirasa da sahibiz.**

## Çalışma No.: 119

1. Türklerin atı ehliştirmesi ve demiri işleme onları diğer göçebe kavimlerden ayıran en önemli özelliklerdir. Ayrıca bağımsızlık anlayışları ve sosyal hayatlarında sınıf farklılıkları olmaması bozkır kültürünü daha farklı yaşamalarına neden olmuş ve bu sayede güçlü devletler kurmuşlardır.
2. Bozkır kültürü, atı ehliştiren ve demiri işleyen Türklerin sürekli dış etkenlere karşı hazırlıklı olmasını sağlamıştır. Bu durum onların iyi birer savaşçı olmalarını sağlamış ve böylece Türkler güçlü askerî ordular kurmuşlardır. Siyasi olarak
3. Öğrencinin bilgi-birikimine bağlı olarak yanıt vermesi beklenir.

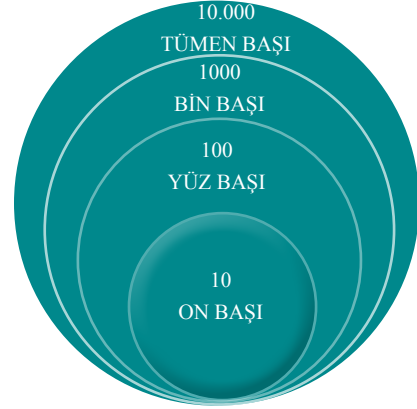
## Çalışma No.: 120

1. Benzerlikler: İkil devlet anlayışında ve merkezî devlet anlayışında bütün yöneticiler merkezdeki hükümdara bağlıdır. Ülkeyi ilgilendiren dış ilişkilerde hükümdara ve kurultay kararlarına uyarlar. Savaş zamanlarında hakanın komutasında hareket ederler.  
Farklılıklar: İkil devlet anlayışında her idareci kendi iç işlerinde bağımsız davranır. Merkezî yönetim ise ülke aynı kanunlara tabidir. İkil devlet anlayışında yerel yönetim diğerinde ise merkezî yönetim daha güçlüdür.
2. İkil devlet anlayışında taht kavgaları daha erken çıktığından devletler uzun ömürlü olamamıştır. Halk daha çok kendi bölgesindeki idareciye bağımlı olduğundan taht kavgalarına taraf olmuştur. Bu da iç çekişmelerin daha erken oluşmasına zemin hazırlamıştır.
3. İkil devlet anlayışında yönetim tek elden ziyade genele yayılmıştır. Bu da hanedan ailesinin yönettiği birimleri ve valilikleri daha güçlü kılmıştır.

## Çalışma No.: 121

**1. Tarihte düzenli ilk Türk ordusunu Mete Han MÖ 209'da kurmuştu. Mete Han'ın ordusunda, 10 000 atlıdan oluşan en büyük birlik "tümen" olarak adlandırılmıştır. Tümenler binle-re, binler yüzlere, yüzler onlara ayrılmış, her birinin başına tümenbaşı, binbaşı, yüzbaşı ve onbaşı rütbelerine sahip komutanlar görevlendirilmiştir. Mete Han'ın kurduğu bu sisteme "onlu teşkilat" adı verilmiştir.**

2.



**3. MÖ 209 tarihi Asya Hun Devleti'nin ikinci hükümdarı Mete Han'ın devletin başına geçtiği tarihtir. Mete Han devletin büyümesinde güçlenmesinde büyük bir rol oynayan ilk düzenli, disiplinli ve teşkilatlı orduyu kurmuştur. Bu orduyu onlu teşkilat yapısında oluşturarak askerî yapıda bir hiyerarşi sağlamıştır. Bu onlu teşkilat günümüz Türk ordusunda da kullanılmaktadır. MÖ 209 tarihi Türk Kara Kuvvetlerinin kurulduğu tarih olarak kabul edildiğinden birlik ambleminde bu tarihe yer verilmiştir.**

## Çalışma No.: 122

1. Eski Türklerde görülen göçebe yaşam tarzı ve Türklerin özgürlüklerine düşkünlükleri gibi sebeplerle atlara oldukça fazla önem verilmiştir. Bu önem atların Eski Türklerin askerî, ekonomik, sosyal, dini hayatlarının içine kadar girmesine neden olmuştur. At, Türklerde sadece binek hayvanı değil, aynı zamanda savaş aracı, yiyecek, içecek ve giyecek kaynağı idi. Ayrıca atın hızlı oluşu, onunla yapılan akınlarda ona önemli bir rol verilmesini de gerektiriyordu. Avcılıkta da ata önemli görev düşüyordu. At sayesinde yapılan avlarda giyecek ve beslenme temin ediliyor, konar-göçerlerin yaşamı için temel ihtiyacın önemli bir bölümü attan yararlanılarak elde ediliyordu.
2. Türkler, atı savaş sahasında kullanarak düşmanlarına karşı hız ve manevra üstünlüğü kazanmıştır. Türk orduları, yerleşik kavimlerde görülen hareketsiz savaş yöntemine göre yetiştirilmiş ağır teçhizatlı orduların aksine hafif silahlı ve hareketli süvarilerden kurulmuştur. Yayalar yani piyadeler yok denecek kadar azdır. Türkler, savaş taktikleri ve atın hızı sayesinde düşmanlarına galip gelmişlerdir.
3. Üzengi; eyerin iki yanında asılı bulunan ve ata binildiğinde ayakların basılmasına yarayan, at üzerinde dengeli durmayı sağlayan demirden alettir. Bu alet sayesinde binici, yere basar gibi dengeli bir şekilde atın üzerinde durabilmekte, at üzerinde istediği hareketleri rahatça yapabilmektedir. Ayaklarıyla üzengiden destek alan süvari, koltuk altına sıkıştırdığı mızrağı ekstra çaba sarf etmeden, atın gücüyle düşmana kolaylıkla saplama imkânına sahip olmuştur.

**Çalışma No.: 123**

1. İnanç alanı dışında; insan hakları, kadın hakları, ticaret hukuku, ekonomik ve sosyal ilişkiler ile ırkçılığın ve şiddetin önlenmesi gibi toplumsal konuları kapsamaktadır.
2. İnsan haklarının önemsenmesi, şiddetin son bulması, ırkçılığın önlenip insanlar arasında eşitliğin sağlanması, sosyal adalet dengesinin kurulması, bireysel hakların korunması gibi günümüz toplumlarını da ilgilendiren dersler çıkarılabilir.

**Çalışma No.: 124**

1. Öğrencinin bilgi birikimine göre tahmini anlam olarak; “Hiçbir şey bilmemek, bilgisiz olmak, akıl yürütememek, bilgiden yoksun olmak.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
2. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Cahiliye âdetlerinin sonraki dönemlerde de görülmesi, cahiliye unsurlarının günümüzde de yaşanması, farklı toplumlarda farklı şekilde de olsa cahiliye geleneklerinin devam ettirilmesi.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
3. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Kadınlar; erkek egemenliği altındadır, erkekler eşit görülmez hiçbir konuda erkekler gibi söz hakkına sahip değildir. Toplumsal hayatta kadına değer verilmemektedir.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

**Çalışma No.: 125**

1. Peygamberler, Allah'ın buyruklarını ve öğütlerini insanlara bildirmelerinin yanı sıra insani özellikler taşıyan kişilerdir. Onların bir meslekle uğraşmaları, sosyal hayatın düzenlenmesinde insanlara örnek oluşturmuştur. İnanç unsurları, toplumsal yaşamın kuralları içinde yerini alırken peygamberlerin kişisel özellikleri yol gösterici olmuştur.
2. Peygamberler inanca ait değerlerin benimsenmesinde, insani değerlerin yaygınlaşmasında, sosyal normların ve ahlak ilkelelerinin belirlenmesinde, toplumdaki bazı mesleklerin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Böylece insanlığın kabile toplumundan evrensel uygarlığa doğru gelişiminde doğrudan etkileri olmuştur.

**Çalışma No.: 126**

1. Yeni bir inanç olan İslamiyet'in Mekke'de yaygınlaşmaya başladığı anlaşılmaktadır. Bu durum toplumda bazı kesimlerde rahatsızlık yaratmıştır. Mekke toplumunda kabilelerin etkili olduğu, kabileler arasında ise kan davaları görüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca Mekke'nin önemli bir ticari uğrak yeri olduğu sonuçlarına ulaşılabilmektedir.
2. Yeni bir devletin ortaya çıktığı ve başkentinin Medine olduğu, çevredeki siyasi güçlerle diplomatik ilişkiler kurulduğu söylenebilir.
3. Yahudileri de içine alacak şekilde devletin ilk anayasası oluşturulmuştur. Medine'de inen ayetlerle ibadet ve muamelata dair hükümler konularak yaptırımlar getirilmiştir. Devletlerarası hukuku ilgilendiren kurallar belirlenmiştir.

**Çalışma No.: 127**

1. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Sözlükte ‘terketmek, ayrılma, ilgisini kesmek’ gibi anlamlara gelen hicret; kişinin herhangi bir şeyden bedenen, lisanen veya kalben ayrılıp uzaklaşması demektir. İslam tarihi terimi olarak ise Hz. Peygamber'in ve Mekke'li Müslümanların Medine'ye göçünü ifade eder.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
2. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Müşriklerden görülen ezilet ve baskılar, Mekke'de İslamiyet'i tebliğ imkânının ortadan kalkmış olması Hz. Muhammed'i göç etmek zorunda bırakan sebeplerdir.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

3. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Hz. Peygamber ve Müslümanların Mekke'den Medine'ye hicreti sonrası ilk İslam toplumu ve medeniyetinin inşa süreci başlamıştır. Hicret sonrası değişim süreci, toplumsal kurumların inşası ile başlamıştır. Yeni bir toplumun inşasıyla birlikte sosyal şartlarında yönlendirmesiyle birlikte ilk İslam şehir devleti kurulmuş ve siyaset kurumu da yeniden yapılandırılmıştır. Medine Sözleşmesi ile devletin unsurları tanımlanmış ve Medine şehrinin sınırları tespit edilerek şehircilik faaliyetleri de başlamıştır. Bu değişim süreciyle birlikte işgücü, üretim ve sermayenin faktörleri yeniden tanımlanarak ekonomi kurumu da yeniden yapılandırılmıştır. Toplumsal değişimle birlikte sosyal hayat yeniden şekillenmeye başlamıştır.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

**Çalışma No.: 128**

1. Şehirde dinî ya da ırki bir bütünlük yoktur. Farklı inançlara sahip ve farklı toplumlardan insanlar bir arada yaşamaktadır. Araplar ve Yahudiler şehirde daha baskın bir nüfusa sahiptir. Medine'ye göç etmiş Kureyşli Müslüman bir nüfus vardır. Araplar arasında da inanç bakımından bölünmüşlük bulunmaktadır.
2. Hukuki, siyasi, askerî, dinî ve toplumsal yaşamla ilgili alanları düzenlemiştir.
3. Farklı inanç ve etnik kökene sahip insanlardan oluşan Medine toplumunda saygın bir konumda bulunduğunu ve itibar gördüğünü söyleyebiliriz.

**Çalışma No.: 129**

1. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Medine şehir devletini bir konfederasyon hâlinde düzenleyen belge, Medine şehir devletini oluşturan toplulukları, bunların birbiriyle ve yabancılarla ilişkilerini, bu toplulukların idari ve adli yapılarını, fertlerin sahip olduğu din ve vicdan hürriyetini belirli esaslara bağlayan metindir. Medine'de yaşayan müslümanlar, yahudiler ve müşrik Araplar arasında hicretten kısa bir süre sonra Hz. Peygamber'in önderliğinde hazırlanan Medine vesikasıdır.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
2. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Kureyş'ten olan muhacirler; kendi aralarında âdet olduğu veçhile kan diyetlerini ödemeye iştirak ederler; onlar harp esirlerinin kurtuluş fidyesini müminler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet ilkelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir; müminler kendi aralarında ağır mali sorumluluklar altında bulunan hiç kimseyi (bu hâde) bırakmayacaklar, kurtuluş fidyesi veya kan diyeti gibi borçlarını iyi ve makul bilinen esaslara göre vereceklerdir. Yahudiler; müminler gibi muharebe devam ettiği müddetçe (kendi harp) masraflarını karşılamak zorundadır. Yahudiler Müslümanlarla birlikte, beraberce harp ettikleri müddetçe masrafta bulunacaklardır.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
3. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “Siyasi ve sosyal hayatta haklar ve sorumlulukların neler olduğunu bilinmesi, siyasi ve sosyal hayatta ortak düşüncelerin üretilmesi, Medine'de siyasi birliğin oluşturulması, sosyal hayatta sosyal rollerin belirlenmesi, Medine toplumunun bir arada yaşama koşullarının oluşturulması.” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

**Çalışma No.: 130**

1. Hz. Muhammed peygamberlik göreviyle birlikte devlet başkanlığı görevini de yapmaktaydı. Onun vefatıyla birlikte İslam Devleti'nin birlik beraberliğini koruyacak, iç çatışmaları engelleyecek, İslamiyet'in yayılmasını sağlayacak bir devlet başkanına ihtiyaç duyulmuştur.
2. Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin halife olarak görev yaptıkları dönem, Dört Halife Dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde işbaşına gelen halifeler, yapılan istişareler neticesinde seçilmişlerdir. Dolayısıyla bu döneme cumhuriyet dönemi de denilmektedir. Emeviler döneminde ise Muaviye'nin oğlunu veliaht tayin etmesiyle halifelik babadan oğula geçmiş, saltanata dönüşmüştür.



3. Öğrencilerin bilgi birikimi doğrultusunda “Devlet başkanı olacak kişi; erdemli, bilgili, liyakatli, cömert, cesaretli, azimli ve iradeli olmalıdır. Baskıcı olmamalı, adaleti sağlamalıdır.” gibi cevaplar vermesi beklenmektedir.

#### Çalışma No.: 131

1. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “*Sözlükte; ‘birinin yerine geçmek, bir kimseden sonra gelip onun yerini almak, birinin ardından gelmek gitmek, yerini doldurmak, vekillik veya temsil etmek gibi anlamlara gelen hilafet kelimesi; terim olarak İslam devletlerinde Hz. Peygamber’den sonraki devlet başkanını ifade eder.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
2. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “*Hz. Peygamber (s.a.s.), Allah’tan (c.c.) gelen vahiyleri insanlara tebliğ etmek ve bu vahiylerin hükümlerine göre İslam Devleti’ni yönetmek gibi iki görev üstlenmiştir. O’nun vefatıyla peygamberlik de son bulmuş fakat oluşturduğu devlet hukuku düzeni varlığını sürdürmüştür. Bu anlamda Müslümanlar, mevcut olan kaynakları tatbik edecek bir insana, bir idareciye muhtaç olmuşlar ve halifelik makamı bu şekilde ortaya çıkmıştır.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.
3. Öğrencinin bilgi birikimine göre; “*Hz. Muhammed (s.a.s.) vefatından önce kendisinden sonra İslam Devleti’nde idareyi kimin ele almasını istediğini açıkça söylemediği gibi halifesinin seçimi hakkında açık bir yöntem belirtmemiştir. Bununla birlikte halifenin bilgili, erdemli, itibarlı ve liyakatli kişilerden seçilmesi, gerekli görülen şartlar olarak belirtilebilir.*” şeklinde cevaplar vermesi beklenir.

#### Çalışma No.: 132

##### 1. Yönerge:

1. a) Zenginlerin sahip olduğu mal ve paranın kırkta birinin dağıtılmasını öngören, İslam’ın beş şartından biri: ZEKÂT  
b) Savaşta düşmandan zorla ele geçirilen mal: GANİMET  
c) İslam ülkelerinde Müslüman olmayanlardan alınan bir vergi türü: CİZYE  
d) Akıllı: AKİL  
e) Bir yetimin veya akılca zayıf, hasta birinin malını yöneten kimse: VASİ
2. Hz. Peygamber ve Hz. Ömer, beytülmalın gelirlerinin şahsi servet gibi görünmediğini bu gelirleri devletin kendilerine emaneti olarak gördüklerini ifade etmektedirler.
3. Devletin gelirleri, merkezi ve güvenilir olması açısından ulu camilerdeki bu mekânlarda toplanmış ve buradan ihtiyaç sahiplerine dağıtılmıştır.

#### Çalışma No.: 133

1. Görsellerde taht, saray, para ve tuğra bulunmaktadır. Bunlar hükümdarlık sembollerindedir. Taht, saray, para, tuğra gibi semboller saltanat yönetimine işaret etmektedir.
2. Demokratik yönetim anlayışında halk yönetiminde söz sahibidir. Veraset sistemi bulunmamaktadır. Anayasa tarafından belirlenen şartlar çerçevesinde herkes seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Seçilen kişi belli bir süre çerçevesinde o görevde bulunur.
3. Hanedan üyeleri arasında hükümdarlık mücadeleleri yaşanabilir. Hanedan içerisindeki taht kavgaları devletin zayıflamasına, bölünmesine hatta yıkılmasına yol açabilir.

#### Çalışma No.: 134

##### 1. Yönerge:

1. Emevi ailesinin halifeliği kendi soyuna geçirmek istemesi ve iktidar hırsıyla peygamber soyuna karşı dahi sert politikalar izlemeleri, denilebilir.
2. İslam dünyasında siyasi ve mezhepsel bölünmenin derinleşmesi, denilebilir.
3. Hz. Hüseyin ve ailesinin şehit edildiği ve gömüldüğü yer olması Kerbela’nın çöl ortasında bir vahaya dönüşmesine yol açmıştır. Nesiller boyunca Hz. Hüseyin ve ailesine duyulan sevgi, böylelikle canlı tutulmuştur. Toplumsal hafızanın gücünün, yaşanan büyük trajedinin ne denli önemli olduğunun göstergesidir.

#### Çalışma No.: 135

##### 1. Yönerge:

1. Emevi Devleti’nde Müslüman Araplar kendilerini diğer Müslüman milletlerden üstün görmüş, onlara ayrımcılık yapmış ve baskıya maruz bırakmışlardır. Bu durum toplum içinde birlik ve beraberliğe zarar vermiş, Emevilere karşı tepkilerin oluşmasına neden olmuştur.
2. a) Emevi Devleti, geniş sınırlara güç kullanarak ulaşmıştır.  
b) Sınırların hızla genişlemesine rağmen bu dönemde İslamiyet, diğer milletlerce aynı oranda kabul görmemiştir.
3. Emevi Devleti’nde mevali sayılan gayri Arap Müslümanlar, devlet yönetiminde söz sahibi olmayıp daha çok fiziksel çabaya yönelik mesleklerde çalışmakta ve bu şekilde yaşamlarını sürdürmekteydiler.

#### Çalışma No.: 136

1. Endülüs, İspanya’nın İslam hâkimiyetinde olduğu dönemde kullanılan isimdir.
2. Târik Bin Ziyad, 700 bin kişiyle gönderildiği İspanya’da başladığı fetihlerle İspanya’da 700 yılı aşkın süren İslam medeniyetinin kurucu unsurlarından biri olmuştur. Sebte’den gemilerle İspanya’nın en güneyine ulaşmış, fetihten sonra kendi adıyla anılacak olan Cebelitarık’ta karargâh kurmuştur. Târik bin Ziyad’ın askerlerinin geriye dönmesini engellemek için gemileri yaktırması ve askerlerine “Arkanızda düşman gibi deniz, önünüzde deniz gibi düşman. Nereye kaçacaksınız?” sözlerini kaydeden tarihçiler, onun fethindeki önemini anlatmak istemiştir.
3. İspanya’nın Emeviler tarafından fethinden sonra burada kurulan Müslüman devletler döneminde, bilim, felsefe, tarım ve mimarî alanında zamanın ilerisinde gelişmeler görülmüştür. Suyun buharlaşarak azalmasını önlemek için yer altından kanallarla naklini İspanya’da ilk defa Müslümanlar uygulamıştır. Avrupa’ya kâğıt üretimi için palamut ve hurma ağaçlarından katran elde edilmesini öğretenler de yine Endülüslü Müslümanlar olmuştur. Kurtuba Camisi ve El-Hamra Sarayı mimarî alanda Avrupalılara örnek olmuştur. İbn-i Rüşd ve İbn-i Bacce gibi Endülüslü bilim adamları Avrupalı bilim adamlarını etkilemiştir.

#### Çalışma No.: 137

1. Abbasi Halifesi Mu’tasım tarafından Bağdat’ın 100 km kuzeyinde Türkler için ordugâh olarak kurulan aynı zamanda 836-892 yılları arasında başşehir olarak kullanılan şehre Samarra denilmiştir. Bölgenin eski isimlerinden dolayı şehre Samarra adı verilmiştir.
2. Samarra’nın kuruluş sebebi olarak Mu’tasım’ın Türklerden teşkil ettiği, şehir hayatına uyum sağlayamayan askerî birliklerin zorba tavırlarıyla taşkınlık yapmaları ve Bağdat sokaklarında at koşturarak insanların yaralanmasına ve hatta ölümüne yol açmaları yüzünden halk ile aralarında başlayan gerginliğin tehlikeli boyutlara ulaşması gösterilmektedir.



3. Türk kumandanları yavaş yavaş idarî kadrolara da hâkim olarak devletin yönetiminde büyük ölçüde söz sahibi oldular. Halife Mütevekkil'den itibaren istediklerini halife yapıyor, istemediklerini bu makamdan uzaklaştırıyorlardı. Diğer taraftan halifeler de Türklerin baskısından kurtulmak için gayret sarf ediyor ve fırsat buldukça Türk kumandanlarını öldürüyorlardı. Böylece devletin parçalanmasını önlemek istiyorlardı.

#### Çalışma No.: 138

1. Suffe, Mescid-i Nebevî'nin bitişiğinde yoksul sahabelerin barınması için yapılan ve giderek bir eğitim kurumu haline gelen yerdir. Suffe daha sonraki dönemlerde İslam dünyasındaki ilk medrese olarak kabul edilmiştir
2. Medine'ye hicret eden, evi olmayan fakir sahabeler ile Medine'ye gelen misafirler Suffe'de kalırlardı. Hz. Muhammed İslam dini ile ilgili dersler verirken okuma-yazma bilenler de eğitim vermektedir.
3. Suffe'de eğitim alan sahabelerin İslâmî ilimlerin gelişmesine doğrudan etkisi olmuştur. Birçok hadis rivayet eden sahabeler ve İslam dinini tebliğ görevi üstlenen kimseler de buradan yetişmiştir.

#### Çalışma No.: 139

1. Abbasi halifesi Me'mûn tarafından 830 yılında resmî bir tercüme ve araştırma enstitüsü ve kütüphanesi olarak kurulan yerlerdir. Beytü'l-hikme kelime anlamı olarak bilgelik evi demektir. Tercüme ve yüksek seviyedeki ilmî araştırmaların yapıldığı merkezlerdir.
2. Yunancadan, Sanskritçeden, Farsçadan Arapçaya yapılan tercüme sayesinde İlk Çağ'da yapılan bilimsel çalışmalardan haberdar olundu. Özellikle Antik Yunan eserlerinin tercüme edilmesi bilimsel çalışmaların İslam dünyasında katbekat artarak devam etmesini sağladı. Bu tercüme edilen kitapların yerine yenileri yazılmaya başlandı. İslam dünyasında bir çok bilim insanı yetişti. İslam dünyasında yapılan bu çalışmalar daha sonraki zamanlarda Avrupa devletleri tarafından örnek alındı. Bu çalışmalar daha sonra modern bilimlerin temelini oluşturdu. Böylece günümüzde modern bilimleri ortaya çıkıttı.
3. Yunancadan, Sanskritçeden, Farsçadan, Süryâniceden, Nabaî dillerinden Arapçaya tercüme yapılmıştır.

#### Çalışma No.: 140

1. İslam'ın farklı coğrafyalara yayılması dinin nasıl ve hangi araçlarla anlatılacağı, toplumsal hayatın nasıl yaşanacağı gibi meseleleri gündeme getirmiştir. Bu nedenle Müslümanlar, bütün yönleriyle Kur'an'ı incelemeye ve Hz. Peygamber'in söz ve davranışlarını tespit etmişlerdir. Bu çalışmalarla nakli ilimler ortaya çıkmaya başlamıştır.
2. Günümüz Avrupa medeniyetinin temelini oluşturan unsurların pek çoğunda İslam kültürünün etkisi vardır. Özellikle tabiat bilimleri ve bilim zihniyetinde. Ayrıntılı olarak bakacak olursak matematik, astronomi, mekanik, coğrafya gibi ilimlerde İslam bilim insanlarının katkısı bu ilimlerin bu günkü gelişimine büyük katkı sağlamıştır.

3.	Tefsir	<i>Nakli ilim</i>
	Matematik	<i>Akli ilim</i>
	Astronomi	<i>Akli ilim</i>
	Fıkıh	<i>Nakli ilim</i>
	Akaid	<i>Nakli ilim</i>
	Kelam	<i>Nakli ilim</i>
	Kimya	<i>Akli ilim</i>
	Hadis	<i>Nakli ilim</i>

#### Çalışma No.: 141

1. Oğuzların, başta Anadolu'nun Türk vatani hâline getirilmesi olmak üzere Selçuklu ve Osmanlı devletlerin gibi büyük devletlerin kurucuları olmuşlardır. Bu nedenle Oğuzların Türk ve dünya tarihinde pek mühim roller oynamış bir Türk kavmi olduğu anlaşılmaktadır.
2. Anadolu topraklarında egemen bu iki Türk devletinin Oğuz kökenli olması ve bunun bilincinde olmaları, köklü bir geçmişe sahip Türk ulusal kimliğinin yaşatılmasında Oğuz boylarının bilinçli bir katkı sağladığını göstermektedir.
3. Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından kullanılan "tek millet iki devlet" sözü, Oğuz boyları arasındaki güçlü bağların varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Bu söz, günümüzdeki uluslararası ilişkilerin tesis edilmesinde ve yeniden şekillenmesinde her iki devletin birlik içinde olduklarının mesajını vermektedir. Bu birliktelik hem Türkiye hem de Azerbaycan'ın uluslararası alanda daha güçlü bir konumda olmalarını sağlamaktadır.

#### Çalışma No.: 142

##### 1. Yönerge:

1. Yer, bölge, ülke, şehir, ırk, millet adı denilebilir.
2. Acem toprakları, Acem ülkesi denilebilir.
3. Coğrafi anlamı: İran  
Etnik anlamı: İranlı, İranlılar

#### Çalışma No.: 143

1. Maveraünnehir, sadece büyük devletlerin merkezi olmakla kalmamış aynı zamanda dünya çapında bilginlerin yetiştiği bir merkez olmuş ve önemli kültür merkezlerini bünyesinde barındırmıştır. İslam Medeniyeti, her alanda bu bölgede gelişimini sürdürmüştür ve daha da büyümüştür. Maveraünnehir'de kurulan medeniyet Asya'nın geniş topraklarına, Avrupa'ya, Afrika'ya kadar uzanmıştır.
2. Anadolu'yu fethederek vatan hâline getiren Türk boylarının yanı sıra Selçuklu ve Osmanlı kültürünü kuran önemli din adamları ve bilginler ile onların yetiştirdiği öğrenciler Maveraünnehir'den Anadolu'ya gelmişlerdir. Bu âlimler, Anadolu'da bir Türk-İslam Medeniyeti'nin kurulmasını sağlamışlardır.
3. Günümüzde Maveraünnehir Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan sınırları içinde kalmaktadır.

#### Çalışma No.: 144

1.

Yesi	Timur	Hikmet	Yesevilk
Ahmet Yesevi'nin doğum yeridir.	Ahmet Yesevi'nin türbesini yaptıran hükümdardır.	Ahmet Yesevi'nin İslam konusunda yazdığı şiirlerdir.	Ahmet Yesevi'nin kurduğu tarikattir.
2. Yesevilğin ortaya çıktığı coğrafya Orta Asya'da Türklerin yaşadığı coğrafyadır. Türkistan'dan taşarak Horasan, İran, Azerbaycan ve Anadolu bölgelerine yayılmıştır. Dervişler ve müritler vasıtasıyla en uzak Türk topluluklarına kadar ulaştırılmıştır.
3. Yesevilik, İslâmiyet'i Türklere sevdiren Türklere arasında Ehl-i sünnet akidesini yaymak ve yerleştirmek amacıyla Türkçeye önem verilmiştir.



**Çalışma No.: 145****1. Yönerge:**

1. Ahmet Yesevi'nin kurduğu Yesevilik tarikatı Türklerin İslamlaşma sürecine katkı sağlamış ve halifeleri aracılığı ile geniş bir coğrafyada yayılma göstermiştir. Ahmet Yesevi'nin kaleme aldığı Divan-ı Hikmet , Yesevi kültürünü ortaya koyan önemli bir kaynak olmuştur.
2. Tasavvuf anlayışı çerçevesinde İslamiyetin geniş kitlelere tanıtılması ve yayılmasında etkili olmuştur.

**Çalışma No.: 146**

1. Ortak yanları aynı milliyetten olmalarıdır. Farklılık ise isimlendirilmelerinden kaynaklanmaktadır. Mâverâünnehirli yerli Müslümanlar, X. yüzyıldan itibaren İslamiyet'e geçen Oğuzları gayrimüslim Oğuzlardan ayırt etmek için onlara "Müslüman Türk" anlamında Türkmen demişlerdir.
2. Müslüman topluluklarla, Selçuklularla, Moğollarla, Bizansla.
3. Moğolların gelmesi üzerine Horasan, Azerbaycan, İrâk-ı Acem ve Arrân'da yaşayan Türkmenlerin hepsi veya çoğu Anadolu'ya göç etti. Anadolu'da Türk nüfusunun artması ve Türkleşme süreci hızlandı. Anadolu. 1071 Malazgirt Savaşı'nın ardından on yıl içinde Türkler, Adalar Denizi'ne ve Marmara'ya kadar uzanan bütün Anadolu'yu fethettiler.

**Çalışma No.: 147**

1. Gök Tanrı dini de İslamiyet'te olduğu gibi tek tanrı inancına dayanmaktadır. Ahiret inancı vardı ve ataların ruhlarının azapta kalmaması için yılın belirli günlerinde Tanrı adına kurbanlar kesilirdi. Hırsızlık, yalancılık, adaletsizlik yasaktı. Temizliğe önem verilirdi. En önemli değerlerinden biri vatan sevgisiydi. Cihan hâkimiyeti ülküsü vardı.
2. Türkleri diğer milletlerden ayıran en önemli özellik, cihan hâkimiyeti kurma düşüncesidir. Dünyanın dört köşesi üzerinde Türklerin hâkimiyetini sağlamak ve her tarafa Türk adaletini yaymak asıl amaçtır. Yapılan göçler ve fetihler bu amacı gerçekleştirmeye yöneliktir.
3. Savaşçılıkları ile öne çıkmış olan Türk milletinin, İslam'ın cihat anlayışını ve şehitlik fikrini, kendi töre ve ideallerine uygun bulması, onların İslamiyet'i seçmelerinin önemli nedenlerindenidir. İslamiyet'i yaymak gayesiyle Müslüman olmayanlara karşı savaşmak yani cihat da her Müslüman için kutsal bir görevdir. Türklerde de bir kimsenin büyüklüğü savaşta öldürdüğü düşman sayısı ile ölçülür ve takdir edilirdi. İslâm dini savaşlarda elde edilen ganimeti helâl sayıyordu. Türklerde de savaşlarda ve akınlarda düşmanın birikmiş mal ve servetini elinden almak, hayatlarında önemli bir yer tutuyordu. İslamiyet dışında bir dine giren Türkler savaşçılık özelliklerini kaybederken İslam dinini yaymak için yaptıkları cihat, yüzlerce yıldır benlik ve Türklük özelliklerini korumalarına sebep olmuştur.

**Çalışma No.: 148**

1. Hasan Sabbah'ın çok iyi bir şekilde teşkilatlanması onun güçlenmesini sağlamıştır. Kendisine sıkı sıkıya bağlı fedailerin olması, Alamut gibi ulaşılması zor bir yeri üs hâline getirmesi ve en önemlisi de etkili propaganda faaliyetleri yürütmesi sayesinde taraftarları artmıştır. Böylece uzun yıllar varlığını sürdürmüştür. Selçuklular başta olmak üzere etrafındaki devletler açısından büyük tehlike oluşturmuştur.
2. Büyük Selçuklular döneminde bâtınlara karşı bir yandan askerî yöntemlerle mücadele edilirken diğer yandan da Nizâmü'l Mülk tarafından Nizâmiye Medreseleri kurulmuş ve bâtınlara karşı eğitim yolu ile mücadele edilmiştir

3. Ülke içerisinde yıkıcı faaliyetlerde bulunan örgütlerin yaptıkları eylemler öncelikli olarak toplum düzeninin bozulmasına sebep olmaktadır. Aynı zamanda devlet otoritesine, devletin iç ve dış siyasetine de zarar vermektedir. Selçuklu dönemini göz önünde bulundurduğumuzda bâtıniler yüzünden yaşanan iç karışıklıklar aynı zamanda dış ilişkileri ve fetih hareketlerini de olumsuz etkilemiştir.

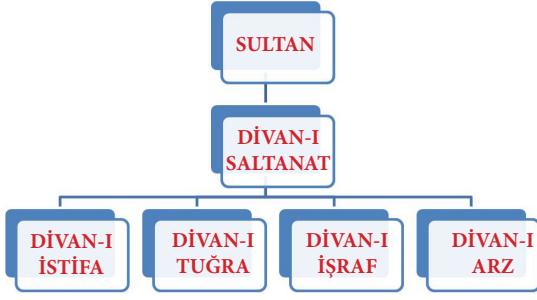
**Çalışma No.: 149**

1. Devletin başındaki kişi hükümdar olsa da bütün işleri tek başına yürütmesi çok zordur. Dolayısıyla divan-ı saltanat ve bu divana bağlı alt divanlar arasında görev dağılımının yapılması sayesinde devlet yönetimi kolaylaşmıştır. Böylece mali, askerî, adli, idari işler aksamadan yürütülmüştür.
2. Devlet yönetiminde işinde uzman kişilerin görevlendirilmesi sayesinde ülke daha başarılı bir şekilde yönetilir. Ülkenin yönetilmesinde sağlanan başarı, merkezi otoritenin de güçlenmesini sağlar. Yönetimde iş bilmeyen kişilerin görevlendirilmesi durumunda ise zamanla merkezi otorite güç kaybeder ve devletin zayıflaması kaçınılmaz olur.
3. Divan-ı Saltanatın işleyişi, ele aldığı konular, verilen kararlar ve yapılan uygulamalar göz önünde bulundurulduğunda günümüzdeki bakanlar kuruluna benzetilebilir.

**Çalışma No.: 150****1. Yönerge:**

	Divan-ı Saltanat	Divan-ı İstifa	Divan-ı Tuğra	Divan-ı İşraf	Divan-ı Arz
Büyük Selçuklular'da devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı kurumdur.	X				
Divan-ı İnşa, Divan-ı İstifa, Divan-ı İsrâf ve Divan-ı Arzdan oluşan büyük divandır.	X				
Devletin iç ve dış bütün yazışmalarının idaresi ve belgelerin hazırlanması ile emirnamelere sultanın tuğrasını çekmekle görevli kurumdur.			X		
Sultandan sonra divanın en büyük görevlisi olan vezirin başkanlığında toplanan kurumdur.	X				
Türk-İslam devletlerinde devlet idaresinde farklı adlandırmalarla devamlılık göstermiş olan kurumdur.	X	X	X	X	X
Berat ve resmi işlerin çıkışının ve mali işlerin gündeme geldiği divandır.	X				
Sahib-i divanlarla birlikte sultanın uygun göreceği görevlilerin katıldığı kurumdur.	X				
Devletin bütün mali işlerinden sorumlu olan divandır.		X			
İslam dünyasında meşveretin işletildiği kurumdur.	X				
Devlet yönetimindeki daireleri teftiş eden divandır.				X	
Ordunun umumi idaresiyle görevli olan divandır.					X
Günümüz Bakanlar Kurulu işlevini yerine getiren kurumdur.	X				

2. Yönerge:



Çalışma No.: 151

Atabeyliği Adı	Hüküm Sürdüğü Yıllar	Kurulduğu Bölge
Zengiler	1127-1233	Musul
İldenizliler	1148-1225	Azerbaycan
Salgurlular	1148-1286	Fars
Böriler	1104-1154	Şam
Beg-Teginoğulları	1146-1232	Erbil

Çalışma No.: 152

- Atabey: Selçuklu sultanlarının erkek çocukları olan meliklerin devlet yönetiminde tecrübe kazanmaları için onları eğiten ve yetiştiren yüksek dereceli devlet görevlilerine verilen addır.  
Atabeylik: Selçuklularda meliklerin devlet yönetiminde tecrübe kazanmaları amacıyla atabeyler eşliğinde eyaletlere gönderilmesiyle birlikte ortaya çıkan sisteme atabeylik müessesesi denir. Merkezî otoritenin güç kaybetmesiyle birlikte atabeyler buldukları bölgelerde bağımsızlıklarını ilan ederek küçük devletler kurmuşlardır. Kurulan bu küçük devletlere verilen addır.
- Olumlu etkileri: Atabeylik müessesesi sayesinde melik denilen şehzadeler devlet yönetiminde deneyim sahibi olmuşlar ve devletin başına geçtiklerinde devleti bu edindikleri tecrübe ile daha iyi yönetmişlerdir. Bu durum Selçuklu Devleti'nin güçlü bir devlet olmasında önemli bir etkiye sahiptir.  
Olumsuz Etkileri: Atabeyler doğrudan Selçuklu sultanına bağlı olup buldukları bölgelerde onların nâibi sıfatıyla âdeta yarı bağımsız bir hükümdar gibi hareket etmişlerdir. Merkezî otoritenin güçlü olduğu dönemlerde atabeyler bağımsızlık yolunda açıkça faaliyette bulunamamışlar, ancak devlet otoritesinin zayıflamasıyla atabeylerin birçoğu nâibi buldukları şehzadelerin yerine kendi adlarına hâkimiyetlerini icra etmeye başlamışlardır. Böylece birtakım atabeylikler kurulmuştur. Bu durum Selçuklu Devleti'nin parçalanmasının ve kısa ömürlü olmasının sebebi olmuştur.
- Böriler, Şam Atabeyliği: Zahirüddin Tuğtegin tarafından Şam bölgesinde kuruldu.  
Zengiler, Musul Atabeyliği: İmâdüddin Zengî b. Aksungur tarafından Musul bölgesinde kuruldu.  
İldenizliler, Azerbaycan Atabeyliği: Şemseddin İldeniz tarafından Azerbaycan bölgesinde kuruldu.  
Salgurlular, Fars Atabeyliği: Muzafferüddin Sungur tarafından İran bölgesinde kuruldu.

Çalışma No.: 153

- Melik, Büyük Selçuklu Devleti'nde hükümdarın erkek evlatları olan hanedan üyelerine verilen bir unvandır.
- Metinden anlaşıldığı üzere Berkyaruk sultan olarak Selçuklu tahtına çıkmış, Muhammed Tapar ise melik olarak belli bir bölgenin yönetiminden sorumlu tutulmuş ve sultana tâbi olmuştur. Dolayısıyla devlet geleneğine göre sultan ve melikin görev ve yetkileri birbirinden farklılık gösterdiğinden çalınan nevbetlerde bu anlamda değişmiştir. Sultanların günde beş nevbet hakkı varken, meliklere üç nevbet hakkı verilmiştir.
- Melikler, tâbi oldukları imparatorluğun başşehirindekine benzer bir hükümet teşkilâtına sahiptiler; kendi vezirleri, hazineleri, kumandanları, askerleri, divan teşkilâtı vardı. İdare ettikleri şehir ve bölgede halife, sultan ve kendi adına hutbe okutur, büyük sultanın izniyle sikke bastırır, çeşitli devletlerle antlaşmalar ve ittifaklar yapabilirlerdi. Tâbi oldukları büyük sultan istediği zaman ona askerî yardımda bulunur veya ordularının başında büyük sultanın maiyetinde savaşa katılırlardı. Aksine hareket eden melikler büyük sultan tarafından cezalandırılırdı. Sultan ve melikler değiştiğinde meliklerin hâkimiyet alanları yeni bir menşurla tasdik edilir veya yenilenirdi.

Çalışma No.: 154

1. Yönerge:

- a) Her iki eserin de yazılı amaçlarının aynı olduğunu ve hükümdarlara doğru olduğuna inandıkları yönetim şeklini anlatmak olduğunu söylemek mümkündür.  
b) Machiavelli, hükümdara en kısa yoldan İtalya'nın birliğini sağlamanın yollarını sıralarken Nizamülmülk Büyük Selçuklu Devleti'nin bekasının nasıl sürdürüleceğini, iç ve dış tehditlerle nasıl mücadele edilmesi gerektiğini anlatmıştır.
- Komutanlar, ilim adamları veya devlet adamları, yöneticilere iyi bir hükümdarın nasıl olması gerektiği ve devletin nasıl yönetilmesi gerektiği konusunda öğütler vermek amacıyla yazılar yazmış ve bu yazılar zaman içinde siyasetname geleneğini oluşturmuştur.
- "Adâletle hükmedenler Cennet'te aileleri ve idare ettikleri kişilerle birlikte nurdan saraylarda ikamet edecekler." ADİL OLMAK  
"Bu dünya padişahların amel defteridir, iyi olurlarsa iyilikle, kötü olurlarsa kötülük ve Unsurî'nin dediği gibi nefretle anılırlar." DOĞRU, DÜRÜST VE İYİ OLMAK  
"...Sultan Tuğrul, sofranın çok iyi hazırlanmasını ve çeşitli yemekler bulundurulmasını emrederdi. Sabahleyin atına binip gezintiye çıktığı veya ava gittiği zaman refakatinde yiyecek yüklü yirmi katır bulunurdu. Sahrada sofranın kurulduğu zaman, o kadar çok ve çeşitli yemekler bulunurdu ki bütün emirler ve Türkler hayret içinde kalırlardı..." CÖMERT OLMAK  
"Kemal sahibi ve akıllı insanlar öfkelerini gizlerler. Böylelerinin öfkeleri akıllarına değil, akılları öfkelerine galip gelir." NEFİS TERBİYESİNE SAHİP OLMAK





## Çalışma No.: 155

## 1. Yönerge:

1. **Kurumsal alanda etkileri:** Medreselerde eğitimsel donanımın artmasını ve kampüs anlayışının yaygınlaşmasını sağlamıştır.

**Düşünsel alanda etkileri:** Nizamiye Medreselerinde verilen düzenli eğitimle artık eğitim kurumlarından beklentiler artmış ve eğitim amaçları genişlemiş ve ilim adamı, hâkim, savcı, imam, vaiz, öğretmen ve diğer devlet kurumları için memurlar yetiştirmek hedeflenmiştir.

**Yönetimsel alanda etkileri:** Eğitim devlet erkleri tarafından kontrollü bir şekilde yaygınlaştırılmaya çalışılmış ve yaygın hâlden örgün statusüne yükseltilmiştir. Eğitimin devlet görevi olduğu doğrultusunda atılan ilk adım olarak değerlendirilebilir.

2. Büyük Selçuklu Devleti'nde medreseler devlet kurumlarıdır ve medrese eğitimi ücretsizdir bu kurumlarda eğitim gören ihtiyaç sahibi öğrencilere devlet desteği sağlanmaktadır. Nizamiye Medreselerinin bu özellikleri Büyük Selçuklu Devleti'nin sosyal devlet olduğunu kanıtlar niteliktedir.

3. a)

Örgün bir eğitim kurumudur.	X
Külliyeye şeklindeki yapılarıdır.	X
Özel eğitim kurumlarıdır.	
Müderrislerin gelirleri vardır.	X
Bir eğitim kurumu olarak inşa edilmiştir.	X
Yükseköğretim kurumlarıdır.	X
Sadece din adamı yetiştirmektedir.	
Gelirlerini vakıflardan sağlarlar.	X

b) Türk İslam devletleri, devletin gelişmesi ve bekası için eğitimin her şeyden önemli olduğu anlayışını benimsemiştir. İslam medeniyetinde kurulup geliştirilen medreseler Batı'da da benzer kurumların kurulup yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Dünyanın önde gelen birçok üniversitesi Nizamiye Medreselerinden sonra kurulmuştur.

**Çalışma No.: 3**

GÖKALP, Ziya, “Tarih İlim mi? Yoksa Sanat mı?”, *Milli Tarihin İnşası*, (Edt. Ahmet Şimşek- Ali Satan), Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2011.

HOCAOĞLU, Durmuş, “Tarih Kavramı: Res Gestae – Historia Rerum Gestarum”, *Türkiye’de Tarih Yazımı*, (Edt. Vahdettin Engin - Ahmet Şimşek), Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011.

KAFESOĞLU, İbrahim, “Tarih İlimi ve Bizde Tarihçilik”, *Milli Tarihin İnşası*, (Edt. Ahmet Şimşek-Ali Satan), Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2011.

LANGLOIS, Ch. V. – Ch. Seignobos, *Tarih Tetkiklerine Giriş*, TTK Yayınları, Ankara 2010.

ÖZBARAN, Salih, *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir 1998.

**Çalışma No.: 4**

ACUN, Fatma, “Tarihin Kaynakları”, *Tarih Nasıl Yazılır?*, Tarihçi Kitabevi Yayınları, Ankara 2011, ss.119-149.

**Çalışma No.: 6**

<https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/RUKANCI-Fatih-AR%C5%9E%4%B0V-BELGELELER%C4%B0M%C4%B0Z%C4%B0N-ULUSLARARASI-%C3%96NEM%C4%B0.pdf>

**Çalışma No.: 7**

<https://www.aa.com.tr/tr/gundem/osmanlida-hayvan-haklaritarihibelgelerde/2300146>, (Erişim Tarihi: 24.07.2021, Erişim Saati: 00:27)

**Çalışma No.: 10**

Akalın, Ş.H. ve diğerleri (2011), *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.

**Çalışma No.: 12**

ÖZDOĞAN, Mehmet, *50 Soruda Arkeoloji*, Bilim ve Gelecek Kitaplığı, İstanbul 2016.

**Çalışma No.: 14**

<file:///C:/Users/tarih2/Downloads/Anropoloji%20nedir.pdf>, Erişim tarihi; 03.08.2021, 21:04.

**Çalışma No.: 15**

*Türk Etnografya Dergisi* (1956), Sayı: I, Ankara: Maarif Masımevi.

**Çalışma No.: 17**

KÖSOĞLU, Nevzat, *Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997.

**Çalışma No.: 20**

<https://islamansiklopedisi.org.tr/millet#2-osmanlilarda-millet-sistemi> (Erişim tarihi; 24.07.2021)

<http://www.ait.hacettepe.edu.tr/egitim/ait203204/119.pdf> (Erişim tarihi; 24.07.2021)

[https://www.academia.edu/17721842/Millet\\_Nedir](https://www.academia.edu/17721842/Millet_Nedir) (Erişim tarihi; 24.07.2021)

**Çalışma No.: 21**

*Afet İnan, Medenî Bilgiler ve M. Kemâl Atatürk’ün El Yazıları*, T.T.K. Ankara 1969, s. 23:24

*İlber Ortaylı, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Millet Sistemi”*, *Türkler*; Ankara 2002 C. X, s. 216-220)

*Ernest Renan, Ulus Nedir? Pinhan Yayıncılık, Çeviren: Gökçe Yavaş, İstanbul: 2019*

**Çalışma No.: 22**

KESKİN, Mustafa, *Atatürk’ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999.

**Çalışma No.: 24**

DURŞUN, Zehra - Serap Uzuner Yurt, “Popüler Kültür Karşısında Yerelliğin Sunumu: ‘Maysa ve Bulut’ Örneği”, *Ekev Akademi Dergisi*, Y.21 S.69, Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Yayınevi, Erzurum 2017, ss.117-129.

**Çalışma No.: 28**

[https://www.antoloji.com/yazilamayan-zaman-siiri/\(10.08.2021\)](https://www.antoloji.com/yazilamayan-zaman-siiri/(10.08.2021)).

**Çalışma No.: 29**

*Metin kaynakça: Wells, H. G. (1962).Kısa Dünya Tarihi. (Çev. Ziya İhsan). İstanbul: Varlık Yayınları.*

**Çalışma No.: 30**

*Metin Kaynakça: Veren, E. (2019). Kocakarı Soğuklarından Zemheriye Anadolu Halk Takvimi. İstanbul: Doğan Kitap.*

**Çalışma No.: 34**

LE GOFF, Jacques, *Tarihi Dönemlere Ayırmak Şart mı?*, Çev. Ali Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016.

**Çalışma No.: 35**

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tuhed/issue/17720/185606>

**Çalışma No.: 40**

ÇAĞATAY, Neşet, “Eski Çağlardan Bu Yana Zaman Ölçümü ve Takvim”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.1, Ankara 1978, ss.105-138.

**Çalışma No.: 44**

*Metin kaynakça: Akif Çevik*

**Çalışma No.: 46**

SİVAS, Taciser (Edt), *Uygurluk Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2013.

**Çalışma No.: 47**

GÜNDÜZ, Tufan, “Konar Göçer”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, ss.161-163.

KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997.

**Çalışma No.: 49**

KALA, Ahmet, İktisat Tarihi, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul b.t.y.

**Çalışma No.: 51**

ESER, Elvan, Yusuf Kılıç, “Mezopotamya’nın İlk Kent Binaları (Tapınaklar) ve İşlevleri”, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, C 4, S 13, 2017 Aralık, ss. 412-437.

Göbeklitepe, T.C. Şanlıurfa Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Şanlıurfa 2014.

**Çalışma No.: 52**

ÖZ, Ali Kazım, “Antik Megaron Modelinin Kırsal Mimarideki İzleri”, Ege Mimarlık Dergisi, S.92, Mimarlık Odası İzmir Şubesi, İzmir 2016, ss. 26-27.

**Çalışma No.: 53**

Catalhöyük, T.C. Konya Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya 2016.

**Çalışma No.: 54**

[http://www.yesilova.ege.edu.tr/arsiv/22\\_yesilova\\_ege\\_uni\\_kitabi.pdf](http://www.yesilova.ege.edu.tr/arsiv/22_yesilova_ege_uni_kitabi.pdf) (Düzenlenmiştir).

**Çalışma No.: 55**

<http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/uygarliktarihi.pdf> (Düzenlenmiştir).

**Çalışma No.: 57**

Özbay, M. (2005), “Bilim ve Kültür Aktarıcısı Olarak Yazı”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları, (1, Bahar 2005/1) ss.67-74.

**Çalışma No.: 58**

<https://web.itu.edu.tr/~yayla/turkmit.pdf>, Erişim tarihi: 4 Ağustos 2021, 09:25.

**Çalışma No.: 59**

Munis, E. (1971) Evrim İle Yazı Sanatı, Konya: Yeni Kitap Basımevi.

**Çalışma No.: 60**

<https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=1127-1142.Pdf>, Erişim tarihi: 4 Ağustos 2021, 09:25.

**Çalışma No.: 61**

<https://acikerisim.uludag.edu.tr/bitstream/11452/14687/1/10329668.pdf>  
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/451301>

**Çalışma No.: 62**

<https://astronomi.itu.edu.tr/genel/astronomi-tarihi-i/>  
<https://islamansiklopedisi.org.tr/ilm-i-felek>

**Çalışma No.: 63**

<http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/3854/10148005.pdf?sequence=1> (Erişim tarihi, 03.08.2021)

**Çalışma No.: 64**

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/2105/21776.pdf> (Erişim tarihi, 04.08.2021)

[https://www.academia.edu/36018600/\\_Yerinden\\_Edilmenin\\_Söylemsel\\_Şiddete\\_Dönüşümü\\_Refik\\_Halid\\_Karay\\_ve\\_Sürgünlük\\_Deneyimi\\_Demet\\_Karabulut\\_](https://www.academia.edu/36018600/_Yerinden_Edilmenin_Söylemsel_Şiddete_Dönüşümü_Refik_Halid_Karay_ve_Sürgünlük_Deneyimi_Demet_Karabulut_)

<https://www.onbeskku.edu.tr/aday-ogrenci/kibris-ta-gezilecek-yerler/90-namik-kemal-meydani-magusa.html> (Erişim tarihi, 04.08.2021)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/33731> (Erişim tarihi, 04.08.2021)

**Çalışma No.: 65**

<https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=1127-1142.Pdf>, Erişim tarihi: 4 Ağustos 2021, 09:25.

**Çalışma No.: 66**

Güncel Türkçe Sözlük: <https://sozluk.gov.tr/>  
Yaz, D. A. (2020). Antik Çağdan Geleceğe Para Paranın Yazılmaması Tarihi. İstanbul: Timaş Yayınları

**Çalışma No.: 67**

Güncel Türkçe Sözlük: <https://sozluk.gov.tr/>  
[http://www.mku.edu.tr/files/25\\_dosya\\_1334661635.pdf](http://www.mku.edu.tr/files/25_dosya_1334661635.pdf) (17.08.2021).

**Çalışma No.: 68**

<https://islamansiklopedisi.org.tr/mesru>

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629323>

[https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/19\\_20\\_Guz/siyaset\\_bilimine\\_giris/3/index.html](https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/19_20_Guz/siyaset_bilimine_giris/3/index.html)

[https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20\\_21\\_Guz/siyaset\\_bilimine\\_giris/3/index.html](https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Guz/siyaset_bilimine_giris/3/index.html)

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/291/2651.pdf>

**Çalışma No.:69**

Güncel Türkçe Sözlük: <https://sozluk.gov.tr/>  
Metin kaynakça: AKİF ÇEVİK

**Çalışma No.: 70**

[https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20\\_21\\_Bahar/sosyal\\_hizmet\\_yonetimi/6/index.html](https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/sosyal_hizmet_yonetimi/6/index.html)

**Çalışma No.: 72**

(<https://yagizgundogdu.com/2015/11/15/kaotik-bir-kavram-olarak-monarsi-nasil-ortaya-cikti-ve-kimler-neye-gore-egemen-oluyor/> Tarih:02.08.2021 Saat:14: 56)

**Çalışma No.: 73**

Kemal GÖZLER, Ankara Üni. SBF Dergisi Sayfa:55

**Çalışma No.: 79**

<https://islamansiklopedisi.org.tr/hukuk>



**Çalışma No.: 80**

Genç, Ö. (2011). *Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa'sına Etkileri. Tarih Okulu. (X), 123-150.*  
Üsküdar Haber Ajansı (ÜHA). (2021). *Veba ve Çiçek Salgınlarının Tarihsel Yolculuğu. Erişim: https://uskudar.edu.tr/tr/icerik/6680/veba-ve-cicek-salginlarinin-tarihsel-yolculugu (11.08.2021)*

**Çalışma No.: 81**

Güncel Türkçe Sözlük: <https://sozluk.gov.tr/>  
[https://islamansiklopedisi.org.tr/ortodoksluk\(17.08.2021\)](https://islamansiklopedisi.org.tr/ortodoksluk(17.08.2021)).

**Çalışma No.: 84**

ÜLGEN, P. (2010). Ortaçağ Avrupası'nda Feodal Sisteme Genel Bir Bakış. *Mukaddime, (1), 1-17.*

**Çalışma No.: 85**

<https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/Magna2017-2.pdf>

**Çalışma No.: 87**

Karadağ, H.; Şit, M. (2016) *Osmanlı Devleti'nde Toprak Mülkiyetinin İktisadi Sistemler Açısından Değerlendirilmesi. RTEÜ Sosyal Bilimler Dergisi 4, 45-60.*

**Çalışma No.: 88**

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/651146>  
<http://dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/109/64>  
<https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=149013>

**Çalışma No.: 89**

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/382320> (Erişim tarihi, 08.08.2021)  
[http://auzeftkitap.istanbul.edu.tr/kitap/maliye\\_ue/vergiteorisi.pdf](http://auzeftkitap.istanbul.edu.tr/kitap/maliye_ue/vergiteorisi.pdf) (Erişim tarihi, 08.08.2021)

**Çalışma No.: 91**

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kervansaray>

**Çalışma No.: 95**

Mustafa CEZAR, *Tipik Yapılarıyla Osmanlı Çarşısı, 1985 Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*

**Çalışma No.: 96**

Atasoy, F. (2016) *Yükselen İpek Yolu, Ankara: Türk Yurdu Yayınları.*

**Çalışma No.: 97**

İnalçık, H. (2004), *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I, İstanbul: Eren Yayınları.*

**Çalışma No.: 100**

BAUER, Susan Wise, *Dünya Tarihi, C.II: Ortaçağ, Çev. Mihriban Doğan, Say yayıncılık, İstanbul 2014.*

**Çalışma No.: 104**

GÜNEŞ CEYLAN, Seldağ, "Roma Hukukunun Günümüz Hukuk Düzenlerine Etkisi", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.8, S.2, Ankara 2004, ss.75-93.*

**Çalışma No.: 105**

ORHUN, Murat, "Justinianus'un Hukuk Reformu", *Turkish Studies, C.10/5, Ankara 2015, ss.267-284.*

**Çalışma No.: 106**

ALINGE, Curt, "Moğol Kanunları", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Çev.Coşkun Üçok, C.10, S.1, Ankara 1953, ss.688-703.*

GEDİKLİ, Fethi, "Yasa", *TDV İslâm Ansiklopedisi, C.43, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, Ankara 2013, ss.337-340.*

**Çalışma No.: 107**

[https://www.academia.edu/16825982/T%C3%BCrK\\_Ad%C4%B1n%C4%B1n\\_Anlam%C4%B1\\_T%C3%BCrKlerin\\_men%C5%9Fei\\_ve\\_ortaya\\_%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1klar%C4%B1\\_co%C4%9Frafya](https://www.academia.edu/16825982/T%C3%BCrK_Ad%C4%B1n%C4%B1n_Anlam%C4%B1_T%C3%BCrKlerin_men%C5%9Fei_ve_ortaya_%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1klar%C4%B1_co%C4%9Frafya)  
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/313721>  
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/219256>  
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1812/19142.pdf>

**Çalışma No.: 108**

[http://auzeftkitap.istanbul.edu.tr/kitap/tarih\\_ao/ttgiris.pdf](http://auzeftkitap.istanbul.edu.tr/kitap/tarih_ao/ttgiris.pdf), Erişim tarihi: 12 Ağustos 2021, 09:25.

**Çalışma No.: 109**

<https://dergipark.org.tr/en/download/articlefile/844085.pdf>  
<https://core.ac.uk/download/pdf/35314152.pdf>

**Çalışma No.: 111**

Erdoğan, A., (2014). *İslamiyet'ten Önce Türk Devletlerinde Meclis Anlayışı: Toy, Kengeş, Kurultay Örneği, KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 11, (1), s. 39-52*

**Çalışma No.: 112**

Taşagül A. (2019), "Kurultay", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt EK-2, s.94-95, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.*

**Çalışma No.: 113**

<https://islamansiklopedisi.org.tr/ulus> (Erişim Tarihi: 16.08.2021 16:30)  
Koçak, K., (2011). *İslamiyet'ten Önceki Türk Devlet Geleneklerine Göre Orun ve Ülüş (Mevki ve Pay), Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (3), s. 30-34.*

**Çalışma No.: 114**

Ahmetbeyoğlu, A. (2020). *Eski Türklerde Kut ve Töre Bağlamında Hükümranlılığın Hududları, Tarih Dergisi, 71: 29-50. DOI: 10.26650/TurkJHist.2020.003.*

**Çalışma No.: 115**

Uydu Yücel, M. (t. y.). *Türk Tarihine Giriş. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. Erişim: https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzeftcontent/20\_21\_Guz/turk\_tarihine\_giris/6/index.html (17.08.2021).*

**Çalışma No.: 116**

KAFESOĞLU, İ., (1984). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları

[http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/tarih\\_ao/ttgiris.pdf](http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/tarih_ao/ttgiris.pdf) (Erişim Tarihi, 16.08.2021)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/626477> (Erişim Tarihi, 16.08.2021)

**Çalışma No.: 117**

Kafesoğlu, İ. (1998), *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: Ötügen Neşriyat.

**Çalışma No.: 119**

Kafesoğlu, İ. (1991), *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

**Çalışma No.: 120**

Kafesoğlu, İ. (1991), *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

**Çalışma No.: 123**

<https://sozluk.gov.tr/>

Erul, B. (t.y.). *Veda Hutbesi*. TDV İslâm Ansiklopedisi. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/veda-hutbesi> (24.08.2021).

Fayda, M. (t.y.). *Câhiliye*. TDV İslâm Ansiklopedisi. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/cahiliye> (24.08.2021).

**Çalışma No.: 125**

BÖLÜKBAŞI, Mehmet, “Cahiliye Devrinde Araplarda Sosyal ve İktisadi Hayat”, *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.7, S.13, İstanbul 2020, ss.89-95.

<https://sozluk.gov.tr/>

Çelik, S.; Yıldırım, M. (2010). *Peygamberlerin Sanatsal Faaliyetleri Üzerine*. Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 29 (29), 67-94. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/neutfd/issue/19691/210322> (24.08.2021).

Yavuz, Y. Ş. (t.y.). *Peygamber*. TDV İslâm Ansiklopedisi. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/peygamber> (24.08.2021).

**Çalışma No.: 126**

Önkal, A. (t. y.). *Hicret*. TDV İslâm Ansiklopedisi. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/hicret#1> (26.08.2021).

**Çalışma No.: 127**

AĞIRMAN, Mustafa, “Hz. Peygamber’in Medine’yi İslâmlaştırması ve Hicret Projesi”, *EKEV Akademi Dergisi*, C.1, S.2, Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Yayınları, Erzurum 1998, ss.57-80.

**Çalışma No.: 128**

Özkan, M. (t. y.). *Medine Vesikası*. TDV İslâm Ansiklopedisi. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/medine-vesikasi> (26.08.2021).

**Çalışma No.: 129**

SARIÇAM, İbrahim, *H. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2017.

**Çalışma No.: 130**

Avcı, C. (t. y.). *Hilâfet*. TDV İslâm Ansiklopedisi. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/hilafet#1> (26.08.2021).

**Çalışma No.: 131**

AVCI, Casim, “Hilâfet”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.17, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2017, ss.539-546.

**Çalışma No.: 132**

<https://islamansiklopedisi.org.tr/beytulmal>

<http://dspace.marmara.edu.tr/handle/11424/19293>

**Çalışma No.: 133**

<https://sozluk.gov.tr/>

**Çalışma No.: 134**

<https://islamansiklopedisi.org.tr/huseyin> (Erişim tarihi, 24.08.2021)

<https://www.cumhuriyet.edu.tr/userfiles/Kerbela1.cilt.pdf> (Erişim tarihi, 24.08.2021)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kerbela> (Erişim tarihi, 24.08.2021)

**Çalışma No.: 135**

<https://islamansiklopedisi.org.tr/mevali>

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/791058>

**Çalışma No.: 137**

<https://islamansiklopedisi.org.tr/samerra>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/abbasiler>

**Çalışma No.: 138**

<https://islamansiklopedisi.org.tr/suffe>

**Çalışma No.: 140**

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56152959>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Hârizmî>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/harizmi-muhammed-b-musa>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/beytulhikme>

**Çalışma No.: 141**

SÜMER, F. (t.y.). *Oğuzlar*. TDV İslâm Ansiklopedisi. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/oguzlar> (29.08.2021).

AYDEMİR, A. ; (2009). *Oğuz Adı Üzerine*. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Sayı 274 , 56– 59. Erişim :[http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20DILI/adem\\_aydemir\\_oguz\\_adi\\_uzerine.pdf](http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20DILI/adem_aydemir_oguz_adi_uzerine.pdf) (29.08.2021)

ŞERBETÇİ, K. : (2019) *Kuzgun ve Devlet*. 11-12, Nesil Yayınları

**Çalışma No.: 142**

<https://docplayer.biz.tr/5934639-El-sanatları-teknolojisi.html>

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kahramanmaras/neyenir/acem-pilavi-havuclu-pilav>

[https://test.yyu.edu.tr/images/files/ozel\\_sayi\\_pdf.pdf](https://test.yyu.edu.tr/images/files/ozel_sayi_pdf.pdf)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/acem>

**Çalışma No.: 143**

ÖZGÜDENLİ, O. G. (t.y.). *Maveraünnehir*. TDV İslâm Ansiklopedisi. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/maveraunnehir> (29.08.2021).

ATAMAN, K.Y. ; (2020). *Maveraünnehir’de İslam Medeniyeti Üzerine Küresel Bir Analiz. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, YCilt 9, Sayı 3, 2962 – 2977. Erişim: <https://doi.org/10.15869/itobiad.745356> (29.08.2021)*

**Çalışma No.: 144**

Eraslan, K. (t. y.). *Ahmed Yesevi. TDV İslâm Ansiklopedisi. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-yesevi> (02.09.2021).*

**Çalışma No.: 145**

Sümer, F. (t. y. ). *TÜRKMENLER. TDV İslâm Ansiklopedisi. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/turkmenler> (02.09.2021).*

**Çalışma No.: 147**

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/daad/issue/4493/61890>

**Çalışma No.: 148**

Kaya, P. (2008). *Büyük Selçuklular Döneminde Bâtıniler ile Yapılan Mücadeleler. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*

**Çalışma No.: 151**

<https://islamansiklopedisi.org.tr/atabeg>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/selcuklular>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/meliksah--buyuk-selcuklu>

**Çalışma No.: 153**

<https://islamansiklopedisi.org.tr/melik>,<https://islamansiklopedisi.org.tr/sehzade>

**Çalışma No.: 154**

<https://acikerisim.uludag.edu.tr/bitstream/11452/7743/1/Furkan%20KAYA.pdf>

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/510143>

**Çalışma No.: 155**

[https://www.yok.gov.tr/Dergi/YOK\\_Dergi\\_06/HTML/index.html#29](https://www.yok.gov.tr/Dergi/YOK_Dergi_06/HTML/index.html#29)

<https://dergi.diyaret.gov.tr/makaledetay.php?ID=32219>

<https://dSPACE.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/>

[handle/20.500.12575/34574/JawadSIDDIQItez.pdf?sequence=1](https://dSPACE.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/34574/JawadSIDDIQItez.pdf?sequence=1)



## GÖRSEL KAYNAKÇA

## Çalışma No.: 1

Görsel 1: <https://www.123rf.com> ID: 86807639  
Görsel 2: <https://www.123rf.com> ID: 71053449  
Görsel 3: <https://www.123rf.com> ID: 122201884  
Görsel 4: <https://www.123rf.com> ID: 10635851  
Görsel 5: <https://www.123rf.com> ID: 62080161  
Görsel 6: <https://www.123rf.com> ID: 112994614

## Çalışma No.: 2

Görsel 1: <https://www.123rf.com> ID: 38631756  
Görsel 2: <https://www.123rf.com> ID: 50329999  
Görsel 3: <https://www.123rf.com> ID: 130166687  
Görsel 4: <https://www.123rf.com> ID: 70252245  
Görsel 5: <https://www.123rf.com> ID: 122217790  
Görsel 6: <https://www.123rf.com> ID: 103221169  
Görsel 7: <https://www.123rf.com> ID: 147865606  
Görsel 8: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/ortadoguyu-kan-golune-ceviren-kaosun-ilk-adimi-kuveyt-isgalinin-yildonumu-378086.html>  
Görsel 9: <https://www.123rf.com> ID: 21166766  
Görsel 10: <https://www.123rf.com> ID: 146048530 / 18809923 / 54692169 / 81969544 / 14228431 / 42150078

## Çalışma No.: 5

<https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/turk-dili-tarihi-ve-kulturu-ne-isik-tutan-tonyukuk-yaziti> (erişim tarihi: 26.04.2021), (erişim saati: 11.25)  
<https://ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3-Lozan13-357.pdf> (erişim tarihi: 26.04.2021), (erişim saati: 11.40)  
<https://www.devletarsivleri.gov.tr/> (erişim tarihi: 26.04.2021), (erişim saati: 21.50)  
<https://www.harita.gov.tr/urun/piri-reis-haritasi-tarihi/226> (erişim tarihi: 27.04.2021), (erişim saati: 18.40)  
<https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/dede-korkut-unesco-insanligin-somut-olmayan-kulturel-mirasi-temsili-listesinde> (erişim tarihi: 28.04.2021), (erişim saati: 19.10)

## Çalışma No.: 6

Görsel 1: <https://www.gebze.bel.tr/dosya/20200909134701.pdf>  
Görsel 2: [https://www.coinshome.net/en/coin\\_definition-100\\_Kurush-Gold-Ottoman\\_Empire\\_\(1299\\_1923\)-Mk0KX9ISSVEAAAFZVp7XdGGT.htm](https://www.coinshome.net/en/coin_definition-100_Kurush-Gold-Ottoman_Empire_(1299_1923)-Mk0KX9ISSVEAAAFZVp7XdGGT.htm)  
Görsel 3: <https://www.gebze.bel.tr/dosya/20200909134701.pdf>  
Görsel 4: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/izmir/gezilecek-yer/ saat-kalesi404803>  
Görsel 5: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/401990>  
Görsel 6: <https://www.trthaber.com/haber/guncel/cumhuriyet-nasil-ilan-edildi-29-ekim-cumhuriyet-bayrami-526931.html>

## Çalışma No.: 12

[https://www.kulturportali.gov.tr/contents/images/%c5%9eANLI-URFA-G%c3%96BEKL%c4%b0TEPE-AF%c4%b0%c5%9e%20\(2\)\(1\).jpg?format=jpg&quality=50&width=1200](https://www.kulturportali.gov.tr/contents/images/%c5%9eANLI-URFA-G%c3%96BEKL%c4%b0TEPE-AF%c4%b0%c5%9e%20(2)(1).jpg?format=jpg&quality=50&width=1200) (erişim tarihi: 28.04.2021), (erişim saati: 19.15)  
<http://www.turktarim.gov.tr/Haber/244/gobeklitepe-ve-tarim> (erişim tarihi: 28.04.2021), (erişim saati: 20.15)

## Çalışma No.: 17

<http://www.trthaber.com/resimler/674000/675700.jpg> (erişim tarihi: 06.02.2017), (erişim saati: 01.38)

## Çalışma No.: 18

Görsel 1: Tüysüz, S. (2019). Ortaöğretim Tarih 9 Ders Kitabı. Ankara: Tuna Matbaacılık.  
Görsel 2: <https://islamansiklopedisi.org.tr/fener-rum-ortodoks-patrikhanesi>  
Görsel 3: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecek-yer/nilufer-hatun-mareti-znik-muzesi>  
Görsel 4: Kitabın yazarı Gül KOÇ'un arşivinden alınmıştır.

## Çalışma No.: 20

Görsel 1: Görsel tasarım uzmanı tarafından çizilmiştir

## Çalışma No.: 21

<https://www.trthaber.com/haber/turkiye/10-fotografi-ve-10-tarihi-sozuyule-mustafa-kemal-aturk-393250.html>  
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?search=ilber+ortayli&title=Special:MediaSearch&go=Güt&type=image>  
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ernest\\_Renan\\_en\\_su\\_despacho\\_del\\_Coll%C3%A8ge\\_de\\_France\\_\(3\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ernest_Renan_en_su_despacho_del_Coll%C3%A8ge_de_France_(3).jpg)

## Çalışma No.: 22

Dreamstime ID: 24150865 (erişim tarihi: 27.01.2017), (erişim saati: 18.20)

## Çalışma No.: 25

<https://thefreeformreview.wordpress.com/2017/11/01/what-the-f-is-historiographic-metafiction/>  
<https://kimckvh4d.jouwweb.nl/beeldanalyse>  
Jean-Baptiste Greuze ve Leonardo da Vinci'nin eserlerinden historiographic-metafiction ( Tarihsel üstkurmaca)

## Çalışma No.: 26

[https://foto.haberler.com/haber/2019/06/24/tarihi-eser-kacakcilarina-operasyon-degeri-1-2-12178093\\_o.jpg](https://foto.haberler.com/haber/2019/06/24/tarihi-eser-kacakcilarina-operasyon-degeri-1-2-12178093_o.jpg) Erişim zamanı: 30.07.2021, 10:55.

## Çalışma No.: 27

<https://saednews.com/fa/post/ravesh-haye-tanzime-aynehaye-khodro> Erişim zamanı: 30.07.2021, 10:55.

## Çalışma No.: 28

Görsel 1: <https://www.antoloji.com/yazilamayan-zaman-siiri/> (10.08.2021).  
Görsel 2: <https://www.antoloji.com/yazilamayan-zaman-siiri/> (10.08.2021).  
Görsel 3: <https://www.antoloji.com/yazilamayan-zaman-siiri/> (10.08.2021).  
Görsel 4: <https://www.antoloji.com/yazilamayan-zaman-siiri/> (10.08.2021).

## Çalışma No.: 31

<https://www.montanaoutdoor.com/2013/07/get-a-birds-eye-view-at-mount-haggin-wildlife-management-area/> Erişim zamanı: 30.07.2021, 10:55.

**Çalışma No.: 39**

[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b4/Sundial\\_from\\_Madain\\_Saleh.JPG](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b4/Sundial_from_Madain_Saleh.JPG)  
[http://kitap.eba.gov.tr/panel/dosyalar/upload/gorsel/2940/GR\\_22187\\_13\\_12\\_2020\\_21\\_26\\_29\\_489.jpg](http://kitap.eba.gov.tr/panel/dosyalar/upload/gorsel/2940/GR_22187_13_12_2020_21_26_29_489.jpg)  
[https://tr.wikipedia.org/wiki/Kum\\_saati](https://tr.wikipedia.org/wiki/Kum_saati)  
[https://tr.wikipedia.org/wiki/Ate%C5%9F\\_saati](https://tr.wikipedia.org/wiki/Ate%C5%9F_saati)  
[https://tr.wikipedia.org/wiki/Saat#/media/Dosya:Windup\\_alarm\\_clock.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Saat#/media/Dosya:Windup_alarm_clock.jpg)  
[https://en.wikipedia.org/wiki/File:Kom\\_Ombo\\_Temple\\_Calendar\\_2.JPG](https://en.wikipedia.org/wiki/File:Kom_Ombo_Temple_Calendar_2.JPG)  
[https://tr.wikipedia.org/wiki/Miladi\\_takvim#/media/Dosya:DBP\\_1982\\_1155\\_400\\_Jahre\\_Gregorianischer\\_Kalender.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Miladi_takvim#/media/Dosya:DBP_1982_1155_400_Jahre_Gregorianischer_Kalender.jpg)  
[http://kitap.eba.gov.tr/panel/dosyalar/upload/gorsel/935/GR\\_10193\\_16\\_04\\_2018\\_21\\_20\\_18\\_568.jpg](http://kitap.eba.gov.tr/panel/dosyalar/upload/gorsel/935/GR_10193_16_04_2018_21_20_18_568.jpg)  
<https://www.wikiwand.com/tr/Takvim>  
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?search=takvim&title=Special:MediaSearch&go=Git&type=image>

**Çalışma No.: 40**

123RF ID: 51640950 (erişim tarihi: 28.04.2021), (erişim saati: 16.25)

**Çalışma No.: 46**

<https://bursa.ktb.gov.tr/TR-230971/uluslararasi-orta-asyadan-anadolu-luya-yorukler-sempozyumu.html> (erişim tarihi: 4.08.2021), (erişim saati: 13.45)

**Çalışma No.: 47**

<tr.123rf.com/129637974>  
<tr.123rf.com/51631368>

**Çalışma No.: 48**

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Tar%C4%B1m\\_devrimi#/media/Dosya:Tomb\\_of\\_Nakht\\_\(2\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Tar%C4%B1m_devrimi#/media/Dosya:Tomb_of_Nakht_(2).jpg)  
(Erişim Tarihi: 18.11.2021), (Erişim Saati: 20.36)

**Çalışma No.: 49**

[https://csdms.colorado.edu/w/images/Michael\\_Barton\\_CSD-MS\\_2011\\_annual\\_meeting.pdf](https://csdms.colorado.edu/w/images/Michael_Barton_CSD-MS_2011_annual_meeting.pdf) (erişim tarihi: 4.08.2021), (erişim saati: 13.40)

**Çalışma No.: 50**

<tr.123rf.com/155236994>  
<tr.123rf.com/15502539>

**Çalışma No.: 51**

[https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/sites/default/files/styles/770px\\_node/public/gobeklitepe\\_0.jpg?itok=d39ujwEp](https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/sites/default/files/styles/770px_node/public/gobeklitepe_0.jpg?itok=d39ujwEp) (erişim tarihi: 4.08.2021), (erişim saati: 16.45)

**Çalışma No.: 52**

<http://tez.sdu.edu.tr/Tezler/TF04468.pdf> (erişim tarihi: 3.08.2021), (erişim saati: 13.22)  
<http://tez.sdu.edu.tr/Tezler/TF04468.pdf> (erişim tarihi: 3.08.2021), (erişim saati: 13.22)

**Çalışma No.: 53**

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/Eklenti/57316.catalhoyuk-neolitik-kenti-yonetim-planipdf.pdf?0> (erişim tarihi: 3.08.2021), (erişim saati: 18.12)

**Çalışma No.: 55**

[https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C4%B1s%C4%B1r\\_hiyeroglifleri#/media/%20Dosya:Hieroglyphs\\_from\\_the\\_tomb\\_of\\_Seti\\_1.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C4%B1s%C4%B1r_hiyeroglifleri#/media/%20Dosya:Hieroglyphs_from_the_tomb_of_Seti_1.jpg)  
<https://www.wikitarih.com/kil-tablet/>  
[https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87in\\_Seddi#/media/Dosya:Gretatwall\\_large.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87in_Seddi#/media/Dosya:Gretatwall_large.jpg)  
<https://www.akmb.gov.tr/Haber.aspx?HaberId=1226>

**Çalışma No.: 56**

Görsel 1: Hasan Demirbağ arşivi  
Görsel 2: <https://sanliurfa.ktb.gov.tr/TR-233968/gobeklitepe-fotograflari.html>, Erişim tarihi: 04.08.2021, 21:04.

**Çalışma No.: 57**

Görsel 1: <https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/10/27/orhun-kitabeleri-nerede-orhun-kitabeleri-nedir-ozellikleri-nelerdir-kl>, Erişim tarihi: 5 Ağustos 2021, 10:15.  
Görsel 2: Hasan Demirbağ Arşivi  
Görsel 3: <https://www.atam.gov.tr/fotograflar/ataturk-fotograflari>, Erişim tarihi: 5 Ağustos 2021, 09:25.

**Çalışma No.: 60**

<https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=1127-1142.Pdf>, Erişim tarihi: 4 Ağustos 2021, 09:25.

**Çalışma No.: 61**

Görsel 1: Görsel tasarım uzmanı tarafından çizilmiştir

**Çalışma No.: 62**

Görsel 1: Farklı görsellerin manipüle edilmesiyle oluşturulmuştur  
<https://www.123rf.com> ID: 33625001, 52338588, 54410761, 83013683, 97569029, 122796799, 133571948

**Çalışma No.: 63**

Görsel 1: Altta bağlantıları verilen vektör çalışmaları manipüle edilerek oluşturulmuştur.  
[https://www.freepik.com/free-vector/people-religion-isometric-s-set\\_5970897.htm#page=2&query=religion%20isometric&position=4](https://www.freepik.com/free-vector/people-religion-isometric-s-set_5970897.htm#page=2&query=religion%20isometric&position=4)  
[https://www.freepik.com/free-vector/world-landmarks-globe-background\\_4431092.htm#page=1&query=egypt%20isometric&position=12](https://www.freepik.com/free-vector/world-landmarks-globe-background_4431092.htm#page=1&query=egypt%20isometric&position=12)  
[https://www.freepik.com/free-vector/pirates-various-activity-around-sail-boat-isometric-composition-white\\_6787172.htm#page=1&query=pirate%20isometric&position=21](https://www.freepik.com/free-vector/pirates-various-activity-around-sail-boat-isometric-composition-white_6787172.htm#page=1&query=pirate%20isometric&position=21)  
[https://www.freepik.com/free-vector/norway-touristic-attractions-isometric-icons-collection\\_4270100.htm#page=1&query=viking%20isometric&position=1](https://www.freepik.com/free-vector/norway-touristic-attractions-isometric-icons-collection_4270100.htm#page=1&query=viking%20isometric&position=1)  
[https://www.freepik.com/free-vector/refugees-isometric-with-militaries-meeting-group-people-escaped-from-war-needing-help\\_15406022.htm#page=1&query=refugees%20isometric&position=9](https://www.freepik.com/free-vector/refugees-isometric-with-militaries-meeting-group-people-escaped-from-war-needing-help_15406022.htm#page=1&query=refugees%20isometric&position=9)  
[https://www.freepik.com/free-vector/stateless-refugees-asylum-icons-isometric-collection-with-isolated-images-documents-human-characters-people\\_6822661.htm#page=1&query=refugees%20isometric&position=12](https://www.freepik.com/free-vector/stateless-refugees-asylum-icons-isometric-collection-with-isolated-images-documents-human-characters-people_6822661.htm#page=1&query=refugees%20isometric&position=12)

**Çalışma No.: 64**

Görsel 1: <https://www.123rf.com> ID: 5721364

Görsel 2: <http://users.metu.edu.tr/birten/resimler/NamikKemalzindandis.JPG>

Görsel 3: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/77-yildir-dinmeyen-aci-kirim-tatar-surgunu-581500.html>

**Çalışma No.: 65**

<https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=1127-1142>. Pdf,  
Erişim tarihi: 4 Ağustos 2021, 09:25.

**Çalışma No.: 68**

Görsel 1: <https://alchetron.com/Seymour-Martin-Lipset> (erişim tarihi: 31.08.2021, saat: 10.16)

Görsel 2: [https://stringfixer.com/tr/David\\_Easton](https://stringfixer.com/tr/David_Easton) (erişim tarihi: 31.08.2021, saat: 10.16)

Görsel 3: <https://mozartcultures.com/ilk-kuramcilerden-max-weber/> (erişim tarihi: 31.08.2021, saat: 10.16)

**Çalışma No.: 69**

Görsel: <http://kirklareliprojesi.org/wp-content/uploads/2016/03/KG-Acik-hava-1-768x510.jpg>

**Çalışma No.: 70**

Görsel: *Siyaset Bilimi. (2016). Ed. Davut Dursun, Mustafa Altunoğlu. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.*

**Çalışma No.: 71**

Görsel: *MEB Ortaöğretim Tarih 9 Ders Kitabı (2018). Ankara: Devlet Kitapları (MEB yayınları)*

**Çalışma No.: 78**

Görsel 1: [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0c/Clay\\_cone\\_Urukagina\\_Louvre\\_AO4598ab.jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0c/Clay_cone_Urukagina_Louvre_AO4598ab.jpg) (erişim tarihi: 31.08.2021, saat: 10.16)

Görsel 2: <https://dreamstime.com/id:11185359> (erişim tarihi: 31.08.2021, saat: 10.16)

**Çalışma No.: 80**

Görsel 1: [https://www.scoop.it/topic/year-7-by-graham-noble/?tag=Black+Death+\(Detay\)](https://www.scoop.it/topic/year-7-by-graham-noble/?tag=Black+Death+(Detay))

Görsel 2: <https://cdn.britannica.com/s:690x388,c:crop/98/6698-050-B961849A/pandemic-Europe-Black-Death.jpg>

**Çalışma No.: 83**

Harita 1: Görsel tasarım uzmanı tarafından çizilmiştir.

Görsel 1: <https://www.123rf.com> ID: 95618815

Görsel 2: <https://www.123rf.com> ID: 13100884

Görsel 3: <https://www.123rf.com> ID: 67046503

Görsel 4: <https://www.123rf.com> ID: 133495546

Görsel 5: <https://www.123rf.com> ID: 161666951

Görsel 6: <https://www.123rf.com> ID: 65707193

**Çalışma No.: 84**

Görsel Tasarım Uzmanı tarafından bu kavram çalışması için hazırlanmıştır.

**Çalışma No.: 85**

Görsel: <https://www.britannica.com/topic/Magna-Carta>

**Çalışma No.: 88**

Görsel 1: Görsel tasarım uzmanı tarafından çizilmiştir.

**Çalışma No.: 89**

Görsel 1: <https://www.freepik.com/> (düzenlenmiştir)

**Çalışma No.: 93**

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekler/kirk-goz-koprusu-1>

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/tokat/gezilecekler/tashan>

**Çalışma No.: 95**

Harita 1: Görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

**Çalışma No.: 98**

Harita 1: Görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

**Çalışma No.: 99**

Harita 1: Görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

**Çalışma No.: 100**

[https://www.the-athenaeum.org/art/display\\_image.php?id=771917](https://www.the-athenaeum.org/art/display_image.php?id=771917) (erişim tarihi: 22.09.2017), (erişim saati: 11.05)

**Çalışma No.: 101**

Harita 1: Görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

**Çalışma No.: 103**

Görsel 1: Görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

**Çalışma No.: 104**

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Senato\\_\(Roma\)#/media/Dosya:Macca-Cicero.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Senato_(Roma)#/media/Dosya:Macca-Cicero.jpg) (erişim tarihi: 07.08.2021), (erişim saati: 23.05)

**Çalışma No.: 105**

123 RF ID NO: 127810079 (erişim tarihi: 08.08.2021), (erişim saati: 12.05)

**Çalışma No.: 106**

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Cengiz\\_Han#/media/Dosya:YuanEmperorAlbumGenghisPortrait.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Cengiz_Han#/media/Dosya:YuanEmperorAlbumGenghisPortrait.jpg) (erişim tarihi: 07.08.2021), (erişim saati: 23.10)

**Çalışma No.: 107**

Görsel 1: Görsel tasarım uzmanı tarafından çizilmiştir.

Görsel 2: <https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Ataturk-Portreleri-51.jpg>

Görsel 3: <https://kutuphane.ttk.gov.tr/getImage?name=479613.jpg>

**Çalışma No.: 109**

Görsel 1: Görsel tasarım uzmanı tarafından çizilmiştir.

**Çalışma No.: 111**

Görsel 1: Görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

**Çalışma No.: 115**

Görsel 1: <https://www.123rf.com> ID: 143249438

**Çalışma No.: 114**

<http://meslek.eba.gov.tr/indir.php?d=MLA4Wi9HN2dzeitPQ0ZISEUzMY-14RjdYeFVDRU85OWo4T0FDYV11cko5SFo4SGpjN3AzNHhQUG5Iaz-dxdXIGRINIV11hK314aWdwVnRmYnpvdTMydXc9PQ==&da=TKVuQX-BCY3VYVTJINnMxQW15L2duOCiFOHZoZWNHZ2xjSXVHVVDiTnh-Gbz0=&iq=bDQxb29HUUdtS3RmSWRwSXlnZkVTYnVoVko5UjFjV-TUxc3BLMmZ4K2VLTG9zaGVqRlFjcWNzcU5MdDIQK3JOZEdzMDhldDdyN0docilUSkg3T2xaY1E9PQ> E.T.: 09.11.2021 14:30

**Çalışma No.: 117**

<http://www.websitem.gazi.edu.tr/site/ersoyf/pictures>, Erişim tarihi: 16 Ağustos 2021, 11:25.

**Çalışma No.: 118**

[tr.123rf.com/108951762](http://123rf.com/108951762)  
[tr.123rf.com/108951762](http://123rf.com/108951762)  
[tr.123rf.com/108951762](http://123rf.com/108951762)  
[tr.123rf.com/108951762](http://123rf.com/108951762)

**Çalışma No.: 119**

Görsel 1: Görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

**Çalışma No.: 120**

Görsel 1: Görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

**Çalışma No.: 122**

[tr.123rf.com/49784740](http://123rf.com/49784740)  
[tr.123rf.com/43652478](http://123rf.com/43652478)  
[tr.123rf.com/68372804](http://123rf.com/68372804)  
[tr.123rf.com/91064668](http://123rf.com/91064668)

**Çalışma No.: 123**

<https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%-D0%BB:MarktJaffaGustavBauernfeind1887.jpg> (erişim tarihi:31.08.2021), (erişim saati: 21.30)

**Çalışma No.: 125**

<https://islamansiklopedisi.org.tr/hicret#1> (26.08.2021).

**Çalışma No.: 127**

[https://dosya.diyabet.gov.tr/DYYSDosya/Dergiler/Aylik/2020/aylik\\_eylul\\_2020.pdf](https://dosya.diyabet.gov.tr/DYYSDosya/Dergiler/Aylik/2020/aylik_eylul_2020.pdf) (erişim tarihi:31.08.2021), (erişim saati: 20.20)

**Çalışma No.: 131**

<https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/kutsal-emanetlerin-500-yil-lik-sergisi-/831513> (erişim tarihi:31.08.2021), (erişim saati: 19.18)

**Çalışma No.: 132**

Görsel 1: <https://www.123rf.com> ID: 46306484

**Çalışma No.: 133**

Görsel 1: <https://islamansiklopedisi.org.tr/taht>  
Görsel 2: <https://islamansiklopedisi.org.tr/topkapi-sarayı>  
Görsel 3: <https://islamansiklopedisi.org.tr/selcuklular>  
Görsel 4: <https://islamansiklopedisi.org.tr/tugra>  
324

**Çalışma No.: 134**

Görsel 1: <https://www.aa.com.tr/tr/pg/photo-gallery/kerbelada-muharrem-ayi-etkinlikleri/0>

Görsel 2: <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/kerbela-vakasini-40inci-gunu-etkinlikleri/0/40236>

**Çalışma No.: 135**

Harita 1: [http://ogmmateryal.eba.gov.tr/panel/upload/etkilesimli/kitap/beceri\\_temelli/9/tarih/index.html#p=205](http://ogmmateryal.eba.gov.tr/panel/upload/etkilesimli/kitap/beceri_temelli/9/tarih/index.html#p=205)

**Çalışma No.:136**

[tr.123rf.com/16179653](http://123rf.com/16179653)  
[tr.123rf.com/35399465](http://123rf.com/35399465)

**Çalışma No.: 137**

[tr.123rf.com/122675328](http://123rf.com/122675328)

**Çalışma No.: 139**

Harizmi'nin Özbekistan'daki heykeli:OrtaÖğretim İslam Bilim Tarihi ders kitabı, s.85

**Çalışma No.: 141**

Görsel 1: <https://www.alamy.com> ID: RY4TR8  
Görsel 2: <https://www.123rf.com> ID: 55648362  
Görsel 3: <https://www.alamy.com> ID: M4DP9P  
Görsel 4: <https://www.123rf.com> ID: 125596258  
Görsel 5: <https://www.trtarsiv.com/ozel-video/neset-ertas/nesetertas-kesik-cayir-121388>  
Görsel 6: <https://www.123rf.com> ID: 57601874

**Çalışma No.: 143**

Harita 1: Görsel uzmanı tarafından düzenlenmiştir.  
Harita 2: Görsel uzmanı tarafından düzenlenmiştir.

**Çalışma No.: 144**

Görsel: <https://www.ayu.edu.tr/ahmetyesevi>

**Çalışma No.: 149**

Görsel: Tüysüz, S. (2019). Ortaöğretim Tarih 9 Ders Kitabı. Ankara: Tuna Matbaacılık

**Çalışma No.: 152**

(Reşidüddin Fazlullâh-ı Hemedânî, Câmi'ü'l-tevârîh [Compendium of Chronicles by Rashid al-Din], Edinburgh University Library Special Collections, Or.Ms.20, vr. 138a)(Görsel, <https://islamansiklopedisi.org.tr/melikshah--buyuk-selcuklu-maddesinden-alinmistir>)

**Çalışma No.: 153**

TSMK, Hazine, nr. 1654, vr. 202b) <https://islamansiklopedisi.org.tr/alparslan-maddesinden-alinmistir>.

**Çalışma No.: 155**

<https://beu.edu.tr/BirimIcerik.aspx?id=24&icid=1783>